

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

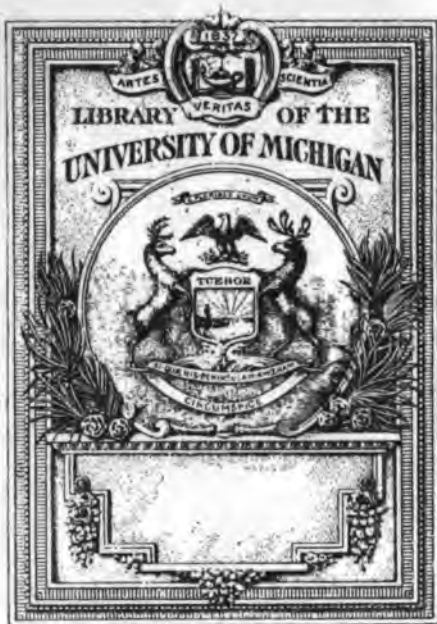
- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

B 1,086,360

DJ

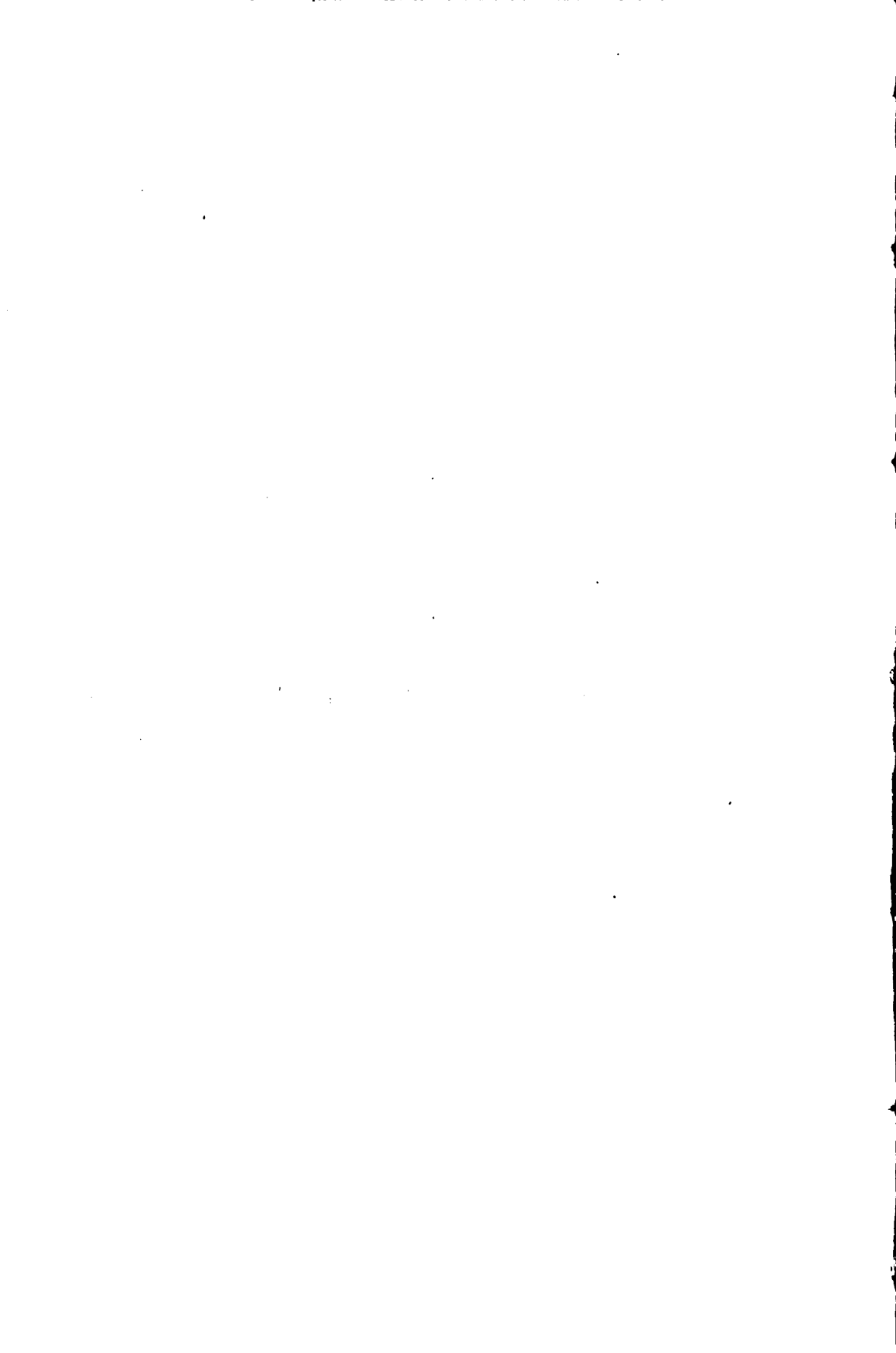
401

B7

T23

TAXANDRIA.

AXANDRIA.

TIJDSCHRIFT

VOOR

Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde,

ONDER REDACTIE VAN

W. J. F. JUTEN, te Bergen-op-Zoom.

Lid en Correspondent van verschillende Geleerde Genootschappen.

Met welwillende medewerking van vele deskundigen.

Zesde Jaargang.

BERGEN-OP-ZOOM,
JAN A. G. JUTEN.
1899.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

I N H O U D.

	Bladz.
Voorwoord	1
Hoe 's Heeren Vroente in den Bosch geschonden was, door J. C. A. Hezenmans	3; 44
Het kasteel te Boxmeer (<i>met afbeeldingen en portretten</i>), door Jhr. Mr. A. F. O. v. Sasse v. Ysselt	8; 51; 84; 119; 171
Grafkelders te Breda, door L. J. Kuyck	16; 111
Genealogie van het geslacht van Horenbeeck, door Aug. Sassen en Ch. C. V. Verreyt	20; 33; 134; 192
Noordbrabantsche Zegels ('s-Hertogenbosch), door Ch. C. V. Verreyt en W. J. F. Juten	24; 99; 158; 231
Revolkingsstatistiek (Someren), door Aug. Sassen	63
De St. Antoniusbroederschap te Grave, door M. C. Hegeraad	65
Nog iets over de zoogenaamde „Strootjes“, door Jhr. Mr. A. F. O. v. Sasse v. Ysselt	75
De Schuurkerk der parochie Halsteren, door W. J. F. Juten	80
Lixhals-Boymmer, door W. J. F. Juten	83
De geestelijkheid der parochie Hoeven, door W. J. F. Juten	139
Het adellijk Bronckhorster goed onder Velp bij Grave, door A. F. v. Beurden	149
Een voorzichtig, maar moeielijk te bevredigen geneesheer, door Jhr. Mr. A. F. O. v. Sasse v. Ysselt	150
Een merkwaardige gedenksteen in het Geneeskundig Gest. voor Krankzinnigen „Reinier van Arckel“ te 's-Hertogenbosch (<i>met een plaat</i>), door H. v. Schevichaven	169
Otgens, door Bernard J. M. de Bont	185
Het Beleg van Bergen-op-Zoom (1747), door W. J. F. Juten	187; 236
Dagregister tijdens de belegering van 's-Hertogenbosch, door de Franschen in 1794, door Jhr. Mr. A. F. O. v. Sasse v. Ysselt	207; 241; 289
Beleg van Breda, 1625, door W. J. F. Juten	214
Hoe gestreng men oudtijds in de Meierij te keer ging tegen hen, die voor kwade betalens gehouden werden, door Jhr. Mr. A. F. O. v. Sasse v. Ysselt	221
De Bossche raadsheer Johan van Zutphen en zijne erfgenamen, door Jhr. Mr. F. Beelaerts van Blokland	224
Langstraatsche Spreekwijzen, bij versch. gelegenheden opge- vangen, door J. A. J. v. Heyst	235
Bloemlezing, uit de Kerkrekeningen van de Hoeven over 't jaar 1635, door H. N. Ouwerling	280

Genealogische Fragmenten, door Aug. Sassen, Alph.	
Mosmans Hzn., W. J. F. Juten	282
Noordbrabanters in den vreemde, door Ph. L. de Bère	285
Nog een Kerstlied, door Jhr. Mr. A. F. O. v. Sasse v. Ysselt	285
Heeswijk en Dinther (Het huis ten Bogaerde), door W. J. F.	
Juten	286
De Kerk van Sprundel, door W. J. F. Juten	296
Bijvoegingen en verbeteringen	297
Alphabetisch Register van personen, plaatsen en zaken, die in dezen zesden jaargang behandeld worden	299

ALPHABETISCHE NAAMLIJST

van intekenaren op „Taxandria”.

Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde.

ZESDE JAARGANG.

Aa (G. van der)		Amsterdam.
Abdij van Berne.		Hoeswijk.
Alberdingk Thijm (Dr. Paul)	Hoogleeraar.	Leuven.
Allard S. J. (H. J.)		Maastricht.
Ammers (Ytsma, firma F. L. v.)	Boekhandel.	's-Hertogenbosch.
Asselbergs (C. J.)	Rector.	Bergen-op-Zoom.
Asselbergs Az. (J. P.)	Lid der Prov. Staten.	Bergen-op-Zoom.
Backx (J. P.)	Notaris.	Wieringerwaard.
Basten Batenburg (Mr. W. H.)		
J. Th. van)	Lid der Tweede Kamer.	's-Hertogenbosch.
Beckhoven (G. M. van)	Kapelaan.	Bergen-op-Zoom.
Beelaerts van Blokland (Jhr. Mr. F.)		
Beers (C. van)	Architect.	's-Gravenhage.
Bère (Ph. F. L. C. Lach de)	Kapitein der Inf.	Bergen-op-Zoom.
Bergen (F. van)	Pastoor.	Serang (Bantam).
Bergmann (Mr. E. H. J. N. v. Zinnicq)	Lid van de Eerste Kamer der St. Generaal.	Budel.
Bekker (K. H. M. de)		's-Hertogenbosch.
Bourden (A. F. van)	1e Sec. „Limburg”, Prov. Gen.	Vucht.
	Hoofdcomm. ter Secr.	Roermond.
Bevin (J. F.)		Bergen-op-Zoom.
Bibl. der onderw. in het Arrondissement Oirschot.		Oirschot.
Bibl. der onderw. in het Arrondissement Osch.		Osch.
Bibliotheek der Universiteit		Amsterdam.
Bibliotheek der Gemeente		Haarlem.
Bibliotheek der Gemeente		Rotterdam.
Bijl de Vroe (D.)	Technisch Ingenieur.	Würzen (Saxen).
Bijvoet (H. A. H.)	Notaris.	Berchem (N.-B.).
Bogers (J. A.)	Kapelaan.	Teteringen.
Bont (Bern. J. M. de)		Amsterdam.
Boom (M. v. d.)	Lid v. d. Gemeenteraad.	Bergen-op-Zoom.
Bovens (C. A. L. J. H.)	Pastoor.	Beugen.
Brandeler (Jhr. Mr. P. A. J. v. den)	Officier v. Justitie.	Roermond.
Brink S. Th. Dr. J. A. H. v. d.)	Kapelaan.	Nispen.
Brom (Dr. G.)	Rector.	Utrecht.
Capucijnen (E. E. P. P.)		Velp (bij Grave).

VIII.

Coolen (W. A.)	Notaris.	Helvoirt.
Cooth (Mr. P. F. van)	Oud-griffier der Provinciale Staten.	's-Hertogenbosch.
Colff (W. A. C. van der)	Notaris.	Fijnaart.
Corthals (Henri)		Roosendaal.
Corput (Mgr. A. H. van den)	Huisprelaat van Z. H., Vicaris-Generaal.	Breda.
Coudenhove (Mevr. de gravin van)		Stockerau (bij Weenen).
Court van Onsenoort (Jhr. Jos. de la)	Lid der Gedep. Staten.	's-Hertogenbosch.
Cuypers-Storm (F. P. C. J.)	Particulier.	Ginneken (Huize Anneville).
Daniëls (Polydore.)	Priester, oudheidkund.	Zolder (kast. Vogelsanck).
Donckers Hz. (Frans)	Directeur der Gasfabr.	Beverwijk.
Dijck (A. van)	Seminarie.	Haaren.
Eerens (J. S. P. W.)	Ontv. der Registratie.	Dordrecht.
Evers (A. W.)		Bergen-op-Zoom.
Eyck van Zuylichem (W. G. M.)	Burgemeester.	Nijeveen.
Franken (A.)	Kapelaan.	Nieuw-Namen.
Gastel (W. van)	Notaris en lid v. d. Gemeenteraad.	Wouw.
Gilse (Victor van)	Lid der Prov. Staten.	Roosendaal.
Görlitz (P. C)	Leeraar aan de H. B. S.	Nijmegen.
Graaff (J. J.)	Deken en Pastoor.	Ouderkerk a/d. Amstel.
Grez (Jhr. Mr. J. de)		's-Hertogenbosch.
(Gruting (W. J. van)	Notaris.	Bergen-op-Zoom.
Guljé (Ed.)	Burgemeester.	Breda.
Guljé (Mr. Ed. W.)	Lid v. d. Hoogen Raad der Nederlanden.	's-Gravenhage.
Guljé (F. W. A.)	Particulier.	Breda.
Haas (W. de)	Burgemeester en Lid der Prov. Staten van Gelderland.	Yzendoorn.
Hagens (Jos. van)	Ambten. bij het kadaster.	's-Hertogenbosch
Hal (Jos. A. J. W. van)	Lid der Prov. Staten en Wethouder.	Breda.
Hammen Nz. (J. v. d.)	Secretaris kerkvoogd.	Bosoyen.
Hanegraaff (Mr. J.)	Ambten. v. h. Openbaar Ministerie	Rotterdam.
Hartmann (K. P.)	Hoofd der School.	Vorstenbosch.
Heere (Mr. G. J. H.)	Lid der Prov. Staten en burgemeester.	Raamsdonk (Veer).
Hees (Dr. W. J. M. H. du Toy van)		Breda.
Hemptinne (Graaf de)		Gent.
† Hessels (Th. J.)	Deken en pastoor	Hulst.
Heyden-de Ram (Mevr. wed. Mr. S. van der)		Bergen-op-Zoom.
Heyst (Mr. G. J. van)	Kantonrechter.	Druten.
Heyst (P. A. J. van)	Pastoor.	Altforst.
Heyst (P. C. A. van)	Lid v. d. Gemeenteraad.	Bergen-op-Zoom.
Hezenmans (J. C. A.)	Gemeente-archivaris.	's-Hertogenbosch.
Hoogland Ord. Praed. (J. J.)	Kapelaan.	Rotterdam.

¹⁾ De namen der inteeconaren, die in den loop des jaars overleden, zijn met een kruisje geteekend.

Hora Sicamma (Jhr. Mr. J. H.)		's-Gravenhage.
Iweyns d'Eechoutte (Jhr. Adr.)		Yperen.
Jacobs (J.)	Kapelaan.	Kaatsheuvel.
Jezuleten (E. E. P. P.)		Oosterhout.
Juten (A. M.)	Pastoor.	Koewacht.
Juten (G. C. A.)	R. K. Priester.	Hoeven.
Juten (. G.)	Leerlooier.	Wouw.
Kerstens (J.)	Hoofdonderwijzer.	Bergen-op-Zoom.
Key (P.)	Pastoor	Baarle-Nassau.
Klokken (H. F. J. van der)	Pastoor.	Ewijk
Koopmans (J. A.)	Heraldicus.	Bemmel.
Krijnen (Jos.)	Boekhandel.	Vught.
Kuyper (Jhr. Mr. J. L. E. M. de)	Griffier bij het Gerechtshof	's-Hertogenbosch.
Kuyper (P. de)		Amsterdam.
Kuyck (L. J.)		
Laane (Ernest)	Kapitein der Veldartillerie.	Utrecht.
	Camereere d'onore d. S.	
	S., Lid van den Gemeenteraad.	
	Kapelaan.	Roosendaal.
		Bavel.
Laane (J. Hyp)		
Lamsweerde geb. baronesse Hachfort tot ter Horst (Mevrouw douairière F. baron van)		Boxtel.
Lanschot (A. J. A. van)		's-Hertogenbosch.
Lanschot (Mr. F. A. J. van)	Oud-Raadshcer in het Gerechtshof.	
	Jur. cand.	's-Hertogenbosch.
Lanschot (F. J. van)		's-Hertogenbosch.
Lanschot (G. L. H. van)		's-Hertogenbosch.
Leesgezelschap „Oefening kweekt wetenschap“.		
Leeuwen (J. F. van)	Burgemeester.	Oosterhout.
Leeuwen (M. D. van)	Boekhandel.	Esch.
Le Jeune (A.)	Senator en Oud-Minister van Justitie	Roosendaal.
	Gemeente-Secretaris.	Brussel.
Lith (G. van)	Burgemeester.	Empel.
Loeff (I.)	Wethouder.	's-Gravenmoer.
Luykx (A.)	Lid v. d. Gemeenteraad.	Wouw.
Maas (A. J. L.)		Bergen-op-Zoom.
Maatschappij van Nederl. Letterkunde.		
Meeuwen (Jhr. Mr. L. C. J. A. van)	President der Arrond. Rechtbank.	Leiden.
	Advocaat-procureur.	's-Hertogenbosch.
Meeuwen (Jhr. Mr. P. L. van)	President v. h. Gerechtshof.	's-Hertogenbosch.
Meeuwen (Jhr. Mr. P. M. F. van)	Pastoor.	's-Hertogenbosch.
	Commies ter secr., Gemeente-Archivaris.	Woensdrecht.
Mens (J. P. A. van)		Bergen-op-Zoom.
Mes (G. J. F.)		's-Gravenhage.
		Zuiddorpe.
Meylink (J. A. J. M.)	Pastoor.	Breda.
Mies (A.)	Lid v. d. Gemeenteraad.	's-Gravenhage.
Mierlo (L. van)		's-Hertogenbosch.
Ministerie v. Justitie (Afd. Adel.)		
Moonen (J. A.)		
Mortel (H. van de)		
Mosmans (C. J. H. J.)		

X.

Murè (E. A. A. M.)	Rector.	's-Hertogenbosch.
Mutsaers (Mr. V. Th. J.)	Griffier.	
Mutsaerts (F. F.)		Menton (Fr)
Neiszen (Dr. J. H.)		Nijmegen.
Nieuwenhuysen O. F. M. (A. F.)	Archivaris.	Weert.
Obreen (C. M. C.)		Rotterdam.
Oldeneel tot Oldenzeel (Mr. W. J. G. baron van)	Kantonrechter.	Oosterhout.
Oldeneel (Besse van)		Haarlem.
Oomen (P.)		Rotterdam.
Ouwerling (H. N.)	Commies-Verificateur.	Deurne.
Pape (Mr. C. P. D.)	Hoofdonderwijzer.	's-Gravenhage.
Peynen (J. B.)		Antwerpen.
† Philips (C. M.)	Particulier.	Bergen-op-Zoom.
Philips en Zonen (P. M.)	Bierbrouwers.	Wouw.
Piere (M. F. van)	Boekhandel.	Eindhoven.
Pollet (A. A. H.)	Lid der Prov. Staten.	Tilburg.
Poll (Mr. W. van de)		Nijmegen.
Prov. genootschap van Kunsten en wetenschappen in Noord-Brabant.		's-Hertogenbosch.
Raaymakers (E.)	Pastoor.	Biervliet.
Raaymakers-Doggen (J. B.)	Lid v. d. Gemeenteraad.	Wouw.
Raedt (J. Th. de)	1e Secr. der Belg. Maatsch. van Oudheidkunde.	
	Wethouder.	Brussel.
Ram (F. P. J. D. de)	Lid v. d. Tweede Kamer.	Halsteren (Huize de Beek)
Ram (L. D. J. L. de)		's-Gravenhage.
Ram (Dr. Isidore de)		Cappellen (België).
Ram (Mej. M. J. C. F. de)	Huize „Lievensberg”.	Bergen-op-Zoom.
Ranst (J. F. van)		Niel.
Redemptoristen (E. E. P. P.)		Roosendaal.
Reyers (P. H.)	Boekhandel.	Utrecht.
Rijckevorsel (Jhr. Mr. F. van)	Secretaris v. h. Prov. Genootschap.	's-Hertogenbosch.
Rijckevorsel van Kessel (Jhr. H. V. M. van)	Rector.	Groot-Linden.
Rijke (V. A. J.)	Oud-Pastoor.	Boxmeer.
Rijksarchief in de Prov. Noord-Br.		's-Hertogenbosch.
Rijks-Archief.		's-Gravenhage.
Rogier (H.)	Industrieel.	Oosterhout.
† Roosmalen (H. J. van)	Pastoor.	Beek-en-Donk.
Roovers (A. J. C.)	Onderwijzer.	Bergen-op-Zoom.
Rossum (A. A. J. van)	Pastoor.	Benschop.
Rovers (F. A.)	Particulier.	's-Gravenhage.
Royen-de Geep (Mevr. Wed. Mr. M. J. van)		Groningen.
Rutgers van Rosenburg (Jhr. D.)	Secretaris v. d. Hoogen Raad v. Adel.	's-Gravenhage.
	Notaris.	Zwaluwe.
Ruyssenaers (L. A.)		
Sasse van Ysselt (Jhr. Mr. A. F. O. van)	Raadshere in het Gerechts-hof, Lid v. d. Gemeenteraad.	's-Hertogenbosch.
Sasse van Ysselt (Jhr. Mr. A. J. J. van)	Rechter.	Breda.
Sasse van Ysselt (Jh. Mr. C. van)	Auditeur.	's-Hertogenbosch.

Sassen (August H.)	Notaris en Lid v. d. Gemeenteraad.	Helmond.
Sassen (Mr. A. M.)	Rechter en Lid der Eerste Kamer.	Breda.
Schellens (Alph.)	Koopman.	Eindhoven.
Schevichaven (H. J. L. M. van)	Hoofdingenieur v. d. Prov. Waterstaat.	's-Hertogenbosch.
Schmid (L. J. F. A.)	Notaris.	Gilze.
Schoenmakers (H. J.)	Pastoor.	Eersel.
Schouten (H. J.)	Predikant.	Ommeren.
Schröder (Gebrs.)	Boekhandel.	Amsterdam.
Schueren (Mr. J. B. J. M. ridder de van der)	Raadsheer.	's-Gravenhage.
Schulten-Cuypers (Mevr.)		Brussel.
Seminarie „Ypelaar”.		Ginneken.
Seminarie van het bisdom Breda.		Hoeven.
Seminarie v. h. bisdom 's-Bosch.		Haaren.
Simon (L.)	Oud officier der cavalerie.	Teteringen.
Smit (Dr. L. J. W.)	Rect. van het Gymnasium.	's-Hertogenbosch.
Smits (A. J.)	Oud-Pastoor.	Oosterhout.
Smits (Mr. A. J. M.)	Lid der Prov. Staten.	Oosterhout.
Smits (J. W.)	Pastoor.	Asten.
Smits (M. P. W.)	Rector der St. Josephskerk.	Bergen-op-Zoom.
	Deken en Pastoor.	Tilburg.
Smits (A. D.)		Eindhoven.
Smits van Oyen (Dames)		Eindhoven.
Smits van Oyen (Mr. Th. G. M.)	Lid van Gedep. Staten van Noord-Brabant.	Zevenbergen.
	Boekhandel.	Hintham bij 's-Bosch.
Sneep (G.)		Bergen-op-Zoom.
Snoeck (Jhr. M. A.)		Aalst. (Noordbr.)
Snoeks (J.)	Rector.	Tongerloo.
Sprangers (J. B. P.)	Pastoor.	Utrecht.
Spilbeeck O. Praem. (Fr. W. van)	Subprior en Archivaris.	Haarlem.
Stadsarchief.		Berlijn.
Stadsbibliotheek.		Wespelaer (Kast. Beeck.)
Stargardt (J. W.)	Boekhandel.	Laeken.
Stegen de Schriek (Ph Graaf van der)		's-Gravenhage.
Stevens-Cuypers (Mevr. Wed.)		's-Gravenhage.
Stockum (W. P. van)	Boekhandel.	
Stuers (Jhr. Mr. Victor de)	Referendaris.	
Testers-Verbeek (Mevr. de Wed. A. H.)		Halsteren.
Thiel (W. van)	Rector.	's-Hertogenbosch.
Timmermans Wz. (J.)		Waalwijk.
Trimbos (C. G.)	Hoofdonderwijzer.	Bergen-op-Zoom.
Troostembergh (Max, ridder de)		Brussel.
Vergroesen (J. W.)	Ambtenaar der Gem. Comptabiliteit.	Rotterdam.
Verhagen (P. A.)	Oud: Burgemeester.	Schijndel.
Verheyen (A. P.)	Pastoor.	Dongen.
Verheyen (C. J.)	Lid der Prov. Staten.	Roosendaal.
Verheul (Ch.)	Koopman.	Bergen-op-Zoom.
Verreyt (Ch. C. V.)	Oudheidkundige.	Rotterdam.
Verschuuren (C.)	Kapelaan.	Oudenbosch.

XII.

Verwilghen (L. F. M.)	Pastoor.	Hontenisse.
Visart de Bocarmé-Cuypers (Mvr.)		Brussel.
Voeten (E. A. C.)	Notaris.	Ossendrecht.
Vorsterman van Oyen (A. A.)	Oudheidkundige.	Rijswijk (Z. H.)
Vrancken (Jac.)	Pastoor.	Reuver (Limb.)
Wagner (J. D.)	Kap. der Rijdende Art.	Arnhem.
Weegenaar (A. J. C.)		Rotterdam (Kralingen).
Weel geb. Besse van Oldeneel tot Oldenzeel (Mevr. Wed. Mr. H. M. F. van)		Oosterhout.
Wellenberg (H. J.)		Oosterbeek.
Wiel (W. van de)		Vlijmen.
Wildeman (M. G.)		's-Gravenhage.
Willebois (Jhr. A. A. van der Does de)	Notaris.	's-Hertogenbosch.
Willebois (Jhr. P. J. J. S. M. van der Does de)	Burgemeester en Lid der Eerste Kamer.	's-Hertogenbosch.
Wijtvliet (A. F.)	Kapelaan.	Breda.
Wintershoven (Edm. van)	Pastoor.	Emael. (Luik).
Wirtz (Dr. C. G. H.)		's-Hertogenbosch.
Witte de Limmingen (A. bar. de)		Luik.
Wustenhoff (D. J. M.)	Predikant.	Sassenheim.
Zijlmans-Smets (M.)		Geertruidenberg.
Zuylen (E. V. G. E. van)	Oud-Kolonel der Genie O. I. L.	's-Gravenhage.
Zuylen van Nyevelt (Besse van)		Nainen.

Het tijdschrift wordt in ruil geschonken aan :

- „Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique” te Leuven.
- „L'ancien pays de Looz” te Hasselt.
- „Maandblad van het Genealogisch-Heraldiek Genootschap „de Nederlandsche Leeuw” te 's-Gravenhage.
- „Messenger des sciences historiques” te Gent.
- „Oudheidkundige Kring van het land van Waas” te St. Nicolaas.
- „Reale Academia Araldica Italiana” te Pisa.
- „Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen” te Middelburg.

BERGEN-OP-ZOOM, December 1898.

VOORWOORD.

Moesten wij het vorige jaar beginnen met een verontschuldiging aan onze lezers voor het ongeregelde verschijnen van „Taxandria” gedurende 1897, wat dit betreft, gelooven wij, dat zij over het eindigende jaar tevreden kunnen zijn.

Ook wat de behandelde stof aangaat — hoeveelheid zoowel als hoedanigheid — meenen wij, dat de vijfde jaargang niet bij de vorige behoeft achter te staan, ja zelfs deze overtreft.

Er is meer tekst gegeven dan in een der eerste vier jaargangen en meer platen ook: zes groote, twee meer dan de uitgerer volgens zijn beloften verplicht is te geven.

Dat meerdere kun dan opwezen tegen het te kort, dat in 1897 moest geconstateerd worden.

Het speet ons, dat een paar bijdragen te omvangrijk werden om ze in dezen jaargang in hun geheel te plaatsen: zoo zal de geschiedenis van Heeswijk en Dinther in den zesden jaargang moeten worden vervolgd en beëindigd, terwijl eenige bijlagen van het belangrijke handschrift over het beleg van Bergen-op-Zoom daar eveneens een plaats zullen vinden.

„Taxandria” heeft met den verschenen jaargang zijn eerste lustrum voleindigd, met den komenden gaan wij het tweede in

Dat is ons reeds voldoende stof van dankbaarheid voor het publiek, dat ons in staat wilde stellen ons geesteskind vijf jaar op de been te houden.

Dat bij die dankbaarheid nog heel wat onvoldaanheid komt, wie zal het ons ten kwade duiden?

Die klacht hebben wij reeds vier jaren geslaakt, en daar het toch niet schijnt te baten, zullen wij ze deze maal maar op de lippen smoren.

Die onvoldaanheid en die klacht mogen zeker niet gelden de ijverige en trouwe medewerkers, welke ons steeds ter zijde blaven staan en zonder wier krachtdadige hulp „Taxandria” niet zou wezen, wat het gedurende vijf jaar geweest is.

Wèl moesten wij het verlies betreuren van Mr. W. Bezemer, den geleerden en onvermoeiden navorscher onzer gewestelijke geschiedenis, maar wij hopen, dat anderen dit verlies zullen aanvullen en meerderen zich geroepen mogen gevoelen óók dit of dat gedeelte van Noord-Brabants geschiedenis aan de onbekendheid te ontrukken.

De uitgave der Noordbrabantsche zegels, die het vorig jaar werd onderbroken, zal met nieuwen ijver dit jaar worden vervolgd; wij hebben gelegenheid gehad in den loop van '98 tal van teekeningen te maken, zoodat wij voor een paar jaar voorraad hebben.

Ook de belangrijke bijdragen van kapitein Kuycck over de grafkelders te Breda worden in den zesden jaargang weder voortgezet.

Met het nieuwe jaar heeft de uitgever besloten „Taxandria” op beter en zwaarder papier te drukken.

Hopen wij, dat de meerdere kosten, die hij zich daardoor getroost, hem mogen vergoed worden door het toenemen van het aantal abonnés; hopen wij dat, niet alleen voor hem, maar ook voor onze medewerkers, wier moeiten men niet beter kan beloonen dan door hen metterdaad te bewijzen, dat men werkelijk belang stelt in hetgeen zij opdiepen uit het stof der archieven.

Als een gedeelte, een klein gedeelte zelfs, van al de verlangens, die wij in dit „Voorwoord” uitspraken, in vervulling mag gaan, dan zijn wij reeds ruimschoots tevreden.

HOE 's HEEREN VROENTE IN DEN BOSCH GESCHONDEN WAS.

I.

In den vroegen morgen van den 20ⁿ September 1663, ontwaarden de bureu der Gevangen-poort in Den Bosch, dat de deuren van het groote, vreeswekkende gebouw wagenwijd openstonden.

De cipier, Anthoni de Vliegheer, met veel gerucht gewekt, kwam verschrikt zijn trappen afstormen; de voorpoort was vol nieuwsgierigen, de jongens liepen tierend in en uit; hij zag met een oogslag, wat er gaande was en tegelijk, dat verscheidene gevangenen verdwenen waren. De ontsteltenis van dezen man, die anders een ieder door zijn gelaat alleen reeds vrees aanjoeg, was zoo groot, dat men hem behulpzaam wezen moest in een eerste onderzoek, of niet allen ontkomen waren; maar de deuren der torens en kelders werden gesloten bevonden, de gevaarlijke misdadigers waren er dus nog, alleen zij, die in de beneden-poort bewaard werden, de gegijzelden voor schulden en civiele overtredingen waren gevloten.

De sleutels lagen goed bewaard op hunne plaats, aan de deuren was niet gebroken, niet gezaagd, geenerlei geweld gepleegd, hetgeen overigens door den cipier in zijn verblijf zou gehoord zijn; hoe dan was het mogelijk geweest de poort te openen?

De Gevangen poort, bij de eerste omwalling van Den Bosch de Oostelijke poort dier kleine vesting, welke toen weinig meer omvatte dan de markt, stond voor in de Hinthamerstraat; een huis daar, dat op een deel harer grondslagen is opgetrokken, draagt nog haren naam: de Leuvensche poort, en bevat ook nog het grootste gedeelte van een harer schoone torens; de andere zijn met het overige van het gebouw, in den Franschen tijd geraseerd. Toen zij binnenpoort geworden was door de uitbreiding der stad, werd zij de *carcer publicus*, 's heeren Vroente, de gevangenis voor alle misdadigers, die onder de hand van den schout van Den Bosch en Meyerij vielen. Zij

had boven een grooten uitstek, die tot verhoorzaal was ingericht, waar door de schepenen de gevangenen onder- vraagd werden, ook was er een vertrek voor het treu- rige scherper examen. Oorspronkelijk bevatte de poort een kapel in welke voor de gevangenen de Mis werd ge- lezen, maar zij bestond niet meer sedert 1629 en geen priester mocht hen meer naderen, zelfs niet de ter dood veroordeelden; zonder eenigen godsdienstigen troost of hulp, moesten zij sterven, hoe zwaar hunne misdaden ook waren; en vandaar de afschuwelijke zelfmoorden, die in de laatste oogenblikken in dat vreeselijke gebouw gepleegd werden.

De liefdadigheid der voorvaderen had haar ook begif- tigd met eenige inkomsten, waaruit de arme gevangenen ondersteund werden, wier lot anders zeer hard zou geweest zijn; bovendien mochten elke week twee hunner, onder behoorlijk geleide, langs de deuren aalmoezen vragen.

Middelerwijl was in de stad alles in rep en roer over het gebeurde, het werd vergroot; ook eenige gevaarlijke misdadigers, zeide men, waren ontkomen; niemand kon verklaren hoe de poort geopend was en de cipier werd aangesproken en gadeslagen, want zulk een plichtver- zuim als waaraan men hem schuldig achtte, was nog niet gezien; in elk geval volgens de Bossche costuimen moest hij instaan voor de gevangenen, die door zijne nalatig- heid of schuld ontkomen waren ¹⁾.

Wat in dienst was van de stad en den Schout, werd op de been gebracht, om iets aangaande het gebeurde op te sporen, en deze politie op wie men tegenwoordig zou nederzien, was niet zoo geheel te geringschatten; want inderdaad, door een soldaat, dienende onder den heere Gou- verneur, kwam men al spoedig te weten, dat kort geleden bij den slotenmaker Jacob Pauwels, door een buitenman een groote sleutel was te maken gegeven, en de vraag rees of dit niet met het openen der poort kon in verband staan.

¹⁾ Tit. van Crim. Saecken. Art. 37.

Den slotenmaker werd door de Vliegheer verzocht eene verklaring te willen afleggen, en hij, zijne vrouw Gijsbertha de Berck, mitsgaders de soldaat, getuigden voor den notaris Dierck van der Dussen: dat op Zaterdag 15 dezer, bij Pauwels was gekomen een man met geel of rood haar, met een stuk van een sleutel die volgens zijn zeggen van een zeer groot koffer was, verzoekende daarnaar een nieuwen te willen maken. Jacob had geantwoord, dat dit zoo op een dag niet ging, welnu had de andere gezegd, maak dat hij morgen klaar is, ik woon in Orthen en zal hem dan halen; hij had hem ook gehaald, betalende zes stuiver. Zij kende de man niet, maar als zij hem wêer zagen, zouden zij hem zeker herkennen. De Vliegheer vertoonde hem den sleutel der poort en ja, zij meenden stellig, dat de gemaakte daaraan gelijk was; nu ontstond echter de vraag, indien het stuk, waarnaar was gewerkt, inderdaad tot de sluiting der gevangenis behoorde, hoe was die man daaraan gekomen? Orthen werd doorzocht, maar niemand was er te vinden, die met de persoonsbeschrijving der getuigen overeen kwam en middelerwijl verstond men, dat de voornaamste der ontvluchten, die reeds sedert 1657 gegijzeld zat, wegens het verzwijgen van dijklasten bij het verbinden zijner goederen voor eene rent, te Engelen verbleef op het gebied der Provincie Holland, waar hij dus veilig was tegen alle vervolgingen. Van de overigen hoorde men zelf nooit meer spreken.

De soldaat, die de eerste ontdekking gedaan had, was een wakker speurder, want kort daarop kwam hij aanbrengen, dat de vrouw van den turfdrager Jan van Daelen den vreemdeling kende, hij was een bakker en woonde te Empel. De gevluchte woonde daar ook, er ontstond dus verband, en na eenig verder vragen kwam men te weten, dat het broeders waren.

Nu meende men zekerheid te hebben en de Vliegheer werd te rade, alle pogingen aan te wenden, om den plichtige in zijne macht te krijgen en in de plaats van den

vluchteling te gijzelen, ten einde zijne verantwoordelijkheid over te brengen op den vermeenden dader.

Hoe door hem hierin werd te werk gegaan, ontleen ik aan verklaringen, die later heftige tegenspraak onderonden. De onbekende, die den sleutel had laten maken, was gerust naar Den Bosch gekomen en zat den 24 September in de herberg van Lambert Eimertz Cokx; daar werd hij plotseling overvallen, door den cipier en eenige hellebardiers en dienders van den Hoogschout, die hem gevangen namen; de cipier liep naar de Schepenkamer en op zijn verzekering, dat hij den schuldige gegrepen had, verkreeg hij eene onvolledige, mondelinge machtiging om hem naar de Gevangenpoort over te brengen, hetgeen onder een grooten toeloop geschiedde.

Drie dagen later riep hij zijne getuigen op, die ten zijnen verzoeke voor den Notaris van der Dussen verklaarden, dat de onbekende, die hij had doen arresteren, Huybert van den H..... was, bakker te Empel die zooals de slotenmaker en de soldaat verzekerden, de man was, die den sleutel had doen maken. Hij was bestorven, toen hij hoorde dat men hem kende, werd later nog verklaard en was opgestaan, om de Vliegheer alleen te spreken, maar deze had gezegd: Spreek vrij op, dat ieder het hoore! en in het bijwezen van de groene-roede van Weerthuysen, twee knechten van den cipier, twee knechten van den Schout, den slotenmaker en den soldaat, had hij gezegd: Ik beken, ik heb den sleutel laten maken. De groene-roede en Jacob Pauwels hadden hem bovendien nog hooren zeggen, dat hij het stuk, waarnaar die gemaakt was, van zijn gevangen broeder bekomen had, en op eene verdere vraag, of hij den gemakten sleutel aan zijn broeder gebracht had, antwoordde hij: ja; daarbij voegende, ik heb mijn broeder verlost en mij zelve in het verdriet gebracht.

Verder werd verklaard, dat de gevangene, toen hij begreep, dat, als men hem in de herberg gijzelde, de kosten van zijn verblijf en dat zijner bewaarders te hoog loopen

zouden, verzocht had, liever naar de poort gebracht te worden; maar de Vliegheer had gezegd: een eerlijk man brengt men zoo niet op de poort! men moet eerst verlof van Schout en Schepenen hebben! en dat verlof had hij bekomen.

Maar waarom deze getuigenissen, en dat drie dagen naderhand? Dien zelfden 27 September, had de gevangene een verzoek aan de Schepenen ingediend om ontslag; onder het valsch en onwaarachtig voor-geven, dat hij iets tot de ontkoming van zijn broeder Hendrik zou hebben bijgedragen, heeft de cipier hem doen gevangen nemen. Bekend is, dat volgens onze privilegiën niemand zonder wettig decreet en voldoende voorafgaand onderzoek in hechtenis mag worden gebracht, en toch dit is hier geschied. De cipier zoekt de gevolgen zijner onachtzaamheid ten laste van een onschuldigen te brengen; het vluchten der gevangenen moet hij zich zelf wijten, hij moet voor hen instaan. En daar niemand zonder oorzaak of reden mag gevangen blijven, zoo vraagt de gegijzelde in vrijheid stelling, tenminste onder borgtocht van altijd te zullen wederkeeren.

Dit was de oorzaak, waarom de Vliegheer nog denzelfden dag inderhaast zijne getuigen die verklaringen deed afleggen. Hij begon te vermoeden, dat een der Schepenen in het verzoek betrokken was en inlichtingen gegeven had, over de wijze, waarop de machtiging tot gevangenzetting was verleend. Daags daarna leverde hij, door zijn advocaat Vloots, een tegenverzoek in aan de Schepenen: hem was medegedeeld de onwaarachtige, valsche en ongegronde rekweste van Huibert van den H. . . . . Neen! met verlof van Schepenen was die man op de poort gebracht in civiel arrest. Wijders, het verzoekschrift was niet mede-onderteekend door den advocaat; en daar het allen praktizijns bekend is, dat elke schriftuur of rekwest, niet alleen door den verzoeker maar ook door dezen moet geteekend zijn, om te voorkomen dat de rechtsgeleerde raad eener partij

niet tevens adviseur der Schepenen zou kunnen zijn, zoo verzocht hij, dat de advocaat van den gevangene het stuk ook onderteekenen zou.

(Wordt vervolgd).

's-Hertogenbosch.

J. C. A. HEZENMANS.

HET KASTEEL TE BOXMEER.

(met een plaat).

I.

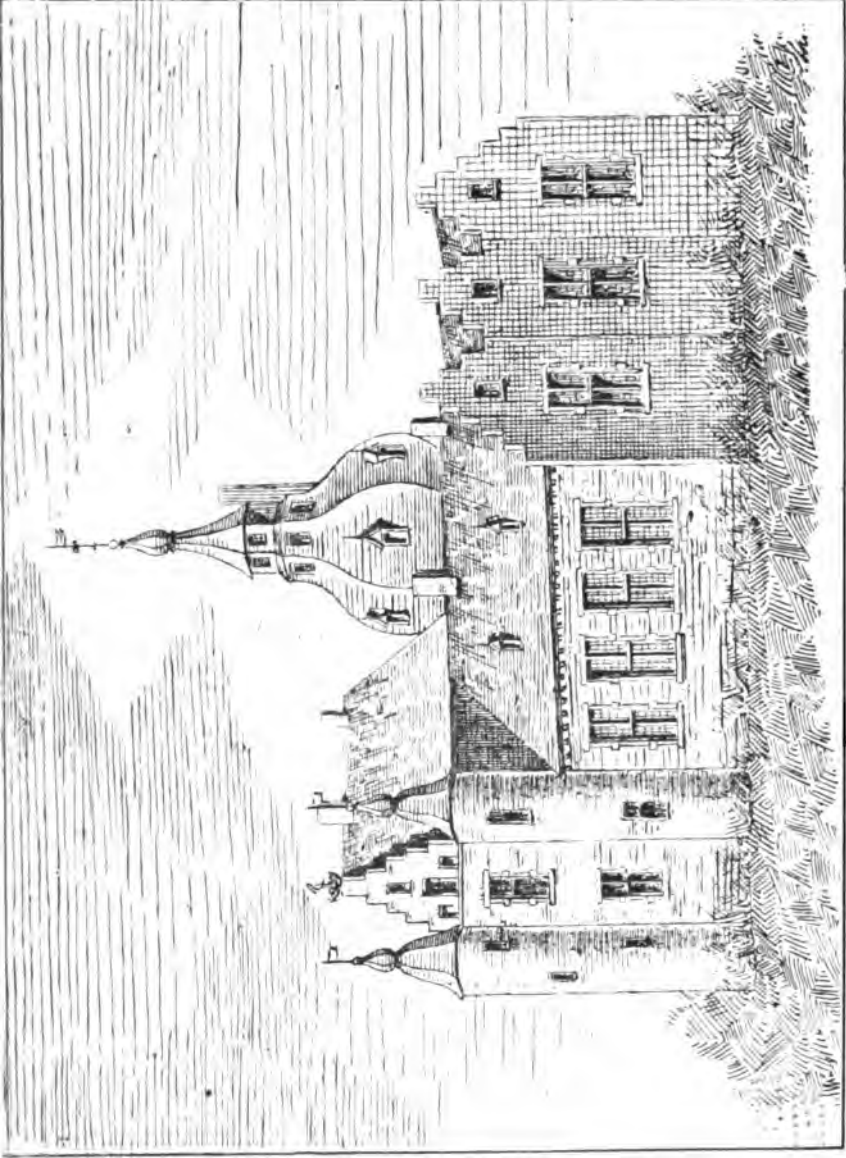

Volgens de Kronijk van den Boxmeerschen pastoor Antonius Peelen van het jaar 1654, waarvan het oorspronkelijk handschrift nog onder mijne familie berust en waaraan ik zeer veel van hetgeen hierna zal volgen heb ontleend, omdat de schrijver telkens zijne bronnen aanhaalt en zijn werk daardoor eene groote mate van betrouwbaarheid heeft, behoorde de heerlijkheid Meer of Boxmeer aanvankelijk aan de heeren van Cuyk, wat nog het geval was in 1294, toen Jan heer van Cuyk was. Zij heette toen „Meere”, *soo sy*, zooals Peelen schreef, *by de gemeene lantluyden huyden-daags nog veel genoemd wort, sijnde een souverain Lant en niemant dan sijn eygen Heer onderhorig.*

Zij bestond uit het dorp Boxmeer, het Kerspel St. Anthonis en Half-Sambeek.

Van Alen in zijne aanteekeningen op *Puringet*, „*Memoriaal of Beschrijving van de stad Grave en den Lande van Cuyk*”, blz 23, is van oordeel, dat Jan, heer van Cuyck tusschen de jaren 1294 en 1308 de heerlijkheid Meer heeft verkocht, overgegeven of afgestaan aan Jan Bock. Naar dezen zal zij dan haren lateren naam van Boxmeer gekregen hebben, terwijl zij haren oorspronkelijken naam van Meer wel zal ontleend hebben aan het water, dat zich langs het kasteel van Boxmeer uitstrekt en dat nog steeds *het Meer* geheeten wordt.

HET HUIS TE BOXMEER.

11

Van Jan Bock erfde de heerlijkheid Meer diens dochter Johanna van Meer, welke haar ten huwelijk bracht aan Peter van Cuylenburg, zoon van Hubert IV, heer van Kuilenburg.

Blijkens het navolgend charter, dat onder n°. 180 berust in het Archief der gemeente 's Hertogenbosch, verkocht Peter van Cuylenburg de heerlijkheid van Meer en het daarop staand kasteel aan Wenceslaus en Johanna, echtelieden, hertog en hertogin van Brabant:

Wenceslaus van Behem ende Johanna, hertog ende hertogin van Brabant etc., doen condt allen luden dat, want wy dat huis, heerlicheit ende lant van Meer gecocht hebben ende aen onse lande van Brabant vercregen. So geloven wy in goeden trouwen onser stad van den Bosch, dat wy dat voirsr. huis, heerlicheit noch lant noch oec die rente dairaf nimmer meer vercopen, versetten noch overgeven en suellen in negheene manieren. Behoudelic dien dat wy dit huus van Meer af suellen moge doen brecken in de gront of wy willen. 19 Sept. 1365.

Uit deze akte blijkt tevens, dat er in 1365 al een kasteel te Boxmeer was en wel een zeer sterk, want welk belang hadden de Bosschenaren er anders bij, dat dit kasteel in handen van hunnen Hertog bleef? Dat zij er zoo op stonden, dat zulks geschiedde, geeft nog grond om te veronderstellen, dat hun handel en scheepvaart, die volgens van Heurn Historie, I, blz. 219, toen reeds zeer bloeiend waren, van uit dat kasteel bestookt werden, zooals in die dagen van uit zoo menig slot gebeurde.

Wie dit kasteel bouwde en wanneer is nergens meer te vinden.

Reeds zeer kort na gemelde verklaring werd het kasteel gesloopt, zooals blijkt uit het navolgend charter, dat thans berust in het Grafelijk-Bergsch Archief te 's Heerenberg:

Wenceslaus van boeme bider Gratien Gods hertoghe van Luxemburg, van Lotharingen, van Brabant enz.

doen kunt allen luden, dat wi waerlic ende wael versuent sijn met Peter van Culemborch, heer van Meer, mit alsulcke conditiën ende voirwaerden, dat hi of diegheene, die rechte erfgename sijn van Meer opdragen sellen in onse hande die hofstat tot Meer, daer 't huys op te staen plach metten weilande daer omliggende, als eygen goet ende sal dit tot ewelicke dagen houden ende ontfangen van ons, onsen hoir ende nacomelingen, Hertogen in Brabant, in ene rechte erfleen ten brabantischen recht ende ghewelt; also dat dese voirsr. Peter of sine nacomelingen thijmerden op dese voirsr. hofstat, bourge of huysse, dat die oec tot ewelicken dage bliven sellen ende sijn onse ofte onsz nacomelingen, hertogen in Brabant, open huysse, ons mede te behelpen. Waerenthegen so en sal dese voirsr. Peter nimmer moegen doen jegen ons noch jegen onsen land van Brabant in enighene saken, het en wuer, dat wy of onse nacomelingen, hertogen in Brabant, orloge hadden metten hertoge van Gelre, dat Peter dan aen hertoge van Gelre soude moegen helpen of hi woude ¹⁾, mer niet van den vursr. huysse mer, dat soude onse open huys altoes blive als voirsr. Ende ordinerend des saken wille . . . . wi den voirsr. Peter onsen . . . . ende scholden hem quijt alle misdaden jegen ons gedaen of jegen onsen land van Brabant van verledene tiden tot opten dag van desen briefs. Ende willen, dat dese voirsr. Peter vrielic ende paisselic in onse lande comen voirtaen ende syne hoffstatt ende goet tot Meer aentaste sonder verderseygen yemens. In ghetuge des briefs bezegelt met . . . . sghel, Ghegevi. tot . . . . op ten anderen dach in Meerte int jaer ons here dusent driehondert ses ende tsestich.

Tusschen den inhoud van de beide hiervoor gemelde charters is eenige strijd, tenzij men aanneme, dat de verkoop der heerlijkheid aan den Hertog en de Hertogin van Brabant eene gedwongen zaak was. Hiertoef bestaat

---

¹⁾ Dit werd bepaald omdat Peter van Cuylenburg binnen het gebied van den hertog van Gelder woonde.

veel grond, omdat Peelen in zijn Kronijk schreef: *Peter van Cuylenborch mit den Hertoch van Gelder tegen Wenceslaus Hertoch van Brabant synen swager oorlogh viirende, is verwonnen, het huis Boxmeer raseert ende hy mit Wenceslaus versoent.* De oorlog, waarvan Peelen hier gewag maakt, was de strijd, dien Wenceslaus van Brabant voerde tegen Eduard van Gelder, omdat deze zijnen broeder Reinoud III onttroond had, welke gehuwd was met Maria, de zuster van de vrouw van Wenceslaus.

Toen Peter van Cuylenburg de heerlijkheid Meer in leen had bekomen, wat op 2 Maart 1366 geschiedde, werd het kasteel van Boxmeer weder opgebouwd. De hooge jurisdictie over Boxmeer bleef sedert dien aan het kasteel verknocht en de heerlijkheid zelve leenroerig aan Brabant.

Peter van Cuylenburg is 15 September 1420 als heer van Boxmeer opgevolgd door zijnen zoon Huybert van Cuylenburg ¹⁾. Deze huwde met Isabella van Petershem, dochter van Jan, heer van Petershem en Leeftael en Aleid van Spalbeek.

In 1452 waren zij reeds dood, omdat toen hun zonen hunne nalatenschappen verdeelden. Hunne kinderen waren (behalve de bastaarden van den man) Johan, heer van Meer, Willem van Meer, Henrick van Meer, die trouwde met de dochter van den heer van Haps ¹⁾, Gijsbert van Meer, Gerrit van

---

¹⁾ In het Leenregister wordt dit aldus vermeld: Heer Hubrecht van Culenborch bij doode her Peters van Culenborch sijns vaders hout die borch ende huys van Meer mit den Roeden lande in den lande van Cuyck gelegen.

²⁾ Zij heette Christina van Gulick en was de dochter van Eduard van Gulick, bastaardzoon van hertog Reinoud IV van Gelder, en van Christina van Bel Gerritsd.

Eduard van Gulick voornoemd was door zijnen natuurlijke vader bogiftigd met de heerlijkheid Haps. Toen Henrick van Meer, de man van genoemde Christina van Gulick,

Meer, die in 1433 stierf en Reynera van Meer, die in 1431 huwde met Frederik Schellart van Obbendorf, heer van Geysteren.

Bij akte van 1 November 1452, berustende in het Rijksarchief te Arnhem, werd tusschen de zonen van Huybert van Cuylenburg en Isabella van Petershem, voor zooverre zij toen nog in leven waren, de navolgende deeling gemaakt van de allodiale goederen hunner ouders:

Wy Willem, Broder tot Gelre, Heer tot Egmond, tot Ysselstein ende slants van Mechelen, Gijsbrecht van Bronchorst, Heer tot Batenborch ende tot Aenholte, Elbert van Alpen, Heer tot Honepel, Johan Schenck van Nydeggen, Arnt van Hamel, canonic tot Sente Lambrecht tot Ludick, Praist tot Sente Pouwels ende Heer tot Werffnisse, Johan van Groesbeke, Here tot Hoemen, tot Malden ende tot Beke, Wiliem van Vlodorp, erffvaight tot Ruermonde ende Derick Schenck van Nydeggen, doen kondt allen luden ende bekennen. Alsoe as Johan, Heer tot Meer ende tot Sambeke, Heer Willem, Heren Henrick en Gijsbert van Meer, gebruederen, an onss enz. gecompmittier hebben, enz. een brudertlich erffgescheidt tusschen hoen uytsprecken ende seggen sullen van allen alsulcken herlicheiden, erffnisse. versterffnisse ende guede, rede ende onrede, als oen angekomen ende geërfft sijn ende elcx bisonder van dode Heren Huberts van Culenborch, wilnere heer tot Meer en tot Sambeke ende der vrouwen van Meer sijne huysfrouwen, hoerre alre vader ende moeder, all seliger gedechtenisse enz. In den ijrsten seggen wy, dat Heer Willem van Meer vurgen. enz. erflich hebben ende behalden sall al alsulcke guet als sijn vader, die heer van Meer, hadde ende in synen sterffdag achterliete, gelegen in Nederbetouwe enz. Voert seggen wy, dat Heer Henrick van Meer

in 1463 kinderloos stierf, verviel de heerlijkheid Haps aan hertog Arnold van Gelder. (Zie Slichtenhorst Geld. Gesch. I, blz. 83).

voersr. enz. hebben sall ende behalden die Korentheinde tot Meer, die Korentheinde in den Broick, dat Cleyn Meerbroick ende die Loye enz; die Rogpachten tot Meer ende tot Maesheeze enz. (hier volgen de benamingen der hoeven, waaruit deze roggepachten gingen), beheltlich Johan voersr. sijne heerlicheit aan den pechters als schattingen, molenvairdt, dienst ende gewijn, wanneer die pechters hyliken off versterven, as dat van alds gewoentlich is enz. Gij sbert van Meer sall enz. hebben ende behalden dat Bossche tot Meer mitten erffgronde des boschs, mit al den holte daer nu op staende ende dat dair voertaen then ewigen dage op wassen mach, alsoe vry alst de Heer van Meer, sijn vader gehad heeft enz. beheltlich Johan van Meer sijne hogher heerlicheit. Ende oick off dat bossche affgehouwen worde, dat Gij sbert voersr. doen mach ende dan dair luden op tijmerden ende op quemen wonen, dat die Johan voersr. dienst doen sullen, schattinge geven ende molenvairdt doen as andere sine ondersaten doen in den selven sijne heerlicheiden van Meer ende van Sumbeke wonende. Voert seggen wy dat alle gereset guet, dat die Heer van Meer voersr. in sijne sterffdach achtergelaten heeft, sullen die vier gebruederen voerg. gelijk hebben ende deylen elcx een vierendeel enz. Ende Johan van Meer voersr. sal al den huysruit, den hy noch tot Meer opten huysse heeft, hebben ende gebruycken then tijt toe, dat wy segxlude vorder uyt sprake dairvan doen enz. Dan die basterden van Meer soilen hebben uter den achterstedigen pacht ende scholt, die mede den Heer van Meer in sijne sterffdach schuldich bleef, vierhondert Rijnssche gulden enz. Voert seggen wy, dat alle lijffrenthen, uyt heerlicheit van Meer gaende, weder komen sullen aen Johan van Meer ende sijne erven, Heeren tot Meer ende Sumbeke enz. Gegeven ende gedingt int Jair ons Heren dusent vier hondert twee en rijfflich op ten achten dach der maent van November.

(Wordt vervolgd.)

's Hertogenbosch.

A VAN SASSE VAN YSSELT.

GRAFKELDERS TE BREDA 1).

I.

Volgens resolutie van de heeren van de Magistraet deser stadt Breda, in dato den 31 July 1741 is verklaert vervallen te sijn aen dese kerck, sijnde een kelder daer Dhr graeff van Stierum in legt. Leggende in den omgangh van het hoogh Choir groot 74 voeten.

Modo mejuffrouw Sara van der Teen wedr Rynier Molenbergh by signatuur koopcontract in dato 14 Junij 1816 Geregistreerd te Breda den 22 dito.

De Krn. en Erffgen. van Dhr en Mr Adriaen Weymers, hebben haer begraefplaets, leggende in den omgangh van het hoogh choir aen de suytsyde overdeekt met . . . . .²⁾

De Krn. en Erffgen. van Dhr en Mr Weymers cum suis en de Krn. van Dhr en Mr Martinus Gerardus Sprongh, ende verdere Erffgen. van Dhr Franchois Willemsen Domies, hebben haer kelder ofte begraef plaets leggende voor onze Lieve vrouwe aultaer in den omgangh van het hoogh choir, overdeekt met eenen grooten en kleinen sarck, waerop staet op de grooten sarck:

Francois Willemsen Domies, kerckm^r deser

¹⁾ Vervolg van bldz. 70 jaarg. IV.

²⁾ Ter plaatse ligt een zerk waarop het volgende wapen is uitgehouwen.

Gedeeld: 1. drie pluimen: 2 en 1.
2. drie storren (6) 2 en 1.
helmtoken twee pluimen (?)

Daaronder staat in kapitale letters: *Hier leet begraven Heer ende Mr. Adriaen van Ryen in sijn leven advocaet ende president deser stadt Breda sterf den VI Augusti C17 I7CLX en de syne susters dochter Joffr Catharina Hulshout sterf den XXIII May C17 I7LVII*

Daaronder staat in dezelfde letter:

Grafplaets van den Heer Meester Jacob Ferdinandus Wymers advocaet tot Breda Obit Anno 17.

stadt etc. 1636 daer inne gevest den 10^{en} No(vem)ber 1630 ¹⁾.

De Wel.Ed. Heer Stadth^r Johan Hendrick Damisse heeft sijn begraefplaets leggend aen de noortsyde van den omganch van het hoogh choir, tegens de Tombe van den heer en Baron, overdeekt met eenen sarck . . . .

Modo vrouwe Pittronella van der Punte wed^e ende Testamentair-Erffgen. van haer Ed. voors. man. ²⁾

Dhr Cornelis van Bergen en desselfs desscendenten

¹⁾ De groote zerk vertoont het volgende wapen:
 een gekanteelde dwarsbalk vergezeld van drie ruiten 2 en 1;
 helmteeken een ruit.

Daaronder staat: D. O. M.

DIT IS DE BEGRAFENISSE VAN FRANCHOIS WILLEMSE DOMIS KERCKMESTER DESER KERCK A^o 1636 ENDE DESEN SERCK GELEYDT BY DESSELFFS DESCENDENTEN IN 'T JAER 1678.

De kleine zerk vertoont hetzelfde wapen, waarom heen in den rand: HIER LEYT BEGRAVEN . . . . .

binnen den rand: ENDE SYNEN SONE FRANCHOIS DOMYS STERFT DEN 19 SEPTEMBER 1631 ENDE WILLEN DOMIJ STERFT DEN 10 JULY 1642. ENDE FRANCHOIS WILLEMSEN DOMYS STERFT DEN 11 JANUARI 1645.

Overluidingen. *Begraven 27 April 1648 Artus Domis.*
Gest. 9 Meert, begr. 12 Meert 1676 Martinus Domies.
 " 8 Febr. " 11 Febr. 1672 *Franchois Domies.*
 " " 21 Sept. 1631 *Franchois Domis de Jonge.*
 " 25 Febr. " 29 Febr. 1672 *Adriaentie Domies.*
 " 29 Dec. 1689 begr. 2 Janie 1690 *Sr Guilliam Domis.*
 Zie Navorscher XXXI, pag. 108.

²⁾ Overluidingen. *Begraven 2 April 1657 de huysvr. van Corstiaen Damis.*
Gest. 29 Febr. begr. 4 Meert 1692 de vrou van de heer Out-president Daemissen.
 " 17 Sept. " 23 Sept. 1692 *de dochter van de heer Corn. Daemisse.*
 " 10 Oct. " 13 Oct. 1674 *Joe Elisabeth Damisse.*
 " 7 Sept. " 10 Sept. 1674 *Sr Johan Damies.*
 " 2 Aug. " 5 Aug. 1681 *Sr Jacobus Damisse soone van de Hr stadhr Damius.*
 " 20 Juny " 24 Juny 1676 *de heer Griffier en Scheepen Johan Damisse.*

hebben haer begraefstplaets leggende in den omganch van het hoogh choir, tegen over het cruys choor overdeckt met eenen sarck, waerop uytgehouwen staet:

Hierleydt begraven Jan Adriaensen van Bergen, in sijn leven was Schepen der stadt Breda, stierff den 9^e Jan 1653, vide vest den 23 Jan. 1655, groot 66½ voeten.

Modo vrouwe Jacomina Barbara van Bergen huysv^e van Dh^r Petrus Herry, daer ouders oft waren Dh^r Johan van Bergen en Juff^e Catarina van Erp, eghte luyden, eenigh overgeblevene kints kint van de voors. h^r Cornelis van Bergen.

Actum deses 20 Decem^{br}. 1743.

Modo Dh^r Jacob de Bruyn Not^s alhier by reste in date den 11^e January 1744.

Modo Dh^r en Mr Hendrick van Baerle by restr in date de 12^e November 1744.

Modo Dh^r Charles van Baerle Juff.

Anna Constantia van Baerle, Catarina Elisabet van Baerle, Petrus van der Vorm, daer moeder oft was vrouwe Johanna Maria van Baerle en vaeder Johannes Obius van der Vorm en Hendrietta Elisabet van

v. Baerle.

Baerle, daer vaeder oft was Dⁿ h^r Jacob van Baerle en moeder vrouwe Hester De Bauvese kinderen, kints Krn. en Erffgen. van haer voors. vaeder en grootvader volgens nadere vertoonde staet en inventaris gepass^t voor den Not^s Johannes Sijthoff in 's Hage den 25 Mey 1752. ¹⁾

Gest. 10 Sept. begr. 13 Sept. 1690 de wed^e van Sr Thomas Damisse.

2 Oct. .. 6 Oct. 1670 de huysv^r. van de heer griffier en scheepen Damisse.

¹⁾ De zerk, liggende op bovengemelde plek vertoont een wapen met drie klimmende leeuwen 2 : 1. Helmtteken een open vlucht waartusschen een leeuw.

Een wapen met drie zwarte klimmende leeuwen in goud schrijft Balen op bladz. 1086 toe aan Alith van den Berge, dochter

Dⁿ Hr Cornelis van de Leur ¹⁾ en desselfs descendenten heeft zijn begraefplaets, leggende in de noortzyde van het hoogh choir, over de Prince Tombe, overdeekt met

van Johan Bouwens z. v. d. B. bij Margaretha Buysen, die geluwd was met Anthony van den Corput.

Het Maandblad „de Nederl. Leeuw” I, bladz. 12 kent eenzelfde wapen — de leeuwen rood getongd en genageld — toe aan de familie van Bergen, van den bekenden turfschipper. Doch dan vermeerderd met een zilveren schildvoet, waarin een turfschip van natuurlijke kleur, drijvende op een natuurlijk gekleurd water.

De inscriptie is als bovengemeld doch met het slot: sterff den IX February A^o 1653.

Zie Navorscher XXXI bladz. 99.

- Overluidingen. *Begraven 5 Jany 1658 de dochter van de heer schepen van Bergen.*
begr. 19 April 1648 de huysvr. van D'heer out schepen Jan Adriaenssen van Bergen.
Gest. 20 Febr. „ 26 Febr. 1692 den soon van den hr Rentm. van Bergen.
„ 24 July „ 29 July 1692 de dochter van mevrouw van Bergen.
„ „ 27 Oct. 1639 Jacop van Bergen.
„ 22 Sept. „ 25 Sept. 1669 Sr Peeter van Berghen (Merckendaelsche kerk).
„ 28 Dec 1662 „ 2 Jany 1663 Jacob van Bergen (Merckendaelsche kerk).
„ 14 Jany „ 18 Jany 1665 de huysvr. van de prokureur van Berge.
„ „ 23 April 1687 Peeter van Bergen.
„ 3 Jany „ 6 Jany 1680 Anthony van Bergen.
„ 20 Dec. „ 24 Dec. 1689 de soon van mevrouw van Bergen.
„ 22 Febr. „ 25 Febr. 1671 Lauwerens van Berghen.
¹⁾ Overluidingen. *Gestorven 23 Mey, begraven 26 Mey 1695 de huysvrou van Adriaen van de Leur.*
Gest. 29 Juny begr. 3 July 1684 de wed. van Cornelis van (de) Leur.
„ 7 Janie 1659 Michiel van de Leur.
„ 16 Janie 1652 de dochter van Michiel Janssen van de Leur.
„ 6 Febr. „ 10 Febr. 1690 Sr Cornelis van de Leur.
 (Zie ook Navorscher XXXI pag. 102.)

eenen sarck, met een kopere plaet alwaer voor wapen op staat eenen grooten ende kleyne valckklaur (in het frans en overgeset in het nederduyts) welk graft is der cert van sijn Hoogheyd Graeff Hendrick van Nassau aan Johan de Robert, gekomen van de Erffgen. van Rietmaeckers.

Volgens resolutie van de heeren van de Magistraet deser stadt, in date den 31^m July 1741 is verklaart vervallen te sijn aen dese groote kerck sijnde het graff van Hoerom, leggende tegens het aftschutsel van het hoogh choir, aen de zuytzyde van den omgangh van 't choir.

(Wordt vervolgd.)

Utrecht.

L. J. KUYCK.

GENEALOGIE VAN HET GESLACHT VAN HORENBEECK.

I.

van Horenbeeck.

Eenige jaren geleden kocht de eerst ondergeteekende bij een uitdrager enige papieren op het geslacht van Horenbeeck betrekking hebbende en daaronder eene uitvoerige genealogie, geschreven op papier en met eene hand van het midden der vorige eeuw.

De juistheid van deze geslachtlijst eener aanzienlijke 's-Hertogenbossche familie kon door ons niet in allen deele worden nagegaan.

Daar, waar wij haar konden toetsen aan andere vertrouwbare gegevens, bleek ons die juistheid in voldoende mate om tot de uitgaaf ervan te besluiten.

Wij geven haar thans, zooals wij haar vonden, echter voorzien van vele aantekeningen die haar aanvullen, toelichten en justificeeren; welke aantekeningen, zoo geen bron is vermeld, aan het rijks- en het stedelijk archief

te 's-Hertogenbosch ¹⁾, of aan bescheiden in ons bezit, zijn ontleend.

De naam van dit geslacht is zeer verschillend geschreven.

Men vindt van Horenbeeck, Hoorenbeeck, Hoornbeeck, Hoirnbeeck, Horebeke, Hoorenbeke, Hoirenbeecke, Hoirebeke, Hoorebeek enz. Wij hebben gemeend aan de eerste schrijfwijze de voorkeur te moeten geven, omdat ze in de Bossche schepenregisters en andere acten veelal is gebruikt, gelijk ook op de schepenzegels van Mr. Hendrik, Mr. Gerard en Martinus van Horenbeeck, alsmede bij grafschriften van leden van dit geslacht.

Volgens het handschrift, uitgegeven in de *Heraldieke Bibliotheek* 1876, blz. 271, voerde van Horenbeeck: in zilver drie roode met goud beslagen en gesnoerde jachthoorns.

Deze mededeeling berust zeker op een misverstand of is foutief overgenomen.

Elders, o. a. in het *Algemeen Nederlandsch Familieblad* VII, blz. 177, vindt men als wapen opgegeven: in blauw drie golvende dwarsbalken van zilver en een gouden schildhoofd, beladen met drie roode jachthoorns; dat overeen komt met Rietstaps *Armorial Général*. Mr. Gerard en Martinus van Horenbeeck, de bovengenoemde schepenen voerden gegolfd van acht stukken blauw en zilver en een gouden schildhoofd, beladen met drie roode met goud beslagen en gesnoerde jachthoorns. Het wapen van laatstgenoemde is afgebeeld op de *Wapenkaart der regeeringsleden van 's-Hertogenbosch van 1629—1776*, samengesteld door den bekenden geschiedschrijver der oude hertogstad Mr. Jan Hendrik van Heurn, uitgegeven te Utrecht bij C. Kribber 1777; alsmede op dezelfde wapenkaart (doch vrij gebrekkig) opnieuw

¹⁾ Verscheidene dezer aantekeningen danken wij aan de vriendelijke welwillendheid van den Heer Alphons Mosmans Henr. izn. te 's-Hertogenbosch.

ui'gegeven en vervolgd tot 1862 door R. A. van Zuylen.

In een paar wapenboeken der Illustre Lieve-Vrouwe-Broederschap te 's Hertogenbosch vindt men het wapen met drie en met vijf golvende dwarsbalken en het schildhoofd afgebeeld.

Er schijnt dus in het getal der dwarsbalken geen vast gebruik te bestaan, en veel is aan den lust en den smaak van den teekenaar of graveur overgelaten.

Een geschilderd wapenbord van dit geslacht uit het begin der 17^e eeuw, dat in 1822 op eene auctie bij Palier te 's-Hertogenbosch voorkwam, zou misschien daarover de noodige opheldering kunnen geven.

Weten onze lezers ook, waar dit blazoen is gebleven?

Arnoldus van Horenbeeck, die in 1613 lid der Illustre Lieve-Vrouwebroederschap werd en hierna sub III^d genoemd is, voerde:

doorsneden, I de golvende dwarsbalken en de jacht-hoorns en II een wiel ¹⁾, — dit laatste waarschijnlijk als eene herinnering aan zijne moeder Aleidis de Wolff, die het Heusdensche wiel in haar wapen had.

De hoorns en de golvende dwarsbalken, verbeedende water en hier eene beek, vormen een aardig sprekend wapen.

Onze geslachtlijst vangt aan in het begin der 16^e eeuw ²⁾.

¹⁾ Zie *Tijdschrift voor Noordbrabantsche geschiedenis, taal- en letterkunde* I, blz. 90.

²⁾ Sebastiaan van Horenbeeck was schepen van 's-Hertogenbosch in 1266, Boudewijn van Horenbeeck in 1274. Of beide mannen tot ons geslacht behoord hebben, valt natuurlijk niet meer uit te maken.

Waren hunne zegels nog aanwezig, — aangenomen, dat zij daarop een waren en geen merk gebruikt hebben, welk laatste met het oog op dien tijd hoogst waarschijnlijk is, — dan kan daaruit wellicht een vermoeden, maar ook niet meer dan een vermoeden, omtrent verwantschap afgeleid worden.

Want overeenkomst van familienaam en wapen bewijst volstrekt niet altijd maagschap.

Reeds in de tweede helft der 15^e eeuw vindt men te 's-Hertogenbosch een van Horenbeeck vermeld.

Bij schepenacte van 16 November 1462 toch verkoopt Gijssbert Gerartssone van Hoirenbeecke, a's voogd zijner minderjarige kinderen Elisabeth en Truda (Geertruida) in huwelijk verwekt bij wijlen Truda Adriaensse Ketelaers, het huis *de Swarte Hont* aan den koperslager Gillis Adriaensse Ketelaers (sic), broeder der overleden vrouw.

Zeer waarschijnlijk was dit huis het pand op den hoek der Scheidingsstraat (tegenwoordig St. Pieterstraat), dat bij den zwaren brand van 1419 gespaard bleef ¹⁾. Gijssbert van Horenbeeck wordt in 1476 als deken der korenkoopers genoemd. Volgens eene ordonnantie van Wenceslaus en Johanna van 6 Sept. 1383 mocht niemand deken van een der ambachts- of neringsgilden zijn dan die geboren poorter der stad was. Hij was dus Bosschenaar.

In het begin der 16^e eeuw ontmoetten wij den naam van ons geslacht opnieuw. Bij testament, verleden voor den notaris Elbert van Coellenbenen te 's-Hertogenbosch, den 15ⁿ December 1510, toch maakte Hendrik Knoden Willemszoon en Catharina van Hoirenbeecke Reiniersdochter, echtelieden, aan het convent der Predikheeren te 's-Hertogenbosch een pacht van 2 mud rogge en 1½ steen vlas op huizen te Vucht voor de fundatie eener Vrijdagsche mis in het koor van den Zoeten Naam Jezus en 3 pond paiements tot onderhoud der kaarsen in het H. Sacramentskoor der kerk van gezegd klooster.

(Wordt vervolgd.)

Helmond.

AUG. SASSEN.

Rotterdam.

Ch. C. V. VERREYT.

¹⁾ Zie van Heurn I, blz. 272.

NOORDBRABANTSCHÉ ZEGELS.

I.

Wederom laten wij een twaalfstal zegels van schepenen der stad 's-Hertogenbosch volgen.

1. Zegel van Lambert Bogaert, schepenen in 1501, 1505, 1509, 1513, 1517 en 1521.

Van 1 Oct. 1496—1 Oct. 1497 trad hij met Hendrik van Ophoven als rentmeester der stad op.

Hij stierf in 1526 als meester van het Leprooshuis, in welk eereambt hij door den schepenen Willem van Os werd opgevolgd.

Hij was de vader van den schepenen Frans Bogaert, wiens zegel in den vorigen jaargang, blz. 187, is afgebeeld.

Deze kocht voor schepenen der stad, 26 Juni 1555, van Jan van den Honck Dirkszn. het kasteeltje Kouwenberg onder Vucht, welk goed hij 13 Juni van het volgende jaar voor dezelfde schepenenbank overdroeg aan Mr. Simon Blancocq, alias Withaan, kannik der St. Janskerk

2. Het zegel van Jordaan van Boort, tot schepenen benoemd in 1490, 1498, 1503, 1508 en president in 1516.

Hij verklaart voor de Bossche schepenenbank, 20 Juli 1501, aangaande de stads jurisdictie en het ingebod in de landen van Ravenstein, Megen, Herpen, Uden enz., doch bijzonder te Oyen, „omtrent” 48 jaar oud te zijn.

In 1510, 11 en 14 wordt hij regent van het Zinneloos huis of der stichting van Reinier van Arckel genoemd.

Volgens *Taxandria* IV, blz. 261, huwde hij in 1487 met Christina van Son en stierf in 1520.

3. Zegel van jonker Ricold (Rijcoute) de Borchgrave Dirkszn., tot schepenen benoemd in 1443 en nog eens 23 jaar later in 1466.

Met Antonie van Oeteren was hij van 1447—1450 Gasthuismeester en stierf in 1470.

Hij was de eerste uit zijn geslacht, dat door onderscheidene leden tot bij den overgang der stad aan de Staten in 1629 in de regeering vertegenwoordigd werd.

Zijn zoon Dirk bezette ook den schepenstoel en stierf 27 Juni 1519 ¹⁾.

Deze had in huwelijk vrouwe Geertruda Brant van Grobbendonck, overleden 10 November 1496 en met haar echtgenoot in de St. Janskerk begraven. Zij waren de ouders van den volgende.

4. Zegel van jonker Pieter de Borchgrave, schepen in 1502, 1514 en 1518.

Hij huwde Maria van Bruheze en stierf in laatstgenoemd jaar. Godfried van Middegael volgde hem in den schepenstoel op. De volgende twee waren hunne zonen.

5. Het zegel van jonker Willem de Borchgrave, heer van Oerle en Meerveldhoven (Merefelt), schepen in 1543, 1546, 1549, 1552, 1555, 1558, 1559, 1562, 1565, 1568, 1569, 1570 en 1580; van welke jaren hij in 1568, 1569 en 1570 het presidentschap bekleedde.

Hij kreeg gemelde heerlijkheden 11 Maart 1560 in pandschap als een leen van den koning van Spanje.

Hij nam in huwelijk jonkvrouw Everarda van Nulant, dochter van Everard en jonkvrouw Adriana van Kessel Jansdr.

---

¹⁾ Dirk de Borchgrave, zoon van Ricout Dirkszn., vertijt, ten behoeve van zijn oom Dirk de Borchgrave Dirkszn. eenige leenen gelegen onder Oisterwijk en Tilburg, waaronder een steenen huisje met toebehooren, leenroerig van de Duitsche orde, en een huis en hofstad, hem aangekomen van zijne grootmoeder, jonkvrouw Margriet Houtappels, weduwe van Dirk de Borchgrave, — 15 Sept. 1491.

Hierover waren als mannen van leenen des hertogs, Willem van Os, Willemszn. en Aernt van Weylhuysen.

Dit perkament berust bij het Noordbrabantsch Genootschap.

Voor zijne gade vernaderde hij bij schepenen der stad, 25 Mei 1571, de tienden van Gemert tegen Nicolaas Willebrants.

De Borchgrave stierf voor zijne echtgenoot, als blijkt uit den volgenden schepenbrief van 4 Maart 1598.

Zij verklaart daarbij als weduwe met haar zoon Everard (zie zegel 7) te herroepen de beleedigende uitdrukkingen, door hen gebezigd in eene akte van appellatie, opgemaakt door den notaris Jan Schenkers, tegen Mr. Maarten Moins, Hendrik van Gestel Franszn., Mr. Herman van Heumen, gezworenen en raden, en Mr. Willem van Reys, pensionaris, als zouden deze heeren onrechtvaardig gehandeld hebben als commissarissen in een geding, gevoerd door Goes Adriaans, Jan de Becker en Hendrik Houbraken, soldaten in de compagnie van wijlen jonker Jan de Borchgrave (haar zoon, zie zegel 8), over welke zaak zij ook valsche berichten zonden aan den auditeur-militair van konings leger.

Door deze herroeping werden zij op last van Antonie Schets, baron van Grobbendonk, bevelhebber der stad, van verdere vervolging ontheven.

6. Zegel van jonker Pieter de Borchgrave, schepen in 1544.

Gehuwd met jonkvrouw Anna van Nulant, verwisselde hij het tijdelijke met het eeuwige 6 September 1553 en werd in de St. Janskerk bijgezet,

Deze Anna was vermoedelijk een dochter van Gerlach van Nulant, welke bij testament van 20 September 1521 zeven rijnguldens, komende uit het huis „de Spiegel” aan de Vischmarkt, bestemde tot onderhoud der kaars, door hem op het oksaal in de St. Janskerk geplaatst.

Dertig jaar later vermeerderde zijne dochter Aleida die inkomsten, aangezien: *die keirsen opten voirscreven oxael staende, nu tot meer tyden ontsteecken werden ende meer barnen moeten dan sy pleegen.*

7. Het zegel van jonker Everard de Borchgrave heer van Oerle en Meerveldhoven, schepen in 1587, 1591, 1594, 1602 en 1603.

In 1599 werd hij kapitein der schutterij van den blok der Beursestraat ¹⁾.

Hij trouwde jonkvrouw Johanna Schroots, erfdochter van Michiel, heer van Bovinlingen, Quaedmechelen en Pepingen, en Barbara de Borchgrave; waardoor hij in het bezit dier goederen kwam.

Als Zwanenbroeder der Illustre Lieve-Vrouwebroederschap overleed hij in Augustus 1617.

8. Zegel van jonker Jan de Borchgrave, tot den schepenstoel benoemd in 1581, 1584. 1585 en 1590.

Wegens den voortdurenden oorlogstoestand, waarin de stad verkeerde, waren hare geldmiddelen zeer verachtard, zoodat verscheidene renten, ten haren laste staande, onbetaald moesten blijven.

Dit had ten gevolge, dat eenige rentheffers te Keulen woonachtig, in 1581 op goederen van eenige Bossche burgers daar ter stede zijnde, deden beslag leggen.

De regeering verzocht den hertog van Parma, dat hij bij die van Keulen zou trachten uit te werken, dat men die goederen teruggaf; welke tusschenkomst echter niet het gewenschte gevolg had, waarom de regeering het volgende jaar jonker Jan de Borchgrave derwaarts zond, om de regeering van Keulen er op te wijzen, dat de handelingen harer ingezetenen in strijd waren met de Gouden Bulle, waarbij de Brabanters het recht verkregen hadden, dat hunne goederen binnen het geheele Duitsche rijk niet aangehouden, en dus niet in rechten mochten betrokken worden.

Deze zending bleef mede zonder gevolg; de goederen

---

¹⁾. Behalve de vier schutterijen van den Ouden Voetboog, Jongen Voetboog, Handboog en Kloveniers, hadden de negen blokken of wijken, waarin de stad verdeeld was, ieder nog een compagnie schutters.

werden verkocht, en de stad zag zich verplicht de geleden schade aan hare poorters te vergoeden.

In 'tzelfde jaar, in de maand Januari, had hij ook het stedelijk bestuur vertegenwoordigd bij den doop van een kind van Adriaan van Warluzel, heer van Warluzel, van Bretencourt, Waudru enz., en vrouwe Catharina van Cortenbach, te Helmond.

Na den dood van Paulus Wijnants van Resan, raad en schepen en kapitein van een der compagniën stadssoldaten, werd de Borchgrave in 1589 in diens plaats tot kapitein benoemd.

Deze twee compagniën, opgericht in 1580, waren samengesteld uit burgers der stad, hadden tot officieren hunne medeburgers, welke op voordracht van stads regeering door den koning werden benoemd. Hun soldij werd uit 'slands middelen betaald.

Blijkens den onder 5 aangehaalden schepenbrief was jonker Jan in 1598 reeds overleden.

9. Zegel van jonker Michiel de Borchgrave, heer van Oerle, Meerveldhoven, Bovelingen enz.

Hij was een zoon van Everard voornoemd en zag zich in 1617 en 1620 tot den schepenstoel geroepen.

In eene akte van 27 Juli 1613 wordt hij drossaard van het land van Megen genoemd.

De Bossche Kamers van Rhetorica verkozen hem in Mei 1619 tot haren Prins.

Hij huwde jonkvrouw Maria de Jeger, dochter van Wouter, heer van Lichtenburg (slot te St. Oedenrode), en Heilwich van Raessen Paulusdr.

Zijne gade wordt in 1649 weduwe genoemd.

Uit deze echtverbintenis sproot een dochter, Johanna Mathildis, welke door haar huwelijk in 1654 met haar neef jonker Johan Carel de Jeger, zoon van Goyaart, heer van Lichtenburg, raadsheer en schepen, en Johanna Spierinck van Well, de erfgoederen harer ouders in dat huis overbracht.

De verpanding der heerlijkheid Oerle en Meerveld-

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

100

hoven werd echter in 1658 door de Staten afgelost.

10. Het zegel van Mr. Willem van den Bosch, schepenen in 1469, 1486, 1490, 1495, 1499, 1503 en 1507.

Hij deed 4 Maart 1496 den eed als secretaris in plaats van Lambert van Doorn, die overleden was, en zag zich op 1 October van gezegd jaar tot schepenen benoemd.

Toen hertog Philips in 1494 besloot naast de schepenen twee burgemeesters te benoemen tot beter beheer der regeering en stads-financiën, welke elk jaar zouden aftreden, zag hij als bekwaam rechtsgeleerde zich met Mr. Pieter Pels in 1497 tot dit hooge ambt geroepen en genoot met zijn collega de eer in 1498 voor een jaar te worden herbenoemd.

Na hun aftreden werd het ambt weer opgeheven.

In 1503 trad hij op als president-schepenen.

Wegens geschil over de rechtspraak en andere zaken tusschen de stad en de meyerij werd in 1495 een commissie benoemd, om die geschillen af te doen.

Met de regeeringsleden Gosewijn van den Heesacker, jonker Mr. Jan van Vladeracken, heer van Geffen, jonker Jan Heym en vier burgers, maakte van den Bosch vanwege de stad deel dezer commissie uit, om met de afgevaardigden der meyerij die geschillen tot een *goeden eynde te brenghen, daer op een raminge te maecken, te accorderen ende te sluyten*.

Deze overeenkomst kwam 25 Augustus van gezegd jaar in geschrift en tot stand, en werd door hertog Philips, na een langwijlig onderzoek, 29 Augustus 1506 goedgekeurd ¹⁾.

Bij eene verklaring voor schepenen, 20 Juli 1501, aangaande de stads jurisdictie en het ingebod in de landen van Ravenstein, Megen, Herpen, Uden, enz., maar bijzonder te Oyen, zegt van den Bosch over de zestig jaar oud te zijn.

Hij stierf 18 November 1507, kort na zijne herbenoe-

¹⁾ Zie beide stukken bij van Oudenhoven, *Beschrijv. der Meyerij van 's Bosch*, 1670, blz. 107-116.

ming tot schepen en werd met zijne echtgenootte Elsebena Bolckx (Bolks) bij het altaar van de H. H. Maria Magdalena, Lazarus en Martha in de St. Janskerk begraven.

Zijn dood staat in 't Swart Privilegieboek (berustende in het stedelijk archief) op het schutblad met de volgende woorden aangeteekend:

„Liber oppidi de Buscoducis, scripties de mandato Magistri Wilhelmi de Busco, quondam Secretarii ejusdem oppidi et in die sui obitus senioris et praesides scabini, qui obiit anno Domini M quingentesimo Septimo 18 Novembris.”

Hij was een zoon van Jan van den Bosch en Wilhelmina van Kessel, welke in dezelfde grafstede rusten.

11. Zegel van Georgius van den Bosch, schepen in 1488.

12. Het zegel van jonker Gosewijn van Brecht, heer van Hagoort, tot schepen aangesteld in 1483, 1489, 1498, 1502, 1507, 1511 en 1515.

In 1494 werd hij met jonker Jan Back, ridder, heer van Asten tot burgemeester (zie boven) benoemd.

Hij was een zoon van Jan, heer van Dieghem, lid der regeering van Brussel, en jonkvrouw Theodora de Louwe, gezegd van Montfort Godfriedsdr.

Hij trouwde jonkvrouw Elisabeth van Wijtfliet.

Deze overleefde haar echtgenoot en werd in de St. Janskerk bij het altaar van den H. Adrianus begraven.

Onderscheidene leden van het geslacht van Brecht hebben tot den overgang der stad aan de Staten in 1629 deel van het stedelijk bestuur uitgemaakt, waar van deze Gosewijn de eerste was, benevens eenige hoogschouten aan den Bosch en hare meyerij geleverd.

De volgende maal geven wij nog eenige zegels van dit geslacht.

Rotterdam.

Ch. C. V. VERREYT.

Bergen-op-Zoom.

W. J. F. JUTEN.

GENEALOGIE VAN HET GESLACHT VAN
HORENBEECK.

II.

Zoo volgt dan hier letterlijk de voorbedoelde geslachtslijst.

I. *Cornelis Thomasse van Reeck, nu Horenbeke, getrouwt met . . . . . Loenman of Reeck.* Hieruit twee kinderen, die volgen sub II a en b.

II^a *Aert van Hoorenbeke*¹⁾, *getr. 1 Henric'sdogter van Schuercop*²⁾ *op den v. Horenbeeck. Hoge Steenweg, 2 met Aleidis Wolfs, dogter Jan de*

---

¹⁾ Aert Corneliszoon van Horenbeeck behoorde tot de *gegoeyde poirters en borgers*, die in 1567 der stad renteloos geld voorschoten, om de soldaten tijdens de troebelen door Antoni van Bombergen aangenomen, te kunnen betalen.

Bij eene verklaring van schepenen in het belang der gevluchte kloosterlingen van Tongerlo te 's-Hertogenbosch van 16 Nov. 1580, treedt hij op als getuige en wordt daar genoemd *Aert Cornelissoen van Hoorenbeeck, luytenant van de scutterye van den Ouden Voelboghe, out omtrent vijflich jaeren*. Hij is dus geboren omstreeks 1530. (Zie *Noordbrab. Alm.* 1890, blz. 245).

²⁾ Eene Bossche schepenacte (Reg. 653, fol. 41) van 18 Febr. 1588 noemt haar *Henriken*, dochter van wijlen Jan Scoercop (meestal Scuercop geschreven). Een extract uit den *Boom van Vechel*, zich onder de papieren bevindende, noemt haar *Henrikje, dogter Jan Schuercop, een dogter op den Hoogen Steenweg*. In gemelde acte wordt ook genoemd Hillegonda dochter van Aart Corneliszn. van Horenbeeck, echtgenote van Willem van Cjaenenbroeck, rentmeester van den Heer van Helmond. In eene acte van 14 Juli 1608 (Reg. 304, fol. 106) wordt deze Hillegonda weduwe Jan van Lutelaer genoemd en toen getrouwd met Mr. Johan Loyen. Zij en haar broeder Jan worden voorkinderen (dus uit het eerste huwelijk) van Aart Corneliszn. van Horenbeeck genoemd.

*Wolff*¹⁾ en *Elisabeth Moins*²⁾. Hij is gestorven 2 May 1603 en sy 18 Sept. 1619³⁾.

Uit het tweede huwelijk sproten vijf kinderen, die volgen sub III c, d, e, f en g.

II^b *Henricksken Hoorenbeke tr. Henrick Willems van Ravensteyn, sterft 24 7^b 1603 en sy 1 Jan. 1611*⁴⁾ Hieruit afstammelingen; zie de genealogie van Ravensteyn hierna.

III^a *Jan Aertse van Hoorenbeke*⁵⁾ trout *Catrina*

¹⁾ Jan de Wolff Lambertszn. was raad en schepen van 's-Hertogenbosch en van 1548—50 stedelijk rentmeester. Hij was ook lid der Lieve-Vrouwebroederschap, kerkmeester der St. Janskerk en overleed in 1580. Zijn zilveren schepenzegel wordt bij het Noordbrabantsche Genootschap bewaard.

²⁾ Zij was eene dochter van Maarten Moins. Haar broeder Mr. Maarten Moins was schepen en raad van 's-Hertogenbosch en van 1580—1582 rentmeester der stad. Hij bekleedde ook het ambt van kerkmeester der St. Janskerk en van kapitein der schutterij van den Handboog.

Zijn zilveren schepenzegel wordt bij het Noordbrabantsch Genootschap bewaard.

³⁾ Aart en Aleidis liggen begraven in de St. Janskerk te 's-Hertogenbosch onder een zerk, die is afgebeeld in het *Algem. Nederl. Familieblad* VII, plaat 6.

De kwartierwapens op den zerk, in genoemd tijdschrift niet opgegeven, zijn:

Horenbeek	Reeck-Loenman
De Wolff	Moins

Volgens dien zerk en ook blijkens andere bescheiden, overleed zij 18 Sept. 1609.

⁴⁾ Beiden zijn begraven in de St. Janskerk. Zie hun grafschrift hierachter.

⁵⁾ Volgens *Algem. Nederl. Familieblad* VII, blz. 183, was hij een zoon uit het tweede huwelijk, lid geweest der Lieve-Vrouwebroederschap en † 27 Juni 1628. (Vergelijk aantekening bij *Scuere* cop). Hij was luitenant der schutterij van den Ouden Voetboog.

Als oudste luitenant der vier schutterijen voerde hij op last van schepenen d.d. 22 Nov. 1616 het bevel over de musketiers dier schutterijen bij den tocht naar Oyen en Dieden ter handhaving van het recht van ingebod der stad aldaar.

Hij ontving daarvoor 16 gulden, 10 stuivers en 2 oirt.

*Herinks, dogter Henriks tot Helmont, daerna met Lucia Pottay.*¹⁾

*Van 't 1ste bedde: (A) Maria van Hoorenbeke*²⁾ *tr. Guiliam van Doeyenbraek, sonder kinderen dood 1662.*

(B) Henrick van Hoorenbeke.

*Van 't 2de bedde: Cathrine van Hoorenbekke*³⁾ *trout met Joan Brandijn.*

(Hieruit afstammelingen; zie genealogie Brandijn hierna.)

III^b *Mr Henrick van Hoorenbeke*⁴⁾, *J. U. L.,*

¹⁾ Zij was eene dochter van Reinier Pottey of Pottay Ygromszn., † 30 Nov. 1606, en van Johanna Suyskens Hendriksdr. † 1 Nov. 1617; beiden begraven in de St. Janskerk.

Reinier Pottey was kapitein van den blok (wijk) van het Ortheneinde. (Behalve de vier schutterijen: Ouden Voetboog, Jongen Voetboog, Handboog en Kloveniers, waren er nog negen compagnieën burgerwacht, verdeeld over de negen blokken of wijken der stad. Lucia Pottey wordt nog in 1641 als weduwe vermeld.

²⁾ Maria van Horenbekck, wed. Guiliam of Willem van Doyenbraecken diende 20 Febr. 1638 bij schepenen een request in, rakende het recht van begeving over de inkomsten van het gasthuis van Hendrik Prouning gez. van Deventer te 's-Hertogenbosch, in 1600 opgeheven en gesloopt.

Haar man Willem van Doyenbraecken was schepen in 1604, 24 en 27. Uit het huwelijk Jan Aertszn. van Horenbekck en Catharina Herincx werd Josina 23 Nov 1595 in de St. Janskerk gedoopt. Peter en Meter: Willem. Herincx en Lijsken van Horenbekck.

³⁾ Gedoopt in de Kruiskerk 3 Febr. 1625. Peter en Meter: Johan Pottey Reinierszn. en jonkvrouw van Broeckhoven.

⁴⁾ Eene afbeelding van zijn zegel, hangende aan eene schepenakte van 's-Hertogenbosch d. d. 24 Aug. 1600, vindt men afgebeeld in *Taxandria* I, 175. Volgens de in noot 3 blz. 6 hiervoor bedoelde grafzerk was hij een zoon uit het tweede huwelijk (wat door een schepenakte van 's-Hertogenbosch, d.d. 27 Jan. 1646. Reg. 393, fol. 75 wordt gestaafd), licentiaat in de rechten, raad van 's-Hertogenbosch en

† 19 Jan. 1603. Hij bekleedde het schepenambt in 1596, 9, 1609. Zijn zilveren schepenzegel wordt bij het Noord-Brabantsch Genootschap bewaard.

van Vechel.

trout Elisabeth van Vechel¹⁾, rart deser stadt, sterfft 19 Jan. 1603 en sy 69^b 1646.

Hieruit: (A) Jan van Hoorenbeke²⁾, J. U. L., predikheer ten Bochs (sic) en (B.) Mr Cornelis, die volgt sub IV³⁾.

¹⁾ Zij was eene dochter van Mr. Dirk van Vechel, lid der Lieve-Vrouwenbroederschap, raad der stad 's-Hertogenbosch, †1611 en Catharina van Haenenbergh.

Hij was schepen in 1574. 5. 9. 80. 3. 4. 8. 9. 92. 5. 8. 1601. 6. 7. 25. Volgens het *Boek der Turben* in de Universiteitsbibliotheek te Utrecht op 15 Dec. 1607 omtrent 64 jaren oud. Hij komt ook voor als kerkmeester der St. Janskerk. Genealogische gegevens betreffende het geslacht van Vechel vindt men in *Dietsche Warande* X, 197 en in *Taxandria* I, 174.

Elisabeth van Vechel wed. Mr. Hendrik van Horenbeek leende 19 April 1629 de som van 400 gulden aan de stad 's-Hertogenbosch.

²⁾ Hij werd gedoopt in de St. Janskerk 25 Mrt. 1596. Peter en Meter: Aart van Horenbeek en Catharina van Vechel.

Jan van Horenbeek, predikheer te 's-Hertogenbosch, was in 1628 procurator, bleef na den overgang der stad aan de Staten in 1629 aldaar werkzaam en † er 25 Juli 1663. Hij is schrijver van het zeldzaam voorkomend werkje:

Het leven van den Salighen Henricus Suso, Religieus van der Predick-Heeren Order. Beschreven in onse neder-duytsche tale door den Eerweerdighen P. Fr. Joannes van Horenbeek, Religieus van de Order van S. Dominicus. 's-Hertoghenbossche. Bij Balthasar van der Venen, woonende in de Kerckstraat. 1627. Kl. 8°, 6 bl. voorwerk, 233 blz. en tafel. Op den titel: I. H. S. Opedragen aan Johannes Rijder, prior der Predikhoeren te 's-Hertogenbosch. Blijkens het laatste blad is het boekje gedrukt bij Hendrik Aertsen te Antwerpen.

³⁾ In eene Bossche schepenaakte (Reg 393, fol. 75) in dato 27 Jan. 1646 worden nog genoemd Elisabeth en Henriëtta, gezusters, dochters van wijlen Mr. Hendrik van Horenbeek, in zijn leven licentiaat en raad dezer stad, zoon van Aart en Aleyt de Wolff Jansdr.

Zij verkoopen een huis in de Schilderstraat.

Bovengemelde Henrika of Henriëtta werd ruim twee maanden na haar vaders dood geboren en 4 April 1603 in de St. Janskerk gedoopt. Peter en Meter: Mr. Rogier van Broeckhoven en Jacoba van Eyck.

III^c *Mr. Cornelis van Hoorenbeke, trout Femke van Zwol, dogter Nicolaes en Emke Moins* ¹⁾.
Hy sterft 6 Aug. 1617 en sy 5 Febr. 1618 ²⁾.

III^d *Aert van Hoorenbeke* ³⁾, trout *Josijn van Broeckhoven* ⁴⁾.

¹⁾ Volgens een extract uit de doopregisters der St. Janskerk, onder de papieren berustende, sproten uit dit huwelijk: *a. Eymert* h en ged. 19 April 1604, *b. Nicolaas*, ged. 19 Juli 1605, *c. Aleidis*, ged. 24 Dec. 1606, *d. Anna*, ged. 4 Nov. 1609, *e. Josina*, ged. 12 Febr. 1611 en *f. Henricus*, ged. 25 April 1608. Het doopregister vermeldt ook *Aart*, gekerstend 1 Febr. 1599.

Emerentia bovengemeld woonde in 1637 te Eindhoven.

Allegonda (is zij wellicht bovenbedoelde *Aleidis*?) van *Horenbeeck*, dochter van *Mr. Cornelis Aertszn.* en *Eufemia Nicolaasdr. van Swoll*, huwde 13 November 1625 *mr. Frans van Kessel*, licentiaat in de rechten, zoon van *Dirk van Kessel Bernardszn.*, secretaris van 's Hertogenbosch van 1602 tot aan zijn dood in 1633 en *Zwanenbroeder der Illustre Lieve-Vrouwe broederschap*. Zijn zoon *Laurens* volgde hem als secretaris op, was lid der meergemelde broederschap en stierf in 1661.

Mr. Frans van Kessel was luitenant der schutterij van den Handboog en stierf in 1672.

²⁾ *Mr. Gerard van Horenbeeck*, licentiaat en raads heer der stad, *Aart van H.*, zijn broeder, *Aart van Meurs Janszn.*, zilversmid en *Steven Snellen Albertsz* worden 2 Mei 1623 vermeld als voogden der kinderen van *Mr. Cornelis van H.* en *Euphemina van Swoll*.

³⁾ Hij huwde 12 Febr. 1604 *Josina van Broeckhoven*, welke plechtigheid in de St. Janskerk werd voltrokken. *Aert* was kerkmeester dezer kerk. Bij de plechtige uitvaart voor koning *Philips II van Spanje*, gevierd te 's-Hertogenbosch 8 Nov. 1598 droeg hij in den stoet met *Wouter Janssen*, *Antoni Pijnappel*, *Abraham Thomas*, *Jacob Servaessen* en *Jan van den Kerckhoff*, als jongste luitenant der vier schutterijen, *de tombe met een swart fluweelen cleet bedect ende een wit syden cruys daerover mette wapenen daerop aan beyde syden*. Hij werd in 1613 lid der III. L. V Broederschap. Volgens het *Boek der Turben* was hij 29 Sept. 1617 omtrent 40 jaren oud. Hij wordt in 1637 weduwnaar genoemd. Hij ondertekende in 1642 de overeenkomst, dat ook voortaan protestanten als lid der Lieve-Vrouwe-broederschap zouden worden toegelaten.

⁴⁾ Zij was eene dochter van *Mr. Rogier of Rutger*

Hieruit: *Catelyn van Hoorenbeke*¹⁾ trout
Simon van Breugel. Sy sterft 2 Juny 1657.

(tweede zoon van Pieter Aegidiuszoon en Judith van Doerne Rutgersdochter) en Elisabeth dochter van Arnoldus van Jabeek Antoniuszoon.

Mr. Rogier van Broeckhoven was schepen en raad van 's-Hertogenbosch, kapitein der schutterij van den Handboog, Zwanenbroeder der Ill. L. Vr. Broederschap, en na den dood van zijn broeder Hendrik (in 1604) prins en hoofdman der rederij-kerskamer Mozesbosch, ook Mozesdoorn genoemd. Hij ligt met zijne echtgenoot begraven in de St. Janskerk bij het altaar van St. Sebastiaan met dit grafschrift:

BEGRAEFENISSE
VAN ROGIER VAN BROECKHOVEN,
RAETSHEER DESER STADT, CAPITIJN VAN DE
HANDBOOGSCHUTS, STERFT 14 SEPT. 1624.
EN ELISABETH VAN JABEECK SIJN HUYSVROU,
STERFT DEN 6 JANUARIJ 1578
BIDT VOOR DE ZIELEN.

De zuster van Elisabeth van Jabeek, Anna, was gehuwd met Nicolaas Donckers Janszoon, schepen en raad, gasthuismeester, Zwanenbroeder der L. V. broederschap, † 29 Jan. 1633. Hun zoon Philips, † 11 Oct. 1636. Hun zoon Johan, schepen en raad, † 23 Febr. 1666. Hunne dochter Oda of Odilia. † 21 Nov. 1662. Johan was gehuwd met Johanna van den Dungen, † 4 Dec 1662. Allen zijn in de St. Janskerk begraven.

¹⁾ Catalijn of Catharina werd gedoopt in de St. Janskerk 6 Dec. 1604. Peter en Meter: Mr. Rogier van Broeckhoven en Aleida, wed. van Aart van Jabeek. Catharina trouwde 18 Juli 1628 in dezelfde kerk met Mr. Simon van Breugel, licentiaat in de rechten. De stad schonk hem een aam rijnwijn op de bruiloft. Zij komt in eene schepenaakte van 's-Hertogenbosch dd. 9 Juni 1651 (Reg. 431, fol. 358) als weduwe voor.

v. Breugel.

Uit het huwelijk harer ouders sproten, volgens het voorbebedoeld extract bovendien *a* Elisabeth ged. 3 April 1608 en *b* Aleidis ged. 1 Nov. 1609.

Simon was een zoon van Mr. Jan van Breugel Arnolds. zoon, schepen en raad van 's-Hertogenbosch, lid der L. Vr. Broederschap, en Johanna van de Water, dochter van Jan, raad en schepen, weesmeester en lid der gemelde broederschap, en

IIIe Mr. Gerard van Horenbeke¹⁾ trout Josina Beck²⁾ dogter Jacobs³⁾ en Catharinavande Water⁴⁾.

Beex.

Hieruit: Arnoldus van Hoorenbeke, J. U. L., joncman gestorve 1632.

III^r Joanna van Horenbeke trout Rogier van

v. d. Water.

Catharina Schellens Woutersdr. Mr. Jan huwde met Johanna 28 Jan. 1601 in de St. Janskerk en overleed in Jan. 1628. Zijn zilveren schepenzegel wordt bij het Noordbrabantsch Genootschap bewaard.

¹⁾ Hij was schepen van 's-Hertogenbosch in 1610, 5 6. 21. 4 en 5. Bij de plechtige uitvaart voor den Aartshertog Alberto te 's-Hertogenbosch 13 Sept. 1621 droeg hij in den stoet *den grooten standaard van Sijn Hoogheyt*.

Tijdens het beleg van 1629 benoemde de regeering eene commissie uit haar midden (27 Juli 1629) ten einde 100.000 gulden op te nemen tegen 6 $\frac{1}{2}$ % . Deze commissie bestond uit Mr. Goyart van Herlaer, schepen, jonker Peter van Gestel en Mr. Aert van Broekhoven, gezworenen, Mr. Gerard van Someren, Mr. Bartholomeus Loeff van der Sloot, Mr. Gerard van Horenbeeck en Mr. Albert van Breugel, raadsheeren, benevens eenige dekenen der ambachten, welken heeren Marten van Horenbeeck (III g) en Charles van de Camp als rentmeesters en ontvangers dezer gelden werden toegevoegd. Mr. Gerard van Horenbeeck was in 1632 en 33 voor de stad te Brussel werkzaam om vrijheid van verkeer te platte lande voor de nieuwe burgers van den Bosch (na 1629) te verkrijgen. Wegens zijne goede diersien ontving hij, bij besluit der regeering van 12 Aug 1633, honderd gulden.

Hij was lid der III. L. Vr. Froederschap en onderteevende in 1642 de overeenkomst waardoor ook protestanten tot de broederschap konden worden toegelaten.

²⁾ Josina Beex (ook Beex) overleed in 1611 en werd begraven in de kerk te Helmond.

³⁾ Jacob Beex was licentiaat in de rechten, gedurende 23 jaren schout van Helmond en stierf 29 Juni 1621 in den ouderdom van 70 jaren.

⁴⁾ Catharina van de Water was eene dochter van Everard Everardszn en Josina van der Cammen

v. Broeckhoven.

Broechoven. Sy is gestorve 1692 en hy 13 Febr. 1659. Hieruit afstammelingen.

Zie genealogie van Broeckhoven hierna.

IIIe *Marten van Horenbeke*¹⁾

Fransdr. te 's-Hertogenbosch. Zij stierf in Oct. 1639 en ligt met haar man in de kerk te Helmond begraven.

¹⁾ Zijn huwelijk met Agnes Moliart werd 6 Febr. 1605 in de St. Janskerk gesloten. Hij wordt „coopman” genoemd. Bij den overgang der stad aan de Staten in 1629 en de daarmede gepaard gaande verandering der regeering werd hij tot raad en vervolgens in 1632 tot schepen benoemd. Hij was lid der Lieve-Vrouwebroederschap.

Volgens *Algemeen Nederl. Familieblad* VII, bldz. 183, overleed hij te Antwerpen in 1639 en is aldaar in de St. Jacobskerk begraven.

Zijn wapen vindt men afgebeeld op de *Wapenkaart der regeering na 1629*. Zijn zilveren schepenzegel wordt op het stadhuis te 's-Hertogenbosch bewaard. In 1629 was hij rentmeester der commissie van geldopneming. (Zie hierboven.)

De portretten van Maarten en zijne vrouw Agnes bevonden zich in 1890 in het bezit van mejuffrouw A. Verhagen te 's-Hertogenbosch. (Zie *Alg. Ned. Familieblad* VII. 183.)

Het geslacht Moliart of Moliart is in Zalt-Bommel meer dan drie eeuwen lang in bloei en aanzien geweest.

Niet minder dan een vijftigtal zijner leden staan, in het *Necrologium Capituli S. Martini Boemeliensis*, als begiftigers en begunstigers van dat kapittel aangeteekend.

Velen van dezen waren er achtereenvolgend kanunnik, pastoor of vicaris. Een Frederik Moliart bekleedde er, tegen het midden der 15e eeuw, de waardigheid van deken.

Een andere Frederik Moliart was vroeger deken van het kapittel te Haften. Nog vroeger, in 1332, waren Frederik en Jacob Moliart tegelijkertijd schepen te Zalt-Pommel, en in 1381 was dit zelfde het geval met Jan Moliart Dirkszn en in 1400 met Hendrik Moliart Pieterszn.

De meest bekende van dit geslacht is zeker Hendrik Moliart, Proost van Emmerik en kanunnik te Zalt-Bommel, die tevens de belangrijke bediening bekleedde van kapelaan en

trout Agnes Moeljaert van Bommel ¹⁾.

rentmeester van Reinoud II, graaf en later eerste hertog van Gelder; in welke betrekking hij zijnen aanverwant Jan Moliart, welke die sedert 1328 bekleed had, is opgevolgd.

Deze laatste was tevens kanunnik der Domkerk te Utrecht en in 1333 proost te Arnhem. (Zie Nijhoff, *Merkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 1e dl., blz. 65).

Bij eene vergadering van afgevaardigden der Geldersche en Overijselsche Hanzesteden, in 1604 te Arnhem gehouden, was daar ook een Pieter Moliart, nevens Jan de Bye, als afgevaardigde van Zalt-Fommel, toen nog eene Hanzestad, tegenwoordig. (Zie Revius, *Daventria illustrata*, blz. 573).

Het wapen van dit geslacht is in zilver een roode visch, bandgewijs geplaatst, gelijk het reeds op een zegel van 1400 is afgebeeld. Bij Rietstap *Armorial général* wordt het ook aldus beschreven, doch gekwartilleerd met een rood St. Andrieskruis enz. in zilver.

Mollaert.

Omstreeks dezen tijd vinden wij nog een paar van H. vermeld, welke zeer waarschijnlijk tot dit geslacht behooren, doch wier plaats in de genealogie wij niet kunnen aanwijzen. Barend van Horenbeek 1623, proost der Lieve-Vrouwebroederschap.

Agnieta van Horenbeek Fransdr. van 's-Hertogenbosch gehuwd met Willem Verreyt Martinuszn. te Oosterhout.

Blijkens een stuk van 6 Oct. 1652 verleden voor schepenen van Oosterhout, had Agnieta den leeftijd van „omtrent” 56 jaar en Willem dien van „omtrent” 60 jaar bereikt.

Volgens deze acte waren drie kinderen uit dezen echt geboren. Willem Verreyt, gehuwd met Maria van Erckelens te Oosterhout.

Martinus Verreyt, predikheer-missionaris in Holland.

Catharina Verreyt, ongehuwd.

Agnieta van H. moet omstreeks 1680 op hoogen leeftijd overleden zijn.

Willem V. stierf in Juli 1666.

¹⁾ In eene schepenacte van 's-Hertogenbosch d.d. 19 Nov. 1648 (Reg. 396. f° 79) worden genoemd:

Jacques van Kessel met Mechteld v. H., Jan Pelemer met Petronella v. H., Arnold en Henrike v. H.; de voorn. v. Kessel en Pelemer in den naeme ende als testa-

v. Kessel.

Hieruit: 1° *Mechtelt van Hoorenbeke*¹⁾ trout met *Jacob van Kessel*²⁾.
Sonder kinderen doot 1674.

2° *Adriana van Hoorenbeke*³⁾ trout *Joan Baptiste Donckers*.

Donckers.

(Hieruit afstammelingen.)

mentelyke momboiren over Jan Baptist v. H., religieus der Societeit van Jesu, mitsgaders Allegonda, Anna en Elisabeth v. H., kinderen ende erfgenaemen van wylen de Heer Marten v. H. ende jouffrouw Agnes Moeljaers.

Allegonde van Horenbeeck huwde met Jeronimus de Clerck en wordt in 1679 weduwe genoemd.

¹⁾ Volgens voorbedoeld extract was zij gedoopt op 3 Jan. 1606.

²⁾ Hij was „*Coopman ende borgher van Shertogenbosch*”. In 1629 tijdens het beleg der stad was hij te Antwerpen als haar „agent” werkzaam om geld te verkrijgen ter betaling der bezetting. Volgens een paar stukken in het archief van den Bosch berustende, onderteekende hij zich:

Jacop Anthonijs van Kessel.

Een broeder van dezen Jacob, Gijsbrecht van Kessel, was getrouwd met Pasquina de Moor Gerardsdr. Gijsbrecht † 31 Oct. 1631, zijne echtgenoot 4 Maart 1642, beiden werden in de St. Janskerk begraven.

³⁾ Volgens bovenbedoeld extract werd zij gedoopt op 27 Maart 1608 en sproten uit het huwelijk van Marten en Agnes Moliaert tevens:

3°. Anna ged. 31 Mei 1612.

4. Adriaen ged. 13 Dec, 1620.

5°. Henrick ged. 23 Aug. 1622.

Volgens *Alg. Ned. Familieblad* VII, 183 hadden zij nog een zoon, genaamd Arnoud, geh. met Joanna Oliviers, die een Canonikaat stichten en een dochter hadden met name Maria Anna v. H., geh. met Louis du Bois, ridder, heer van Walhaym.

Een Arnold van Hoornbeek wordt in 1654 *Coopman tot Antwerpen* genoemd.

v. Lamsweerde.

Zie genealogie Donckers hierna.

IV. *Mr Cornelis van Hoorenbeke*¹⁾ trouwt *Catharina van Lamsweerde*. Hy sterft 9 July 1648. Hieruit acht kinderen, die volgen sub. *V^a* tot en met *V^h*:

(*Wordt vervolgd*).

Helmond.

AUG. SASSEN.

Rotterdam.

Ch. C. V. VERREYT.

¹⁾ Volgens *Algem. Nederl. Familieblad*, t. a. pl., huwde hij in tweede huwelijk met Euphemia van Zwol, in *Taxandria* I, 175 overgenomen. Dit is eene vergissing. Men heeft hem verward met zijn oom Cornelis (III c)

Blijkens de Bossche schepenregisters toch huwde Cornelis Aertszn. v. H. Euphemia van Swoll en Cornelis Hendrikszn. v. H. jonkvrouw Catharina van Lamsweerde.

De laatste was eene dochter van Josephus van Lamsweerde en Aleidis van Capelle. Zij overleefde haar echtgenoot.

Ik vind nog vermeld Jan van Horenbeeck, die ik op de geslachtslijst niet kan thuisbrengen, doch die zeker tot ons geslacht behoort. Hij was getrouwd met Anna van Valckenburg, in 1680 als weduwe vermeld.

Uit dit huwelijk vind ik (Reg. 475, fol. 151) genoemd: Alida en Maria Elisabeth van H, de laatste gehuwd met Abraham van Deutecom.

Deze wordt 24 Nov. 1690 weduwe met vijf kinderen genoemd. (Authorisatiën 5 dl., fol. 124). Blijkens dat stuk was Alida voornoemd weduwe van Izaak Vermeulen.

Een Alida van Horenbeeck, weduwe van Adriaan Teulings, wordt vermeld 13 April 1718. (Authorisatiën 5 dl. fol. 297).

Misschien zijn deze Alida's één persoon.

HOE 's HEEREN VROENTE IN DEN BOSCH
GESCHONDEN WAS.

II.

(Vervolg en slot.)

Hij had hier het oog op Mr. Jacob Valckenaer,¹⁾ die tot de Schepenen behoorde. Valckenaer was een knap rechtsgeleerde, maar boven alles een geducht pleiter; geheel tegen den zin zijner collega's was hij in den schepenstoel gekomen, nog al eens verkeerde hij in geldverlegenheid en het werd hem dan door schuldeischers lastig gemaakt; eens zelf had hij de wijk moeten nemen naar de vrije heerlijkheid Gemert. Tot 1 October 1663 had hij zitting als rechter, en was het waar, dat door hem den 27 September voor den gevangene het verzoek van in vrijheid stelling was ingeleverd, dan had hij zich vergrepen; hij beweerde echter het niet gedaan te hebben en zoodra zijn tijd verstreken was, trad hij openlijk op als de verdediger van Huybert van den H..... en werkte voor dien man, van wien hij zeker geen groote vergelding te wachten had, alsof het een prins was.

Den 5 October antwoordde hij op het *frivool en bespottelijk verzoek* van de Vliegheer, „dat hij uit kwaadwilligheid doet, slechts om de zaak sleepend te houden en den gevangene door lang zitten af te matten, in plaats van zich te verdedigen. Men weet, dat hij aan Schepenen heeft te kennen gegeven, dat deze man iets zou hebben bijgedragen tot de vlucht der gegijzelden en op die verzekering is verlof verstrekt om hem te zetten, maar zonder eenig bewijs (dat eerst aan den voorzichtigen rechter had moeten voorgelegd worden,) zonder rijpe kennis van zaken, ja zonder hem gehoord te hebben; en toch, dit alles wordt vereischt, eer men volgens de

¹⁾ Mr. Jacob was een zoon van Izaäk V.; zijn grootvader heette Abraham. Zijne moeder was Marie Prouningh van Deventer.

eeuwigdurende privilegiën van Brabant, een geboren ingezetene mag opsluiten. Behalve, dat het een abominabel verdichtsel is, dat de gevangene vrijwillig op de poort is willen gaan.

Om aan de zaak een einde te maken, zal hij het verzoekschrift mede onderteekenen, maar Vloots moest zich schamen, zulke verdenkingen tegen ambtgenooten uit te brengen; waarlijk die man is alleen van een oprecht gemoed, hij is het onvergelykelyke voorbeeld van alle deugden en weet alleen, wat met het ambt en den plicht van een advocaat strijdig is."

Eerst dan 20 October kwam de Vliegher nu met eene rescriptie daartegen; opnieuw noemde hij het verzoekschrift van 27 September kwaadtrouwig en leugenachtig en verwees in het breede naar de verklaringen der getuigen, die voor den notaris van der Dussen waren afgelegd: niet uit valsche oorzaken is de beschuldigde gevangen, maar omdat hij door verboden en strafbare middelen zijn broeder verlost heeft en alzoo de poort en ook de justitie geweld heeft aangedaan. Hij, de Vliegher, is echter niet aan onachtzaamheid schuldig, want tegen valsche sleutels kan hij niet waken, maar die daarvan gebruik maakt, moet tot exempel van anderen streng gestraft worden en -- alle kosten betalen.

Hij heeft behoorlyke machtiging gehad van hem op de poort te doen brengen; ook is het niet gebruikelijk, dat men om een gearresteerde, die geen borge krijgen kan, in civiel arrest te stellen, de toestemming van Schepenen verzoekt en hij eischt, dat ter manisse der rechters, zal uitgesproken worden: dat de beschuldigde niet kan volstaan met de aangeboden cautie van zich altijd terecht te zullen stellen, maar gegijzeld blijven zal tot hij daarvoor binnen deze stad behoorlyke borgen zal hebben gesteld, ook tot voldoening van het gewijsde.

Reeds den 26 October was Valckenaer aan het woord. Hij begon de geloofwaardigheid der getuigenissen in twijfel te trekken en wel vooreerst die van des cipiers

dienaars, die bij hem hun brood verdienen, ja zijne functie en ambt waarnemen en zijn persoon vertegenwoordigen; in rechten kunnen die dus niet van kracht zijn. Om de ongehoorde nalatigheid van hun meester te beglimpen, getuigen zij in zijn voordeel.

En de overigen? de een heeft dit gehoord, de ander dat, maar vóór hunne verklaringen zijn zij niet beëdigd. Welnu, zij mogen gezegd hebben, dat van den H..... de man was, die een sleutel heeft laten maken, maar welke sleutel? waar is die? Dat hij van kleur veranderde, de arme gevangene, toen hij daar plotseling overrompeld werd door den cipier, de groene roede, de schoutsknechten, was dit wonder? *het afschrikkelijk gezicht van de Vliegheer, die als eenen anderen Cato door dezelfs gelaet een ieder vreeze kan aanjagen*", is alleen genoeg om iemand te doen besterven.

Maar dat hij gezegd zou hebben, den sleutel te hebben besteld, waarmede zijn broeder de poort openen zou, dit is onmogelijk! hoe kon die eenvoudige, onwetende man, naar een oud stuk zulk een sleutel doen vervaardigen? en hoe kon zijn broeder aan dit stuk gekomen zijn? dan moet de cipier of iemand, die in zijn dienst is, hem dat gegeven hebben. Om een sleutel te doen maken, geschikt voor het openen van zulk een slot, moet men den slotenmaker ter hand stellen of het slot, of minstens den sleutel; hoewel het meerendeel der sloten zoo is, dat voor den sleutel nog geen andere kan gemaakt worden, zonder afnemning van het slot en nauwkeurige doorziening daarvan; en dit is hier niet geschied, het slot is niet van de deur geweest, en de beklagde kan den sleutel niet machtig geweest zijn. Alles wat de cipier stout en zonder bewijs van het namaken der sleutels zegt, is valsch; de poort is niet met een sleutel geopend, hij heeft ze verwaarloosd en om zijne ongehoorde nalatigheid te bewimpelen, komt hij met dat verdichtselsel voor den dag. Wat hij aanvoert van des beschuldigen confessie, is dus geheel onwaarschijnlijk

en mag daarom, volgens de leer der rechts-doctoren niet worden aangenomen; bovendien zijn al die verklaringen afgelegd buiten rechten en leveren dus geen bewijs; men heeft den man vrees aangejaagd en legt zijne woorden verkeerd uit. En daarom, de gevangene, die reeds zoo lang onrechtvaardig van zijn gezin is gescheiden en wiens zaken verlopen, stelt opnieuw den aangeboden borgtocht en is bereid, zijn huis, hof en land te Empel daarvoor te verbinden en daar niets van kracht tegen hem is ingebracht, zoo verzoekt hij ontslag en stelt eisch van kosten.

Eerst twee maanden naderhand kwam de Vliegher, die onophoudelijk uitstel gevraagd en verkregen had, hier tegen op, met een advies van drie rechtsgeleerden die, gevraagd of de gevangene onder eenigerhande cautie mocht worden in vrijheid gesteld, meenden van neen. Wel kan van alle arresten onder borgtocht vrijstelling verleend worden, maar de gevangene had die van den beginne af moeten stellen. Bij zijn verzoekschrift heeft hij den eed aangeboden van altijd te zullen terugkeeren, maar deze cautie kan alleen worden toegepast in crimineele zaken en hier hebben wij te doen met een civiel arrest. Later bood hij onderpand, maar, dat doende buiten de termijnen van het proces, stelde hij nieuwe onbedongen feiten en maakte zooveel als het begin van een nieuw geding, waaruit zou af te leiden zijn, dat hij tot dan toe ongegrond heeft geprocedeerd en dus de gerezen kosten betalen wil. Maar zij zeggen ronduit, dat, al had hij van den beginne af de cautie geboden, toch onder beneficie daarvan niet mocht ontslagen worden, omdat hij met voorbedachten rade heeft teweeggebracht, dat zijn broeder, die bij executie gevangen zat, is ontkomen. Dit feit, behalve dat het strafbaar is, brengt den pleger in den toestand van dien hij heeft doen ontvluchten: hij treedt in zijne plaats en is dus gehouden alles te voldoen, waartoe de gevluchte verplicht was, zonder dat ten dien einde een nieuw vonnis ver-

eischt wordt; want door zijne daad, heeft hij op zich genomen het vonnis bij hetwelk die executie geboden was.

Dit advies, in hetwelk de verklaringen der getuigen aangaande het namaken der sleutels, voor waar en voldoende gehouden werden, was geteekend door Reinier Tempelaer, Verster en van Aaffoiden; het kostte de Vliegheer f. 21.-- Deze wachtte tot den 5 Januari 1664 eer hij tegen Valckenaer te velde kwam, terwijl de beschuldigde in zijne macht op de poort bleef, en wat schreef hij toen? — De gearresteerde is niet anders te kennen gevende, dan dat hij op de gevangen-poort (waarop hij vrijwillig is gegaan) zoodanig contentement heeft, dat hij wenscht deze procedure lang te zien duren, om daar nog een tijd te mogen huishouden; hij zoekt alleen het liedeken van verlengen, maar achter den rug laat hij door anderen zijn calumnieuse oppositie voortzetten. En — zoo gaat hij voort, slechts eenige bladzijden verder: — wat hij ten nadeele der getuigen zegt, bewijst alleen, dat hij door kwaadtrouwige middelen van de poort tracht te komen, zooals hij zijn broeder daar afgeholpen heeft. Na deze, niet gemakkelijk overeen te brengen voorstelling en luidt het verder: De getuigen zijn oprecht, want al trekken zij van hem loon, zij zijn als assistenten van den cipier, behoorlijk beëdigd; die zulke vermoedens van hen koestert, zou zelf daaraan wel onderworpen kunnen zijn, zooals Cicero leert. En daar de beschuldigde niet durft zeggen, hoe zijn broeder aan het stuk van den sleutel is gekomen, zoo is het blijkbaar valsch dat de cipier of een der zijnen hem dat heeft gegeven. Maar de cipier heeft buiten zijne schuld veel afgangstige benijders ¹⁾; op geen outrouw denkende, heeft hij de sloten

¹⁾ Men had hem Ingebieder daarbij gemaakt, en voor deze twee baantjes betaalde hij f 400. - 's jaars aan de stad. Alle ingeboden of dagvaardingen buiten de stad moest hij doen of door zijn helpers laten verrichten, ook sommatiën en akten van executiën deed hij Bij het doen zijner exploiten moest hij eene roede in de hand dragen en op een wit paard gezeten zijn; zoo vergezelde hij de veroordeelden ook naar het schavot.

der poort niet laten veranderen en de gevluchte heeft „zooveel als hemel en aarde bewogen,” om het stuk van den sleutel te bekomen. Stellig wordt ontkend, dat de cipier iets daarvan geweten heeft, de gevluchte zou dat ten zijnen nadeele wel zeggen, als het waar was. Het stuk sleutel moet afkomstig zijn van des cipers benijders en vijanden, want hij is nog niet zoolang in betrekking, ¹⁾ dat in zijn tijd de sleutels gebroken of versleten waren. Maar wat valt over het gebeurde te twisten, daar de gevangene alles bekend heeft. De cipier is niet schuldig aan nalatigheid, de poort is met een valschen sleutel geopend, want *hy heeft eene stercke ende robuste dienstmaecht, die soo capabel is om goede wachte te houden als een manspersoon sou kunnen doen, gelijk we! soude hebben gebleecken, in cas eenich geweld ware gebruyket om het sloth van de poorte te breecken ofte te forceeren.*

Valckenaer behoeft dan ook des cipers advocaat niet boefsgewijze stil uit te lachen, van zijn aanbod tot borgstelling kan niets komen: de gevluchte was in 1657 gegijzeld wegens het verzwijgen van dijklasten bij het vestigen eener rent, en daarop stond het verbeuren van 60 Bourgondische guldens of zijn rechter hand-, en het huis, land en zand te Empel, dat de gevangene aanbiedt is reeds bezwaard boven de waarde, zooals zijne vrouw zelf verteld heeft aan de vrouw des cipers. Opvallend is, wat hier gezegd wordt aangaande de herkomst van het stuk sleutel en hoe de gevluchte daar zou aangekomen zijn; het waren echter louter gissingen, zeer ongelukkig uitgedrukt, waarmede Valckenaer niet ten onrechte *boefsgewijze* den draak stak; ook zien wij, hoe het toeging met het bewaken der poort en de wel-sprekendheid onzer advocaten uit dien tijd leeren wij uit deze stukken. Hunne wijdloopigheid was echter zoo groot, dat, wat hier in enkele regels wordt teruggegeven, in het oorspronkelijke honderden bladen schrift vult. In

---

¹⁾ Hij was aangesteld 20 Nov. 1662.

geheel dien stroom van woorden en herhalingen, komt evenwel niets voor, dat van eenige verheffing getuigt; en toch: was de daad van dien man, die zich opofferde om zijn broeder te redden, niet iets, dat het hart kon doen kloppen en eene welsprekendheid vloeien, welke den rechter treffen moest en in zijn oog den beklagden verheffen, ook als hij meende hem te moeten straffen? Niemand schijnt daarvan iets gevoeld te hebben, als alleen de eenvoudige groenroede van Weerthuyzen, die den gevluchte schreef: *dat zijn broeder een trouw stuk voor hem bestaan had, naar hy, daar het zoo was uitgevallen, zich nu ook weer gevangen geven moest om hem te verlossen.*

De uitspraak der Schepenen werd verwacht, die den 1 Februari 1664 beslisten, dat partijen te verschijnen hadden voor twee gecommiteerden uit hun midden, om gehoord te worden over eenige punten en verder, zoo mogelijk, tot een accoord gebracht; was dit niet mogelijk, dan zou daarvan akte gemaakt worden en nader recht gedaan naar behooren.¹⁾ Zooals meestal het geval was, het gelukte niet hen tot eene overeenkomst te brengen, en nu volgde den 15 Februari eene tweede beslissing: dat partijen hunne gestelde peremptoire feiten behoorlijk zouden hebben te bewijzen.

Dit bleef slapen; de gevangene sleet zijn leven in ellende op de poort en de zaak werd nog ingewikkelder, toen zijne schuldeischers opkwamen, aangevoerd door twee andere advocaten: van Boxmeer die de belangen waarnam van Anna Aldegonda en Antonie van Heetvelt en Suyskens, curator van Joannes van Baxen en Isabella van Heetvelt. In de vrees dat des gevangenen bezittingen te Empel in cautie zouden aangenomen worden en daarop verhaald hetgeen waartoe hij zou worden veroordeeld voor zich

---

¹⁾ Afschriften over deze en de twee volgende *dicta*, dank ik aan de welwillendheid van Jhr. Mr. A. van Sasse van Ysselt.

en zijn broeder, deden zij vorderingen hooren, die reeds van vroeger dagteekenden en aanzienlijk waren. Nog een jaar ongeveer bleef dit zoo duren, toen men eensklaps verstond, dat hij in den Raad van Brabant openbrieven van cessie verworven had, tegen Anthonie de Vliegheer en zijne andere schuldeischers; met andere woorden in staat van onvermogen was verklaard, onder afstand van alles wat hij bezat. Van Boxmeer en Suyskens, die hierdoor de belangen hunner cliënten in veiligheid zagen, trokken zich terug uit den strijd, maar de Vliegheer, die op eene zoo onvoorziene wijze den gevangene aan zijne handen zag ontsnappen, nog listiger dan zijn broeder, waagde nog een wanhopig mondeling verzet; te vergeefs, den 17 Januari 1665 interineerden de Schepenen de brieven van cessie, keurden ze goed, onder bepaling dat de verkrijger zich volgens den inhoud daarvan zou moeten gedragen en dit was eindelijk en na het uitstaan van zoo velerlei ellenden zijne invrijheid-stelling, zonder dat in de hoofdzaak uitspraak gedaan was, maar het kostte hem alles, wat hij bezat. En dit is ook het einde van deze historie.

's-Hertogenbosch.

J. C. A. HEZENMANS.

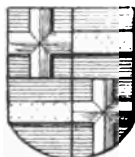
HET KASTEEL TE BOXMEER.

II.

enoemde Johan van Meer volgde 28 Juli 1451 zijnen vader Huibert van Cuylenburg als heer van Boxmeer en zijne moeder Isabella van Petershem als heer van Spalbeek op. Hij liet één wettig kind na, Margriet van Meer, en twee bastaardzonen, van wie de een was Gerardus van Meer, welke kinderloos stierf en de ander Henricus van Meer, die heer werd van Oploo en schout van Boxmeer. Deze laatste had elf kinderen, van welke Joannes van Meer priester

werd en in 1547 stierf; de overigen werden de stamvaders van de edelen, die den naam van Meer droegen.

Margriet van Meer voornoemd erfde Boxmeer en Spalbeek van haren vader. Met Boxmeer werd zij 27 April 1479 beleend. Zij stierf in 1503

Vertaing.

en huwde in 1473 met Pieter van Vertaing, hoogschout der stad en Meierij van 's Hertogenbosch, heer van Heeswijk, Dinther, Asten en Moergestel, zoon van Eustaas van Bousies, heer van Vertaing en Elselina van der Leck¹⁾, die de dochter was van Hendrik van der Leck, heer van Heeswijk, Dinther, Asten en Moergestel, hofmeester van hertog Jan van Brabant, en van Johanna van Ghistelles. Als patroon van de kerk te Boxmeer stond hij in 1477 met Peter Verlinck, pastoor dier kerk, aan Ludovicus de Bourbon, bisschop van Luik, toe, dat St. Anthonis van die kerk gescheiden en tot eene afzonderlijke parochie gemaakt werd. Den 22 April 1479 sneuvelde hij te Heerewaarden, in een gevecht van de Bosschenaren tegen de Gelderschen, zonder kinderen na te laten²⁾. Na zijnen dood her-

v. Egmond.

trouwde Margriet van Meer met Willem van Egmond, heer van Haps, dat zijn oom, hertog Arnold van Gelder, hem wegens trouwe diensten geschonken had; hij was zoon van Willem van Egmond, die in 1483 overleed op het Kasteel te Grave en in die plaats begraven werd en Walburg van Meurs. Willem van Egmond Jr stierf in 1494, na bij zijne vrouw deze kinderen verwekt te hebben:

¹⁾ Sim. van Leeuwen. Batavia. Illustrata II, bldz. 1161.

²⁾ Taxandria III blz. 282 noot 1.

a. Maria van Egmond, die onnoozel was en
 b. Anna van Egmond, die erfde van hare moeder Boxmeer, Half-Sambeek, Stevensweert en Spalbeek en van haren vader Haps. Zij stierf in 1517 en huwde 1° met Willem III, graaf van den Berg, geboren op Christinadag 1468 uit het huwelijk van Oswald I, graaf van den Berg, met Elisabeth van Meurs. De familie van den Berg was gesproten uit Otto van

v. d. Berg.

der Leck, heer van Hedel, den jongsten zoon van Johan II van Polanen, heer van der Leck en Breda ¹⁾.

Toen de genoemde man van Anna van Egmond den 3 Mei 1511 te Zalt-Bommel was overleden, hertrouwde zij met Jan graaf van Virnenburg. Evenals uit haar eerste huwelijk, werd ook uit haar tweede huwelijk een zoon geboren. Deze zoon, welke in 1517 geboren werd, was Philips graaf van Virnenburg; keizer Karel V beleende hem in 1523 met Boxmeer, doch reeds in 1533 verpandde hij die heerlijkheid aan Floris van Egmond, graaf van Buren en Leerdam, pandheer van het land van Cuyk, in de wandeling Fleurtje Dunbier bijgenaamd ²⁾. Gezegde Floris van Egmond, die een kleinzoon was van Willem van Egmond en Walburg van Meurs, hiervoor reeds genoemd, huwde met Margaretha van Bergen, de zuster van Maximiliaan en Cornelis, heeren van Zevenbergen. Hij stierf in 1539 en liet o. a. uit zijn voorzeggd huwelijk na eenen zoon, Maximiliaan van Egmond, die graaf van Buren

v. d. Leck.

v. Bergen.
(Glymos).

¹⁾ Sim. van Leeuwen l. c.

²⁾ Zie over hem Paringet t. a. p. blz. 167.

en pandheer van het land van Cuyk werd en in 1548 te Brussel stierf. Van dezen Maximiliaan van Egmond ¹⁾, (die nog lang de herinnering aan zich heeft levendig gehouden doordien hij aan de stad Grave het vermaarde Moorsche schenkkannetje schonk, waarvan Dr. Hermans in de „Oude Tijd”, jg. 1869, bldz. 101, eene afbeelding met beschrijving gaf en dat thans helaas ook al aan den vreemdeling is verkocht) werd de heerlijkheid Boxmeer in 1545 ingelost door Oswald II graaf van den Berg, zoon uit het eerste huwelijk van Anna van Egmond met Willem III graaf van den Berg, hiervoor genoemd. Niet lang had Oswald II genot van de aflossing van dat pand, daar hij reeds den 10ⁿ Mei 1546, slechts 38 jaren oud zijnde, te Zutphen overleed. Te 's Heerenberg werd hij begraven. Hij

v. Dorth.

- was gehuwd geweest met Elisabeth van Dorth, weduwe van Rutger van der Horst, heer van Aerdt en dochter van Seyno, heer van Dorth en Henrica van Azewijn. Zij was reeds in 1545 gestorven en had haren man deze kinderen geschonken:
- a. Willem IV, graaf van den Berg.
  - b. Frederik, graaf van den Berg, kruisheer of ridder van Malta.
  - c. Oswald, graaf van den Berg, waarschijnlijk in 1563 ongehuwd overleden en
  - d. Anna, gravin van den Berg, ongehuwd gestorven in 1576.

Graaf Oswald II had volgens Slichtenhorst t. a. p. bldz. 83, waarschijnlijk ook nog een bastaardzoon Hercules van den Berg, die heer van de Mathena onder Zevenaar was.

Blijkens de Bijdragen voor de „Vaderl. Gesch. en Oud-

¹⁾ Uit zijn huwelijk met Françoise de Lannoy werd geboren Anna van Egmond, eifdochter van Buren, de eerste gemalin van Willem den Zwijger.

heidk.", uitgeg. door Is. Nijhoff, V, bldz. 9, volgde graaf Frederik van den Berg, de Kruisheer, zijnen vader op als heer van Boxmeer, Haps, Spalbeek, Stevensweert en Hedel en is hij waarschijnlijk altijd Koningsgezind geweest. Tijdens dat hij dan heer van Boxmeer zou geweest zijn en wel in 1564 lag op het kasteel aldaar een Koninklijk garnizoen van 20 soldaten, behorende tot het regiment van den kolonel Mondragon. Het stond onder den korporaal Hubert Le Comte en werd door de gemeente Boxmeer bezoldigd. In 1565 of 1566 is dit garnizoen weggetrokken, omdat het Kasteel voor neutraal werd verklaard.

Volgens pastoor Peelen begon in 1567 een dispuut over Boxmeer tusschen graaf Willem van den Berg en diens broeder, graaf Frederik, *willende*, zoo schreef hij, *graeff Frederick dat voor sich hebben, waer tegen graeff Willem eenich volck hefft opt Casteel van Boxmeer gelegd ende uut sijn eigen middelen betaelt, sonder dat de gemeente daermede beswaert is; dit dispuyt is geëndicht met den doot van graeff Frederick*. Pastoor Peelen hield dus blijkbaar graaf Willem voor den heer van Boxmeer, wat waarschijnlijk juist is dan hetgeen in Nijhoff's „Bijdragen" gezegd wordt, daar toch Willem, graaf van den Berg den 27 Juli 1552 met Boxmeer beleend werd. Welk verloop deze broedertwist voor Boxmeer had zal later worden medegedeeld.

In 1567 vluchtte graaf Willem van den Berg, omdat hij Hervormingsgezind was, eerst naar Keulen en daarna naar Bremen. De hertog van Alva daagde hem het volgende jaar in en toen deze daarop niet verscheen, verklaarde hij het kasteel te Boxmeer verbeurd, wat ook doet veronderstellen, dat graaf Willem er heer van was. In datzelfde jaar 1568 heeft vervolgens Charles de Brimeu, graaf van Megen, gouverneur van Gelderland, het Kasteel voor den Koning van Spanje ingenomen; den ambtman van Boxmeer, Willem

van der Borcht, bracht hij toen gevankelijk naar Arnhem en diens vader Frans van der Borcht¹⁾ verbande hij uit Boxmeer, waar deze rentmeester was; in diens plaats stelde de graaf van Megen Renier van Bochooltz, rentmeester te Grave, tot rentmeester aan. De graaf van Megen legde daarna op het kasteel Konings-garnizoen, dat er in 1572 nog op lag; de gemeente Boxmeer moest daarvoor contribueeren; de manschappen, die tot dat garnizoen behoorden, noemde men daar *de Walen*.

Den 28 October 1572 heeft de hertog van Alva, tijdens dat hij te Nijmegen was, last gegeven, *dat men het Casteel van Boxmeer soude demolieren ende demantelieren, aengesien het Conincx garnizoen daerop liggende den Coninck meer costen als hy profijt daerby hadde ende het den steden van Nimmegen, Graef en Venlo schadelick was* (Kronijk Peelen)²⁾. De ingezetenen van de lan-

---

¹⁾ Deze was een broeder van Willem van der Borcht, pastoor te Boxmeer.

²⁾ De hierop betrekkelijke stukken luiden aldus:

Den doorluchtigen hooggeboren vermogende fursten und heere, Heere Ferdinando Alvares van Toledo, hertoghe tot Alva, Marckgrave van Coria, Con. Mat. tot Hispaniën over diese erff^e Nederlanden Lieutenant Gouverneur ende Capiteyn-generael onseren genadichsten heere.

Uwer f. G. Geven Burgemeesteren, Schupenen ende Raeden der Steden van Nimeghen, Venlo ende Grave demodelixst in onderdanichste, dienstwillichster gehoorsaemheyte kennen, dat sy in voorleden dagen ende oproerighen tyden bevonden hebben van het Slooth oder huys Bouxmer, geleghen binnen in den Lande van Cuyck, den onderdaenen dieser onligghende Lande grootelicken verderffelicken schaeden aengedaen te sijn, daerdurch dan oock groote obstrengingh van koren, steenkolen, salt, boter, keese ende alle andere coopmanschappen van boven ende beneden commende binnen landts, insonderheyte in de drye steden voorschreven ghebeurt is, d'welck Sloth aen S. Con. Mat. tot Hispanien, ons aller ghenedichsten heere, in onderhalt jaerlijcx viel costet und noch op befring van den Maesstroom noch oock op die frontieren der landen nyet dan binnen landts geleghen is, soo fern dan Con. Mat. sus anders niet viel daeraen ghelegghen were, wanneer tselce geslicht wurde om alle inconuenienten te vermiden ende

den van Cuyk en Kessel zijn daarop gerequireerd geworden om zulks te doen en hebben toen van het kasteel afgebroken den toren en den oostelijken vleugel; den noordelijken vleugel lieten zij staan. De vleugel naar het Zuiden en Westen, waarin de groote zaal zich bevond, was volgens de Kronijk toen nog niet gebouwd.

De *Walen*, welke op het Kasteel in garnizoen lagen, hebben het vervolgens ontruimd, waarna hetgeen van het kasteel nog was overgebleven, een tijdlang ledig heeft gestaan.

Boxmeer, dat toen ter tijde den naam had van het *Geuzendorp*, omdat zijn heer tot de partij der Geuzen behoorde, wat tengevolge had dat dit dorp van de Spaansche troepen veel te lijden had, koos in 1575 de zijde van graaf Willem van den Berg, die zich alstoen nog te Bremen ophield en steunde hem zooveel het kon. Zijn broeder, graaf Frederik, de Kruisheer, kwam daarop in datzelfde jaar te Boxmeer, liet zich daar als heer huldigen, nam hetgeen van het Kasteel was overgebleven in zijn bezit, liet zich met Boxmeer beleenen en legde op de overblijfselen van het Kasteel op eigen kosten eenig krijgsvolk onder het bevel van den kapitein Thomas de Hodayes, zijnde een Luikenaar. Het volgende jaar heeft graaf Willem van den Berg, die tengevolge van de Pacificatie van Gent weder hier te lande mocht komen, getracht het kasteel aan zijnen broeder Frederik te doen ontnemen. De bevelhebber van

---

dat te cost ende aerebeit der onderdanen in den lande Cuyck ende Kessel; d'welck doende enz.

Appostille.

Syne Erbe begeernde den dryen steden supplianten hetghene sy alhier versoecken welghevallen te bewysen, is tevreden ende consenteert dat de vestenisse, slot ende huys Boucmer geslicht ende gants affgebrocken worde tot kost ende aerebeyt der onderdaenen der Lande van Cuyck ende Kessel. Ordonnerende den Amptluyden derselver Landen de voorsr. stichtinghe ende afbrekinghe by den voorsr. onderdaenen opt spoedichste te doen doen. Actum te Nimmeghen den 28^{en} dach October 1572. (get) Ducq d'Alve.

het Kasteel, zijnde genoemde kapitein, veinsde toen hetzelfde voor geld te willen overgeven, waarop **Arend van Spannerbock**, heer van Heyen, die voor graaf **Willem** optrad, met een zak met geld de brug opging, waarover men van den weg, die van Boxmeer naar de Maas loopt, binnen de wallen van het Kasteel kon komen, doch pas was hij op de brug, of hij werd door de bezetting van het kasteel met een kanon er afgeschoten en zijn lijk viel met het geld in de vestinggracht. In 1631 heeft men bij het vegen dier gracht een deel van dat geld teruggevonden; toen men in het begin dezer eeuw de gracht wederom veegde, vond men ter plaatse, waar bedoelde brug gelegen had, ook nog eenig oud geld.

In het jaar 1577 heeft graaf **Willem** zelf het beleg geslagen voor het Kasteel, dat nog steeds in handen van zijnen broeder, den Kruisheer, was. Na een beleg van zes weken nam hij het met behulp der Boxmeerenaren in. **Herman van den Berg**, graaf **Willem's** zoon, maakte bij die gelegenheid den bevelhebber van het kasteel, **Thomas de Hodayes**, gevangen en bracht hem naar de herberg „de Ster,” die toen te Boxmeer bij de kerk stond; van daar werd hij overgebracht naar eene bovenkamer van het Kasteel; met behu'p van een touw wist hij zich daarvan af te laten en zoo is hij ontvlucht, wat hem waarschijnlijk het leven gered heeft, omdat de weduwe van genoemden **Arend van Spannerbock** graaf **Willem** verzocht had om toch voor alles de **Hodayes** om het leven te doen brengen ¹⁾.

Het bevel over het Kasteel werd daarop door graaf **Willem** gegeven aan den hopman **Hans Colckman**.

Door het Hof te Brussel is bij arrest van den 28ⁿ Februari 1579 afgekeurd, dat graaf **Willem** zich met

¹⁾ **Tadama**, **Willem** graaf van den **Berg** blz. 30, noot 2.

¹⁾ **Tadama** t. a. p. blz. 31.

geweld in het bezit van het kasteel van Boxmeer had gesteld en gelast, dat het aan graaf Frederik zoude worden teruggeven, tot dat definitief zoude beslist zijn, wie daarop de rechthebbende was ¹⁾. Graaf Willem stoorde zich evenwel aan die beslissing niet en zoo is de strijd over Boxmeer blijven voortduren, totdat graaf Frederik in 1597 te Luik kwam te overlijden, wat voor Boxmeer eene uitkomst was, omdat hij hen, die aldaar tienden of pacht aan graaf Willem betaald hadden, door zijn volk zocht te dwingen zulks nog eens aan hem te doen. Het lijk van graaf Frederik werd bij nacht uit het schip gedragen, waarmede men het over de Maas naar Boxmeer had gevoerd, en is aldaar in de kerk voor het hoogaltaar ter aarde besteld.

In 1578 heeft Boxmeer graaf Willem van den Berg vereerd met eene som van 1000 daalders, waarmede hij den oostelijken vleugel van het kasteel deed bouwen ¹⁾.

Toen in 1579 de Koningsgezinden bijna al de kasteelen, die tusschen Venlo en Grave langs de Maas gelegen waren, bezetten, lieten zij dat van Boxmeer ongemoeid, omdat het garnizoen daarvan neutraal was, vermits graaf Willem het er alleen op gelegd had om het Kasteel tegen zijnen broeder Frederik te verdedigen. Kort daarna ging graaf Willem tot de Staatschen over en daarmede ook zijn gemeld garnizoen, dat toen stond onder het bevel van den kapitein Klaas Leurs. Alstoen is dit legertje bestookt geworden door de Koningsgezinde garnizoenen van de naburige kasteelen Heumen, Middelaar, Blijenbeek, Makken, Geysteren, Arcen en Horst. Kapitein Leurs kon dientengevolge zijn garnizoen slecht betalen en liet het daarom plunderen in het land van Kleef en Gulik. Van over de Peel liet hij toen ook nog 10 Brabanters gevankelijk wegvoeren, die hij gedeeltelijk van honger deed omkomen in den kerker van het kas-

¹⁾ *Hy timmerde het quartier na het oosten sonder den toren, schreef Peelen.*

teel te Boxmeer en gedeeltelijk deed verdrinken. Door al die gevolgen van den oorlog leed de bevolking van Boxmeer het meest, zoodat Peelen niet overdreef, toen hij schreef, *dat het in 1581 en volgende jaeren tot omtrent 1591 te Boxmeer heel miserabel is geweest.*

Aanvankelijk vroeg Klaas Leurs van Boxmeer geen andere contributie dan hout en stroo, wat voor Boxmeer ook al meer dan genoeg was, omdat toen de naburige kasteelen die plaats rantsoeneerden zooveel zij konden, doch in 1582 begon hij eveneens geld van de ingezetenen van Boxmeer te eischen; hierover beklagden zij zich bij graaf Willem, die toen stadhouder van Gelderland was, doch het is onbekend met welk gevolg zij dit deden.

In 1583 kwam graaf Karel van Mansfeld op last van Parma met een leger van Eindhoven te Boxmeer en bleef daarmede gedurende twee weken voor het kasteel liggen zonder het in te nemen; waarschijnlijk liet hij dit ook op last van Parma, omdat deze toen reeds pogingen aanwendde om graaf Willem tot de Koningsgezinden te doen overgaan. Gedurende dit beleg deed hij de huizen op het Zand en eenige huizen in de kom van Boxmeer afbranden.

Den 5 November 1583 werd te Arnhem graaf Willem, als verdacht van met de Koningsgezinden te heulen, met zijne vrouw, zijne jongste kinderen en velen zijner getrouwen en dienaren door het Hof en de Magistraat van Arnhem gevangen genomen en onder veel schimp en hoon aan boord van een schip gebracht en naar Holland vervoerd, alwaar hij tot in Maart 1584 in hechtenis bleef. Men kon of wel men wilde hem als zwager van Willem den Zwijger niet van landverraad overtuigen en zoo is hij weder uit de gevangenschap ontslagen. Toch bestonden er zwaarwichtige vermoedens tegen hem, dat hij gedurende zijn stadhouderschap met Parma onderhandeld had om tot de Ko-

ningsgezinden over te gaan ¹⁾, zooals o. a. blijkt uit de getuigenis, welke zijn vertrouweling Johan Vos van Plees, die in 1583 drost van Boxmeer was, verplicht was af te leggen ¹⁾. Hoewel men het schuldig niet over hem uitsprak, zoo vertrouwde men hem den gewichtigen post van stadhouder van Gelderland toch niet meer toe en werd daarvoor in zijne plaats benoemd de vurige Calvinist graaf Adolf van Nieuenaar.

De spijt over de vernedering, die de Staatsgezinde partij hem, den gelijke van Willem den Zwijger, had doen ondergaan door hem gevangen te nemen en als stadhouder af te zetten, deed bij hem de laatste aarzeling verdwijnen om tot de Koningsgezinden openlijk over te gaan en zoo geschiedde het, dat hij in 1584 met zijne zonen Herman, Frederik en Hendrik de partij der Staatsgezinden verliet om die van den Koning van Spanje wederom aan te hangen. Het Kasteel te Boxmeer leverde hij vervolgens aan den prins van Parma over ²⁾. Klaas Leurs met zijnen luitenant Henrick Krop en secretaris Barthold Petri gingen toen eveneens tot de partij des Konings over.

In 1585 kwam graaf Willem op het kasteel te Boxmeer en werd daar toen door de gemeente Boxmeer vereerd met een ham en twee schapen. De regeering over die plaats gaf hij bij die gelegenheid over aan zijnen zoon graaf Frederik, die ook op het Kasteel was ge-

---

¹⁾ Van eene kwade luim, waarin graaf Willem destijds tegen de Staatsgezinden was, had reeds in Sept. 1577 Gerrit Willemszn, pastoor te st Anthonis bij Boxmeer, getracht gebruik te maken om hem tot de Koningsgezinden te doen overgaan; hij slaagde daarin zoo goed, dat de graaf door zijne tusschenkomst onderhandelingen begon aan te knoopen met den landvoogd don Juan van Oostenrijk, welke echter, waarschijnlijk tengevolge van diens spoedigen dood, geen resultaat hadden. Tadama t a. p. blz. 31

¹⁾ Tadama t a. p. blz. 195.

²⁾ Paringet t a. p. blz. 434.

komen. De heer van Hemert, welke gouverneur van Grave was, heeft daarop in April van dat jaar des nachts eenen aanval op het Kasteel van Boxmeer gedaan en toen den voorhof daarvan ingenomen, dien hij vervolgens afbrandde, terwijl hij de bezetting ervan deed doodslaan. Het Kasteel zelve, waarop zich toen bevonden graaf Frederik, graaf Willem's zoon, de kapitein Leurs, de luitenant Henrick Krop en de secretaris Barthold Petri, kon hij evenwel niet bemachtigen. Genoemde graaf Frederik heeft daarop Koningsgarnizoen op het Kasteel gekregen.

In November 1586 overleed graaf Willem te Uift, alwaar hij in garnizoen lag en zijn lijk is toen aldaar in een torentje bijgezet. Het volgend jaar is Klaas Leurs, de kapitein van het kasteel te Boxmeer, te Gennep, bij gelegenheid dat hij daar was gekomen, gevangen genomen wegens de strooptochten, die zijne soldaten in het land van Kleef gehouden hadden, en naar Kleef overgebracht, alwaar hij, na een tijdlang gevangen te hebben gezeten, onthoofd is. Het bevel over het Kasteel van Boxmeer kreeg daarop zijn luitenant Henrick Krop.

Na doode van graaf Willem voerde zijne weduwe Maria, gravin van Nassau, die eene zuster was van Willem den Zwijger, met goedvinden harer kinderen het bewind over Boxmeer, totdat zij stierf.

Den 4^{en} Augustus 1590 gaf ridder Andreas Cigogna op order van den Prins van Parma aan Henrick Krop, die toen vanwege den Koning het bevel over het Kasteel voerde, den last om daarvan de versterkingen en wallen te slechten. Het Konings garnizoen is daarop van het Kasteel vertrokken. Over het garnizoen, dat de weduwe van graaf Willem er toen nog ophield, werd Barthold Petri tot commandant gesteld.

In 1591 dankte vrouw Maria, de weduwe van graaf Willem, een deel van het garnizoen van Boxmeer af. Het overige bleef daarop liggen tot het jaar 1597, als

wanneer graaf Frederik, de Kruisheer, stierf en het kasteel dientengevolge niet meer tegen hem behoefde verdedigd te worden. De Staten Generaal hadden dit garnizoen voor neutraal verklaard.

In 1599 overleed vrouw Maria; haar lijk werd in het torentje te Ulft bijgezet, alwaar, zooals pastoor Peelen in 1665 schreef: *de lichamen van haar en haren man met noch andere freulens en heren bij malcanderen onbegraven staen tot desen tijd toe.*

(Wordt vervolgd.)

's Hertogenbosch.

A. VAN SASSE VAN YSSELT.

BEVOLKINGSSTATISTIEK.

I.

STERFTE TE SOMEREN.

Volgens het grafboek, berustende ten raadhuize te Someren, werden aldaar begraven

in 1758	39	lijken,	in 1759	41	lijken.
" 1760	52	"	" 1761	30	"
" 1762	42	"	" 1763	30	"
" 1764	40	"	" 1765	27	"
" 1766	31	"	" 1767	31	"
" 1768	45	"	" 1769	38	"
" 1770	64	"	" 1771	46	"
" 1772	40	"	" 1773	62	"
" 1774	37	"	" 1775	41	"
" 1776	44	"	" 1777	45	"
" 1778	38	"	" 1779	216	"
" 1780	40	"	" 1781	46	"
" 1782	45	"	" 1783	59	"
" 1784	52	"	" 1785	30	"
in de jaren 1760 tot en met 1769 366 lijken.					
" " "	1770	" " "	1779	633	"

STERFGEVALLEN PER MAAND GEDURENDE EEN KWARTEEUW.
(1760—1784)

Jaren.	Jan.	Febr.	Mrt.	April.	Mei.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Tot.
1760	9	4	5	3	7	3	2	3	6	3	3	4	52
1761	2	2	6	5	2	0	0	4	3	0	2	4	30
1762	5	3	7	2	2	3	3	3	5	3	3	3	42
1763	4	1	1	7	0	7	2	4	0	0	1	3	30
1764	2	7	5	6	4	3	1	2	1	3	2	4	40
1765	0	5	2	2	1	3	1	5	3	1	1	3	27
1766	7	4	2	3	1	3	3	0	1	1	3	3	31
1767	2	14	3	5	3	0	3	3	1	4	3	3	31
1768	13	4	4	3	4	4	0	3	1	3	2	4	45
1769	1	5	2	2	2	4	3	5	3	3	6	2	38
1770	5	3	5	4	5	2	4	7	7	9	7	6	64
1771	13	2	3	7	1	4	4	1	2	7	1	1	46
1772	4	2	3	5	5	6	5	0	2	2	2	4	40
1773	2	12	11	4	7	7	6	2	2	4	1	4	62
1774	2	4	4	6	0	5	2	0	3	5	0	6	37
1775	5	3	5	5	2	6	2	1	0	2	5	5	41
1776	3	3	5	6	4	4	2	4	2	2	5	4	44
1777	7	2	5	5	1	1	5	3	3	2	5	6	45
1778	2	2	8	1	7	4	1	4	1	3	0	5	38
1779	2	2	8	8	9	7	3	3	29	111	27	7	216
1780	13	3	4	1	1	3	4	3	1	1	3	3	40
1781	4	4	1	3	4	2	1	3	4	12	3	5	46
1782	3	3	3	6	6	4	5	4	2	1	2	6	45
1783	6	2	8	6	2	8	2	4	5	8	6	2	59
1784	6	4	4	6	3	3	5	5	0	5	3	3	52
Totaal over 25 jaren	122	87	114	111	88	96	69	76	87	195	96	100	1241
Per 1000 over 25 jaren.	98,307	70,104	91,861	89,444	70,911	77,357	55,601	61,241	70,105	157,132	77,357	80,580	1000

Maanden.	1760 tot en met 1769.	1770 tot en met 1779.	Totaal.
In de maanden October tot en met Maart te zamen.	203	385	583
In de maanden April tot en met September.	163	248	411
Vershil (meer in Oct.—Maart dan in April—Sept.).	40	137	177

Medegedeeld door AUG. SASSEN.

DE ST. ANTONIUS-BROEDERSCHAP TE GRAVE.

Vindt de historie-beminaar speciaal in de beoefening der geschiedenis van de plaats zijner inwooning een schoon veld ter bearbeiding, hij legt zich daarmede tevens eene dankbare taak op, die hem aanspoort alles en nog wat betreffende zijn geliefkoosd onderwerp te verzamelen, en met zijn oogst eenig nut te doen.

Steeds wat nieuws, soms ongezochts, vindt hij, den lust tot onderzoeken prikkelend.

In de geschiedenis van Grave door wijlen den heer Hendrikx, lezen we in het voorbericht, dat de schrijver nog een derde deel aan de twee uitgegeven deelen zijner verhandeling zou toevoegen, waarin op uitvoerige wijze de gebouwen, stichtingen, broederschappen en gilden, merkwaardige personen, enz. zouden besproken worden.

Dat derde deel is jammer genoeg achterwege gebleven. Een later door mij ingestelde poging bij den achtenswaardigen grijsaard om documenten en aanwijzingen, mogelijk in zijn bezit, ter inzage te ontvangen leed schipbreuk, wijl nagenoeg alles reeds verdwenen was.

Dat is te betreuren, te meer, daar het voor den navorser hier betrekkelijk zoo moeilijk is, 't eene of andere onderdeel na te gaan, met het oog op de ongegronde achterdocht, die men veelal ten zijnen opzichte koestert.

Slechts toeval, en dan ernstig en aanhoudend zoeken, doen hem het spoor vinden van zaken, die steeds meer belangrijk blijken te zijn, naarmate er meer aan het licht komt.

Intusschen, de welwillendheid van dezen of genen particulier biedt soms eene welkome gelegenheid een blik te werpen in de dagen van weleer, in dat woelige, kleurrijke leven der middeleeuwen, den tijd der Gilden in Christelijken vorm.

Met groote belangstelling nam ik daarom het pakket documenten ter bestudeering dat, naar ik mij vleide, eenig licht zou doen opgaan over de toestanden alhier in vroeger eeuwen, meer bepaaldelijk met betrekking tot een zekere soort van gilden, die nog heden ten dage, schoon onder gewijzigden vorm, hier voortleeft.

Ter Gouw vertelt ons hoe in verschillende steden verschillende godsdienstige gilden ontstonden, elk zich kiezend een beschermheilige, elk zijn altaar in kerk of kapel bezittend, zijn ommegang houdend, en zijn jaarlijkschen maaltijd vooraf.

Ze werden ook wel memoriën of broederschappen of *broederschap ende memorie* genoemd. Uit het hierna-volgend afschrift der erkenning van het bestaan van 't St. Antonius' broederschap door de schepenen van Grave op 24 Mei 1458 blijkt wel, dat we hier te doen hebben met een der eenvoudigste vormen, waaronder de gilden voorkwamen: het karakter van een godsdienstig buurgild.

In het desbetreffend document spreekt men van „*geselschap ende bruederscap*”, en gelijk dat meer in die tijden voorkwam schijnen ook „zusters” in het broederschap te zijn opgenomen.

Dat deze stem hadden in het Kapittel, vinden we niet vermeld. Trouwens, 't was regel. dat de dames stem noch bewind hadden.

Zoo vereenigen zich dan volgens deze schepenbrief, ten tijde der regeering van Hertog Arnoud van Gelder op 24 Mei 1458 achttien mannen met het doel een broederschap „*in die Eere des goeden sente Anthoens te halden en te doen halden*” voor zich en hunne nakomelingen.

De keur luidt:

L. S.

Wy Jacop van Tegelen, anders geheiten dopper en Johan Craenevelt, Scepen te Graeff tugen dat

voir den Richter en voir ons, als in den gericht comen sijn die ghemeyn Brueders des heligen vaders des goeden Sente Anthoenis als mit naemen ghenoeemt:

1 Gaert Goessens, 2 Henric Uwens, 3 Heyn Graet, 4 Heyn Paeds, 5 Vittus die Becker, 6 Jacop die Smit, 7 Johan van Heck, 8 Johan van Beynen. 9 Rom. van Uden, 10 Heymeric Heymerixsoen, 11 Johan die Haen, 12 Roeloff die Becker, 12 Gerit Honbertssoen, 14 Henric van Assell, 15 Johan Konartssoen, 16 Johan Rossknecht, 17 Reyner die Baertscherder. 18 Thadius Derixsoen. En hebben sanelic overgegeven en verbonden tot eenre broederscap in die Eer des Goeden sente Anthoenis te halden en te doen halden voir hen en voir hoir naecomelingen, die naemaels in deser vursz. Bruederscap comen sullen. In al dusdaniger maten en voirwurden als hier nae bescreven steet dats te weten:

I. In den yersten soe sal yegelic van desen bruederen sinen Coevel alsoe men dien oerdraecht te doen marcken, gemaect mitten silver op sijn hoeft hebben, altoes op ten heligen paessdach op een peen van enen pont was, en dat Silver sal ten mijnsten wegen drie vierdel silvers.

II. Item eygelic van desen Bruederen sal op Sente Anthoenisdach vieren gelijc den helighen Sonnendach. En oic des gelijkx als die kast en helichdom des goeden Sente Anthoenis jarlix te Graeff coemt, dan sullen die bruders te samen vergaderen in 't Gasthuys en draegen die Kast eerliken mitten helichdom in der kerken. En des anderen dachs smerchens sal ellic brueder comen te samen offeren mit eenre Wassekerssen in sijn Hant, die welcke gemaect sullen sijn uyter enen pont was derthien kerssen. En soe wye alsoe niet en vierden off ter kerken queem sal sijn op enen vlemschen ter penen.

III. Item op sente Anthonisdach sal eygelic Brueder offeren als men die misse van sente Anthoenis doet

op een peen van enen vlemschen. Ende op dien dach en als Sente Anthoenis helichdom te Graeff is des middags en Sonnendachs voir sente Michielsdach sal die Bruederscap vergaderen en een maeltijt te samen halden; daer die dekenen in der tijt mitten meesten deel van den bruederen die jaerlix op dien dach halden. Ensoe wye op enige van dien voirs. maeltiden dan niet en queem, die sal vervallen sijn ter penen alsoe veel off hy mede gheten heet.

IV. Item off yemet van deser voirs. bruederscap twistende leefden, dat men hem overtugen mucht, alsoe dattet den meeste deell van der bruederscap mishaecheden, die sal verbortt hebben sinen Coevel mitten silver en uytet bruederscap verdriven sonder wederseggen.

V. Item off enighe brueders vechtende, kyvende off twistende worden, onmijn onder een hedden, die moegen die deken indertijt mitten meeste deell van een voirs. bruederscap altoes weder versoenen en verenigen sonder enich wederseggen. off die soe niet en doen en wolden, sullen oir silver verbortt hebben en daer mede uytet bruederscap voirs. bliven.

VI. Item als een Brueder off suster uyt voirs. bruederscap steervet, soe sullen die deken omgauen en haelen van eygeliken een ald murken off die weerde daer van en copen schoen broet daervoir en spijndent vur den doede. En soe wyet ald murken alsdan niet en geeff, die sal verboeren enen vlemschen. Ende soe wat brueder steerft sal die bruederscap aff behalden sinen Coevel mitten silver.

VII. Item soe wye in deser Bruederscap yerst ontfangen off aengenomen wordt, die sall tot sinen ijnganc geren enen an. gul. off die weerde daervoir. En men sall nyemant yn nemen noch ontfangen sonder der bruederen believen alsoe veel den mijnsten als den meesten.

VIII. Item wan(n)eer die deken in der tijt die bruederen van der vursz. bruederscap te samen doen ontbieden off te comen dan sal eygelic brueder comen op een peen van

enen vlemschen; alsoe vor als hy in der Stat is off om noetsaken, mach ellic orloff gesijnnen aen den dekenen in der tijt.

IX. Item die deken in der tijt sullen alle scholt en inscott mitten bruecken in hoiren Jair opheffen en uytreiken en in eghenen Restant daer aff te Rekenen alsoe voir als sy dat mit recht gecregen konnen.

X. Item soe wat Brueder off suster sinen staet verandert in hylickstaet, die sal der Bruederscap geuen een pont was.

XI. Item off men yemant in dese vursz. bruederscap ontfangen solde en die worde van sommigen bruederen geuraect, soe wye kan melden en dat uytbrocht dat men hen overtugen koude dien sal men terstont vyter geselschap en bruederscap setten, daertoe sal hy verboert hebben sinen koevel mitten silver.

Die selven penen oic wan(n)eer men enighe brueders ver-swijght van kyvinge off twist gelijc vursz. steet. Soe wie den anderen off eymannt daer in bedroecht, off in enigen anderen punten dat onder der vursz. bruederscap te ver-swigen stunde sal oic verbroeken sinen koevel mitten silver en cyter vursz. bruederscap te bliven.

XII. Item die deken indertijt mitten meesten deel van der bruederscap vursz. die mogen alle dese vursz. punten en vurcarden altoes op en aff setten, als hoen dat nut orber dunct sijn totter vursz. bruederscap.

XIII. En alle dese vursz. broeken, penen en saken, die van den vursz. punten en vurcarden gebroect worden vervallen off toe comen, dat sullen die dekenen In der tijt van der vursz. Bruederscap alle wegen moegen uyt doen peynden mitter Stat Bode sonder enich wedersagen.

En die gepeynde pande eygeliken nae te halden veerthien daghe; en werden se daer en binnen niet geloest, soe sullen se der vursz. Bruederscap vervallen sijn ende verloren bliven.

Daermede en all dese vursz. broecen, penen sall men gebruyken en leggen aen sente Anthonis altaer ter Eren des Heligen vaders des goeden sente Anthonis hoen daer mede te vercyeren en te Eren.

In kennisse der Waerheit Besegelt mit onsen Segelen. Gegeven in den jaer ons heren dusent vierhondert acht en vijftich des vier en twintichsten dages in den Meje.

Aan 't document is gedeeltelijk nog aanwezig het zegel in groene was van Craenevelt.

Gelijk ik reeds opmerkte, hebben we hier dus te doen met een gilde van den eenvoudigsten vorm. De straf-bepalingen tegen „*twist of kyvinghe*”, de verplichting tot verzoening, het onderhouden en aankweken van rust en vrede spreken voor het karakter van een buurgild.

Evenals bij andere gezelschappen ontbrak ook hier de „*bequame mijnlicke maeltijt*” niet, en wie niet compareerde verviel tot de straffe „*alsoe veel off hy mede gheten hedt*”.

Vermoedelijk hield men die maaltijden, in ons St. Antonis-broederschap meermalen per jaar, binnen het Gasthuis, toenmaals omstreeks de terreinen van de tegenwoordige St. Elisabethskerk gelegen. De vleeschhal — thans slagerij *D e g e m a n n* — belendde westwaarts de erve van St. Catharina's Gasthuis.

De dekens riepen de broeders op ter vergadering. Uit de bepalingen omtrent het overgaan in „*hylickstaut*”, intreden als lid, of de gemelde strafbepalingen tegen vechters of kijvers, zoowel binnen als buiten de broederschap, kan men opmaken het ernstige streven naar verheffing der broederschap.

Dat doel werd door menig broeder en zuster nagestreefd. Getuigen daarvan alle schenkingen in den vorm van vaste goederen, renten (grondrenten), enz. De armen werden mild bedacht.

Als een lid van de Broederschap stierf, gingen de tijde-

lijke dekens om en hieven bij ieder broeder en zuster *een ald merken* (6 stuivers) of de waarde ervan. Daarvoor werd wittebrood gekocht, en dat uitgedeeld ter intentie van den overledene. Dat de broederschap in den loop der tijden een heele bezitting van keuvels met bijbehorend zilver moet gekregen hebben volgt uit de verschillende bepalingen omtrent overtreding van een of ander voorschrift en andere.

Zilveren penningen en medailles zijn er nog eenige aanwezig, bevestigd aan een bandelier; de keuvels zijn alle verdwenen.

Die zilver-behangen bandelier met erkenningsacte en vestbrieven liggen nu half vergeten in een oud kistje, waarvan de twee dekens der nog bestaande broederschap ieder een sleutel bezitten. Van de vroegere bezittingen aan vast goed, uitstaande gelden, grondrenten, erfpachten, enz. is niet veel meer overgebleven.

De vestbrieven zijn nagenoeg geschreven naar het formulier, dat men destijds had vastgesteld volgens de voorschriften bij de stadskeuren van 1320.

Hieronder laat ik volgen de stukken in het bezit van de St. Anthonis broederschap naar het jaartal der verlijding. Mr. W. Bezemer geeft in zijn „Bijdrage tot de kennis van het oude Cijns- en grondrentenrecht in Brabant” 2 afd. § 1. pag. 74 te kennen, dat het oudste protocol van vesten te Grave is van 1529—1530. Hier vermelden we een vest van *een jaar vroeger*, en ook daarin komt de uitdrukking voor: „’s heeren *Recht* van den lande”.

1. De oprichting en bevestiging der broederschap, hiervoor weergegeven; d° 24 Mei 1458 —.
2. Vestbrief eener geldrente ad 1 phns gld., d° 22 October 1528; opmerkelijk dat van geene aflosbaarheid is gewaagd; *goet van golde en gerecht van gewicht* of de waarde daarvan telken jare te betalen op sinte Johans-

avond in den zomer, uit huis en erve achter den marstal ten behoeve van Meeus Willemsz, en ten laste van Herman Piper en Lijsbeth zijn huisvrouw, uitgenomen 2 malder rogge *'s Heeren recht van den lande*.

3. Rente vestiging van 1 phns gld., d° 23 October 1529, waarbij een vroegere rente opnieuw wordt erkend, en wel ten laste van Meeus Willemsz. en Motken zijne huisvrouw, en ten behoeve van Jan Raven en Roloff Bonifaco, als tijdelijke dekens van het St. Anthonis-broederschap te Grave.

4. Rente van 1 malder rogge, door Mychyell Herbertz en Lemken zijne huisvrouw, aan Frederick van der Schaer en Joost Teuwens als tijdelijke dekens ten behoeve van de armen, jaarlijks te betalen op Paaschavond uit huis en hof, gelegen op den dijk in de Marsch, en uit een halven morgen land in de Marsch, d° Paschavond 1545. Opmerking verdient hier: 1° dat de rente mocht worden gelost *eerst zes jaren na dagteekening der akte*, en daarna ten eeuwigen dage; 2° dat de malder is afkoopbaar met 20 enkele Geld. Rijders terwijl Mr. Bezemer als minste prijs 13 Philippus gld. noemt.

De roggepacht was aflosbaar op den verschijndag met 20 enkele Geldersche rijders van gewicht 24 gealv. Br. St. voor elken rijder.

Doch eerst zes jaar na rentevestiging is deze afkoopbaar gesteld.

5. Geldrente ad 1 phns gld. d° 12 Januari 1552 door Agneess Mersman, weduwe, aan Reyner Grijtsz. en Rom. Arntsz. als tijdelijke dekens, te betalen jaarlijks op „suete naem Jhesy-avont” uit hare helft van huis en erf gelegen in de Hamstraat, genaamd St. Jorien Afkoopsom 16 phns gld 25 St. brab. voor den guld. in brab. payment. Hier juist aangegeven, waarmede alleen aflosbaar.

6. Een dito rente ad 3 phns gld. d° Lichtmis 1553, stilo

leodiensis door Jan van Helmont en zijn huisvrouw Margryet aan Mechteld, nagelaten weduwe van Henrich Treest en erven. Betaaldag: Purificationes Maria.

Gevestigd op een Kamp in de Marsch en Wijth.

Aflosbaar met 50 enkele hertogs phns gulden; van gewicht 25 brab. St. voor den gulden of „*dye rechte voerde daer voir in golden off silveren gealv. payement.*

7. Schuldbekentenis ad 52 guld. 10 st. d° 4 Februari 1651. door Herman Duellens en Iken Hermans Hanen echtelieden aan de St. Anthonius-broederschap.

De gulden gerekend op 20 st. brab. De jaarlijksche intrest bedroeg 3 guld. 2 st „*halve Graeffs gelt*”.

8. Rente van 15 car. guld. d° 21 Juli 1663. Opmerking verdient 1° dat *beide partijen recht tot opzegging* kregen en wel *3 maanden voor den verval dag.* 2° dat de afkoop prijs minder bedraagt dan tegen penning 15. (In afwijking van de vorige, is deze vestbrief verleden mede voor de schepenen der dingbank van Escharen). Hendrick Someren, richterbode en Jenneke de Haen zijn huisvrouw, vesten ten behoeve van Govert de Best en Dirck Ermers als decanen van St. Anthonisbroederschap binnen de stad Grave en derzelve opvolgers, ten behoeve van de armen van voornoemd broederschap, bovenbedoelde rente jaarlijks, waarvan het eerste jaar is verschenen op Kerstmis 1663.

Tot onderpand strekken 2 morgen bouwland, de een gelegen op den Balloo onder dit gericht, en de andere ook in dit gericht nabij „de Hopps”. Afkoopsom 215 car. guldens. De voorz. dekenen en hun successors hebben het recht de gemelde rente te innen op den verschijndag „*gelijk de heer van den lunde zijn thijns en erspacht vry rent*”.

9 en 10 aaneengehecht. Beide uitwinningen, de een van 3 Maart 1706, de ander van 3 Augustus 1706 contra Henderick van Vael qq^a.

Het betrokken goed werd „met den heere ende gewijsde van scheepenen der dingsbanck van Eeschaeren aengevingen, gehackt, gehouwen en gegraven, ende voorts alles gedaen wat hy naer den Cuykschen Landrechten schuldigh ende gehouden waeren te doen”

N° 11, Opdracht van een soldatenkwartier 6 Sept. 1707 door Hermen van de Camp aan Borgert van Tiel als choordeken, Christiaen Camerlingh ende Jan van der Wielen als dekenen van St. Anthonisbroederschap.

N° 12. Rente van 15 car. guld. ad 20 st. brab. 'tstuk, d^o 10 Januari 1708, door Hendrijc Coeberch, weduwaer van wijlen Geert Haernhens, ten behoeve van Juffr. Margaretha de Haen weduwe Johan Coeberch, gevest op een huis, schuin tegen de Brugpoort.

Aflosbaar op den pacht dag met de pacht en 250 guld. mits 3 maanden te voren kennis gevende.

Op 16 Augs. 1749 werd de rente afgekocht voor 250 gld. te Boxmeer aan de erven Coeberch, en den 27 Augs. daarna doorgehaald.

N° 13. Rente van 8 gld. 15 st. d^o 12 Augs. 1713 door Hendrik Kuunen en Maria van den Hove echtelieden, ten behoeve van St. Anthonius-broederschap, jaarlijks te betalen op voornoemden dag, uit een huis en erf nabij de Brugpoort.

Afkoopsom 175 gld. capitaal, mits 3 maanden bevo-rens kennisgevende. De keerzijde vermeldt: „Op dese veest afgedaen een soom van vier en twijntig gulden met den intrest van na dien tot het jaer van 1730. Tot den 12 Augusty 1730 B. v. Tielt, Jannes van der Wielen, Jan Jo Kegelaer.”

N° 14. Opdracht van 1 huisje d^o 27 November 1725, door Arnoldus Bloemaerts, ten behoeve van Hermen van de Camp, Mary Geurts van Belle zijne huisvrouw en erven, gelegen achter 't Gasthuis.

N° 15. Opdracht van 4 soldatenkwartieren onder één dak d° 23 Augustus 1749, door juffrouw Maria van den Hove, wed. wijlen Hendrik Kuune, zoo voor zich, als voor hare kinderen, aan Johannes Wilhelmus Simonis en Bart Neynen als decanen van Sint Anthonis-broederschap, ten behoeve van de armen van voorzegd broederschap.

Die kwartieren waren gelegen aan den wal nabij de Brugpoort, en gingen over voor de som van 332 gld. 27 hogen en een ton bier, zijnde die verkocht als vrij erf, uitgezonderd „*poortetijns* en *verpondinge met recht*”.

De meeste vestbrieven zijn nog voorzien van een meestal zeer geschonden zegel in donkergroene was.

Hoewel het St. Anthonisbroederschap, evenals zoo menig ander, heden ten dage hier nog bestaat, worden de in 1458 aangenomen voorschriften niet meer opgevolgd, behalve natuurlijk *het teren* op den feestdag van den gilde-patroon: St. Anthonius, Abt. Van de eigendomsrechten is niet veel meer overgebleven dan eene enkele geldrente op een huis te Grave.

Grave.

M. C. HEGERAAD.

NOG IETS OVER DE ZOOGENAAMDE „STROOTJES”.

In mijn artikel over *Oude begrafenisgebruiken in Noord-Brabant*, dat geplaatst is in den IV^{en} jaargang van dit tijdschrift, blz. 71 en vlgd., uitte ik de meening, dat het gebruik om een stroobos voor het sterfhuis te plaatsen alleen aan Noord-Brabant eigen zoude zijn geweest en dat het aldaar eerst na 1655 zoude zijn ontstaan, zoo als ook van gevoelen was P. Muller in den Noord-brabantschen Volksalmanak van 1845 blz. 102 en vlgd. Uit *Le compte rendu des travaux du congrès, tenu à*

Anvers et Middelbourg les 2, 3, 4 en 5 Septembre 1889 sous la direction de l'Académie d'Archéologie de Belgique et des Sociétés de Bruges, Charleroi et Namur, welk verslag te vinden is in de *Annales de la Fédération Archéologique et Historique de Belgique*, tome V, die mij onlangs welwillend ter inzage werden toegezonden, bleek mij evenwel, dat mijne meening, dat dit gebruik een specifiek Noordbrabantsch zoude zijn, niet juist is. Blijkens dit verslag toch deelde Dr J. C. de Man (uit Middelburg) op het congres mede, dat te Middelburg tot voor een zestigtal jaren geleden en in het overige van Zeeland tot nu ongeveer veertig jaren geleden het gebruik bestond om voor het sterfhuis een strootje te plaatsen, wat geheel en al strookte met hetgeen Raepsaet over dit gebruik reeds had geschreven in zijne *Mémoire sur l'origine des Belges* p. 84 (Oeuvres t. I) ¹⁾ en zeide op datzelfde congres D. A. van Bastelaer (uit St. Josse ten Noode), dat, zooals hij al had geschreven in zijne *Réminiscences modernes des rites mortuaires antiques* (Gand 1876), men een dergelijk gebruik nog aantreft in l'Entre-Sambre et Meuse, la Basse-Sambre, le Borinage en de beide Vlaanderen's. Het gebruik om strootjes voor het sterfhuis te plaatsen is dus niet zuiver Noord-Bra-

---

¹⁾ Wat Raepsaet t. a. p. hierover schreef, luidt als volgt:

Dès qu'une personne est décédée en Zélande, les directeurs des écoles des orphélins, qui en ont le droit et le bénéfice, font apporter à la porte du défunt un certain nombre de bottes de paille, et les placent à côté de la maison, en étages, où elles demeurent jusqu'après l'enterrement. Cette pratique me semble dériver de celle de brûler les morts; et si anciennement on ne brûlait que les corps des hommes illustres et enterrait ceux du commun, l'on pourrait expliquer l'usage de la Flandre, qui accorde aux seuls nobles le droit de couvrir de paille toute la route, depuis la maison mortuaire jusqu'à l'église; c'est que les nobles, à titre d'illustres, avaient droit aux honneurs du bûcher, et non pas les roturiers.

bantsch en daarmede ontvalt aan mijne meening de grondslag, dat het eerst ontstaan zoude zijn na 1655, doordien de Stedelijke Regeering van 's Hertogenbosch den 16ⁿ September 1661 het besluit uitvaardigde (cf. van Heurn, Historie III, blz. 112 en 113) ¹⁾, dat aldaar voor de sterfhuizen strootjes moesten worden geplaatst. Want al zal het gebruik om strootjes voor de sterfhuizen te zetten in den Bosch en omstreken eerst door bedoeld besluit zijn ontstaan, zoo is het toch alleronwaarschijnlijkst, dat dit besluit zelfs tot ver over de grenzen van Noord-Brabant zijne uitwerking zoude hebben gehad.

Het gebruik om strootjes voor de sterfhuizen te plaatsen zal daarom ongetwijfeld van veel ouder dagteekening dan meergezegd besluit zijn. Dr de Man was dan ook van oordeel, dat het reeds bestond in de eerste tijden der Sueven; A. Bequet (uit Namen) viel hem daarin op het Congres bij door te verklaren, dat het een gebruik was uit den Romeinschen tijd en D. A. van Bastelaer was van hetzelfde gevoelen; laatstgenoemde zag er in *un reste du paganisme*, wat lang niet onaanvaardig is, als men bedenkt welk eene kracht door onze Heidensche voorouders aan het stroo werd toegekend. Het stroo had toch volgens hen de eigenschap van de booze geesten te weren en daarom zullen zij stroobossen voor het sterfhuis geplaatst hebben om de booze geesten van den overledene af te keeren. Zoo plegen nog in sommige streken van Duitschland de boeren gedurende de *Rauhnächte*, de bekende twaalf nachten, waarin de geesten op het wildst hun spel drijven, elken boom met stroo te omwinden, ten einde zich tegen die spoken te vrijwaren ²⁾. Van Bastelaer liet zich op het con-

¹⁾ Van Heurn geeft aldaar eene beschrijving der strootjes, zooals zij in zijnen tijd te 's Hertogenbosch gebruikt werden.

²⁾ Dr. Jos. Schrijnen. Limburg's Jaarboek I, blz. 181 en vlgd. en V, blz. 13.

gres niet uit over het doel, waartoe men oudtijds de bossen stroo voor het sterfhuis plaatste; wel deelde hij aldaar mede, dat het gebruik, zooals o. a. vroeger ook te Boxmeer en omstreken bestond, om aan de kruiswegen de stroowisschen te leggen, waarop de lijk-kist gestaan had tijdens het vervoer van het lijk op de kar naar het kerkhof, *avait l'intention superstitieuse de protéger les morts*. Het gebruik om stroo voor het sterfhuis uit te spreiden, dat thans nog in enkele dorpen van Noord-Brabant voorkomt, zal oudtijds ook wel dezelfde strekking gehad hebben. Van België sprekende, alwaar volgens hem dit gebruik op sommige plaatsen ook nog bestaat, zeide van Bastolaer: *il y a là dessous sans doute une signification de culte ou de moeurs antiques qui nous échappe, quant au détail*. Dr. Schrijnen t. a. p. zoekt den oorsprong der oude begrafenisgebruiken, welke nog altijd in Limburg bestaan, in den doodenkultus en het doodengeloof onzer heid nsche voorouders en voert ten bewijze daarvan zeer merkwaardige voorbeelden aan uit de zeden en gebruiken der oude Germanen. Op grond van hetgeen hij daar zegt, twijfel ik er niet aan of men zal bij een grondig onderzoek van de oude leerstellingen en gewoonten der Germanen eveneens ten aanzien van het gebruik om stroo voor een sterfhuis te plaatsen tot het resultaat komen, dat het ook van hen afkomstig is en dat het alzoo eene veel diepzinniger beteekenis heeft, dan men tot nu toe daaraan in Noord-Brabant bijna algemeen heeft toegekend.

Het gebruik om stroo voor het sterfhuis te plaatsen schijnt in Noord-Brabant niet algemeen te zijn geweest. Zoo bestond het o. a. niet in Noord-Brabantsch Kempenland, blijkens hetgeen P. N. Panken uit Bergeyk, die geheel zijn langdurig leven heeft besteed om de oude volksgebruiken en gewoonten, die in onze provincie bestaan, op te sporen en in schrift te brengen, schreef in

„Ons Volksleven” 1896 blz. 18. Hij deelt daar over dit gebruik mede: „De gewoonte om *lijkstroo* voor het huis van eenen doode te leggen, beschouwen sommigen als een zwak overblijfsel van den lijkbrand onzer heidsche voorouders, te meer daar, nog niet vele eeuwen geleden, dit lijkstroo na de begrafenis verbrand werd. „Stroo weerde de betoovering en tot in de 13de eeuw spreidde men het op den vloer om de gebouwen daartegen te beveiligen ¹⁾ Anderen zoeken den oorsprong van het lijkstroo in de gewoonte, die tot voor eenige jaren algemeen te Bergeyk en zelfs te Luiksgestel en omstreken nog kortelings bestond om dooden op stroo neer te leggen. De zegswijze „*op stroo liggen*” beteekent, wellicht van daar, dood zijn. Niets was natuurlijker dan stroo te bezigen tot een teeken, dat wederom een mensch op zijne laatste rustplaats nederlag. Mogelijk staat met het gemelde de gewoonte in eenige betrekking om bij het afbreken van oude of het bouwen van nieuwe huizen eenen stok uit te steken, waaraan een touw met een bosje stroo gehecht is; daar immers zweeft de dood en dreigt die den voorbijganger in elken nedervallenden balk of steen.”

Wat P a n k e n t. a. p. verder mededeelt over de oude begrafenisgebruiken in Kempenland komt geheel en al overeen met hetgeen ik daarover in mijne voormelde bijdrage schreef. Ook daar zijn het de bureu, die bij den stervende en bij het lijk komen bidden en bij het lijk waken; ook daar zijn het weder de bureu, die de klok luiden, zoolang het lijk boven aarde staat; die het lijk naar zijne laatste rustplaats brengen en daarna in het sterfhuis op de koffie komen. De buurmeisjes sieren ook daar het lijk van een kind en zijn graf op; de graven der ongetrouwden worden er eveneens opgesierd en het zijn

¹⁾ Le Grand d'Aussi. Vie des anciens Francais III, p. 132. 131.

ook daar eveneens de bureu, die het lijk afleggen en *waaden*, d. i. het doodshemd aantrekken. Vóór de teraardebestellingen pleegt men daar het lijk eens of meer malen om de kerk of om het kerkhof te dragen. Ook bestond daar vroeger het gebruik, waarvan de beteekenis mij tot nu toe niet is kunnen blijken, om op het graf eener kraamvrouw neder te leggen een witten doek, met steenen op de vier hoeken. Het was daar vroeger eveneens gebruikelijk, dat, als het lijk op de kar naar het kerkhof vervoerd werd, de naastbestaanden op de kist gingen zitten.

's-Hertogenbosch.

A. VAN SASSE VAN YSSELT.

DE SCHUURKERK DER PAROCHIE HALSTEREN.

De Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Erentfeste, vrome, lieve, getrouwe. Op de requeste van gedeputeerden des Classis van Tholen en Bergen op den Zoom hebben wy genomen de bygevoegde resolutie, duertoe wy ons gedragen. Waarmede eyndigende berelen U in Gods protectie. In de Hage, den 22 Juli 1709.

D. W. Groenewege van der Made.

*Ter ordonmantie van Hoogm. Heeren Staten Generaal
Fagel.*

Extract uyt het Register der Resolutiën der Ho. Mo. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Lunae den 22 July 1709,

Is ter vergadering gelesen de requeste van gedeputeerden des classis van Tholen en Bergen op den Zoom neffens de kerkenraad van Halsteren onder het Marquisuet van

Bergen, houdende, dat de papisten tot Halsteren van voornemen waren om alduer voor haren dienst een kerke te bouwen, dat sy daertoe alrede een plaatse hadde gedestineerd en gekogt, digte by de kerke van den gereformeerden godsdienst, niettegenstaande sy reets een genoegsame plaats tot oeffening van hare godsdienst, een halff uur verder, wel sestig jaren herwaarts beseten hadden; versoekende om redenen in de voors. requeste geallegeerd, dat haar Ho. Mo. het voorgenomen werk gelieven te stuyten en haar te verbieden om iets te ondernemen tot veranderinge van de plaats haarer godsdienst. Waarop gedelibereerd sijnde is goedgevonden en verstaan, dat de drossaart ofte schout van Halsteren sal worden aangesegt en gelast, so als gelust werd mits desen, de voors. nieuwe paapsche kerk te weeren en indien daartoe een plaatse geapproprieerd is, die te doen amoveren, op poene van voors. requeste en extract van dese haar Ho. Mo. resolutie gesteld sal worden in handen van het officie fiscaal van Braband, om by nalatigheyd van gen. drossaard of schout tegen den selven en verders sodanig te procederen als tot maintien van de placueten van den lande beronden sal werden te behoren

*D. W. Groenenwege van der Made,
accordeerd met 't voors. register.*

J. F. Fagel.

Gemeente-arch. Halsteren n° 23.

De *genoegsame plaats*, waar de katholieken van Halsteren, Lepelstraat en omstreken hunne godsdienstplichten vervulden, was eene schuur onder de tegenwoordige parochie Lepelstraat gelegen, ongeveer een half uur van de oude parochiekerk te Halsteren, die in den tijd van pastoor Kruger nog de *kerkschuur* genoemd werd. Deze schuur stond in 1760 op naam der erfgenamen van Adrianus de Ram, zooals blijkt uit de volgende verklaring van den toenmaligen pastoor en de kerkmeesters:

Memorie ofte lijst der goederen wegens de Roomsche gemeynte te Halsteren, welke volgens appointement op den

8 Mey 1760, en ingevolge haar Hoog Mo. resolutie, dato den 21 Maart 1760 het collateraal subject zijn,

De Kerckschuer, waerin actueelijck den roomsche godtsdienst word verrigt, staende ten name van d' erfgenamen van mons. *Adriaan de Ram*,

verklaeren wy ondergeteekende, *A Deckers*, pastor, en kerkmeesters der roomsche gemeynte, dat buyten en behalven de bovengemelde kerkeschuer geen andere goederen onderworpen sijn directelijck of indirectelijck.

A. Deckers, pastor.

Halsteren *Jan Backx* dit is 't hand $\times$ merck den 12 Juni 1760. van *Michiel van Ryen*¹⁾.

Deze *Adrianus de Ram*, te Roosendaal in 1754 overleden, liet elf kinderen na, die men kan vinden jaarg. III 146 van dit tijdschrift. Hij bezat onder Lepelstraat eene hoeve, waar de paters Franciscanen hunne kerk vestigden. Doch dat een „zekere heer de Ram” aldaar een *lundgoed* had, reeds in 1675, zooals *Kruger* schrijft²⁾, is nergens te vinden.

Verder gaat zijne bewering niet op, dat Halsteren heeft overgehouden eene parochie te zijn. De verplaatsing der kerk, en nog wel binnen de grenzen der parochie, heft de oude parochie niet op. De bewoners immers van Lepelstraat behoorden onder den pastoor van Halsteren en nu men door de inbeslagneming der kerk gedwongen was de wijk te nemen op het meer afgelegen Lepelstraat, nu kan men toch niet zeggen, dat de parochie Halsteren ophield te bestaan! Tot 1830 bleef Halsteren en Lepelstraat onder den éénen pastoor van Halsteren, doch in dat jaar werd het in twee afzonderlijke parochiën gescheiden.

Zoover mij bekend is, bleef de naam voor 1830 *parochie Halsteren* immer bestaan, en nergens heb ik eene „parochie Lepelstraat” ontmoet. In de doop- en huwelijksregisters vindt men immer: *liber baptisatorum sub dis-*

¹⁾ Gemeente-arch. Halsteren n° 25.

²⁾ Kerk-Gesch. IV, 1.

trictu curiae parochialis Halterensis, aldus in 1684; in het verslag der Minderbroeders-statiën der jaren 1684 en 1685 spreekt men van de *missio in Halteren*¹⁾; de *Missio foederati Belgii* van den provicaris de Cock (1706) zegt, dat twee paters wonen in Halsteren²⁾, en in 1730: *liber baptisatorum in parochia de Halteren*.

Ik vind dus geen reden om te gaan spreken van eene parochie Lepelstraat, waar de tijdgenooten ze niet kennen.

Eerlang hoop ik het werk der moedige Minderbroeders op de statie Halsteren eens uitvoeriger te beschouwen.

Want zoo ergens, dan hebben zij hier den dank van het nageslacht verdiend, waar zij geheel het noordwesten van het markiezaat voor het Protestantisme hebben gevrijwaard en tal van katholieken op de Zeeuwsche eilanden, Tholen, St. Annaland, Philipsland, in hun geloof hebben behouden.

Daarom hoop ik, dat allen, die mij eenige inlichtingen geven kunnen aangaande deze statie en de verschillende paters, die er werkzaam zijn geweest, ze mij niet weigeren zullen.

W. J. F. JUTEN.

LIXHALS-BOYMER.

Jo^r Charles Lixhals, gehuwd met Jouffr. Mechelina van Weyenborch, overleden te Gastel, had bij haar een dochter:

de Stember.

1°. Barbara L., gehuwd met Antony de Stember, drossaard van het Oostkwartier van 't Markiezaat.

Mecheline schijnt ook gehuwd geweest te zijn met ..... Boymer, want Constantia Boymer, wier oom Capitein Dominicus du Maulpas in 1607 als haar voogd optreedt, wordt eveneens hare dochter genoemd. W. J. F. J.

¹⁾ Arch. v. h. aartsb. Utrecht, VIII 458.

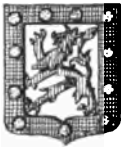
²⁾ Uitgeg. door v. Lommel, S. J., bl. 17.

HET KASTEEL VAN BOXMEER.

III.

aria van Nassau had aan graaf Willem van den Berg zestien kinderen geschonken, van welke er drie jong stierven. Voor de geschiedenis van Noord-Brabant zijn van de kinderen, die volwassen werden, alleen dezen te vermelden:

v. d. Berg.

1°. Herman, graaf van den Berg, geboren 2 Augustus 1558, stadhouders van Gelderland voor den Koning van Spanje, standaarddrager van Gelderland en Zutphen en ridder van het Gulden Vlies.

In 1603 was het voornamelijk aan hem te wijten, dat Prins Maurits het beleg moest opbreken, dat deze voor 's Hertogenbosch geslagen had. Hij huwde met Maria Mancía van Witthem ¹⁾ markiezin van Bergen-op-Zoom, uit welk huwelijk slechts één kind werd geboren, Maria Elisabeth gravin van den Berg, die in 1627 op vijftienjarige leeftijd met haren neef graaf Albert van den Berg trouwde. Graaf Herman stierf te Spa in 1611. Den 17^{en} October 1612 hertrouwde zijne weduwe met Willem van Melun, prins van Espinoy.

Witthem.

2°. Frederik, graaf van den Berg, *die volgt*.

3°. Adolf, graaf van den Berg, heer van Ho-moet en Hedel, 1609 te 's Hertogenbosch gestorven als ritmeester in dienst des Konings. Hij was ongehuwd.

4°. Anna, gravin van den Berg, *die volgt*.

5°. Hendrik, graaf van den Berg, heer van Stevensweert en Hedel, gouverneur en kapitein-generaal van Gelderland, generaal der artillerie en van het paar-

¹⁾ De van Witthem's stonden af van een bastaard uit het hertogelijk geslacht van Brabant en voerden het wapen van Brabant, gevierendeeld met dat van de oude heeren van Witthem.

devolk enz., geboren te Bremen 1573, stierf te Zutphen 1638. Hij onderscheidde zich onder Spinola bij het beleg van Breda in 1624/25 en verwierf er den bijnaam van *der Boeren God*. In 1632 ging hij wederom tot de Staatsche partij over, omdat hij zich door de Spanjaarden miskend achtte, vermits zij hem uit afgunst beschuldigden van in 1629 's-Hertogenbosch door verraad in handen van Prins Frederik Hendrik te hebben gespeeld. Wegens zijnen overgang tot de Staatsche partij veroordeelde de Grootte Raad van Mechelen hem in 1634 ter dood. Hij huwde 1° met Margaretha van Witthem (de zuster der vrouw van zijnen broeder Herman), erfdochter van Oud-Herlaer, St. Michielsgestel en een deel van Gemonde; uit dit huwelijk werd, behalve Willem Oswald van den Berg, die jong stierf, geboren, Maria Elisabeth van den Berg, die na doode van hare nicht Maria Elisabeth van den Berg (de vrouw van graaf Albert van den Berg), markiezin van Bergen-op-Zoom werd.

Hohenzollern.

Dit kind huwde in 1641 met Eitel Frederik, vorst van Hohenzollern-Hechingen, uit welken echt slechts één kind geboren werd, Henriëtte Françoise, vorstin van Hohenzollern, erfdochter van Bergen-op-Zoom, Oud Herlaer en Hedel, die in 1662 trouwde met Frederik Maurits de la Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; 2° met eene zekere Margaretha, een meisje uit den burgerstand, die eerst zijne bijzit was geweest en van wie hij de kinderen, die hij bij haar verwekt had, wettigde; zij stierf in 1627 en werd den 5 Mei van dat

de la Tour
d'Auvergne,

v. Spaur.

jaar in de toenmalige Minderbroederskerk te Roermond begraven; hij huwde 3° met Hieronyma Catharina gravin van Spaur, die hem alleen dochters schonk.

Anna gravin van den Berg, hiervoor sub. 4° genoemd, voerde voor haren broeder Frederik, die na den dood hunner moeder heer van Boxmeer was geworden, het bewind over die heerlijkheid, omdat hij, als in krijgdiens van den Koning van Spanje zijnde, dat niet doen kon. Zij deed dit tot 1609, het jaar van het Twaalfjarig bestand. Aan het Kasteel van Boxmeer deed zij den toren bouwen. Toen zij de regeering over Boxmeer had nedergelegd, is zij naar Echt vertrokken, en heeft daar een kasteel doen bouwen, dat naar haar Annendael genoemd is en waarop zij omtrent het jaar 1630 overleed. Te Stevensweert werd zij begraven.

Graaf *Frederik* van den Berg, die, zooals wij zagen, na den dood zijner moeder heer van Boxmeer was geworden, waarmede hij, evenals met Haps en Half-Sambeek in 1600 werd beleend, was geboren op het kasteel te Ulft den 18 Augustus 1559. Zijne acht kwartieren waren volgens Joh. Th. de Raadt, Duffel, (Gheel en hunne heeren blz. 71¹⁾), die, welke hiernaast op blz. 87 vermeld staan.

Na eerst in Staatschen dienst geweest te zijn ging hij met zijnen vader, zooals reeds vermeld is, tot de Koningsgezinden over. Hij was een groot en dapper krijgskundige en een ervaren staatsman, zoodat zijn overgang voor den Koning van Spanje een ware aanwinst was²⁾. In 1585 werd hij in 's Konings dienst bij het beleg van Grave door eenen musketkogel zwaar aan het been verwond. In 1601 gelukte het hem duizend man binnen 's-Hertogenbosch te brengen en Prins Maurits daarvoor te noodzaken het door dezen voorgenomen beleg van die stad te laten varen. In 1603 dekte hij diezelfde

¹⁾ Dit werk bevat een schat van historische en genealogische bijzonderheden, ook voor wat betreft de heeren van Bergen-op-Zoom, Oirschot en Eckart.

²⁾ Is Nijhoff's Bijdragen voor Vaderl. Gesch. V, blz. 36.

Willem III
graaf van
den Berg.
heer van Ho-
moet, Ulf,
Hedel en van
wege zijne
vrouw, heer
van Boxmeer,
half Sanbeek
enz. † 3 Mei
1511.

Anna van
Egmond-
vrouw van
Boxmeer, Ste-
vansweert
enz., dr. van
Willem,
hr. van Haps
en Margriet
van Cuy-
lenburg,
vrouw van
Boxmeer.

Syno van
Dorth, heer
van Dorth.

Hendrika
van
Azewijn.

Oswald II, graaf van
den Berg, heer van Box-
meer, Homoet, Hedel, By-
land, Didam, Stevensweert,
† te Zutphen 10 Mei 1546,
oud 38 jaren.

Elisabeth van Dorth,
weduwe van Rutger van
der Horst, heer van
Aerd, maarschalk van her-
tog Karel van Gelder.

Jan, graaf
van Nassau,
Vanden, Dil-
lenburg, Kat-
zenellenbogen
enz. † te Dil-
lenburg 1516.

Elisabeth,
landgravin
van Hessen.

Botho de
jongere, graaf
van Stolberg,
en Wernige-
rode, heer van
Heringen en
Kelbra.
Anna gravin
van König-
stein zu
Eppstein,
gravin van
Rochefort,
vrouw van
Montaigne en
Agimont.

Willem, graaf van Nas-
sau, Dillenburg, Katzenel-
lenbogen, Vanden, Dietz,
wedenaar van Walbur-
gis, gravin van Egmond;
Hij stierf den 6en October
1559.

Juliana, gravin van Stol-
berg, geboren 27 Februari
1506, weduwe van graaf Phi-
lips van Hanau.

Willem IV, graaf van den Berg, heer van
Boxmeer enz. stadhouder van Gelderland, den 13en Maart
1547 en den 19en Maart 1557 in het bezit zijner leenen
gesteld.

Maria Elisabeth van Nassau, zuster van
prins Willem I van Oranje; zij stierf 1589, oud
60 jaren.

Frederik, graaf van den Berg.

stad tegen een hernieuwd beleg van Prins Maurits. Hij was ridder van het Gulden Vlies.

In 1609 trouwde hij met Francisca de Ravenelles, hofdame der Infante Isabella en nam toen de regeering over Boxmeer zelf in handen. Gedurende de jaren 1615, 16 en 17 deed hij aan het Kasteel van Boxmeer bouwen een kwartier naar het zuiden en een naar het westen, *waermede*, zoo schreef Peelen, *het kasteel in sijn viercant is voltrocken geweest*. Onjuist is derhalve wat van Beurden in zijne Chroniek van Boxmeer beweert, dat een gedeelte van den zijvleugel van het Kasteel aldaar in 1686 werd gebouwd; zooals blijkt uit Limburg's Jaarboek III, blz. 225 is hij tot die bewering gekomen doordien op een der balken van dien vleugel het jaartal 1686 staat, wat echter voor zijne stelling niets bewijst, omdat dit jaartal er op is gekomen, toen het vertrek, waarboven zich de balk bevindt, een nieuw plafondwerk kreeg. Hoe het kasteel van Boxmeer er uit moet hebben gezien toen graaf Frederik het voltooid had, kan het best blijken uit de hiervoor op blz. 9 afgedrukte gravure, welke gemaakt is naar eene afbeelding van het Kasteel, die zich bevindt op eene schilderij, hangend in het pand van het Klooster der Paters Carmelieten te Boxmeer en waarschijnlijk de oudste is, die van het Kasteel bestaat; daar het benedenste gedeelte van het Kasteel op de schilderij achter boomgewas verborgen is, zoo kan men daarop niet zien, dat het afgebeelde de bovenverdieping van het Kasteel voorstelt, wat evenwel het geval is.

Toen graaf Frederik na het sluiten van het Twaalfjarig Bestand ontwaarde, dat noch de Staten-Generaal, noch de Koning Boxmeer lastig vielen met het heffen van belastingen of dwangbeden, gelijk zij tot nu toe gedaan hadden, zoo heeft hij getracht die belastingen voor zich zelf te innen; de inwoners van Boxmeer verzetten zich daar echter tegen op grond, dat zij in den afgelopen oorlog meer geleden hadden dan hunne burens

en dat wel hoofdzakelijk ter wille van hunne Heeren of het Kasteel en dat zij voor de voorouders van graaf Frederik meer hadden gedaan dan eenig ander; zij vermeenden daarom hem niets meer schuldig te wezen dan zijne pachten, tijsen en diensten gelijk zij vóór den oorlog aan hunne Heeren ook niet meer hadden gepraesteerd, doch om hem ter wille te zijn boden zij hem aan om zich voor den tijd van het Twaalfjarig Bestand van alle belastingen af te koopen met 1000 daalders.

Na eenige onderhandelingen hierover kwamen zij ten slotte met elkander overeen, dat zij hem gedurende dien tijd jaarlijks zouden betalen dezelfde contributie als die waarop de Koning hen gezet had, zijnde fl. 492.

Den 3^{en} September 1618 overleed graaf Frederik te Boxmeer en is aldaar in de kerk begraven op het hoogkoor, in eenen kelder, dien hij het jaar te voren had laten maken. Zijne weduwe heeft daarna het bewind over Boxmeer gevoerd tot het jaar 1627, als wanneer haar zoon Albert dat zelf is gaan voeren. Zij hertrouwde met den markies de St. Remy en stierf 2 Aug. 1629; te Boxmeer werd zij ook begraven. Haren eersten man schonk zij vier kinderen: Albert hiervoor genoemd, *die volgt*; een zoontje, dat jong stierf; Leonora Catharina, erfdochter van Hedel, geboren 1613, welke 2 Januari 1634 te Boxmeer huwde met Frederik Maurits de la Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon, prins van Sedan, die in 1652 overleed; (getuige bij hun huwelijk was o. a. Walraaf van Steenhuis, die later heer van Aerdt werd); en Anna Maria, geboren 1617, die in 1668 ongehuwd te Brussel overleed.

Albert graaf van den Berg, heer van Boxmeer, Haps en Half-Sambeek, kapitein der hellebardiers van Zijne Hoogheid te Brussel, werd in 1607 geboren en den 27^{en} Juni 1629 te Brussel met de heerlijkheid Boxmeer beleend, zooals blijkt uit de volgende akte van leenverheffing, te vinden bij Paringet blz. 432:

„Compareerde Heer François Balet, raad, in den naam en van wegen Heer Albert Grave van den Berg, Bannerheer van Boxmeer en Bylant, Capt. van de Gardes van Haar Doorlugtige Hoogheyt, en heeft ten behoeve van desselfs Heer Grave te leen verheven by doode wylen Heer Fredericks Grave van den Berg sijn Heer vaders huys en Heerlijcheyt met den rooden lande, gelegen tusschen het Lant van Cuyk, met de Heerlijcheden, renten, thijnsen en alle haare andere toebehooren, soo en gelijk de voorschreven wylen Graaf Frederik die verheven heeft gehad op den 17 November 1600, doende den voornoemde comparant ten respecte van de voorschreve Heerlijcheyt en goeden aan sijn Majesteyt als Hertog van Brabant in handen des Heeren Stadhouders hulde, manschap en eed van trouwe en alle andere diensten als van outs gepleegt, betalende voor het hergeweyde en andere regten ordinaris XXII Rijksdrs. XVIII stuyv.”

Hij trouwde in 1621 met zijne vijftienjarige volle nicht Maria Elisabeth van den Berg, gravin van Bergh en markiezin van Bergen-op-Zoom. Den 6^{en} Januari 1633 overleed zij kinderloos op het kasteel te Boxmeer, *mit grote droefheit van veele menschen*,” zooals Pastoor Peelen aantekende en is aldaar in de kerk in den grafkelder op het hoogkoor begraven. Na haren dood had haar man over hare goederen vele processen te voeren, omdat hare ouders verschillende testamenten gemaakt hadden; zij eindigden in 1644 met eene dading, volgens welke hij behield het graafschap Bergh enz., terwijl het markiezaat van Bergen-op-Zoom kwam aan zijne nicht Maria Elisabeth van den Berg, gehuwd met Eitel Frederik prins van Hohenzollern hiervoor genoemd. Den 17^{en} September 1641 hertrouwde hij met Madeleine de Cusance, gravin van Champlite, dochter van Claude François en Ernestina van Witthem ¹⁾.

¹⁾ Zie over hen de Raadt t. a. p. blz. 74 en 75.

Graaf Albert verrichtte twee daden, die in het belang van Boxmeer waren. Vooreerst deed hij in 1631 van het Meer te Boxmeer naar de Maas de Grift graven, waardoor de landerijen van die gemeente thans nog haar water op de Maas lossen en ten tweede deed hij in 1653 de Carmelieten van Gelder te Boxmeer komen om daar de Latijnsche school op te richten, welke later het bekende Gymnasium van Boxmeer is geworden ¹⁾. Den 26 Mei van dat jaar zijn de Carmelieten begonnen met het klooster bij de kerk aldaar te bouwen, om, zooals Pastoor Peelen eenigzins bitter mededeelt, *daerna de Pastorye ende de kercke met haere incommen tot haeren gerijff te hebben*, wat, blijkens zijne Kronijk, hem een doorn in het oog was. Het verdroot hem dan ook zeer, dat Graaf Albert aan de Carmelieten toestond, dat na doode van hem Pastoor Peelen de kerk van Boxmeer voor altijd door hen zoude bediend worden, zooals zij ook te Gelder deden. Schutjes zegt alzoo geheel ten onrechte in zijne Gesch. van het Bisdom 's Bosch. III, blz. 331, dat graaf Albert met Pastoor Peelen aangaande het stichten van het klooster overleg pleegde. Tot overmaat van ramp voor Pastoor Peelen was ook de Bisschop van Roermond de Carmelieten ter wille, want hij keurde de bepaling van graaf Albert goed.

Blijkbaar uit dankbaarheid voor hetgeen de Graaf voor hen gedaan had, plaatsten de Paters Carmelieten het wapen van hem en zijne tweede vrouw in den boog, dien zij in 1654 bouwden om hun klooster met de kerk van Boxmeer te verbinden. (Het wapen zijner tweede vrouw was in goud, een roode blauw gebekte en gepoote adelaar). De portretten van den Graaf en van diens 2e vrouw werden in de refter van het klooster geplaatst, evenals later die van zijne opvolgers tot en met den *dollen Graaf* toe, van wien in het klooster alleen maar een portret als kind bestaat.

Graaf Albert was den Pastoor Peelen, blijkens

¹⁾ Zie hierover Limburg's Jaarboek III blz. 50.

diens kronijk, ook in een ander opzicht niet ter wille; toen deze toch in 1634 begon met in de Kerk te Boxmeer het oxaal te bouwen, dat thans nog in die kerk aanwezig is en f 3000 kostte, beloofde graaf Albert wel hem daarin met f 1000 te gemoet te zullen komen, doch toen het op betalen aankwam was graaf Albert daarvoor niet te vinden, ofschoon de Pastoor, met het oog op de toegezegde gift, bij voorbaat reeds de wapens van den Graaf en zijne vooroverleden vrouw Maria met hunne namen op het oxaal had doen aanbrengen.

Wel stond graaf Albert hem toe, toen in 1636 de Staten-Generaal in het land van Cuyk jacht wilden maken op de R. K. priesters, dat hij zich op zijn kasteel te Boxmeer in veiligheid bracht. Gedurende een jaar en drie maanden moest hij wegens die vervolging daarop verblijf blijven houden en eerst daarna kon hij naar zijne pastorie te Boxmeer terugkeeren.

Behalve hetgeen hiervoor gemeld is schijnt Graaf Albert niet veel voor zijne heerlijkheid Boxmeer gedaan doch daaraan wel veel last veroorzaakt te hebben, zooals blijkt uit de memorie van Pastoor Peelen, welke is afgedrukt in Paringet's Memoriaal van de stad Grave blz. 436 en vlgd.

De aanleiding tot die kwellingen was de komst der Lotharingers te Boxmeer, die daar op 31 December 1652 kwamen om namens den Hertog van Lotharingen geld te halen wegens hetgeen deze van het Duitsche Rijk te vorderen had; die Hertog voerde daarvoor als grond aan, dat de heerlijkheid Boxmeer onder den Duitschen Keizer stond, en aan dezen contributie te betalen had, doch zulks niet deed. De Graaf liet zich toen op zijn kasteel te Boxmeer tegen de Lotharingers beschermen door soldaten van de Republiek der Vereenigde Nederlanden en den Koning van Spanje, maar zijne ongelukkige onderdanen liet hij zonder verdediging, en dezen zijn daarop door de Lotharingers gedurende zes weken lang schromelijk uitgekled. Pastoor Peelen liet zich bij die gelegenheid

ontvallen, dat daarvoor geen reden bestond, omdat de ingezetenen van Boxmeer altijd contributie voor den Koning betaald hadden; en van toen af werd de Graaf op Boxmeer verbolgen, want door dit gezegde van Pastoor Peelen, die, zooals de Graaf zeer goed wist, de man was aan wien de ingezetenen van Boxmeer de behartiging hunner belangen hadden opgedragen, kwam het uit, dat hij de contributie had opgestoken, welke de ingezetenen van Boxmeer voor den Koning hadden opgebracht. Door den kapelaan Perk deed hij toen den Pastoor zeggen: *segt uwen pastor, dat ik nu occasie heb om hem te ruïneren (apparent, zoo voegt de Pastoor Peelen hieraan toe, door de Lotharingers, die dagelijks op het kasteel van den Graaf goede sier kwamen maken en hem niet de minste schade aandeden, ja zelfs hem diensten bewezen) maar ik sal hem noch dese reys spaeren.*

Na eene inkwartiering van zes weken trokken de Lotharingers in Februari 1653 met gevulde zakken uit Boxmeer. De Graaf deed toen uitstrooien, dat het niet waar was, dat de ingezetenen van Boxmeer contributie voor den Koning betaald hadden, doch dat hetgeen zij als contributie betaalden eene collecte was, die den Heer van Boxmeer van ouds toekwam. De Schepenen van de heerlijkheid Boxmeer vreesden nu, dat als de Graaf hunne contributies wederom in zijn zak stak en alzoo niet aan den Koning afdroeg, de Lotharingers in het najaar terug zouden komen om hen opnieuw uit te persen en riepen daarom de Gezworenen, den Pastoor Peelen, de Kerkmeesters en de voornaamste ingezetenen van Boxmeer bijeen ten einde met hen te beraadslagen, wat aan de gemeente in deze te doen stond. Zij kwamen daarop met hen tot de conclusie, dat het eenige middel om van de Lotharingers bevrijd te blijven was om den Koning van Spanje, als hertog van Brabant en als leenheer van Boxmeer, mede te deelen, wat er geschiedde met de contributies, die zij voor hem in die qualiteiten aan den Graaf betaalden. Evenwel vonden

zij het voorzichtiger om eerst nog den Graaf om hulp te verzoeken; dit baatte hun echter niets, want hij hield de zaak slepende, totdat in November 1653 de Lotharingers eensklaps wederom in Boxmeer kwamen om daar de contributies andermaal in te vorderen. Pastoor Peelen vluchtte toen naar het klooster St. Agatha en vele andere ingezetenen van Boxmeer naar de omliggende dorpen.

De graaf zorgde door garnizoen op zijn kasteel te leggen er weder voor, dat hij buiten schot bleef, doch de schamele gemeente moest het opnieuw ontgelden. Op een request om hulp tot hem gericht, was het antwoord: „*de gemeente soude doen soo haaren goeden raad gedragen konde*” Nu vond de gemeente het oogenblik aangebroken, om den Koning in kennis te stellen van hetgeen met zijne contributies was geschied en zond daarom hare gecommitteerden naar Brussel. Het gerucht liep daarop, dat van het Kasteel een briefje aan de Lotharingers geschreven was, om eerst het huis van den Pastoor ¹⁾ te vernielen, daarna dat van Reinier van Odenhoven J. U. L., die naar Brussel gezonden was en verder de woningen van eenige schepenen van Boxmeer. Hiervan kwam echter gelukkig niets, omdat de Lotharingers op eens naar Luik terug moesten. Toch hadden dezen het al erg genoeg gemaakt, want van velen te Boxmeer hadden zij reeds geld afgeperst.

De schepenen keerden daarna te Boxmeer terug, doch nauwelijks waren zij daar wedergekeerd of de Graaf deed hen op straffe eener boete van 10 goudgulden op zijn kasteel aldaar ontbieden. Dit geschiedde in Januari 1654. Aan die oproeping voldeden zij niet, omdat zij vreesden door hem in den kerker geworpen te worden, want zij waren verwittigd, dat hij zeer op hen vergramd was. Alstoen trachtte hij hen door gewapende lieden uit hunne

¹⁾ Het huis Elsendael, dat Pastoor Peelen in 1649 had doen bouwen en dat hij later bestemd heeft voor het Carmelitessen klooster te Boxmeer. Hij stierf in dat huis 10 Juli 1667.

huizen te doen halen, doch zij gingen op de vlucht, zoodat hij hen niet krijgen kon. Daarop deed hij hunne goederen in beslag nemen en verklaarde hen van hun schepenambt vervallen; in hunne plaats stelde hij tot schepenen aan Jan, zijnen barbier en chirurgijn, Dirk Coenen, zijnen timmerman en Sibert, zijnen slotenmaker, alsmede zijnen gewezen brouwer, en twee mannen uit St. Anthonis. Voor die fraaie schepenbank deed de Graaf vervolgens de gevluchte schepenen bij openbare afkondiging aan de kerk te Boxmeer dagvaarden, ten einde zij veroordeeld zouden worden tot betaling der tien door hen verbeurde goudguldens, en zij verklaard zouden worden te zijn rebellen en onbekwaam voor het schepenambt. De Graaf wilde hun niet toestaan om zich vrij en ongehinderd voor dat gerecht te verdedigen, waarom zij zich bij den Koning van Spanje hebben beklaagd over al het onrecht, dat de Graaf hun aandeed, waarbij zij tevens deden uitkomen, dat hun dit alles overkwam, omdat zij te Brussel recht hadden gezocht ter zake van de contributies, die de Graaf in zijn zak had gestoken. De Raad van Brabant te Brussel heeft toen eenen deurwaarder naar den Graaf gezonden met mandamenten, waarbij den Graaf gelast werd om de procedure, die door hem tegen de schepenen aangevangen was, voor den Raad van Brabant te Brussel te brengen en waarbij de schepenen inmiddels in hun ambt werden hersteld met sauvegarde voor hen en de overige ingezetenen van Boxmeer. De Graaf wilde den deurwaarder echter niet ontvangen, zeggende, „*dat hy souverain was, hy kende den coninck niet*”. Door de dienaren van den Graaf werd de deurwaarder zelfs erg mishandeld. Ook wilde de Graaf niet hebben, dat de Koning te Boxmeer contributie kwam innen, zooals de Raad van Brabant ook bepaald had en liet hij te Brussel weten, dat als de Koning zulks deed, de Hollanders daarin zouden zien eene usurpatie van souvereiniteit en de hand aan Boxmeer zouden slaan. Hij wist ten slotte gedaan te krijgen, dat de Raad van

Brabant zijne mandamenten opschortte tegen zijne belofte van te zullen temporiseeren en zijne onderhoorigen door de vingers te zullen zien. Alstoen heeft hij de gevluchte schepenen opnieuw voor de door hem benoemde schepenbank doen dagvaarden en gevorderd, dat zij exemplairelijk zouden worden gestraft en dat zij zouden worden verbannen, alsmede dat hunne goederen verbeurd zouden worden verklaard, alles op grond, dat zij hem, hunnen Heer, te Brussel valschelijk hadden beticht van zich 's Konings contributiën te hebben toegeëigend; dat zij Boxmeer Brabantsch hadden willen maken; dat zij opstand hadden verwekt en de schepenkam hadden bestolen enz. De gevluchte schepenen hebben daarop voor dat gerecht een procureur voor zich doen optreden, die namens hen verklaarde, dat zij niet gehouden waren op de klacht van den Graaf te antwoorden, voordat hij hen in hunne rechten had hersteld en zekerheid had gegeven, dat hij hen met rust zoude laten, zoolang niet de zaak finaal was beslist. De Graaf heeft toen aan de door hem ingestelde schepenbank zes advocaten toegevoegd, waarna die Bank uitwees, dat de gevluchte schepenen op de zaak ten principale te antwoorden hadden zonder dat de Graaf gehouden was hun vooraf toe te staan, wat zij gevraagd hadden. De gevluchte schepenen kwamen van die uitspraak in hooger beroep bij de Hoofdbank van Cuyk, doch de Graaf stoorde zich daar niet aan en liet door zijne Schepenbank een vonnis wijzen, waarbij de gevluchte schepenen uit zijne heerlijkheid verbannen en veroordeeld werden in de proceskosten, die wel f 3000 beliepen. Dadelijk liet hij tot verbaal van die kosten hunne goederen aanslaan en verkoopen. De Hoofdbank van Cuyk zond alstoen hare boden naar Boxmeer om den Graaf te dagvaarden om voor haar te verschijnen, doch hij zond hen met bebloede ooren en veel slaag terug. De Hoofdbank van Cuyk besliste desniettemin, dat de gevluchte schepenen terecht op haar hadden geappelleerd en veroordeelde den Graaf in de proceskosten met bepaling, dat zijne in

het land van Cuyk gelegene goederen daarvoor aansprakelijk waren. Over deze sententie heeft de Graaf terstond zich beklaagd bij den Raad van Brabant te 's-Hage, bewerende dat de zaak, die hij voor de Schepenbank te Boxmeer had aanhangig gemaakt, eene crimineele was en dat van zoodanige zaken geen appel was. Deze Raad heeft daarop die klacht gesteld in handen van de Hoofdbank te Cuyk ten fine van advies en inmiddels de schorsing van de executie der uitspraak van dat gerecht bevolen.

Terwijl deze zaak hangende was, heeft de Graaf in 1655 eenige anderen van de voornaamste ingezetenen van Boxmeer voor zijne Schepenbank gedagvaard, hun ten laste leggende, dat zij te Brussel beweerd hadden, dat Boxmeer tot Brabant behoorde. Publiek voor de kerk deed hij daar toen ook nog afkondigen, dat hij al degenen van Boxmeer en St. Anthonis, die zich niet voor hem en tegen de gevluchte schepenen verklaarden, met dezen gelijk zoude stellen en dat hij elk, die dezen, welke hij voor rebellen en meineedigen uitmaakte, zoude herbergen, straffen zoude met eene boete van fl. 100. Tenzelfden tijde heeft een page van den Graaf in diens bijzijn eenen armen kreupelen en gebroken man van Boxmeer, Daem genaamd, met een paard overreden, hem geslagen en verwond, zoodat deze daarvan doodziek werd; hij deed dit om geen andere reden dan dat die man om hulp had geroepen, toen de deurwaarder des Konings door de dienaren van den Graaf geslagen werd; voorts deed de Graaf nog sommigen zijner onderdanen gevangen nemen en in den kerker van het Kasteel werpen, hun ten laste leggende, zij hadden den deurwaarder des Konings geassisteerd en oproer gemaakt; een van dezen, Wille m H u b e r t s genaamd, werd zelfs door de dienaren van den Graaf bont en blauw geslagen, toen zij hem in den kerker wierpen; zij lieten hem daarin 16 dagen lang zuchten en toen hij daaruit ontslagen werd, is hij 6 of 7 dagen later tengevolge eener

bloedspuwing schielijk overleden. Een anderen onderdaan heeft hij ongeveer een half jaar lang in het hardst van den winter in den kerker gevangen gehouden, totdat een rechtsgeleerde zich daarmede bemoeide. Nog een ander, die te St. Anthonis schatbeurder was, en de gevluhte schepenen in hun proces met geld had bijgestaan, werd in strijd met de bepaling, dat men niet preventief mocht gevangen genomen worden als iemand voor den verdachte borg wilde blijven, gevankelijk van daar weggevoerd en in het diepste van den kerker van het Kasteel geworpen, terwijl zijn huisraad zonder vorm van proces werd verkocht; gelukkig wist die man nog uit den kerker te ontsnappen en zoo aan den toorn van den Graaf te ontkomen. Van uit St. Anthonis beklaagde men zich bij den Raad van Brabant te Brussel over deze geweldenarijen van den Graaf, waarop de Raad hem andermaal een bode zond met last om zich van dergelijke handelingen in het vervolg te onthouden. De gemeene weiden deed de Graaf omgraven, zoodat de ingezetenen van Boxmeer en St. Anthonis er hun vee niet meer op konden laten weiden.

Niet te verwonderen is het, dat Reinier van Odenhoven na al deze gebeurtenissen aan den Koning schreef, dat het onder den Graaf erger was dan in Turkije en Barbarije ¹⁾.

De Raad van Brabant te 's-Hage bepaalde na ingewonnen advies, dat de Graaf voor dien Raad tegen zijne weggejaagde schepenen te procedeeeren had en toen dezen daarop aan dien Raad om sententie vroegen, hebben de Commissarissen uit dien Raad in 1656 een accoord voorgesteld. Hangende de onderhandelingen daarover kreeg de Graaf den 5^{en} Juli van laatstgemeld jaar de koorts, waaraan hij den 17^{en} Juli daaraanvolgende in het 49e jaar zijns levens te Boxmeer is overleden.

Terwijl hij op zijn sterfbed lag, had hij blijkbaar

¹⁾ Duljé Geschiedkund. enz. Bijzonderheden van de voormalige heerlijkheid Boxmeer blz 117 en 118.

Henri Comte de Berghe,
Conseiller d'Etat de S. M. C. Philippe III, Cap^{ne} Gal et Grand Maitre de l'Artillerie.

HENRIK GRAEF VAN DEN BERGHE,
RAEDT VAN STAETE EN VAN OORLOEGH
TEN DIENSTE DES KONINGS VAN SPANJE
Stadhouder en Kapitein Generaal van't Hertogdom van Gelderlandt
en Grefschap van Zutphen General der Artillery, etc.

4

berouw gekregen over al het kwaad, dat hij had bedreven, want vier dagen voor zijnen dood gelastte hij aan zijnen drost van Aefferden, dat de gevluchte schepenen zouden worden teruggeroepen; dat hun hunne goederen, die aangeslagen of verkocht waren, zouden teruggegeven worden; dat de gemeentegronden aan den Heikant, waarop het vee der ingezetenen placht te weiden en die hij, om hen te kwellen, tot eene konijnenwarande had laten afgraven, hun weder in gebruik zouden gegeven worden en dat de geheele gemeente tot rust gebracht zoude worden; daags daarna liet hij de klok luiden en de gemeentenaren vragen hem vergiffenis te geven zoo hij hun misdaan had, waarna hij op het Kasteel zeer Christelijk in den Heer is ontslapen.

(Wordt vervolgd.)

's-Hertogenbosch,

A. VAN SASSE VAN YSSELT.

NOORDBRABANTSCHÉ ZEGELS.

II.

Evenals de vorige maal laten wij weer een twaalfstal zegels van Bossche schepenen volgen.

Op blz. 29 gaven wij reeds de afbeelding van het zegel van jonker Gosewijn van Brecht en hier mogen nog vier zegels van leden van dit geslacht eene plaats vinden.

1. Zegel van jonker Jan van Brecht, heer van Hagoort, zoon van Gosewijn voornoemd.

Hij zag in 1523, 1526 en 1529 zich tot den schepensteroel geroepen, werd toen tot laagschout benoemd en volgde in 1535 Mr. Jan van Breugel Willemszn. (zie zegel 5) als hoogschout der stad en meyerij op; bij welke gelegenheid keizer Karel V beide ambten vereenigde.

Zijne benoeming is gedagteekend 18 November van

gezegd jaar, hij deed 23 December d. a. v. zijnen eed en stelde borg voor de Kamer van Rekeningen te Brussel.

Het hoogschoutschap was een zeer belangrijk ambt, hetwelk altijd door edellieden of mannen van aanzien bekleed is.

De hoogschout vertegenwoordigde den hertog, beëdigde in diens naam de schepenen en was het hoofd van justitie en politie in de stad en hare voormalige meyerij.

Hij moest waken voor de trouwe uitvoering der hertogelijke plakaten en ordonnantiën, en dat van de privilegiën geen misbruik werd gemaakt.

In 1537 geraakte van Brecht met het stedelijk bestuur in een hoog loopend geschil over een dier privilegiën, waarop de Bosschenaars, gelijk alle Brabanters sterk gehecht, geen inbreuk dulden. Bij dat privilegie van hertog Jan III, gegeven in 1318, was den burgers vrijheid in hunne huizen verleend, d. w. z. dat zij in hunne huizen zoo vrij waren als in de kerken en andere gewijde plaatsen, en, waren de deur en één venster gesloten, de hoogschout het huis niet mocht binnengaan om hen te arresteeren dan met toestemming en in tegenwoordigheid van de meerderheid der schepenen.

Nu had in de maand Augustus van gezegd jaar zekere Claas Aerts, alias Belleken, koning van het Kloveniersgild, een man vermoord in de Kerkstraat.

De hoogschout, dit vernemende, deed het huis, bewoond door Aerts, van zijne dienaren bezetten, de vensters openbreken, hen met geweld er in klimmen en het huisraad naar buiten dragen, meenende hier door de kracht aan het privilegie, waarvan Aerts trachtte te profiteeren, te ontnemen.

De schepenen dachten echter anders over deze zaak; zij keurden het optreden van van Brecht zonder hunne bewilliging en bijzijn af, en zagen te recht daarin eene schending van het privilegie.

Van Brecht wilde dit evenwel niet toegeven, noch

wenschte zijne dienaren het huis van Aerts te laten ontruimen, zoodat het bestuur besloot eene commissie uit haar midden naar Brussel te zenden, om bij de landvoogdes op de handhaving van het privilege aan te dringen.

Deze commissie bestond uit Matthijs Stooters Lambertszn. en Willem van Os, schepenen, jonker Herman Prouning van Deventer, Lambert van den Broeck, jonker Adriaan van Eyndhouts, Dirk van Os Janszn. en Gijsbert Pels, raadsheeren, Mr. Goyaart Grotaert en Mr. Jan Reynarts als secretarissen en twee ambachtdekens.

Zij wist te bewerken, dat het privilege ongedeed uit den strijd te voorschijn kwam en van Brecht werd aangezegd voortaan zich daarnaar te gedragen.

Hij nam zijn ontslag in 1558 en werd weder tot schepenen benoemd, doch verwisselde reeds het tijdelijke met het eeuwige 25 November van gezegd jaar.

Jonker Jan was in October 1540 te Brussel tot ridder geslagen. Hij was lid der Lieve-Vrouwebroederschap en had in huwelijk Elisabeth, dochter van Jan van Hunnenberg, ridder, heer van Walbach, die hem overleefd heeft.

Zijn zoon Jacob volgde hem 27 Juli 1558 als hoog- en laagschout op en mocht 30 Juli van het volgende jaar te Gent ook den ridderslag ontvangen.

Bij den beeldenstorm in Augustus 1566 en later tijdens de woelingen der consistoriemannen deed zich jonker Jacob als een moedig en onversaagd man kennen, en, had men aan zijnen raad gevolg gegeven, vrij waarschijnlijk was de stad voor dat vandalenwerk bewaard gebleven, en zeker had het niet dat treurig gevolg en nasleep van oproer en plundering gehad. Hij was ook lid der Lieve-Vrouwebroederschap en stierf in 1599.

Geen zijner voorgangers of opvolgers heeft het ambt van hoog- en laagschout zoo lang bekleed als hij, namelijk 41 jaren.

Hij was door den echt vereenigd met Helena de la Douve.

2. Zegel van jonker Gosewijn van Brecht, ridder, heer van Hagvort, zoon van Jan voornoemd.

Hij werd tot schepen benoemd in de jaren 1544, 1548 1551, 1554, 1557, 1563, 1583, 1584 president en 1590.

Hij had in huwelijk Geertruida van Bockhoven.

Op 12 Mei 1559 kocht hij voor schepenen van 's-Hertogenbosch van Sebastiaan Withaen, alias Blancococq Simonszn. het kasteeltje Kouwenberg onder Vucht.

Na zijnen dood verkocht zijne dochter Margaretha, weduwe van heer Maximiliaan Lubert van Brederode, tevens optredende voor haar nicht Josina Maes, dochter harer zuster ¹⁾, op 31 Maart 1609 dit goed aan Hendrik van der Aa Christiaanszn.; van welken verkoop 4 April d. a. v. voor schepenen van Vucht eene acte gepasseerd werd.

3. Zegel van jonker Arnold van Brecht, schepen in 1579.

Hij was mede een zoon van Jan en schijnt in 1580 overleden te zijn. Met zijn broeder Marcelis kocht hij op 9 Februari 1568 van de Staten van Brabant eene rente van 50 gulden, aflosbaar met 800 gulden ²⁾.

4. Zegel van jonker Philips van Brecht, heer van Hagoort, tot schepen benoemd in 1596 en 1599.

Hij was een zoon van Jacob, bij wiens dood in laatst gemeld jaar hij hoog- en laagschout werd; welk ambt hij tot den overgang der stad aan de Staten der Vereenigde Nederlanden in 1629 bekleed heeft.

Zijne benoeming door de aartshertogen Albertus en Isabella is gedateerd 12 November 1599.

Wij laten van dit stuk een gedeelte volgen, waardoor

---

¹⁾ Dochter van Elisabeth van Brecht en Jacob Maes, schout van Maastricht.

²⁾ Deze rentebrief berust bij het Noordbrabantsche Genootschap. Jonker Marcelis trouwde Anna van Berckel.

men kan zien welke macht en welke plichten aan dit ambt verbonden waren: „Doen te wetene dat om 't goet aenbrengen ons gegeven van den persoon van onsen wel beminden *Philips van Brecht*, jegenvoordelijck *Schepen van onse Stadt van 's-Hertogenbossche ende van zijnder wijshey, discretie, nuthey ende experientie int stuck van Justitie*, *Wy ons volcomenlijck betrouwen zyne getrouwicheyt ende goede ernsticheyt*, hebben den selven *Philips van Brecht* onthouden, gestelt ende gecommitteert, onthouden, stellen ende committeeren by desen inden staet en Officie van hooch ende leech *Schouteth onser voornoemde stadt ende Meyerye van 's-Hertogenbossche*, vacerende door *aflycicheyt van wylen Heere Jacob van Brecht synen Vader*, gevende den voornoemden *Philips van Brecht* volcommen macht, autoriteyt ende sonderlingh bevel den voorsz. staet ende officie van hooch ende leech *Schouteth voortae in synen eyghen persoon te houden, exerceren ende bedienen*, ende by zynen ghecommitteerden daer toe nut ende bequaem zijnde tot synen peryculen ende fortunynen nochtans te doen houden, exerceren ende bedienen onse rechten, hoocheyt ende heerlijcheyt daer inne te bewaren *Recht, Wet ende Justitie* doen ende administreren allen den ghenen dient behooren sal in saecken t' zijnder kennisse behoorende, ende daeromme onse *Schepenen, Wet-houders ende andere Rechteren te manen, goed regard ende toesicht te nemen op de onderhoudenisse van onse Placcaten ende ordonnantiën gepubliceert ende te publiceren opt feyt van Religie, onse keuren, breucken, amenden ende fourfeyturen te voorderen, innen ende ontfanghen, ende tot betalinge van dien te bedwingen allen denghenen dient behooren sal, ende voorts te doen al't ghene des een goet ende ghetrouwe hooch en leech *Schouteth voorsz. schuldlich is ende behoort te doen, totten wedden, eeren, rechten, vryheden ende profyten ende vervallen daertoe staende ende behoorende. Alles inder vorme ende maniere ende op de lasten, voorwaerden ende conditien vercluert ende begrepen inder instructie die Wy hem by onsen lieven ende ge-**

trouwen die President ende luyden van onser Camere van Rekeningen in Brabant sullen doen gheven ende overleveren, soo lange als Ons believen sal; waer op ende van hem daer inne wel ende getrouwelijck te quytten, recht weten ende Justitie t' administreren de voornoemde Philips van Brecht ghehouden wort den behoorlycken eedt te doen ende voorts te sweeren, dat hy om den voorsz. staet te vercrygen geen gelt noch eenighe andere dingen hoedunich die souden mogen sijn, niemanden gheboden, gheloofd noch gegeven en heeft, noch doen bieden, beloven noch gheven en sal wien datter oock zy directelijck of indirectelijck, noch anderssins in eenige manieren, behalven ende uytgenomen 't gene dat men gewoonlijck is te gheven voor d'expeditie ende depesche, ende dat in handen van onsen lieven ende getrouwen Ridder Cancelier van Onsen Rade in Brabant, Heere Nicolaessen Damant van Onsen Rade van State etc., ende van jaerlijcx van den exploitien van 't selfde officie goede ende rechtveerdige rekeninghe, bewijs ende reliqua te doen, gelijk eedt te doen, cautie ende borchtocht te stellen in handen van de voorsz. luyden van onse rekeninghe in Brabant.'

Van Brecht legde 23 November den gevorderden eed af in handen van gemelden kanselier, stelde 3 December d. a. v. borg voor de Kamer van Rekeningen te Brussel en aanvaarde vijftien dagen later het ambt, na door de schepenen van den Bosch, volgens de privilegiën der stad, beëdigd te zijn.

De bovenbedoelde „ghecommitteerde daertoe nut ende bequaem” zijnde, die den hoogschout tot zijn hulp en plaatsvervanger mocht aanstellen, werd „stadhouder” genoemd.

Van Brecht benoemde daartoe op 20 December den notaris Jan van den Bosch Willemsz., welke deze betrekking reeds bij zijn vader verscheidene jaren waargenomen had als opvolger van Gosewijn Pijnappel.

Jonker Philips was voor zijne benoeming vaandrig bij de twee compagniën stadssoldaten.

5. Het zegel van Mr. Jan van Breugel Willemszn., tot schepen benoemd in 1520 en 1537.

Hij volgde 19 Maart 1531 Jan van Kessel als hoogschout op, legde vier jaar later zijn ambt neer en stierf 7 September 1542. Hij was gehuwd in 1503 met Elisa de Cock.

Jonker Jan van Brecht (zie zegel 1) trad na hem als hoogschout op.

Hij was lid der Lieve-Vrouwebroederschap en had van 1 October 1518 tot 1 October 1519 met Walraven Arentse het rentmeesterschap der stad waargenomen.

6. Zegel van Arnold van Breugel, schepen in 1576, 1577, 1582, 1583, 1586, 1589, 1590, 1597 president, 1600 en 1603. Hij was een zoon van Jan van Breugel Janszn. en Elisabeth van Teffelen.

Bij eene verklaring voor schepenen van 16 November 1580, aangaande de kloosterlingen van Tongerlo te 's-Hertogenbosch, treedt hij op als getuige en zegt bijna 48 jaar oud te zijn.

Hij was 15 Augustus 1598 met Gijsbert van der Stegen, schepen en Mr. Willem van Reys, raadsheer en pensionaris, van wege de stad tegenwoordig bij de inhuldiging van aartshertog Albertus van Oostenrijk, in naam zijner aanstaande bruid Isabella Clara Eugenia Infante van Spanje te Brussel.

Met van Reys vertegenwoordigde hij het volgende jaar weer de stad bij de plechtige inhuldiging der aartshertogen Albertus en Isabella op 24 November te Leuven.

Arnold had in huwelijk Elisabeth Gillis van Mechelen Jansdr.

Hij was kerkmeester der St. Janskerk.

7. Zegel van Mr. Jan van Breugel, zoon van Arnold voornoemd.

Hij zag 7 Mei 1573 te 's-Hertogenbosch het levenslicht en trouwde aldaar 28 Januari 1601 Johanna van de Water, dochter van Jan, schepen en raad, wees-

meester en lid der Lieve-Vrouwebroederschap, en Catharina Schellens, dochter van Wouter, eerst griffier en secretaris, later schepen en raad.

Hij werd tot schepen benoemd in 1602, 1608, 1609, 1612, 1613, 1616, 1617, 1620, 1621, 1624 en 1625; in welk laatste jaar hij als president optrad.

Op 14 October 1605 ontving de regeering van de aartshertogen het bevel de costuimen en landrechten der stad, als zoodanig gebruikt en daarvoor gehouden, doch door vroegere vorsten nog niet bekrachtigd, op te zenden, ten einde door den raad van Brabant te worden onderzocht en goedgekeurd ¹⁾. Om voor deze belangrijke zaak de noodige bescheiden in orde te brengen, benoemde de regeering den 30^e d. a. v. eene commissie, waartoe met Mr. Jan behoorden de schepenen Mr. Jacob van Balen en Mr. Dirk van Vechel, de gezworenen jonker Hendrik van Gestel Franszn., Mr. Rogier van Grinsven en Mr. Gerard van Someren, den raadsheer Mr. Pieter Pelgrom, alsmede den pensionaris jonker Mr. Willem van Reys ²⁾ en den griffier Mr. Gijsbert van den Velde.

Hij was lid der meer gemelde broederschap en overleed 27 Januari 1628. De volgende was zijn broeder.

8. Zegel van Mr. Albert van Breugel, schepen in 1611, 1614, 1615, 1618, 1623 en 1626.

Bij zijn huwelijk met Wendelmondis Olifiers van Berckhuysen vereerden hem zijne medeschepenen, bij acte van 29 October 1615, een aam wijn op de bruiloft.

¹⁾ Zie daarover nader *Taxandria II*, blz. 328—330.

²⁾ Hendrik van Gestel Franszn., kapitein der Kloveniersschutterij en sergeant-majoor of wachtmeester der stad, en Mr. Willem van Reys werden door de aartshertogen Albertus en Isabella, bij brieven gegeven te Nieuwpoort 29 Januari 1602, in den adelstand verheven wegens de vele diensten den aartshertogen en de stad bewezen.

Beiden ontvingen bovendien een gouden eereketen van driehonderd gulden waarde.

11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Wendelmondis was een dochter van Willem raad en schepen, en Anna van den Berge.

Een jaar na zijn trouwen, 3 November 1616, werd ze hem reeds door den dood ontnomen en begraven bij hare ouders in de St. Janskerk. Later hertrouwde hij met Agnes Beyens.

Tijdens de belegering der stad in 1629 benoemde de regeering op 27 Juli eene commissie om honderd duizend gulden op te nemen tegen $6\frac{1}{2}\%$ van de burgerij, ten einde het garnizoen te kunnen betalen.

Mr. Albert behoorde tot die commissie met Mr. Goy-aart van Herlaer, schepen, jonker Pieter van Gestel, Mr. Arnold van Broekhoven, gezworenen, Mr. Gerard van Someren, Mr. Bartholomeus Loeff van der Sloot, Mr. Gerard van Horen-beeck, raadsheeren en vier ambachtdekens.

Hij was lid der Lieve-Vrouwebroederschap en onder-teekende in 1642 als zoodanig de overeenkomst, waarbij in het vervolg ook protestanten tot de vereeniging zouden worden toegelaten.

9. Zegel van Gijsbert van den Broeck, sche-pen in 1456.

Hij stichtte bij testament van 19 Juni 1464 een gast-huis voor zeven arme mannen in de St. Jorisstraat.

Dit schoone voorbeeld van christelijke liefde volgde ook zijne dochter Agnes, welke bij uitersten wil van 16 Maart 1497 een dergelijke inrichting voor negen oude vrouwen tot stand bracht in de Beursestraat bij de Bar-barakapel.

10. Het zegel van Wouter van den Broeck, schepen in 1473.

Blijkens eene acte van 16 Juli 1479 was hij getrouwd met Helena Strick Dirksdr., welke in dat jaar schijnt overleden te zijn.

11. Het zegel van Roelof (Rudolf) van den Broeck Nicolaaszn.

Hij zag in 1501, 1510 en 1517 zich tot schepen be-

noemd, was Zwanebroeder der Lieve-Vrouwebroederschap en stierf in 1533.

12. Zegel van Gosewijn van den Broeck, schepen in 1506.

Hij vermaakte bij uitersten wil een aanzienlijk bedrag aan het koor der H. Drievuldigheid (Backskoor) in de St. Janskerk.

Op 16 Maart 1538 werd eene overeenkomst gesloten tusschen de fabriekmeesters dezer kerk, de beneficiaten van dit koor en de erfgenamen van Gosewijn tot regeling eener uitdeeling van brood voor de armen. Ook moest in dit koor een altijd brandend licht worden onderhouden.

De Lieve-Vrouwebroederschap telde hem onder hare leden. Hij verwisselde het tijdelijke met het eeuwige in 1535.

Zijn broeder Tielman was fabriek (kerk)meester dezer kerk en ook lid der broederschap.

Bij het bezoek van keizer Maximiliaan in 1505 aan den Bosch vereerde deze hem een verguld zilveren beker, welke van den Broeck later aan de vereeniging gaf, om bij hare feesten te dienen.

De voet van dezen beker wordt nog onder de oudheden der broederschap bewaard, de glazen bokaal is van jonge dagteekening.

Hij was gehuwd met Mathilda van Vladeracken en stierf in 1531.

Het Obituarium der broederschap vermeldt dienaangaande het volgende :

„Thielmannus van den Broeck aedituus qui donavit confraternitati ciplum argenteum de auratum, olim ipsi ab imperatore Maximiliano donatum, quo eadem confraternitas fruitur in conviviis solemnibus bis aut ter in anno — 1531.”

CH. C. V. VERREYT.

W. J. F. JUTEN.

GRAFKELDERS TE BREDA ¹⁾

II.

De Krn. en dessendenten van Dh^r en Mr Johan Martinus De La Rue, cum suis hebben haer begraefplaets in het cruys choir in den hoeck aen de suytsyde, overdeekt met eenen grooten serck, waerop staet uytgehouden (onder meer andere) hier leyt begraven Dh^r Antony Dirven S^{res} van de weeskamer en Rent^{mr} van het reyk gasthuys binnen Breda, sterft den 17 September 1661 en Juff^e Anna van Gils desselvs huysv^e overleden den 2 December 1632.

Dirven. 2)

Modo Dh^r en Mr Johannes Gerardus en Cornelis Ludovicus Montensende Juff^e Catarina Montens, voor d' een helft.

¹⁾ Zie ook Navorscher XXXI, pag. 106—107.

²⁾ Zie over dit wapen Taxandria I, 12.

Overluidingen.

Gest. 21 Janⁱⁱ 1695 Joff^e de La Rue uyt dese stadt gebracht.

„ 28 Dec. Begraven 1 Janⁱⁱ 1683 de vrou van (den) Hr advoc. de La Rue.

Begr. 28 Sept. 1631 juff^r Dirven.

„ 29 Sept. 1638 de moeder van den-secretaris Dirven in den Haegh begr.

Begr. 18 Maart 1619 Margriet dr van Jan Mathijs D^{ij}rven huysvr. van Jan van (der) Daesdonck.

Begr. 16 Dec. 1619 de huysvr. van Jacop Jan Goris Dirven.

„ 9 Febr. „ 12 Febr. 1669 de huysvr. van Herman Dirven.

„ 25 Nov. „ 28 Nov. 1673 D'heer advocaat Gregorius Dirven.

„ 21 Oct. „ 26 Oct. 1675 . . . griet Jacob Dirven.
„ 13 Aug. 1625 de huysvr. van Jacop Jan Goris Dirven.

„ 12 Oct. 1625 Jan Dingmans Dirven.

„ 18 Sept. 1630 Jan Goris Dirven (in de

„ 2 Oct. 1630 zoon van id. (Merkendaalsche kerk.

„ 21 Janⁱⁱ 1631 de huysvr. van Jan Dirven

En

De Krn. van Dhr en Mr Pieter Gerard Montens voor d'ander helft alle Erffgen. van Dhr Cornelis Ludovicus De La Rue.

De hier bedoelde zerk ligt voor den ingang van de

" 20 April "	23 April 1670 Herman Dirven.
" "	1 Janii 1625 huysr. van Cornelis Dyrven.
" "	17 Febr. 1625 Cornelis Dyrven.
" "	8 April 1625 dochter van secretaris Dirven.
" "	22 Febr. 1640 een dochterken van Jacob Jan Goris Dirven
" 21 April "	25 April 1662 Maria Jans Dirven.
" "	17 Sept. 1690 Jan Jans Goris Dyrven. (in de Markendaelsche kerk).
" "	1 Oct. 1690 " " " " sone. (in de Markendaelsche kerk).
" 4 Janii "	8 Janii 1670 Goris Dierreen. (in de Markendaelsche kerk).
Op het stadhuis te Breda hangt op de z. g. bibliotheek een geschilderd portret van Jan Matijsen Dirven Capt van een compagnie borgeren in 1599.	
Begr.	8 Nov. 1691 Jacobus van Gils uit de stad gebracht naar Gool (?)
"	17 Juni 1649 de dochter van Govert Cornelissen van Gils.
"	26 Sept. 1639 Janneken Pietersen van Gils.
"	? Mei 1594 Cornelis Joosten van Gilsse.
"	? ? 1594 Anneken dr van Cornelis Joosten van Gils
"	14 Aug. 1602 Gebrecht Joosten van Ghilse huysr.
"	21 Nov. 1602 Adriaen van Ghilse (roeydrager deser stadt.)
"	31 Meert 1594 Mayken Dinghe Cornelisse van Gilse.
"	21 Oct. 1621 Joost van Ghilse.
"	29 Oct. 1621 Neelken van Ghils.
Gest. 1 Mey "	3 Mey 1678 Cornelis van Gils (Markendaelsche kerk).
" 25 Nov. "	27 Nov. 1662 de wedr van Corn. Pieters van Gils.

Diaconie-kamer en wordt door een houten vloertje gedeeltelijk bedekt. Behalve de wapens der echtelieden Dirven en v. Gils (in . . . . een wereldbol van . . . . en in . . . . een pauw van . . . .) bevat de steen een slechts ten deele leesbaar opschrift: *Hier lecht begraven D'Heer Anthon Dirven, secretaris van de weeskamer ende rentmeester van . . . . t huis binnen Breda . . . . 7 September 1661 . . . . uw Anna van Gielse . . . . s vrouwe overleden . . . . ber A^o 1632 . . . . ocaet Gregorius . . . . n sone gestorven . . . . ember A^o 1673 Dirven syne dochter.*

Dhr Geerardus van Elinckhuysen heeft zijn graffplaets ofte kelder langh 8 en breed omtrent 6 voeten dus 't samen 48 voeten binnen wercks, gelegen aen de suytsyde van den omgangh van het hoogh Choir tegens de syde muer van de consistorie van de groote kerck alhier, Ende dat met het regt van de erve, buyten den kelder aen de westzyde om den selven te openen; suytw. de Erffgen. van de h^r S^{res} Dirven, wester Dhr C. G. Knollaert, noertw. de kelder van d' h^r Rent^m Pieter de Bruyn, volgens reste in dato den 5^e October 1741.

Modo Maria Elisabeth van Elinckhuysen huysvr. van Willem Timmermans, Catarina Elisabeth van Elinckhuysen, Johanna van Elinckhuysen, huysvr. van Nicolaes Hoeykus en Willem Pasier van Elinckhuysen Erffgenamen van haare moeder Catarina Buys, wed^e van Gerardus van Elinckhuysen by der Testamente gepasseert voer den not^s m^r Hendrick Leustinck Hendricxsz. alhier den 14 Aug. 1764 ¹⁾.

D'heeren Andries Davidt Knollaert Ende Dhⁿ Coornelis Gijsbertus Knollaerts out schepen en ontfr van den 100 pen. over dese stadt Breda heeft zijn begraeftplaets leggende in den omgangh van het hoogh

¹⁾Op de aangegeven plaats ligt de zerk beschreven in Navorscher XXXI, pag. 102.

Choir, omtrent de deure van de Diaconie alhier, overdeekt met eenen sarck. waerop staet uytgehouwen de namen van de familje.

En *Martina Maria* en *Maria Knollaert*, kinderen en *Erffgenaemen* van haere moeder *Martina Maria Streng*, wed^r van voorn. *Heer Andries David Knollaert* het part van haere voorsz. vader gen. *Andries David Knollaert* volgens den testamente gepasseert voor den *Notaris Johannes Hendrikus Roelants* en getuigen alhier in dato 2 January 1776 ¹⁾).

D'Heer Pr. D. Hasselaer als *Erffgen.* van sijn grootmoeder *Susanna Noirot* wed^e *Dhr Hasselaer*, hebben haer kelder ofte begraeffplaets leggende aen de suytsyde van den omgagh van het hoogh Choir aghter de deur van het hecken aldaer, staende ten name van *Dhr Noirot*. Is vervallen volgens resolutie van haer *Ed.aghtb.* In dato 4 Mey 1752 aen de groote kerck alhier ²⁾).

Sr Jacobus Zeemans organist en clockenist alhier, heeft sijn grafplaets ofte kelder langh 8 en breed 5 voeten, groot 't samen 40 voeten binnenwerks, gelegen aen de suyt-

¹⁾ Zie *Navorscher* XXXI, pag. 238 tot 241.

Overluidingen.

Mathijs Knollaerts gest. 11 July, begr. 14 July 1678.

Christoffel Knollaerts gest. 18 July, begr. 21 July 1678.

de dr van de heer out cap^l *Knollaerts* gest. 12 Aug. begr. 18 Aug. 1680.

de heer schepen *Anthony Knolaers* gest. 26 Oct. begr. 29 Oct. 1689.

Adriaen Pietersen Streng gest. 27 Dec. 1668 begr. 2 January 1669.

de huysvr. van *Arie Pietersen Streng* begr. 1 April 1697.

Pieter Streng gest. te Rotterdam begr. 12 Juny 1674.

de vrouw van *Adriaen Streng* gest. 2 Nov. begr. 5 Nov. 1689.

²⁾ Zie *Navorscher* XXX pag. 337 en 338.

Overluidingen.

Hester Noirot gest. 14 Meert begr. 21 Meert 1665.

de soon van den heer out president en rentmr. *Noirot* gest. te Amsterdam 8 Mey begr. te Breda 13 Mey 1680.

de huysvr. van den heer *President* en out *Burgerm. Noirot*, begr. 19 Meert 1672.

syde van den omganh van het hoogh Choir, tegens het affschutsel aldaer in de groote kerck alhier. Ende dat met het regt van de erve buyten het affschutsel aldaer suytw. kercke kelder, westw. den omganh, oostw. D'Erffgen. van Dhr Luyt^e Collonel Martsvelt volgens veste in date den 5^e October 1741.

Modo Cornelis De Vroom in qual^t als vooght over sijn doghter Willemina de Vroom in huwelyck verweckt aen Anna Zeemans, Jacoba Zeemans en Adrianus Ketelaer in qual^t als vooght over sijn twee Krn. met namen Clasina en Jacoba Ketelaer in huwelyck verweckt aen Ursilina Bredana Zeemans en eyndelyck Dorothea Deegen, naergelaetene wed^e van de roors. Jacobus Zeemans. Is volgens Resolutie van haer Ed. Agt. in dato den 4 Mey 1752 vervullen aen de groote kerck alhier ¹⁾.

DE KELDERS IN DE COIRKENS AEN DE SUYTSYDE VAN DE KERCK.

Vrouwe Anna Hennekeyn wed^e wylen Dⁿ W^r Pieter Snellen in sijn Ed. leren schoutet der vryheyt Oosterhout heeft haer graft ofte kelder leggende in de groote kerck, in het eerste koorcken ²⁾ achter daer den ouden orgel te staen plagh ³⁾, stuytende rontsomme aen de mueren ofte fondamenten van 't selve koorcken groot en wijt soo in

---

¹⁾ De zerk met inscriptie ligt op de aangeduide plaats.

Overluidingen.

de vrouw van Jan Goris Zeeman gest. 20 Sept. begr. 23 Sept. 1687.

Stijntien Zeemans begr. 16 Meert 1686, de dochter van Goris Zeemans gest. 28 Oct. 1689.

de vrouw van Jacobus Seemans, organist gest. 7 Meert begr. 10 Meert 1696.

²⁾ Capel van St. Anna.

³⁾ In het Kruis aan de zuidzijde boven de deur van de kosterswoning, dus achter den preekstoel, thans niet meer aanwezig.

lengte als breete 82¹/₂ voeten volgens veste in dato 13^e Meert 1728 ¹⁾.

Dⁿ Hr Petrus van Beeck ²⁾ Raedt en rent^r van haer hoogh Vorstelyke doorluchtigheyt mevrouwe de Princesse van Thoorn ³⁾, heeft sijn kelder ofte begraffplaats aghter den Predickstoel, aen de suytsyde van de kerk sijnde het 2e coirken ⁴⁾ ofte capel duur de arm kinderen

¹⁾ Overluidingen.

*de heer tien raet Berthelemcus Snellen begr. 3 Febr. 1657.
de vrouw van de heer borgem^r Willem Snellen „ 15 Aug. 1649.
sepulture der huysvr. van Willem-Jan Snellen „ 2 Maart 1586.
de huysvr. van Pieter Willem Snellen „ 25 July 1602.
de dochter van Bartholomeus Snellen „ 21 Aug. 1625.*

²⁾ Blijkens een genealogie der familie van Beeck, ons indertijd welwillend toegezonden door den heer Mr. J. B. J. N., ridder de van der Schuieren, raadsheer te 's-Gravenhage, was hij een zoon van Adriaan van Beeck (wiens vader Pieter Gijssberts-zoon van Beeck te Zundert woonde). Hij was in 1651 te Breda gehuwd met Cornelia, de dochter van Jan Joosten de Bruyn, rentmeester van Thorn bij Beatrix Jansdochter van Sorgen. Nadat zij in 1665 was overleden hertrouwde hij in 1667 Catharina Cools.

Alleen uit dit laatste huwelijk had hij kinderen.

Wij meenen, dat ook in een der jaargangen van den „Annuaire de la Noblesse Belge” een genealogie dezer familie voorkomt.

Geen der „overluiden” personen komt in de genealogie voor.

Deze familie is niet dezelfde als die, welke bestaan heeft te Esschen, waaruit gesproten is mevr. Laureyssen — van Beeck te Breda en die nog bestaat in den persoon van den heer advocaat van Beeck te Antwerpen.

Deze laatste familie voert in zilver een blauwe, golvende balk, vergezeld van 3 zwarte (?) liggende visschen. De dekkleeden zijn blauw en zilver; het helmteeken (dat soms ontbreekt) vertoont een staande visch met den kop omhoog; devies: *crescit ab undis*.

De andere familie voert 3 zilveren, golvende balken in blauw en een gouden ster tot helmteeken. RED.

³⁾ Lees Thorn.

⁴⁾ Capel van St. Katharina.

Overluidingen.

*jr. Wouters van Beeck begr. 25 Jan. 1658.
de Heer myer ende rent^r van Thoir Pieter van Beeck
gest. 14 Aug. begr. 18 Aug. 1685*

sitten, gekomen van mev^e Goverdina Montens, in haer leven vrouwe van Arendonck, een sepulture van Willem Montens, griffier van de Leenen en het Landt van Breda A^o 1515 den 8 dagh van Augustus volgens veste in date den . . . . .

Is volgens Resolutie van haer Ed. Aghtbare in dato den 4^e Mey 1752 vervallen aen de groote kerck; groot 80 voeten.

De Descendenten van Dh^r Adriaen en Iohan van Alphen voor d'een helft en vrouwe Bertruda Rawws wed^e wylen Dh^r en Mr Sebastiaen Leersse cum suis voor d'ander helft, hebben haer kelder oft graftplaets onder de capelle aghter de predickstoel sijnde het 3 coirken ¹⁾ tusschen de zitpluetsen van de armkinderen aen de westzyde ende de bergenen weeskinderen aen de oostzyde gelegen volgens deelinghe gepasseert ter secretarje alhier in date den 13 Juny 1669.

v. Alphen.

Elisabeth van Beeck, buyten begraven, gest. 5 Jany, begr. 7 Jany. 1696.

Mr. Roelant van Beeck, gest. 21 Mey, begr. 24 Mey 1696.

Abram Jans^{zn} van Beeck, gest. 18 Febr. begr. 3 Meert 1681.

Cathalijn Peeters van Beeck, gest. 6 July, begr. 9 July. 1672.

Bastiaen van der Beeck, gest 1 Sept., begr. 4 Sept. 1672.

Jacobus van der Beeck, gest. 5 April begr. 8 April 1670.

de Hr Controleur van der Beeck, gest. 28 Aug. begr. 28 Aug. 1668.

¹⁾ Capel van den Heiligen Geest.

Een beknopte genealogie dezer familie van Alphen vindt men in V. v. Gyen's Stam- en Wapenboek I, in voce.

Overluidingen.

de vrouw van doctor Alphen	begr. 24 Dec. 1690.
Peeter van Alffen, moff.	" 22 (?) April 1587.
Neltyen Cornelis van Alphen gest.	
22 Mey	" 25 Mey 1669.
Peeter van Alphen (buyten begraven)	" 5 Sept. 1617.
de huyscr. van Sr. Johannes van Alphen	" 23 Jany. 1697.
Jofferou Maria van Alphen gest. 18 Juny	" 22 Juny 1668.

Is vervallen volgens resolutie van haer Ed. Aghtb. in dato den 4 Mey 1752 aen de groote kerck.

De gesamentlycke Krn. Kints Krn. en Erffgen. van Cornelis van Erffrenten hebben haer graff ofte kelder breed 6 en lang 13 voeten, dus 't samen 78 voeten, soo en gelijk 't selve gelegd is in het 4 coirken ¹⁾ aen de suytsyde van de kerck, daer ordinaer van Erffrenten. sitten de weeskrn. volgens veste in dato 10 Juny 1676 ²⁾.

Utrecht,

L. J. KUYCK.

<i>Cornelis Peeter Raus</i>	"	<i>1 Nov. 1646.</i>
<i>d'heer outschepen Pieter Rauws gest 19 Juny</i>	"	<i>24 Juny 1695.</i>
<i>de weduwe van Cornelis Peeter Rauws</i>	"	<i>18 Nov. 1646.</i>
<i>Mevrouwe de Leers, gest. 18 Jany</i>	"	<i>22 Jany 1684.</i>

¹⁾ Capel van St. Andries.

²⁾ Zie Navorscher XXXI, pag. 162, 163 en 164.

Overluidingen.

Lenaert Cornelis van Erfrenten in St. Joost kapel begr. 25 (?) July 1619.

de huysvr. van Sr. Lenert van Erffrenten gest. 29 Dec. 1674 begr. 1 Jany 1675.

Geertruyt van Erffrenten, gest. 27 Nov. begr. 30 Nov. 1662.

de huysvr. van Sr. Cornelis van Erffrenten gest. 12 Jany. begr 18 Jany. 1676.

HET KASTEEL VAN BOXMEER.

IV.

In Februari van het volgend jaar (1657) is volgens den voorslag der Commissarissen uit den Raad van Brabant te 's Gravenhage tusschen de Gravin-weduwe *M a d e l a i n e d e C u s a n c e*, en de gemeenten Boxmeer en St.-Anthonis gecontracteerd, dat deze gemeenten aan de Gravin-weduwe hare gravamina schriftelijk zouden aanbieden en dat de Gravin weduwe gehouden zoude zijn daarop naar billijkheid te beschikken; of dit is gebeurd, meldt de geschiedenis niet, doch waarschijnlijk is het geschied, omdat Pastoor Peelen in zijne bedoelde Memorie laat volgen, na het zoeven gezegde te hebben vermeld: „*de voorsz. unie volbragt sijnde, als nu rust van binnen scheen te wesen, was noch geen rust van buyten.*” Dit laatste doelde hierop, dat in November 1657 de Prins van Condé, die in dienst van den koning van Spanje was, zijnen kolonel Ravenelles gelastte om met zijne ruitery te Boxmeer de winterkwartieren te betrekken, omdat Boxmeer in gebreke bleef den Koning contributie te betalen. De troepen van de Republiek der Vereenigde Nederlanden zijn daarop den kolonel Ravenelles tegemoet gegaan om hem dit te beletten, en deze heeft toen met zijne ruitery den aftocht geblazen.

Den 3^{en} Februari 1658, toen de troepen van den Prins van Condé om gemelde reden wederom te Boxmeer de winterkwartieren wilden betrekken, heeft de graaf van Hoorn, gouverneur van Grave, op last van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden 10 à 12 man te Boxmeer in garnizoen gebracht met bevel om de troepen van Condé er uit te houden. De Gravin-weduwe was hierover woedend, wyl zij daarin zag eene inbreuk op hare souvereiniteit en was vooral kwaad op Pastoor Peelen en sommige ingezetenen van Boxmeer, omdat zij hen verdacht van de Staatsche soldaten in hare heerlijkheid te hebben gehaald. Zij ontzag zich zelfs niet om deswege Pastoor Peelen uit te maken

voor eenen *ondancbaare, een muytemaker en als tegen de Religie misdaan hebbende*. De Pastoor heeft zich toen daartegen openlijk in de kerk verdedigd.

In Januari 1659 zocht Ravenelles, de kolonel van den Prins van Condé, wederom en wel, zooals hij zeide, op last van don Juan van Oostenrijk, den Gouverneur van de Spaansche Nederlanden, met eenige manschappen te Boxmeer de winterkwartieren te betrekken, doch de Staatsche soldaten, die te Boxmeer in garnizoen lagen, hebben hem dit verboden, waarop hij andermaal is weggetrokken.

De Gravin-weduwe bleef intusschen maar steeds boos op Pastoor Peelen, want toen deze bij den Bisschop van Roermond, waaronder Boxmeer destijds kerkelijk behoorde, zich er over beklagde, dat zij in December 1659 te Boxmeer armmeesters had aangesteld, ofschoon dit alleen ter competentie van den Pastoor behoorde, noemde zij hem in haar antwoord aan dien Bisschop, *(lasterlijk, zoo meldt de Pastoor Peelen), eenen sedetieusen, ondancbaren en hoverdigen mensch; oick dat hy hadde misdaen tegen het religie en daerom in plaets van gehoort te sijn soude doir den bisschop als sulx gestraft worden.*

Nadat de vrede tusschen Frankrijk en Spanje gesloten was, hebben de Staten-Generaal den 10^{en} Juli 1660 hunne manschappen uit Boxmeer teruggeroepen. *En hunne inlegering was geschiet*, zoo teekende Pastoor Peelen eenigzins scherp in zijn Memorie aan, *sonder de Heerlijcheyt of Religie te quetsen gelijk mede sonder eenig loon of recompens van de ondersaten te eysschen voor haar protectie, die men na regt en reden was verschult geweest.*

Aan de verwantschap van de Gravin-weduwe met den voornaamsten adel van Frankrijk ¹⁾ was het te danken,

---

¹⁾ Dat de Gravin-weduwe des-niettemin bang voor de Franschen was, blijkt uit hetgeen de Raadt op blz. 84 mededeelt, want daaruit ziet men dat zij bij hunne nadering een deel harer menbelen en al hare papieren van Boxmeer naar Venlo had doen brengen.

dat toen de Fransche troepen in 1672 door Boxmeer trokken, door die soldaten aldaar zelfs niet een boerenhoen, zooals Paringet t. a. p. blz. 449 dit uitdrukt, is gekrenkt.

De Gravin-weduwe, die na doode van haren man over Boxmeer als regentes tot aan haren dood regeerde, overleed aldaar 22 September 1689 en werd daar in de kerk in den grafkelder op het hoogkoor, waarin het lijk van haren man reeds was bijgezet, begraven

Zij had haren man deze kinderen geschonken:

a. Frederik Frans graaf van den Berg, geboren te Boxmeer 1 Maart 1643, 1656 na doode zijns vaders met de Geldersche, Kleefsche en Keulsche leenen beleend, stierf te Keulen, alwaar hij in de philosophie studeerde. ongetrouwd 11 April 1661. Hij werd te Boxmeer in de kerk begraven. Een levensbericht over hem, op zijde gedrukt, met allerlei zinnebeeldige voorstellingen er op, bevindt zich in de verzamelingen van het Prov. Gen. van Kunsten en Wetenschappen te 's-Hertogenbosch.

b. Maria Clara gravin van den Berg, gedoopt te Boxmeer 8 September 1644, stierf 1715 en huwde te Boxmeer 12 Januari 1666 Maximiliaan, vorst van Hohenzollern-Sigmaringen, die in 1689 overleed. (Den 25 Juli 1676 werd hun te Boxmeer een zoon geboren, Albertus Fredericus Oswaldus, op Hohenzollern. wien aldaar den 5^{en} Augustus daaraanvolgende de doopplechtigheden werden voltrokken).

c. Oswald III (Albert Frans), graaf van den Berg, *die volgt*.

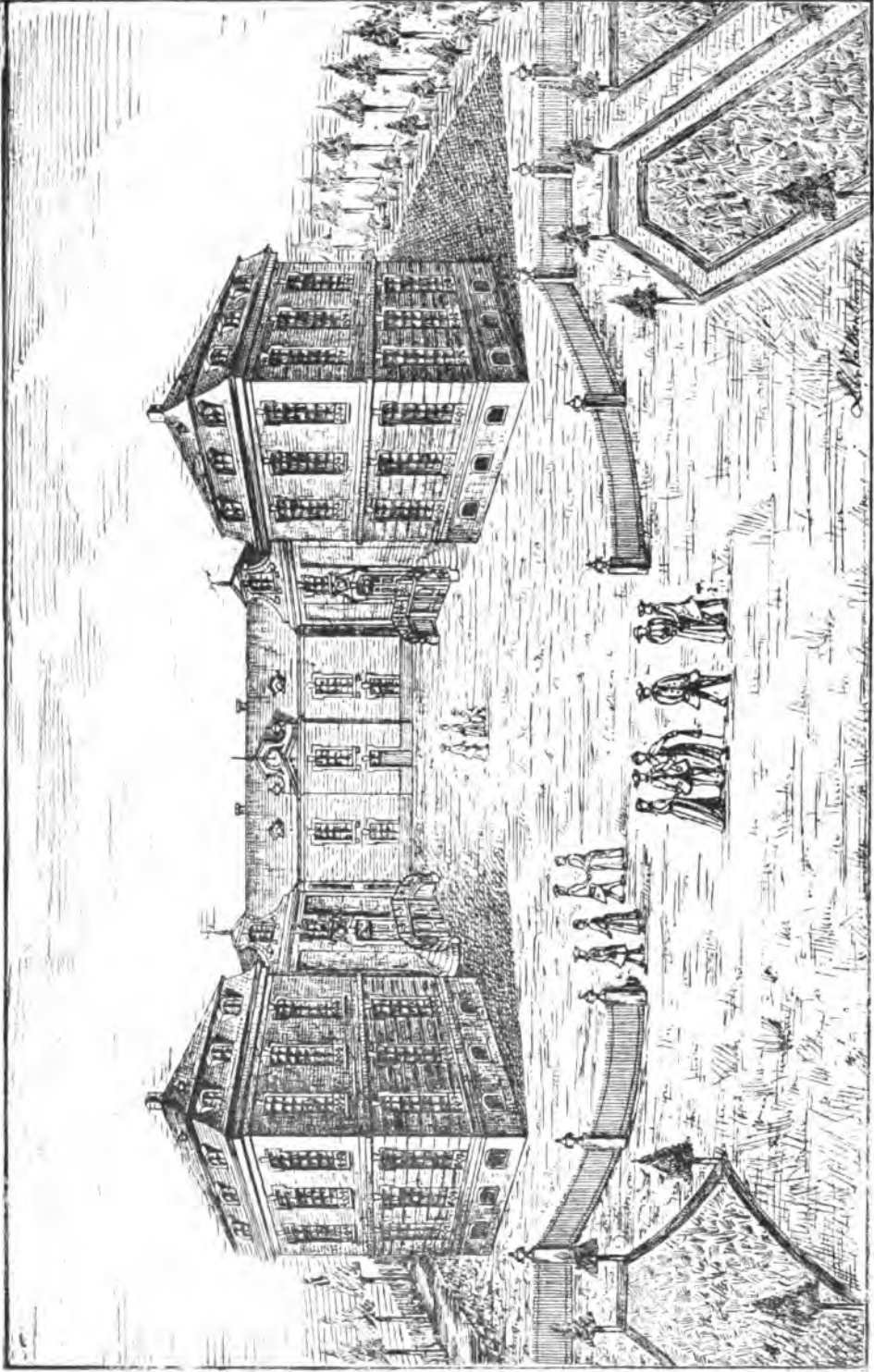
d. Willem Leopold, graaf van den Berg, geboren 1652, stierf ongetrouwd op het Hof te 's-Heerenberg 26 Sept. 1673.

e. eene dochter, die jong te 's-Heerenberg stierf 1657.

Oswald III, graaf van den Berg, werd 4 October 1646 te Boxmeer geboren. Den 10^{en} Februari 1657 is

zijne moeder voor hem volgender wijs met Boxmeer beleend:

Compareren heere Joan van Wavre, Licentiaet in de rechten ende advocaet, postulerende in den Raedt van Brabant, als procur. speciael ter saken naerbeschreven, behoorel. geconstitueert by Vrouwe Magdalene Gravinne van den Bergh, Marquise van Bergen, Gravinne van Walhain en Champlite, Baronne de Boxmeer, Bylant, Wisch, Perucez, Vrouwe van Dixmuyden, Haeps, Sambeeck, Beersel, Braine l'Alleud, Homoet, Millinghen etc., Genderingen, Etten etc., Vrouwe regente ende hebbende de Garde noble van haere kinderen, die zy behouden heeft van wylen haeren heere ende man, heere Albert Grave van den Bergh, Marquis van Bergen op Zoom etc., wyens siele Godt genadich, deselve procuratie gepasseert op hyn huys ende casteel van Boxmeer, onder het hantteeken ende segel der Vrouwe Gravinne op den XXVII Octobris lestleden, daervan de teneur hieronder sal worden geïnsereert, ende in dyer qualiteyt heeft in den naem ende van wegen Oswaldi Albert Francois van den Bergh, haeren tweeden sone, by doode des vsz. heere Grave van den Bergh, sijns vaders en(de) ingevolghen van zijn testament en(de) ordonnantie van uyttersten wille met voorgaende brieven van Octroy, gemaeckt op den XII July XVJ^c ende sessenvijftich, te leene verheven het huys, casteel, heerlijkheyt en(de) goeden van Boxmeer voorsz., metten Roode lande daertoe behoorende, heerlijkheden, renten, cheynsen en(de) alle andere aenclerende gerechtigeden in alder rüegen en(de) manieren alle deselve heerlijkheden en(de) goeden van zyne conincl. Maj(es)tijt als hertoghe van Brabant by den voorsz. wylen heere Graeve sijn verheven geveest mits der afstijcheyt van wylen heeren Fredericx Grave van den Bergh sijns heeren Vaders seventwintich daghen in de maent van Junio des jaers XVJ^c ende negen en twintich, behoudel aen de voorsz. vrouwe Gravinne Douagiere v.(den) Bergh haer tocht en(de) bylev.—

HET KASTEEL VAN BOXMEER.

100

Oost-Friesland.

Den 12^{en} December 1662 werd hij ingeschreven als student der Hoogeschool te Leuven. Hij huwde in 1686 met Maria Leopoldina Catharina gravin van Oost-Friesland en Rittberg. In datzelfde jaar is eene bovenkamer van den vleugel van het oude Kasteel van Boxmeer, die nu nog bestaat en welke bovenkamer thans is ingericht tot huiskapel, voorzien van het fraai gestukadoord plafond, dat in 1897 door den Boxmeerschen kunstschilder Scheepens volgens de eischen der kunst werd hersteld. In dat plafond bevindt zich het beeld van een kind met een doodshoofd in de hand, waaronder de woorden staan: *Nascentes morimur, finis tuae ab origine pendet*. Ook komen op dat plafond voor de wapens der graven van den Berg en Oostfriesland tusschentwee monogrammen, welke door kronen gedekt zijn. Verder staan er op voorstellingen van vogels, vruchten en dieren. Op een der balken, die door het plafond loopen, staat de spreuk: *finis coronat opus* en op de andere het jaartal 1686. Het stukadoorwerk is door Ger. Hanschen vervaardigd. Waarschijnlijk is deze kamer bestemd geweest voor het jonge grafelijke paar, dat in 1686 huwde, doch vermoedelijk er niet lang gebruik van gemaakt heeft, want er bestaat alle reden om te veronderstellen, dat het zijne residentie meestentijds heeft gehad op het Hof te 's-Heerenberg; waaruit zich ook laat verklaren, dat in de geschiedenis van Boxmeer zoo weinig van hen vermeld wordt.

Voor het Hof van 's-Heerenberg deed graaf Oswald eene poort bouwen, *voor zich en zijn nageslacht*, zooals het opschrift daarvan thans nog luidt. Er is iets aandoenlijks in dat opschrift gelegen, omdat hij geene nakomelingschap naliet, vermits hij den 20 Juni 1712 te 's-Heerenberg kinderloos is overleden. Te Boxmeer werd hij in den familiegrafkelder begraven. Den 6 Mei 1718 stierf zijne weduwe. Voor hun beiden werd in

1741 op zijde van het hoogkoor in de kerk te Boxmeer boven de communiebank tegen den muur een zwart marmeren monument geplaatst, dat thans in die kerk zich bevindt tegen den westel.muur van het O. L. V.koor¹⁾.

Oswald III, graaf van den Berg, had tot zijnen erfgenaam ingesteld zijnen achterneef Frans Wilhelm vorst van Hohenzollern-Sigmaringen, onder voorwaarde, dat deze den naam en het wapen der graven van den Berg zoude aannemen. Hij was de tweede zoon van Meinhard vorst van Hohenzollern-Sigmaringen en Johanna Victoria gravin van Montfort en kleinzoon van Maximiliaan, vorst van Hohenzollern-Sigmaringen en Maria Clara, gravin van den Berg. In 1707 werd hij geboren en in 1713 was hij reeds met de Boxmeersche leengoederen beleend. Zijne ouders schijnen alstoen op het Kasteel van Boxmeer te zijn gaan wonen, want den 6^{en} Juni 1717 huwden op dat huis Sebastianus, graaf van Montfort en Christiana vorstin van Hohenzollern-Sigmaringen. Frans Wilhelm trouwde in 1724 met Maria Catharina gravin von Truchsess zu Zeyll en stierf op het kasteel te Boxmeer 23 Februari 1737; zij overleed aldaar 24 Februari 1739. Vóór dat het Hof te 's Heerenberg in 1735 afbrandde (welke brand toegeschreven werd aan den hofraad Frans Anton van Eppeler, heer van den Raaihof), woonde zij op dat Hof; na dien brand waren zij op het kasteel te Boxmeer gaan wonen. Zij beiden waren de laatsten, die in de kerk te Boxmeer in den grafkelder der graven van den Berg werden bijgezet. Toen men in 1821 dien kelder opende, vond men daarin nog drie gave kisten met beenderen er in.

Aan den vorst Frans Wilhelm van Hohenzollern had zijne genoemde echtgenoot drie kinderen geschonken:

¹⁾ Zie de beschrijving daarvan bij van Beurden, Limburg's Jaarboek III blz. 165.

a. *Joanna Josephina*, geboren te 's Heerenberg 14 April 1727; zij huwde 24 Februari 1749 haren neef Karel Frederik, vorst van Hohenzollern-Sigmaringen, die 26 December 1786 stierf.

b. *Johan Baptist, die volgt.*

c. *Maria Theresia*, kanonikes te Remiremont, geb. 6 Maart 1730.

Johan Baptist van Hohenzollern-Sigmaringen, graaf van den Berg, in de geschiedenis meer bekend onder den naam van *den dollen graaf*, werd den 24^{en} Juni 1728 te 's Heerenberg geboren en, terwijl hij nog minderjarig was, met de heerlijkheid Boxmeer beleend. Zijn vader had bij testament bepaald, dat, wanneer zijne moeder zoude komen te overlijden tijdens dat hij nog minderjarig was, alsdan de tijdelijke Bisschop van Roermond voogd over hem zoude zijn, daar toch de ag- en cognaten van zijnen zoon te ver van hem verwijderd woonden dan dat zij naar behooren de voogdij over hem zouden kunnen waarnemen. Tegen die bepaling kwam, toen na het overlijden van de moeder van graaf Johan Baptist de Bisschop van Roermond de voogdij over dezen wilde aanvaarden, diens grootmoeder Johanna Victoria Gravin van Montfort bij de Staten van het Hertogdom Gelre en Graafschap Zutphen in verzet, daartoe aangezet door genoemden Frans Antoon van Eppelen, heer van den Raaihof, die daardoor trachtte te ontkomen aan zijne verplichting tot het afleggen van rekening en verantwoording over het beheer, door hem als hofraad over de Berghsche goederen gevoerd, alsmede aan de verplichting tot het verantwoorden zoo van het zilver en goud, dat onder de puinhoopen van het Hof te 's Heerenberg na den brand was gevonden, als van de koopenningen der heerlijkheid Homoet, en der juweelen van het Huis Bergh, die door hem waren ontvangen. Tegen dat verzet werd van wege den Bisschop o. a. aangevoerd, dat de Staten van Gelderland

ten deze niet competent waren te beslissen, omdat de testateur zijn domicilie had buiten hun gebied er omdat te Boxmeer, waar dit rechtens alleen kon geschieden, de benoeming van den Bisschop tot voogd reeds was goedgekeurd. Hoe dit geschil is beëindigd is mij niet gebleken, doch naar alle waarschijnlijkheid zal het wel zijn afgeloopen in het nadeel van de grootmoeder van den minderjarigen graaf van den Berg.

Op een portret trouwde Johan Baptist van den Berg in 1747 met Maria Bononia gravin van Lodron. Toen hij haar zelve zag, viel zij hem erg tegen en hij beklagde zich toen daarover bij Jonker Leopold Frans de Raet, heer van de Wijer, zijnen geheimraad en drossaard der vrijheerlijkheid Boxmeer, zeggende: *Mon oncle! le peintre est un traître; l'original n'est pas le portrait et je ne la veux pas.* Toen de Drossaard hem daarop betoogde, dat zijne vrouw vele goede hoedanigheden bezat en hij aan haar dan toch eene uitstekende partij had gedaan, gaf de Graaf hem ten antwoord: *dans ce cas troquons de femmes*, waar de Drossaard natuurlijk niet in toestemde. De Graaf sloeg dien ruil voor, omdat de echtgenoot van den Drossaard, Dorothea Ludovica Mahler, in werkelijkheid eene beeldschoone vrouw was.

De Drossaard de Raet wist daarop den Graaf met een zacht lijntje van het huis de Wijer te krijgen, waarna deze zich naar het Kasteel te Boxmeer begaf en aldaar des avonds met zijne volle wapenrusting aan en met twee geladen pistolen in het echtelijk bed ging liggen. Zijne jonge vrouw, die op zoo'n bedgenoot niet gesteld was, begaf zich toen naar een ander vertrek van het Kasteel, en is van daar reeds des anderen daags vertrokken om er niet meer terug te keeren. Ten slotte begaf zij zich naar Aken, alwaar zij den 2 Juli 1758 in een klooster kinderloos overleed. Zijn ongelukkig huwelijk had eenen noodlottigen invloed op zijn verder levensgedrag, want na het vertrek zijner vrouw

begon hij een slecht en ongebonden leven te leiden. Wel fl 600.000 bracht hij er toen door. Om het leven van zijnen evenmensch gaf hij sedert dien ook niets meer. Zoo stak hij in het logement de Zwaan te Boxmeer in koelen bloede eenen man dood. Als eens een leien-dekker op het dak van het Kasteel te Boxmeer werkzaam was, vroeg hij aan een zijner kennissen: wilt gij dien kerel eens zien rollen? en schoot hem meteen van het dak af. Den schoolmeester van Boxmeer, Bernardus van Beckum, stelde hij eens voor om in den hoek zijner zaal te gaan staan ten einde te probeeren of hij hem daar met het pistool kon raken; de schoolmeester stemde daarin toe, mits hij het pistool mocht laden; de Graaf vond dit goed en van Beckum laadde het pistool toen zoo, dat het niet kon afgaan; daarop legde de Graaf het pistool op hem aan en, toen het ketste, wierp hij het weg, zeggende: „wij zijn beiden gek; zou ik mijnen besten vriend doodschieten!; laat ons liever nog eens drinken”. Voor eenen barbier, die hem zou scheren, legde hij een geladen pistool neder, zeggende: „als gij mij suijdt, kost het uw leven”; de barbier schoor hem daarop alsof niets hem dreigde en toen de Graaf hem, nadat het scheren zonder verwonding was afgelopen, verwonderd vroeg: waart gij niet bang voor uw leven? gaf de barbier hem kalm ten antwoord: och neen, want als ik u bij ongeluk had verwond, dan zou ik wel gezorgd hebben, dat ik u voor was geweest en u den nek hebben afgesneden”. Een ander maal reed hij te Boxmeer met eene koets, bespannen met vier paarden, door de Maas. Soms liet hij te Boxmeer in de herbergen alles stuk slaan en het bier uit de vaten loopen, doch den volgenden morgen betaalde hij dan ook weer alles. Een pater Carmeliet, dien hij verzocht had op het Kasteel een kwaadaardigen hond met zijne oogen te bedwingen, zette hij, toen deze zulks had gedaan, ten achterste voren op een ongetuigd paard en joeg den pater zoo ten spot van een ieder het dorp Boxmeer in.

Zijne zinnen bleef hij intusschen steeds gezet houden op de vrouw van den drossaard de Raet; hij zocht daarom dezen uit de wereld te helpen en verkleedde zich daartoe, ten einde niet herkend te worden, als eene boterboerin; zoo verkleed stapte hij de Wijer op met eenen korf aan den arm, waarin hij onder een doek een groot mes had liggen, dat bestemd was voor den Drossaard. Mevrouw de Raet herkende hem toen gelukkig dadelijk, ontlastte hem beleefdheidshalve van zijnen korf en redde zoo het leven van haren man.

Aan de buitensporigheden van den Graaf behoorde een einde te komen en daarom bewerkten de drossaard de Raet en 's Graven rentmeester Petrus Hengst,¹⁾ dat hij in 1757 in het Minderbroedersklooster te Elten gevangen genomen en van daar naar Wetzlar gebracht werd. Op weg daarheen schreef hij o. a. het volgende aan zijnen vriend, den schoolmeester van Beckum: *Adieu Magister, en ick vertrek, en seght aen Kuster hy soude eene misse leesen tot mijnne intentie en sou my niet vergeeten. De familie van Hengst is schuldt aen mijn vertreck, en zoo gy iemant van die Canailles kont beloeren, soo neemt in mijnnen naam satisfactie. Adieu goede Vriendt leeft wel en denckt op my en drinckt mijn gesontheit. Uwen dw. geaffectionneerd J. B. Graaf tot den Berg. De Kalfspoot, den Husar en Paul laeten u van herten groeten. Soo gy Mama Lob siet, maekt mijn complinent. Gy bruyckt deezen brief niet te verswygen. Adieu Paris, vandeanges sont faites. In haest.*

¹⁾ Petrus Hengst, grafelijk rentmeester te Boxmeer, nadat hij aldaar eerst was geweest gesubstitueerd landschrijver, werd daar 20 Jan. 1701 geboren uit het huwelijk van Philippus Hengst met Magdalena Buflé, de dochter van Petrus Buflé, tuinman van de graven van den Berg, Hij huwde Joanna Aldegonda van Weyssenburg, uit welk huwelijk 1746 te Boxmeer geboren werd Joannes Baptista Hengst, die aldaar ook grafelijk rentmeester was. Deze huwde Joanna Christina du Bus, welke hem schonk na te noemen Joan Antoon Hengst.

Te Wetzlar heeft hij gedurende vele jaren opgesloten gezeten, hebbende slechts zooveel licht, dat hij kon lezen. Toen de Franschen over den Rijn kwamen, dacht hij zich nog op Boxmeer te kunnen wreken, doch hij werd naar Hohenzollern vervoerd en is aldaar blijkens een rouwbord, dat in de vestibule van het Hof te 's Heerenberg hangt, 5 Mei 1781 overleden.

Gedurende zijne gevangenschap had 12^{en} December 1769 op het Kasteel te Boxmeer een moord plaats. ¹⁾ Joseph de Greef n.l., zoon van Lucas de Greef, den gesubstitueerden kastelein van dat slot, die zich te voren had schuldig gemaakt aan het verduisteren van goederen en effecten van het Kasteel, welke aan dezen in zijne voorschreven hoedanigheid waren toevertrouwd, gaf op dien datum aan Jan van Mijmberghen, ook wel Mijnberg genaamd, die kastelein of burggraaf van het Kasteel was, in de keuken van dat gebouw met eene bijl een zoo zwaren slag van achteren op het hoofd, dat deze op den grond viel, waarna hij hem sleepte in de kamer, die deze als kastelein op het Kasteel bewoonde, en aldaar afmaakte door hem met de bijl nog een paar slagen toe te brengen. Daarop bond hij des nachts aan diens lijk verschillende steenen en wierp het zoo met behulp van zijn vader in het Meer te Boxmeer, waar het eerst den 9^{en} Februari 1770 gevonden werd, zonder dat er ontbinding aan was. Wegens dat misdrijf werd Joseph de Greef door de Vierschaar op het Kasteel te Boxmeer den 27 April 1770 bij verstek veroordeeld (hij was n.l. gevlucht) om door den meester van het Scherp Gerecht, na op een kruis gelegd en gebonden te

¹⁾ Hierop gaf S. J. V. M. te Nijmegen een gedicht uit, waarvan een exemplaar zich bevindt in de Biblioth. van het Prov. Gen. van Kunsten en Wetenschappen te 's-Bosch onder I 970 b., getiteld:

Boxmeer uytbarstende in jammerklayten over de twist en tweedragt tusschen ingesectenen en regenten. Het vers diende hoofdzakelijk om den toenmaligen drossaard Leopold Frans de Raet te verwijten, dat hij niet krachtig genoeg tegen den moordenaar was opgetreden.

zijn, van onderen op levend geradbraakt en daarna onthoofd te worden; zijn romp zou vervolgens op een rad gelegd en zijn hoofd daarboven op eene pin tentoongesteld worden, totdat het door de lucht en de vogels zoude zijn verteerd. Bij sententie van dezelfde vier-schaar van denzelfden datum werd zijn vader Lucas de Greef schuldig verklaard aan meineed, het ontvreemden en stelen van goederen en effecten van het Kasteel te Boxmeer, die hem als gesubstitueerd kastelein van dat Kasteel waren toevertrouwd, het bergen van die goederen op den zolder van zijn in de Steenstraat te Boxmeer staand huis, dat door Norbertus Carpentier werd bewoond, het toelaten van den door zijnen zoon Joseph gepleegden moord en het behulpzaam zijn in het werpen van het lijk van van Mijmbergen in het water, ter zake van welk een en ander hij veroordeeld werd om met den strop om den hals te worden gegeeseld en gebrandmerkt. De vrouw van Lucas de Greef, Elisabeth van Sabelen genaamd, werd toen, als kennis gehad te hebben aan voorschreven verduistering en van niet getracht te hebben te beletten, dat haar zoon den genoemden kastelein van het Kasteel vermoordde, veroordeeld om van den meester van het Scherpe Gerecht roeden om haren hals te krijgen en om tijdens de geeseling en brandmerking van haren man tentoongesteld te worden en die te aanschouwen. Man en vrouw zouden daarna worden verbannen. Het lijk van van Mijmbergen werd in de kerk te Boxmeer in den grafkelder van het personeel van het Kasteel bijgezet. Nog lang daarna heette het, dat hij elken nacht op het Meer kwam spoken.

Het Kasteel van Boxmeer, dat na de gevangenneming van den *dollen Graaf* alleen door het dienstbaar personeel werd bewoond, was toen door ouderdom bouwvallig geworden¹⁾. Zijne familie liet het daarom in 1780 groo-

¹⁾ Afbeeldingen van dit Kasteel uit den tijd, dat hij aan de regeering kwam, komen voor in „Het verheerlijkt Nederland” en

tendeels afbreken en toen ook de kapel sloopen, die aan de westzijde daarvan stond en waarin dagelijks mis gelezen werd²⁾. De binnengracht, die om het Kasteel lag, werd toen ook gedempt. De zuster van den *dollem Graaf*, Johanna Josepha, vorstin van Hohenzollern voornoemd, die hem bij zijn overlijden als vrouw van Boxmeer was opgevolgd, deed in 1782 aan het stuk van het oude Kasteel, dat was blijven staan, twee vleugels bouwen, zoodat het Kasteel de gedaante kreeg, die op bijgaande plaat is weergegeven. Jonker Leopold Frans Jan Jacob van Sasse van Ysselst, de kleinzoon van genoemden drossaard, J^{or} Leopold Frans de Raet, die toen nog maar vier jaren oud was, legde voor dien nieuwen bouw den eersten steen. Op de vaantjes welke gebruikt werden tot opluistering van deze plechtigheid, stond te lezen op de eene zijde:

VVILKOM GIJ LEOPOLDVs, JONGEN HEER VAN SASSE
TEN RESPECKTE VAN HET VVERK
EN TER EERE VAN ONS VORSTIN
VVEET, ONTHOVT HET NIEVW BEGIN.

En op de andere zijde:

SA JONGEN HEER VAN SASSE
LAET V NV HIER GESEGGEN
HET CAN V VVEL PASSE
OM DEN EERSTEN STEEN TE LEGGEN.

Tusschen de St. Joannes Nepomucenus-kapel en het Meer kreeg het nieuwe Kasteel, dat meestal het Hof genoemd werd, een sierlijken tuin.

De vorstin werd, toen het nieuwe Kasteel klaar was, met veel luister als vrouw van Boxmeer ingehaald, doch verbleef slechts kort met eene harer dochters en

---

in de Cantillon „Délices” du Brabant; de laatstbedoelde afbeelding vindt men ook op het portret van Frans Wilhelm van Hohenzollern-Sigmaringen, dat in de refter van het Carmelietenklooster te Boxmeer hangt.

¹⁾ Zie over deze Kapel Habets, Bisdom Roermond III, blz. 148 en 149.

eenen hofkapelaan op het Hof en is er sedert dien niet meer geweest. Den 22^{en} Februari 1787 overleed zij. Haren man schonk zij deze kinderen:

a. Anton Aloysius, *die volgt.*

b. Johanna Francisca, geboren 3 Mei 1765, huwde Frederik Johan Otto vorst van Salm-Kyrburg.

c. Maria Crescentia, geboren 24 Juli 1766, trouwde Frans Xaveer graaf van Freuberg.

(Wordt vervolgd).

's-Hertogenbosch.

A. VAN SASSE VAN YSSELT.

GENEALOGIE VAN HET GESLACHT VAN
HORENBEECK.

III.

V^a Alexander van Horenbeke, Jouck gestorven.

V^b Dominicus Frederic Joseph van Hoorenbeke trout Agnes . . . .¹⁾ Hij verdrinckt 22 April 1687.

Hieruit: Aleyd van Hoorenbeke²⁾.

V^c Theodoricus van Hoorenbeke.

¹⁾ Frederik Dominicus van Horenbreeck huwde Agnes van Oldenzoel, eerder weduwe van Willem van Turnhout. Zij leefde nog in 1714.

²⁾ Hunne dochter Aleidis Catharina werd gedoopt in de bidplaats St. Janskerk 31 Aug. 1681. Deze verzocht bij request aan de regeering der stad, 24 Nov. 1690, tot haar voogden haar moeder en haar zwager Izaak van Beock, gehuwd met Maria van Turnhout, dochter uit het eerste huwelijk harer moeder.

Aleidis Catharina trouwde 17 Jan. 1706 Adriaan van Herpen. Uit dit huwelijk werd 14 Sept. 1707 eene dochter, Mechtildus genaamd, in de bidplaats Kruiskerk gedoopt.

V^d Maria Hendrina van Hoorenbeke devota, obiit 3 Jan. 1675.

Ve Henrick Hiacyntus van Hoorenbeke trout Allegonda Tielens. Hij is 1686 overleden¹⁾ (Hieruit Cornelis, die volgt sub. VI).

V^f Alegonda Josepha van Horenbeke, jonk gestorve.

V^g Anna Catharina van Hoorenbeke, geestelijke.

V^h Maria Elisabeth van Hoorenbeke, nonne.

VI. Cornelis van Hoorenbeke²⁾ trout . . . . van Turnhout, 2 Gijsberta van Beugen³⁾, dogter

¹⁾ De zoon van Hendrik Hyacinthus van Horenbeek kreeg tot voogden Leonard Cornuyts en Joseph Buol. Zijne echtgenoot Allegonda (van) Tielens overleefde hem.

²⁾ Behalve de twee huwelijken van Cornelis van Horenbeek in de genealogie vermeld, moet hij eerst nog getrouwd zijn geweest met Margaretha Catharina de Backer, dochter van Johan en Agnes Gijsselen. Uit dezen echt werden in de bidplaats St. Janskerk gedoopt op 6 April 1680 Allegonda Johanna en op 9 Dec. 1681 Antoinetta. Van Hendrina van Turnhout noemt hij zich in een request dd. 4 Nov. 1705 weduwnaar. Hierin worden Johan van Turnhout en Reinier Wolfswinkel, gehuwd met Johanna van Turnhout, zuster van Johan voornoemd, voogden genoemd van den onmondigen Hendrik van Horenbeek (VIIe).

Bij dat request vraagt hij verlof om effecten, afkomstig van Johanna Buekentop, weduwe van Johannes van Turnhout, te mogen verkoopen.

Van bedoelde Margaretha Catharina de Backer wordt hij in 1695 (Reg. 488, fol. 290) weduwnaar genoemd.

³⁾ Dit huwelijk werd op 6 April 1698 gesloten.

Blijkens het doopboek van de bidplaats St. Janskerk te 's-Hertogenbosch werden de volgende kinderen van Cornelis van Horenbeek en Gijsberta van Beugen aldaar gekerstend.

Margaretha 8 April 1700. Peter: Arnoldus van Beugen. Meter: Maria van Horenbeek. Maria Theresia 11 October 1703. Peter: Henricus van Beugen.

Arnouts van Beugen en Everdina van Leersum. Sy sterft . . . . Aug. 1728; hij sterft 13 April 1735.

Van 't 1e bed:

VII^a Henrick van Hoorenbeke trout . . . .

Van 't 2e bed:

VII^b Therese van Hoorenbeke¹⁾.

VII^c Hendrina van Hoorenbeke²⁾.

VII^d Gijsbertus van Hoorenbeke.

VIIe Evert van Hoorenbeke trout Maria van Engelen³⁾.

VII^f Franciscus van Hoorenbeke.

Meter: Everarda van Leersum. Gijsbertus 10 Februari 1709. Peter: Arnoldus van Beugen. Meter: Maria van Horenbeeck, vertegenwoordigd door Maria Lamstat. Everardus 26 October 1710. Peter: Arnoldus van Beugen. Meter: Johanna Maria van Horenbeeck. Franciscus 2 April 1712. Peter: Arnoldus van Beugen. Meter: Alida Catharina van Horenbeeck.

¹⁾ Zij komt in de schepenregisters van den Bosch op 23 Maart 1743 voor als erfgename van Maria van den Brando.

²⁾ Hendrina van Horenbeeck was in 1777 overleden.

³⁾ Op 18 October 1742 komt hij bij schepenakte met zijne vrouw Helena Maria van Engelen, eerst weduwe van Wouter van Hasselt, overeen een einde te maken aan hunne oneenigheid over de huwelijksvoorwaarden. Hij woonde in 1750 in de Korte Kerkstraat. Zijne zuster Maria Theresia, „geboren en inwonende poirteresse” te 's-Hertogenbosch, verzoekt aan schepenen, omdat haar broeder Everhardus voor „agtien jaaren van hier verreyt is, zonder dat zij suppliante ooyt sedert dien tijd van hem eenige tijding bekomen heeft,” verlof tot den verkoop van het huis het *Vergulde Varken* aan de Markt, dat haar en haar broeder ieder voor de helft toekwam, en zulks ook in het belang van Francis Teulings, Regina van Beugen en Pieter van Rijn, naaste vrienden van vaders en moederszijde van gezegde Everhardus. De schepenen gaven haar 25 April 1777 verlof tot den verkoop. (Reg. 634, fol. 132).

Maria Theresia werd 25 Maart 1788 te 's-Hertogenbosch begraven.

VAN RAVENSTEYN.

I. *Henrick Willems van Ravensteyn trout Henricksken Hoorenbeke*¹⁾. (Zie genealogie van Horenbeke II^b) Hieruit: zeven kinderen die volgen:

II^a *Cornelis van Ravensteyn, trout Elisabeth van Lier, woont tot Rotterdam.*

II^b *Laureyns van Ravensteyn trout Maria van Ham.*

II^c *Elisabeth van Ravensteyn trout Henrick van Ertingen*²⁾.

II^d *Agnes van Ravensteyn trout Pieter de Cort*³⁾, zonder kinderen doot.

¹⁾ Zij werden begraven in de St. Janskerk met dit grafschrift:

Begravenisse

van Hr. Hendrick Willemse van Ravesteyn,

sterft den 24 September 1603.

Ende Hendrickske van Horenbeeck sijn huysvrouw,

sterft den 1 January 1611.

Ende Jenneke haer Dogter,

sterft 21 Mey 1610.

(Kwartieren:)

Ravensteyn. . . . .

Horenbeeck. . . . .

Loenman.

²⁾ Hendrik Boudewijns van Nertinge, stierf 24 October 1614 en ligt in de St. Janskerk begraven. Zijne dochter Hendrica huwde met Jan van de Grave Willemszn. Zij stierf 3 Januari 1699 in den ouderdom van 92 (volgens eene andere lezing 89) jaren en is begraven in de kerk te St. Michiels-Gestel. Haar man overleed 12 April 1663 en rust bij zijn schoonvader in de St. Janskerk.

Jan van de Grave Willemszn., Willem Donckers en Arnoud van Strijp gingen als gecommiteerden der blok-(wijk)meesters in October 1636 naar den Haag om bij den Raad van State te spreken over de invoering der verpondingen. Zie over deze belasting *van Heurn, Hist. van 's-Hertogenbosch* II, blz. 494-496.

³⁾ Hij was secretaris der stad en lid der Ill. L. Vr. Broederschap stierf op St. Maria Magdalena (22 Juli) 1593. Als secretaris werd hij opgevolgd door Frans Willemsen.

II^c Alegonda van Ravensteyn trout Marcelis Pijnappel, Capitijn, gestorve zonder kinderen.

III^a Joanna van Ravensteyn¹⁾, devota, sterft 21 May 1610.

II^g Hillegondis van Ravensteyn trout Willem Somers²⁾.

BRANDIJN. SMETS.

I Joan Brandijn trout Catharina van Hoorerbeke. (Zie genealogie van Horenbeeck III^a) Hieruit.

II^a Cornelis Brandijn trout Angela van den Ancker³⁾. Hieruit:

Gerardus Brandijn, religieus in 't abdije van St. Michiels tot Antwerpen.

II^b Joan Brandijn⁴⁾, pastoor tot Berckel in Hollant, obiit 1710.

II^c Cornelia Brandijn, devota.

II^d Francois Brandijn, minderbroeder⁵⁾.

IIe Joanna Brandijn, devota.

III^a Maria Francisca Brandijn, religieuse bij de Rijke Claren tot Mechelen.

II^g Alida Brandijn trout Gouvert Des Mensche. Hieruit:

¹⁾ Zij werd begraven bij hare ouders in de St. Janskerk. Zie hierboven het grafschrift.

²⁾ Laurens en Gerard Somers, zonen van Willem Somers en Hillegonda van Ravensteyn verkoopen 20 Augustus 1661 aan de stad het huis *de Trompet* in de Ridderstraat. De stad verhuurde dit huis aan Andries Adriaans tegen 100 gulden per jaar tot in 1668, toen het werd vertimmerd.

³⁾ Zij was eene dochter van Theodorus van den Ancker Reinierszn en Anna Gast.

⁴⁾ Hij werd geboren in den Haag, was *deservitor* te Berkel, alwaar hij overleed 20 Maart 1710. Zijn pastoor, Nicolaas Benschop, was hem korte dagen te voren voorgegaan. (*De Katholiek*, 1873, blz. 271).

⁵⁾ Een Franciscus Brandijn was, volgens het verslag van den vicaris-apostoliek Jacobus de la Torre, in 1656 werkzaam in den Haag. Hij was pas priester gewijd en dokter in de geneeskunde. (*Archief v. h. aartsbisdom Utrecht*, XI, blz. 100.)

Joanna Lucia . . . . Des Menschen trout de heer Carolus Reynerus Smets, scholtus van Maseyck den 4 May 1692. Sy sterft den 19 May 1719. Waeruyt de 5 volgende kinderen:

a. *Nicolaus Jacobus Smets, Canonick tot Maseyck.*

b. *Joanna Smets trout van Dam tot Ruremont.*

c. *Anna Hendrina Smets trout Julij 1729 Antonius van der Meulen.*

d. . . . *Smets, d.*

e. *Petrus Arnoldus Smets.*

(Wordt vervolgd.)

Rotterdam.
Helmond.

CH. C. V. VERREYNT.
AUG. SASSEN.

DE GEESTELIJKHEID DER PAROCHIE HOEVEN.

Het dorp Hoeven, oudtijds Halderberg, behoorde aanvankelijk tot de uitgestrekte parochie Gastel, welke pastoors door de abdi van St. Bernardus aan de Schelde uit hare kloosterlingen ter benoeming werden voorgedragen. Dit recht behield zij op de kerken, die met den loop der jaren van de moederkerk werden gescheiden: Hoeven en Oudenbosch. De juiste datum der afscheiding van Hoeven is niet bekend, maar Kruger schrijft, dat in 1310 deze kerk parochiëele rechten verkreeg, welk jaar pater V. Becker S. J. aanhoudt, en wel wegens den grooten afstand en de talrijke overstroomingen, die het den geloovigen onmogelijk maakten hunne godsdienstplichten te vervullen ¹⁾.

¹⁾ Krüger III 378, 387, 439; *Het Zwerfblok van Oudenbosch* door V. Becker S. J. bl. 33 (*Studiën* d. 30). Jammer genoeg haalt Krüger de bron niet aan, en beschouwt men de pouillé van 1441 in de *Notice sur les limites de l'ancien diocèse de Liège*, blz. 46, dan vinden wij daar wel de *curae* van Gastel en Ouden-

Het patronaatsrecht behield de abdij, ook nadat in de overeenkomst van 1636 tusschen den bisschop van Antwerpen en de abdij de heerlijkheid Hoeven met al de bezittingen, tienden en rechten, die het klooster aldaar bezat, eigendom werd van het bisdom. Uitdrukkelijk bepaalde die overeenkomst, dat de abdij zal behouden het recht van voorstellen tot de pastoriën van Wouw, Gastel, Oudenbosch, Hoeven, Loenhout en Capelle ¹⁾. Onbetwist heeft het klooster zijne kloosterlingen in de parochie Hoeven aangesteld, tot 1833. Voorgoed werden in 1837 wereldlijke priesters benoemd.

De volgende aanteekeningen zijn voor het grootste gedeelte aanteekeningen uit de doop- en huwelijksregisters. Zij maken volstrekt geen aanspraak op volledigheid, maar alleen om te bewijzen, hoevele bijzonderheden, die bij Kruger ontbreken, die registers bevatten. Mogen zij hier eene plaats vinden.

Petrus Strijt in 1430 is de eerste bekende pastoor. Hij bediende tevens het altaar der H Maagd Maria te Gastel. Of hij persoonlijk de cuur te Hoeven waarnam, wordt niet gezegd, doch daar aan het altaar te Gastel slechts ééne H. Mis verbonden was, kon hij gemakkelijk zijne pastoorsplichten uitoefenen²⁾.

Joannes Neven sterft in 1548.

Joannes Sweens sterft in 1549.

Jacobus Neeren sterft in 1566.

} Krüger.

Joannes van der Voert geboren in 1527, geprofest in 1551, werd volgens Kr in 1566 te Hoeven pastoor. Bij de keuze voor een nieuwen prelaat als opvolger van

---

bosch, doch slechts eene kapel te Bovendonk, terwijl het *Registrum Beneficiorum* omstreeks 1430 opgesteld, door Jos. Habets uitgegeven, de parochie Hoeven weer wel kent.

¹⁾ Krüger II, 214.

²⁾ *Verst. en meded. der Kon. Akad. v W.* 3e R. d. III 256. Bij gebrek aan andere gegevens houd ik de opgaven van Kr. aan, maar daaruit volgt niet, dat ik ze voetstoots aanneem.

den afvalligen Thomas van Thielt 4 Nov. 1567 verwierf hij vier stemmen¹⁾. Hij sterft in 1575.

Joannes Oliviers zijn opvolger wordt onder den abt Thomas van Thielt onder de priesters der abdij opgenoemd. Hij sterft in 1579.

Gabriël Meys, zijn opvolger sterft in 1580. Kr. noemt zijn opvolger

Joannes Blemkaert; waarschijnlijk is het J. Blanckaert, dien ik met Oliviers in dezelfde akte aantref; † 1589.

Livinus de Smidt wordt *camermeester* genoemd onder de abdijheeren, die in een akte van 27 Dec. 1578 getuigen, dat op *den achten twintichsten dach der maent Januari XV^c acht en tseventich, als ten welcken darge de eerv. heere Jan van der Noot als prelaet in de voorseyde onsen godtshuyse is geïntroduceert geveest*. Hij werd in 1589 (?) pastoor benoemd te Hoeven en later deken van Breda, welk ambt hij naar het schijnt, deelde met den pastoor van Loenhout²⁾.

Na den dood van genoemden prelaat (omstreeks 1595) werd hij belast met het bestuur der tijdelijke zaken van de abdij³⁾. Volgens Krüger sterft hij in 1614, maar dan niet als pastoor, daar voor zijn opvolger

Ambrosius van den Driesch in 1610 verantwoording werd gedaan der kerkrekening over de jaren 1601 en 1602. Zijn handteekening is: *f. Ambrosius Driesius, pastor*. Bij de afzetting van Joh. v. d. Noot in 1585 werd van den Driesche, tot dan prior, belast met het geestelijk bestuur der abdij⁴⁾.

¹⁾ *Analectes p. serv. à l'hist. eccl. de la Belgique* 1890 blz. 99.

²⁾ Aldus Kr. III 10. Hoeven behoorde tot 1609 onder het dekenaat van Breda. In een kerkrekening over de jaren 1601 en 1602 vind ik den volgenden post uitgetrokken: *Betaelt Dingeman Cornelisz. van dat den selven heeft gehaelt het heylich Olisel totten lantleken tot Loenhoutt*, en een andere post in 1602 vermeldt *heer Lieven de Smidt*.

³⁾ *Synopsis actorum Ecclesiae Antverpiensis* door de Ram. p. 193.

⁴⁾ De Ram t. a. p. Den 10 Juni 1579 geeft Philips II verlof

Benedictus Cuypers of gelijk hij zelf schrijft Cuperus bedient de parochie van 1625 tot 1649.

Stephanus Estrix eerst kapelaan, volgt in 1649 pastoor Cuypers op. In 1666, 17 Sept. wordt hij benoemd tot pastoor te Gastel. In 1679 keert hij waarschijnlijk naar de abdij terug en sterft aldaar 7 Sept. 1680. Ik vind hem niet in den Stamboom der Mechelse familie Estrix bij Goethals, Dictionnaire.

Bonaventura van Binkhorst is werkzaam in Hoeven van 1666 tot 1682. In dien tijd ontmoet ik verschillende malen als huwelijksgetuige Susanna van Binkhorst; waarschijnlijk was zij een bloedverwante des pastoors, die zijn huishouden bezorgde.

Van nu af zijn de jaren der benoeming zeker.

1682. Bernardus Pepels geboren 23 April 1642 volgde de studiën aan het bisschoppelijk seminarie van Antwerpen, en ontving de heilige priesterwijding in 1668. Kort daarop wordt hij begiftigd met een beneficie in de kollegiale kerk van den H. Gummarus te Lier. Weldra trad hij de abdij van St. Bernardus binnen en werd, na een noviciaat van één jaar, den 5 Januari 1672 geprofest. Vijf jaren later op denzelfden dag benoemd tot kapelaan in Hoever, werd hij in 1682 tot pastoor aangesteld en den 2 October als zoodanig door den deken geïnstalleerd. Den 7 Mei 1705 werd hij door den bisschop aan het hoofd gesteld van het dekenaat Bergen-op-Zoom¹).

1719. Arsenius — Antonius, volgens de kerkvisi-

aan de abdij om 18.000 gld. op te nemen, nadat eene specifieke opgave was overgelegd door *Ambrosius van den Driesch, als des bisschops van dese onse stad van Antwerpen, prelaet van deselve Godshuyse camermeester ende administrateur geweest hebbende van den selven godtshuyse ende heere Lievin de Smidt, t gemcoordlich camermeester.* Arch. St Maartenspolder, Reg. A. f. 9 recto.

¹) Zie deze autobiographie in *Reusens' Analectes* XIX (1883) blz. 422. In het doopregister schrijft hij den 15 November geïnstalleerd te zijn.

tatie van 1712 — van Borkom was omstreeks 1671 te Oudenbosch geboren en trad in de abdij van St. Bernardus. Door Reginaldus Cools werd hij eerst voor 3 jaren als kapelaan te Oudenbosch benoemd en daarna tot wederopzeggens toe. Het juiste jaar zijner komst in die parochie is mij onbekend, maar hij was er toch zeker reeds in 1708. Het getuigenis over kapelaan van Borkom door deken Pepels gegeven is loffelijk : hij is zeer geschikt voor zijne bediening en legt zich ten zeerste op de studie toe¹⁾. Hij volgde den deken als pastoor te Hoeven op in 1719 en werd den 11 Nov. geïnstalleerd. Ziehier zijne aantekening :

Anno 1719, undecima Novembris investitus et institutus sum in deservitura ecclesiae parochialis de Hoevenis in marchionatu Bergae Zomensi. Ego fr. Arsenius van Borkom, enz. religiosus S. Bernardi.

Slechts korten tijd was hij te Hoeven werkzaam : den 10 Mei 1721 werd hij benoemd tot pastoor te Oudenbosch, alwaar hij overleed 22 Februari 1724²⁾.

1721. Acht dagen later wordt zijn opvolger, pastoor Janssens geïnstalleerd : *A° 1721 18 Maii investitus et institutus sum pastor ecclesiae parochialis de Hoevenis in marchionatu Bergae Somensi diocesis Antverpiensis sitae. Ego fr. Civis Romanus Janssens, religiosus S. Bernardi enz.* In 1727 werd hij pastoor te Wouw en stierf a'daar 28 Juli 1727³⁾.

1727. Als pastoor werd den 30 Augustus aangewezen Aegidius Kenis, geboortig van Wernhout. Den 9 November werd hij geïnstalleerd in de sacristie der kathedraal van Antwerpen en deed drie dagen later zijne intrede in de parochiekerk. Ziehier zijne nauwkeurige aantekening :

Anno 1727, 30 Augusti in cura seu vicaria perpetua parochialis ecclesiae de Hoeven institutus et investitus

¹⁾ *Analectes* t. a. p. blz. 415.

²⁾ Krüger IV 109.

³⁾ Krüger IV 313.

sum; introductus vero die nona Novembris in sacristia ecclesiae cathedralis B. M. V. Antrepiensis; 12 9^{bris} praedictam parochialem ecclesiam ingressus. Ego fr. Aegidius Kenis, religiosus . . . expresse professus.

Den 15 Maart 1731 wordt hij benoemd als pastoor te Oudenbosch¹⁾.

1731. Augustinus Seregi is zijn opvolger, maar sterft reeds 25 November 1732. Intusschen neemt Maurus van den Broeck de parochie waar. Deze sterft 22 Maart 1733. Dit blijkt uit deze aantekening:

Prolem hanc 1732 25 Novembris baptisari ego fr. Maurus van den Broeck, vicarius hujus loci, aegrotante R. domino Augustino Seregi, pastore, vel potius mortuo: obiit enim 25 9^{bris} 1732 mane hora tertia.

Dominus vero van den Broeck immediate subsecutus pastorem obiit 22 Martii 1733. R. I. P. (met eene andere hand).

1732. Spodig is een opvolger aangewezen. Martinus van Dijk, geboren te Waalhem, tot dan waarschijnlijk kapelaan te Wouw, alwaar hij den 8 December werd geïnstalleerd. Dienzelfden dag had hij voor de eerste maal zijne pastoreele bedieningen uitgeoefend en had den vorigen dag zijne intrede gedaan.

Anno Domino 1732, die 28 9^{bris} ego fr. Martinus van Dijk, religiosus S. Bernardi, in cura parochiae ecclesiae parochialis investitus et institutus sum, introductus vero Woudae 8ra X^{bris} cum eadem die primas officii parochialis functiones feci et die praecedenti praefatam ecclesiam ingressus essem.

Pastoor benoemd te Gastel in het begin van Maart 1738 keert hij nog datzelfde jaar naar de abdij terug, alwaar hij 6 Mei 1769 sterft²⁾.

1738. Den 9 Maart werd benoemd Benedictus van Mol, die te Wouw werd geïnstalleerd en 18 Maart

¹⁾ Krüger IV 110.

²⁾ Krüger III 389.

zijne kerk binnentreedt. Zijne aantekening is even nauwkeurig als de vorige :

1738 nona Martii ego Benedictus van Mol investitus et institutus sum in cura parochialis de Hoeven et introductus Woudae ; 18 ingressus sum ecclesiam et 19 primas officii pastoralis functiones feci.

In 1740 benoemde hem de bisschop tot deken van Bergen op-Zoom. Is de datum zijner benoeming bij Kr. als pastoor te Wouw juist (1746),¹⁾ dan ontbreekt er nog een naam aan mijne lijst.

1752. Gerardus Hoffmans, geboren te Leuven²⁾, gedurende vijftien jaren en drie maanden kapelaan te Gastel, wordt benoemd den 22 Juni.

Anno 1752 22 Junii institutus sum pastor ecclesiae parochialis de Hoeven, post quindecim annos et tres menses expletos in cura subsidiaria de Gastel. Ego. fr. Gerardus Hoffmans.

Kruger noemt hem landdeken van Breda, wat reeds onwaarschijnlijk is, daar Hoeven tot het deknaat Bergen op-Zoom behoorde. Nog onwaarschijnlijker wordt het, wanneer wij zijne datums vergelijken. In de lijst der dekens zegt hij (III, 12), dat Hoffmans deken wordt na deken van Ghoorbergh in 1772, doch later (III, 444) reeds in 1762 en laat hij hem sterven in 1766. Volgens eene aantekening uit het archief van Groot-Zundert sterft deken van den Goorberg eerst 19 April 1775.

Wat er ook van zij, in Hoeven heeft hij reeds in 1759 een opvolger, Alexander Hardimé, geboren te 's Gravenhage 8 October 1711, is gedurende vijftien jaar kapelaan in Hoeven, alwaar hij 13 Juli van genoemd jaar pastoor wordt benoemd.

Anno 1759 die 13 Julii institutus sum pastor ecclesiae parochialis de Hoeven post quindecim annos expletos in cura

¹⁾ Krüger IV 313.

²⁾ Krüger III 392.

subsidiaria ejusdem ecclesiae. Ego fr. Alexander Hardime etc.

Hij stierf in zijne parochie 8 Februari 1788; zijn lijk werd denzelfden dag naar de abdij overgebracht. (Grafboek).

1788. Gregorius de Bruyn was reeds den 30 Januari tot opvolger aangewezen en werd den 5 Februari te 's-Gravenhage toegelaten. Hij was geboren te Oudenbosch 20 Juli 1740, werd kapelaan te Hoeven 1769 en stierf 18 Februari 1807. Hij werd den 21 daaraanvolgende begraven in de oostkerk onder een zerk. (Grafboek).

Anno Domini 1788 30 Januarii investitus et institutus sum pastor ecclesiae parochialis de Hoeven et Hagae Comitatus admissus 5ta Februarii ejusdem anni.

1807. Martinus van den Wouwer, gedurende 16 $\frac{1}{2}$ jaar kapelaan te Gastel, wordt pastoor benoemd 21 Februari en den volgenden dag geïnstalleerd. Hij sterft 13 December 1825.

21 Februarii anni 1807, expletis 16 cum dimidio annis in cura subsidiaria in Gastel triduo post obitum praecessoris institutus et 22 Februarii introductus sum pastor in Hoeven, ego fr. Martinus van den Wouwer, religiosus loci S. Bernardi ad Scaldim.

1825. Cornelius Heestermans, geb. te Prinsland 30 December 1760, wordt eerst kapelaan te Hoeven en 30 December 1825 pastoor. Hij sterft 14 Jan. 1833, oud 72 jaar, 51 jaar geprotest, 48 jaar priester, 8 jaar pastoor (Bidpr.) Zijn opvolger, benoemd:

1833. 9 Februari is Seraphinus Timmermans; deze sterft reeds 28 December van hetzelfde jaar.

1833. Wilhelmus Oomen, seculier priester, geb. te Oosterhout 21 December 1796, priester gewijd te Mechelen 18 Dec. 1820, wordt te Hoeven assistent benoemd 21 December 1821, kapelaan 29 December 1825. Na het sterven van pastoor Timmermans wordt hij den 29 December 1833 als pastoor der parochie aangesteld. Vier jaren later, 1837 30 Maart

wordt hij te Wagenberg pastoor benoemd, alwaar hij sterft 15 November 1871.

1836. Arnoldus Schoonen uit de abdij van Bornhem, werd te Wouw geboren 20 Juli 1800, pastoor te Hoeven 1 April 1836. In 1839 neemt hij zijn ontslag en sterft in de abdij 30 Juni 1869.

1839. Zijn opvolger, een seculier priester, Cornelius de Bie werd benoemd 9 Juli 1839. Hij was geboren te Halsteren 7 November 1791, priester gewijd te Mechelen 2 Maart 1819, benoemd tot assistent te Nispen 11 Januari 1821, aldaar tot kapelaan 9 September 1822, en tot eerste kapelaan te Roosendaal 22 Maart 1825. Hij sterft te Hoeven 22 October 1855 (Bidprentje).

1855. Joannes Adrianus Baartmans, geboren te Bergen-op-Zoom 25 Juni 1817, was nog vóór zijne priesterwijding (21 Mei 1842 te Hoeven) professor aan het Klein-Seminarie te Oudenbosch 1 Oct. 1839; werd kapelaan benoemd te Terheyden den 13 September 1847, daarna te Roosendaal 3 September 1850, en den 23 October 1855 pastoor te Hoeven; aldaar sterft hij 27 Mei 1876. (Bidprentje).

1876. Cornelius Joannes Verheyen, geboren te Roosendaal 17 October 1826, priester gewijd te Hoeven 30 November 1849, wordt aan de parochiekerk dezer plaats kapelaan benoemd 9 Maart 1850, te Hulst 16 September 1853, te Leur 26 Febr. 1857, eerste kapelaan te Wouw 28 Oct. 1857, te Rukfen 7 Sept. 1868. Eenige maanden later, nl. 5 December werd hij aldaar pastoor en in 1876 te Hoeven als zoodanig benoemd, alwaar hij een plotselingen dood sterft 17 Juli 1892.

Thans staat het hoofd dezer parochie de zeeereerwaarde heer Cornelius Marinus Buysen, geboren in De Heen onder Steenberg 27 Nov. 1847, priester gewijd 1872, professor benoemd aan het Klein Seminarie 15 Aug. 1872, daarna Regent 19 Sept. 1883 en 8 Oct. 1883 professor aan het Groot-Seminarie. Hij werd pastoor benoemd 29 Juli 1892.

Behalve de kapelaans, die Krüger opgeeft, ontmoet ik de volgende.

Voor de poort der pastorie ligt aan de straat een halve grafzerk, waarop de volgende woorden staan.

donck capellaa va deser kercke, sterft anno XL.....

Wellicht heet deze kapelaan van der Donck, of Verdonck, welke naam in die streken veelvuldig voorkwam. Ik herinner mij niet hem ergens ontmoet te hebben en kan dus niet bepalen in welken tijd hij leefde.

Stephanus Estrix. Na de resolutiën der vergadering van 20 Mei 1647 lees ik: *Apostille op heer Stephanus Extrix, onderpastoir alhier. Overmits den swaren last ende sooberen staet van de gemeynte can voor alsnoch hier op nyet gedisponeert worden.*

Bernardus Pepels in 1677; zie boven.

In 1689 en 1690 komt in de doopboeken voor: *Hermannus Bols, vicarius in Hoeven.*

Op het laatst van 1696 komt voor Joannes de Ka, een seculier priester. Deze was geboren te Lier omstreeks 1668 en werd door bisschop de Beugem voor de tweede maal benoemd, en nu *usque ad revocationem*, tot kapelaan te Hoeven. Zijn pastoor legt in het verslag van 1712 een schitterend getuigenis van hem af:

„Onze kapelaan,” zoo schrijft hij, „is een zeer voorbeeldig, ingetogen en geleerd priester, die zich met hart en ziel toelegt op de studie; daarenboven is hij een zeer goed predikant, vol waren zielenijver en immer gereed de zieken bij te staan: hij geeft ons zulke heerlijke voorbeelden van deugd, dat wij hem gerust aan Uwe D. H. durven aanbevelen.”¹⁾

Maurus van den Broek † 22 Maart 1733 (zie boven).

Alexander Hardimé kapelaan van 1744 tot 1759 (zie boven).

Zie over de latere kapelaans. Krüger III 445.

W. J. F. JUTEN.

¹⁾ *Analectes* XIX blz. 421.

HET ADELLIJK BRONCKHORSTER GOED
ONDER VELD BIJ GRAVE.

---

8 Oct. 1456. Gijsbert van Bronckhorst, heere tot Batenburg en Anholt draagt op aan Herman Smit, juwelier en burger te Nijmegen en Heyl zijn huisvrouw al zijne goederen, erfpacht, thijns, tienden, erfrenten, visscherijen in 't hooge en 't lage.

26 Mei 1469. Herman Smit en Heyl dragen deze goederen over aan Jan van den Broek.

13 Februari 1499. Hilleke Jansd. huysman van den Broek, weduwe van Jan van den Broek en Jutte zijne zuster dragen over aan Tieleman van den Broek, dat *alinge goed* van Bronckhorst met alle toebehooren.

14 Juli 1537. Barend Hoeft en Lijs van den Broek zijne huisvrouw dragen over aan Goyard van den Broek met zijne adherenten, de kinderen van zaliger Thomas van den Broek al hun recht op het Bronckhorster goed.

1549 en 1555 behoorde het goed aan Jonkheer Willem van Ysselsteyn, volgens een losbrief van 3 vat rogge aan de pastorie van Velp.

7 Januari 1631. Koopen Johan van der Gheest¹⁾ en Mechtildis Cornelissen echtelieden het goed van de Jonkheeren Maximiliaan, Christoffel en Floris van Ysselstein, opvolgers van Willem.

1 Augustus 1639 hebben deze echtelieden het goed verkocht aan Jonker Adriaan Beyarts, Scholtis van Ravestein en Anna van Landtsbergen echtelieden.

11 Maart 1685. Hunne erven Philip Adriaan Lommessen en Juff. Anna Catharina Constantia Lommessen hebben het goed verkocht aan Theodoor

---

¹⁾ Deze Johan van der Gheest is denkelijk de zoon van Rutgerus bij Catharina N. De genealogie van der Gheest noemt den naam zijner vrouw niet.

van der Gheest, Scholtis des lands van Ravesteyn en Juffr. Maria Catharina Bloemarts,¹⁾ echtelieden. In de acte wordt het goed genoemd een „adelijk gezaath.”

Roermond

VAN BEURDEN.

EEN VOORZICHTIG MAAR MOEIELIJK TE
BEVREDIGEN GENEESHEER.

Het stille en landelijke Oirschot heeft zich gedurende eeuwen mogen verheugen in het bezit van goede geneesheeren. Ik behoef daarvoor slechts te wijzen op eenen Daniël van Vlierden, eenen m^r. Aernoult Fey en eenen Dr. Willem Guljé. De beroemdste van hen was wel genoemde m^r. Aernoult Fey, in de oude akten betiteld als *chirurgijn* en *opérateur*. Hij was een zoon van m^r. Aert Fey,²⁾ die zich te Oirschot vestigde, denkelijk als opvolger van m^r. Jacob Lintermans, die tot zijn dood in 1611 eveneens chirurgijn te Oirschot was en tot zonen had Silvester en m^r. Philip Lintermans, van welke laatstgenoemde zich als chirurgijn te Oisterwijk vestigde en huwde met Elisabeth Verheyen, dochter van Ariaan, woonachtig te Best, terwijl eerstgenoemde het grootste deel van zijn leven te Oirschot doorbracht en aldaar een klooster van Carmelitessen stichtte, waarvan priorin werd Maria Margaretha van Valkenisse. Toen deze gestorven was, zoude volgens het

---

¹⁾ De genealogie van der Gheest in „de Navorscher” XXXVIII bidz. 231 e. v. noemt hem Theodoor v. d. Gh., Licenciaat in de beide rechten, advocaat, landrechter en dijkgraaf van stad en lande van Ravesteyn; hij was een zoon van den voornamen rechtsgeleerde Johannes v. d. Gh., advocaat-fiscaal van stad en lande van Ravesteyn bij Mechtildis Hagen.

²⁾ De vrouw van Mr Aert Fey was Maria, dochter van Mr Johan Nicolaessen.

zeggen harer tijdgenooten uit haar lichaam gevloeid zijn eene welriekende olie, die mr. Aernoult Fey in staat zoude hebben gesteld vele en wonderbaarlijke genezingen te doen. Ziehier hoe Jacob van Oudenhoven, die waarschijnlijk te Oirschot geboren werd, althans aldaar veel familie van zijn naam had, dit mededeelt in zijne *Nieuwe en Vermeerderde Beschryvinge van de Meyerye van 's Hertogenbossche*, blz. 57: *Tot Oirschot was dese dagen onder 't gebiedt van haer Ho: Mo: groote toeloop van menschen uyt alle plaetsen, alwaer een chirurgijn woonde, die het geluck hadde veele menschen van hare Qualen te genesen, sommige oock wel niet.*

De Roomsche verbreyden alsof hy dit wel door kracht van de Olye mochte doen, die sy geloofden dat uyt het lichaem van Joffr. Marguarita van Valckenesse vloeyde, die in haren tijdt Religieuse in 't Carmeliten Convent t' Oirschot was geweest.

Dit doode Lichaem van Joffr. Valckenesse nu door ordre van haer Ho. Moog. getransfereert zijnde naer 's Hertogen-Bosch ende aldaer eerlijck begraven zijnde ¹⁾, is 't nochtans, dat Oirschot even seer floreert door den toeloop van ontallijcke patienten, bynae van alle gewesten van geheel Europa derwaerts toevloeyende om van haere accidenten genesen te worden door de cure van den seer experten ende wijtberoemden. Mr. Arnoldus Fey, wiens kunste soodanigh geprobeert is, dat oock de allergrootste Koninghen ende Princen van Christenrijck denselven op 't allerheerlijckste tot haer ontbieden; gelijk hem voor weenighe jaeren de Koningh van Vranckrijck Louwijs den 14 naar Parijs tot genesinghe zijnder Moeder heeft doen haelen.

Uit de laatst aangehaalde regelen heeft men ook nog kunnen lezen, dat mr. Aernoult Fey in zijnen tijd een zeer beroemd chirurgijn was; uit de volgende schepen-

---

¹⁾ Zie hierover van Heurn, *Historie* III, blz. 126 — 131 en Houben, *Gesch. van Eindhoven* II, blz. 68 en 69.

akte van Oirschot zal men kunnen zien, dat hij ook een zeer voorzichtig man was, daar hij toch, blijkens die akte, zich reeds vóór den aanvang eener levensgevaarlijke operatie wapende tegen alle nadeelige gevolgen, die een slechte afloop daarvan voor hem zoude kunnen hebben :

Compareerde voor ons Otto van Doesborch ende Peter van der Achter, schepenen der vryheyt Oirschott ende my secretario (Peter van Andel) Jouffr. Gerarda van Steenler, geassisteert met de hre Aernolt van Steenler, haeren broeder, woonende binnen de stat van Aernem, verclarende met een groot ende swaer accident van kancker in hare comparante rechter bourste door de hant des Heeren besocht te sijn ende haer hier onder de cure ende genesinge van mr. Aernolt Faey, chirurgijn, gestelt te hebben om door syne hulpe ende operatie met Godts hulpe gecureert te werden; ende alsoo de voorscr. mr. Faey, vermits 't perijckel van 't accident, tselve te snyden niet en heeft willen onderweynden voor en aleer volcomen consent ende permissie daertoe te hebben van Officier ende Schepenen der voorscr. vryheyt, alsmede consent van de paciente, ende die voorscr. comparanten dye mits desen daerinne hebben geaccordeert ende gepermitteert, dat hetselve door Godts genade soude mogen aengevangen worden ende geschieden. Ende heeft die voorscr. Jouffrouwe van Steenler neffens haeren Broeder Aernolt die voorscr. mr. Faey seer ernstelick versocht ende gebeden de cure ende incisure te willen doen, uyt gront des herten vergevende den voorscr. mr. Faey van allen tgeene ter oysaecke van dien die voorscr. Jouffrouwe paciente soude mogen overkomen. Toirconde desen 19 Maey 1663 aldus gedaen ende ter presentie van Schepenen ende my secretario voorscr. ten huysse mons. Anthony Verhoeven binnen Oirschot gepasseert.

De operatie zal wel goed gelukt geweest zijn, doch de paciente is in elk geval aan de gevolgen daarvan bezweken, zooals blijkt uit de volgende verklaring, die haar

broeder Arnolt van Steenler den 26 Mei 1663 voor Schepenen van Oirschot deed: *dat Jouffr. Gerarda van Steenler, sijns heeren Requirants suster, alhier tot Oirschot onder de handen, cure ende incisure van mr. Faey, omme van den kancker gesneeden ende geholpen te worden, haer hadde begeben, diewelcke op ten 24 Maey deses jaars 1663 yonctleden van het voorscr. seer sware accident, door de hant des Heeren soodanich besocht zijnde, dat se binnen de voorscr. vryheyt Oirschot ten huysse van Sr. Anthony Verhoeven deser werelt is comen te overtyden naer eenen dach 4 à 5 gesneeden zijnde.*

Toen in 1672 de oorlog uitbrak tusschen de Republiek der Vereenigde Nederlanden en ons land begaf m^r Aernoult Fey zich naar België en vestigde zich daar voor een tijdlang metterwoon, wat zeer ten nadeele zijner woonplaats Oirschot was, omdat aldaar nu niet meer kwamen de vele voorname vreemdelingen, die hem over hunne ziekten wilden raadplegen. Schepenen van Oirschot machtigden daarom 14 Augustus 1674 Peter van Nahuys, schout van Oirschot en stadhouder van het Kwartier van Kempenland, om zich naar Antwerpen te begeben, ten einde te vernemen of m^r Aernoult Fey zich in die stad dan wel in het in de nabijheid daarvan gelegen Hoboken ophield en om vervolgens hem namens de regeering en ingezetenen van Oirschot te verzoeken aldaar weder te komen wonen. Van Nahuys vond wel zijne verblijfplaats uit, maar het mocht hem niet gelukken m^r Fey te bewegen naar Oirschot terug te keeren. Mr Fey verhuurde zelfs bij akte, den 15 September 1674 verleden ten overstaan van eenen notaris te Antwerpen, voor den tijd van twee jaren aan Johan Franciscus Grijp, heer van Valkesteyn, zijne te Oirschot staande woning, welke in die akte aldus omschreven is: een nieuw huis met stal, staande binnen de vrijheid van Oirschot in de Koestraat tegenover de Pauw en naast de woning van Dirck Toirkens.

De slechte uitslag, dien het optreden van van Nahuys

bij m^r Aernoult Fey had, schrikte de Regeering van Oirschot evenwel niet af om nog eene poging te wagen om hem aldaar terug te krijgen, want den 17 Mei 1675 nam zij het volgende besluit:

Wy schoutet, Schepenen ende Regeerders der vryheyt Oirschot doen te weten, dat alsoo de Heere Aernoldus Fey in de Maent Mey 1672, overmits den noot van den oorloch, hem buyten de voorsr. vryheyt heeft geretireert naer Haubocken tot grooten achterdeele ende prejudicie der vryheyt Oirschot, (wat groote beneficien dese vryheyt in jaren lanck herwaerts door syne residentie heeft gznooten is yedereen bekennt), dat oyck denselven is ontbooden geweest aen het Hoff van Vranckrijck en dese vryheyt Oirschot door singulier faveur van synen persoon de Koninck heeft willen verminderen een thiende paert van de contributiën, die dese vryheyt overmits den oyrlogh aen den Hoochtste gemelten Coninck moeten betalen ende nu daer toe staet, dat de voorsr. heere Fey sijn Ed. wederom elders wil stellen om te nemen sijn vaste domicilium ende dat wy verstaen, dat de stadt Vilvoorden ende Antwerpen tegens malcanderen groote devoiren sijn doende om haer met desselfs residentie te beneficiëren ende onse vryheyt van de geseyde beneficien te berooven, hem presenterende huysinge ende allerhande stadts vrydommen, hebbende de stadt Antwerpen denselven alreeds sonder sijn versoeck ofte costen porter van de voorscr. stadt gemaect te worden, dat oyck sijn Keurvorstel doortlichticheyt van Brandenborch den voorsr. Hr. Fey presenteert groote beneficien om hem in syne stadt Kranenbeurch te doen comen resideren, presenterende denselven in sulcken geval heere van de selve stadt te maecten met noch andere groote beneficien als collatie van prebende, alle hetwelcke by ons geconsidereert zijnde, als sijnde een saccke van groote importantie soo wy denselven wederomme in onse voorsr. vryheyt Oirschot hebben, ofte soo wy van syne residentie berooft worden, by ons geconsidereert zijnde, dat onse vryheydt wederomme sal connen floreren in de neeringe van sooveel

treffelycke personen als men verstaet, dat jegenwoordich staen ende wachten, waer de voorscr. Heere Fey syne residentie ende domicilium sal nemen om hem te volgen, waeronder personen sijn van groote qualit. in de militie, waerdoor de vryheyt voirs. groote beneficien ende faueur sal connen toegebracht worden in alle occasien, sonderlinge by desen oirlogstyd, soo ist dat die Magistraet ende Regeerders van Oirschot voirsr. niet en hebben connen naelatick sijn noch voorbygaen, genegen wesende het well van deser vryheyt ter herten te nemen, hebben goetgevonden denselven Heere Fey door onse daertoe gecommitteerden te versoeken ende te bidden wederom in onse vryheyt te willen komen resideren, als zijnde de plaetse sijnder geboorte ende om te thoonen onse goede genegentheytt tot synen persoon, dat wy de goederen, die deselve tegenwoordich tot Oirschot is hebbende, als oyck degeene, die men verstaet, dat noch vermeynt te coopen ende te vercrygen van de Vrouwe van Hilvarenbeek, vry sullen laten van alle vryheytlasten ende impositien soo lange ende ter tijt en wylen toe als binnen dese vryheyt sal resideren ende patienten cureren, dit oyck uyt consideratie van dat wy ten dien insichte een dertichste part aen de Fransche contributien genieten en dit alles met dien hoop sijnde, dat den voirsr. Heere Fey volgens de voor geallegerde redenen ende middelen aen dese Vryheyt genoch sal connen te recompenseren ende vergoeden.

De ingezetenen der buurtschap Kerkhof deden nog meer dan de regeering van het dorp Oirschot om m^r Aernoult Fey te bewegen aldaar terug te keeren, daar zij toch besloten hem te dien einde eene som van fl 8000 te schenken, die noodig was om van Catharina Stevens weduwe van Henrick de Cort, secretaris van den Souvereinen Raad en Leenhof van Brabant te Brussel, te kunnen aankopen de halve heerlijkheid Hilvarenbeek, alsmede het adellijk huis Ten Bergh te Spooronck onder Oirschot met de daarbij behoorende goederen, welk een en ander zij in 1672 had aangekocht

bij de gerechtelijke uitwinning der goederen, toebehoorende aan Ferdinand, baanderheer van Merode.

Dit blijkt uit de navolgende schepenakte van Oirschot van 17 Mei 1675:

Alsoo sijn WelEd. Mijnheer Arnoldt Fey by vorsten, landen, steden en de vlecken wert versocht om by hen te comen resideeren met geloofte van groote merceden, schencastiën ende vryheyden ende dat echter bevonden wert dat syne gemelte WelEd. genegenheit is hebbende syne residentie binnen dese vryheyt Oirschot te vervatten, te meer ingeval sijn WelEd. van Mevrouw Catarina Stevens weduwe van Sr. Henrick de Cort in coopconde becomen de heerlijkheyt van Hilverenbeeck en de d'Adellijcke Huysinge en de andere goederen, dye gemelte Mevrouw Stevens binnen dese Vryheyt heeft gecocht, soo ist dat wy ondergeschreven naebuiren van den Hertganck van den Kerckhoff, om gemelte syne WelEd. Mijnheere Fey te beter tot syne residentie alhier te disponeren en de te verwilligen, hebben gecommiteert ende volmachtigt m^r Johan van den Kerckhoff, Herman Stockelmans ende Jan Anssem Goossens om tot onsen laste te negotieren op intresse een capitale van acht duysent gulden ende dat te vereeren aen den gemelte mijnheere Fey tot vervallinge van de coopenningen van de Heerlijkheyt Hilverenbeeck ende andere heerlijke goederen binnen dese Vryheyt. (Was geteekend o. a. door Peter van Nahuys, Anthony Verhoeven, J. Hermans, Robertus Immens, Jan Anssem Goossens, J. van Kerckhoff, Herman Stockelmans, H. Leermackers, m^r Dirck Lambert Meulbracht, glasschrijver, Leenaert de Roy, Peter van Dooren, Jan Winteroy enz.)

Om redenen, welke niet meer bekend zijn, kocht m^r Aernoult Fey de halve heerlijkheid Hilvarenbeeck en het adellijk huis Ten Bergh niet, misschien wel, omdat haar eigenares er geen afstand van wilde doen; immers blijkt eene schepenakte van Oirschot kwam zij van

tijd tot tijd op Ten Bergh verblijf houden. Als toen geloofden bij schepenakte van 29 Juni 1675 de Stadhouder, schepenen en regeerders der vrijheid Oirschot aan genoemden Fey „*dat sy hem sullen vryhouden in andere goederen bedragende in gemeyntens lasten soo veel als de goederen van Vrouwe de Corth sijn importerende, die sy tegenwoordich binnen Oirschot in eigendom is besittende, die hy mochte coopen ofte wel dat aan hem sullen goet doen jaerlijcx het equivalent in geldt van de lasten, te weeten sooveel deselve goederen van vrouwe de Corth in de lasten jaerlijcx sijn gevende, ende sullen desgelijcken vryhouden van alle lasten de goederen, die tegenwoordich de voorsr. Heere Fey onder de voorz. Vryheyd Oirschot is hebbende, gedurende den tijd van syne residentie als voore. Oyck geloven wy Regenten voorsr. Heere Fey altijt costeloos ende schadeloos te indemneren over d'actie ende pretentie, die op synen persoon ofte goederen ter saeke van vryheydlasten, tsy by arrest ofte andersints by iemandt soude mogen gepretendeert worden.*

Alle moeite was echter te vergeefs. De aanbiedingen, die Frederik Willem, Keurvorst van Brandenburg, aan m^r Aernoult Fey deed, hadden toch meer uitwerking op hem dan die zijner eenvoudige medeburgers van Oirschot. Mr Fey vestigde zich dan ook in 1675 te Kranenburg metterwoon ¹⁾ en werd toen door genoemden Keurvorst tot heer van die plaats verheven met bepaling, dat hij niet alleen de inkomsten van die heerlijkheid zoude kunnen genieten maar zich ook heer van Kranenburg zoude kunnen schrijven en alzoo zijn wapen voor het raadhuis van die stad zoude kunnen laten ophangen.

Blijkbaar was het hem nog niet genoeg om heer van Kranenburg te wezen, want in 1678 onderhandelde hij met de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden

¹⁾ Lambertus van Helvoirt, med. doctor, vestigde zich toen als geneesheer te Oirschot.

over den aankoop van de hun competerende helft in de heerlijkheid Oirschot. Doch de regeering van Oirschot was hem nu niet meer ter wille, daar zij tegen dien aankoop opkwam op grond, dat zij in 1619 die halve heerlijkheid van den hertog van Brabant had afgekocht. Zij had echter geen bezwaar, dat hij ze *voor zijn leven* kocht, mits hij haar betaalde de reeds vervallen renten van de afkoopsom en de verdere renten daarvan tot aan zijn dood. Ook vond zij het goed, dat hij de halve heerlijkheid in erfkoop kreeg, als hij haar maar geheel kost- en schadeloos stelde wegens den afkoop van die helft.

De onderhandelingen sprongen daarop af, en zeker maakte zijn vroegtijdige dood daaraan voor goed een einde, want reeds het volgend jaar overleed hij te Kranenburg, zooals blijkt uit het volgende grafschrift, dat in de Collegiale Kerk aldaar boven zijn graf te lezen staat:

HIC JACET ILLUSTRIS AC FAMOSISSIMUS ARNOLDUS FEY,
EQUES ORDINIS SANCTI MICHAELIS APUD REGEM
CHRISTIANISSIMUM ET CRANENBURGENSIUM
DOMINUS. OBIT DIE 16 APRILIS
M D C LXXVIII.

's-Hertogenbosch,

A. VAN SASSE VAN YSSELT.

NOORDBRABANTSCHÉ ZEGELS.(¹)

III.

Met deze 12 heeft *Taxandria* thans 112 afbeeldingen van 's-Hertogenbossche schepenzegels gegeven.

Een vrij aanzienlijk getal als men daarbij in aanmerking neemt, dat van geen stad in Nederland — behalve Rotterdam — zooveel zegels zijn in prent gebracht.

---

¹) Op blz. 107 moeten zegel 5 en 7 met elkaar van plaats verwisseld worden.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

11

Vroeger vestigden wij reeds de aandacht op het groot belang dat deze afbeeldingen hebben, zoo voor de zegel-, wapen-, geslacht- en oudheidkunde in 't algemeen als voor Noord-Brabant, de stad 's-Hertogenbosch met de voormalige meyerij en hare oude en aanzienlijke familiën — waaronder vele leenbezitters — in 't bijzonder.

De beoefenaars van deze voor de geschiedenis onmisbare hulpwetenschappen vinden in deze en andere zegelafbeeldingen van *Taxandria* eene rijke bron voor hunne studiën.

Ook voor de kunstgeschiedenis kunnen deze zegels, wat de manier en kunst van stempelsnijden van de 14^e tot begin der 17^e eeuw betreft, met vrucht geraadpleegd worden.

Let men op de keurige afwerking dezer zegels, eenvoudig en zonder bijgeknutsel, en vergelijkt men daarmede, wat in onze dagen op dat gebied wordt voortgebracht, dan doet zich vanzelf de vraag voor, of de kunst van cachettenmaken wel vooruitgegaan, ja zich zelf gelijk gebleven is?

De vele leelijke, slordig bewerkte en dikwerf tegen de heraldiek zondigende zegelstempels bij openbare besturen en particulieren in gebruik, zouden die vraag bijna ontkennend doen beantwoorden.

Laten wij thans overgaan tot het bespreken der volgende zegels.

1. Zegel van Lambert van den Broeck, tot schepen benoemd in de jaren 1507, 1520, 1529, 1534 en 1538.

Hij behoorde tot de commissie uit de regeering, welke op 16 Mei 1530 door den notaris Dirk de Wolff eene akte deed opmaken, waarbij zij onder protest verklaarde, dat de stad volgens hare privilegiën voor het opnemen van gelden de toestemming van den hertog niet behoefde.

Aanleiding hiertoe gaf het toestaan eener bede door de Staten van Brabant aan keizer Karel V van 240.000

ponden¹⁾, waarvan het aandeel der stad en meyerij eene som van 40.446 ponden bedroeg.

De stad trachtte deze gelden te vinden door het verkoopen van losrenten, toen zij onverwacht en ongevraagd daarvoor van wege den keizer-hertog een verlofbrief werd gezonden.

De regeering toonde zich daarmede weinig ingenomen, zij meende daarin een inbreuk te moeten zien op de privilegiën der hertogen Jan III en Jan IV, waarbij aan de stad was toegestaan met goedvinden harer drie leden (schepenen, gezworenen, raden en dekenen der ambachten, vormende de regeering) te mogen geld opnemen, zonder daarvoor de toestemming van den hertog te vragen of noodig te hebben.

Jonker Mr. Jan van Vladeracken, heer van Geffen, president-schepen en oudste Raadsheer, Lambert van den Broeck, Mr. Gosewijn van der Stegen, Goyaart van Middegael en jonker Herman Prouning, genaamd van Deventer, schepenen, Mathijs Stooters en Willem Pijnappel, gezworens, Willem van Roosmalen en Dirk Claessen, dekens der Wollewevers. Mathijs van der Wiel, deken der Leerlooiers, Jan Heymerix, deken der Nestelmakers en Cornelis Cornelisse, deken van de Vischkoopers, verklaarden dienaangaande voor gemelden notaris: „*de Stadt zulcken consent van te moigen (losrenten) vercoopen nyet vervolght (verzocht), noch begeert, doen vervolgen noch begeren, gemerct dese Stat zulcken consent niet en behoeft, mer alsulckene vercopinge, om heur lasten te vervallen altijt by haer zelve met accoirdt van den drie Leden deser Stat doen mach, ende costumelick is te doen, sonder Enich speciael off nyeuwse consente daer omme van den Lande te verwerpen oft te behoeven, achtervolgende zekere Privilegiën, daer mede dese Stad verchiert is ende altijt geuseert heeft, soe die Heeren ende*

---

¹⁾ Het pond berekend tegen veertig grooten Vlaamsch.

goede mannen der drie Leden derselver Stadt representerende, oipenbaerliken recognosceerden ende dair af witte lycken protesteerden”.

Van dit protest werd 30 Mei d. a. v. den hove kennis gegeven.

Zelf geen schijn van inbreuk op de privilegiën werd door de Bosschenaars geduld!

Van den Broeck was met jonker Rutger van Berckel¹⁾, de pater van het klooster Eikendonk onder den Dungen en den gasthuismeester Daniël van Vlierden, de eerste provisoirs van het in 1536 gestichte van Berckelsgasthuis voor vijf oude vrouwen.

Het laatst vinden wij van hem gesproken in December 1553, hij wordt dan vermeld als uitvoerder van het testament van Arnolda van Son.

2. Zegel van Hendrik van Broeckhoven, schepen in 1511 en 1527.

Hij trad in 1509 met Gijssbert Gijssels als stadsrentmeester op, en was van 1528 tot 1530 gasthuismeester; in welke bediening hij 2 September van gezeëd jaar door Gerard Sellius (naar zijne geboorteplaats meestal van Herenthals genoemd), rector der Fraterscholen, vervangen werd.

Hij was een zoon van Egidius (Gilles) van Broeckhoven en diens tweede vrouw Elisabeth Melissen.

Hij had getrouwd Matthea van Driel Jacobsdr.

Hij was de eerste van dit geslacht, die in den Bosschen schepenstoel kwam en door nog zes anderen gevolgd werd, welke allen hier vermeld zijn.

3. Het zegel van Mr. Hendrik van Broeckhoven.

Hij werd tot schepen benoemd in 1571, 1572, 1573, 1581, 1585, 1587 en 1602. Zie over dezen magistraat verder blz. 137.

Voor diensten aan koning Philips II van Spanje, Hertog van Brabant bewezen, werden zijne kinderen

¹⁾ Zie over dezen *Taxandria*, III, blz. 279, 280, V, blz. 15 en 16.

door keizer Rudolf II, bij diploma van 10 Februari 1607 in den adelstand opgenomen, vernieuwd en bekrachtigd 13 Februari 1620 door de aartshertogen Albertus en Isabella.

Bij dat diploma werd hun tot wapen gegeven: doorsneden, boven in blauw drie gouden molenijzers, 2 en 1; onder gedeeld, 1 gedwarsbalkt van vier stukken, goud en blauw, 2 in purper een zilveren dwarsbalk.

De geadelde Bossche schepenen bleven echter het oud familiewapen — drie molenijzers en een jachthoorn — op hunne zegels gebruiken.

De tweede zoon van Mr. Hendrik, jonker Mr. Christiaan van Broeckhoven, bezette ook den schepensstoel en bekleedde gelijk vroeger zijn vader de betrekking van pensionaris tot aan zijnen dood, voorgevallen 12 April 1612 te Brussel, waar hij in de kerk der Minderbroeders begraven ligt ¹⁾.

Hij was door den echt verbonden aan Anna van Assche, dochter van Daniël en Barbara van Schore.

De Lieve-Vrouwebroederschap telde hem onder hare leden.

Zijn opvolger als pensionaris was Mr. Jan van Tulden, Nicolaaszn.

De twee volgende waren ook zonen van Mr. Hendrik van Broekhoven.

4. Zegel van jonker Mr. Pieter van Broeckhoven, schepen in 1598.

Hij volgde zijn vader op als raad en rentmeester-generaal der Staten van Brabant in het kwartier van 's-Hertogenbosch, en kwam in 1626 te overlijden.

Zijne weduwe, vrouwe Lucia van Hohenstein, werd 30 April 1630 door Philips IV, koning van Spanje, her-

---

¹⁾ Den Bosch had in dien tijd twee pensionarissen. De andere titularis was jonker Mr. Willem van Reys, welke dit ambt 41 jaren bekleed heeft, n. m. van 1588 tot aan den overgang der stad aan de Staten in 1629.

tog van Brabant, beleend met Arendonk en erfde in 1632 van haar schoonbroeder Sebastiaan Tynner de heerlijkheid Holenfeltz of Hollenfeltz in Luxemburg.

Lucia stierf omstreeks 1640 op het kasteel Holenfeltz.

Haar oudste zoon Johannes Martinus van Broeckhoven, werd 2 December 1643 voor 9000 gulden eigenaar der eerstgemelde heerlijkheid.

De Minderbroeder Johannes Boener vereerde Lucia in 1623 de opdracht der beide uitgaven (Latijn en Nederlandsch) van „Waerachtighe ende Levende Figuren van de H. Martelaers van Gorcum, met een cort verhael van hen leven ende sterven,” gedrukt bij Antonius Scheffer te 's-Hertogenbosch. ¹⁾

5. Zegel van jonker Gerard van Broeckhoven, heer van Bergeik, Westerhoven en Riethoven.

Hij werd tot den schepenstoel geroepen in de jaren 1610, 1618, 1619, 1622, 1623 en 1626.

Met huwelijksvoorwaarden van 13 Mei 1617 trouwde hij te Brussel Catharina Maes, oudste dochter van Jan Baptist, heer van Bousval en Laloux, Raad en advocaat-fiscaal van den raad van Brabant, en Maria van Boisschot.

Vrouw Catharina verhief 8 Augustus 1625 de leenen van Bousval en Laloux en het kasteel (riddergoed) ten Hoeve te Uccle.

Bij den dood zijns broeders Pieter voornoemd kwam hij in diens plaats als raad en rentmeester-generaal der Staten van Brabant in het kwartier van den Bosch.

Hij was lid der Lieve-Vrouwebroederschap en verwisselde het tijdelijke met het eeuwige 7 Februari 1638 te Lier, zijne gade, na 25 September 1658 haar testament gemaakt te hebben, 2 November 1660; beiden liggen begraven in het koor der St. Gomaruskkerk aldaar.

Bergeik, Westerhoven, Riethoven, Borkel en Schaft,

¹⁾ Reide zeer zeldzame boekjes vindt men beschreven bij Verreyt: *Het geslacht Scheffer te 's-Hertogenbosch van 1541—1796, in betrekking tot de boekdrukkunst*, blz. 77 en 199.

eene dingbank vormende, werd in 1626 door koning Philips IV als eene heerlijkheid verpand aan Gerard van Broeckhoven voor de som van 97.000 gulden; met aan deszelfs weduwe in 1658 de pandpenningen terug te geven, hebben de Staten der Vereenigde Nederlanden de heerlijkheid ingelost.

6. Zegel van Rogier van Broeckhoven Pieterszn., schepen in 1595, 1604, 1608, 1611 en 1614.

Hij was een broeder van Mr Hendrik bovengemeld. Zie over hem verder blz. 38.

7. Zegel van Mr Arnold van Broeckhoven.

Hij was een zoon van Rogier voornoemd, en kwam in 1609 bij den dood van den president-schepen Mr David Everswijn Reinierszn. in het bestuur en werd in de jaren 1615, 1620, 1624 en 1627 andermaal tot schepen benoemd.

Toen de stad in 1616 gelden opnam ter betaling van haar aandeel in de kosten van het nieuw opgerichte oksaal in de St. Janskerk ¹⁾, leende hij daarvoor 800 gulden, zijn mede-schepen jonker Godfried de Jeger 1600 gulden en Jan Janssen 1400 gulden.

Op 2 Mei 1628 verschaftte hij de regeering weer 700 gulden, zoo ook andere burgers, tot bestrijding der dagelijks stijgende uitgaven.

Tijdens de belegering in 1629 trachtte men 100.000 gulden tegen $6\frac{1}{2}$ % van de burgerij op te nemen, ten einde het garnizoen te kunnen betalen.

De regeering benoemde 27 Juli daartoe eene commissie, waarvan Mr Arnold lid was ²⁾.

Toen alle hoop op ontzet vervlogen en ondanks de dappere verdediging van de bezetting en burgerij de stad dreigde door den vijand stormenderhand genomen te worden, zond de regeering op 2 September eene deputatie uit haar midden naar den bisschop en de hoofden der geestelijkheid, om te spreken over de voorwaarden,

¹⁾ Gesloopt in het voorjaar van 1867.

²⁾ Zie over deze commissie blz. 39.

welken men bij de overgave der stad voor de clergie zoude trachten te bedingen.

Daartoe werden met van Broeckhoven afgevaardigd de schepenen Mr Robbert van Voorn en Mr Goyaart van Herlaer, de raadsheeren Mr Gerard van Someren en Mr Bartholomeus Loeff van der Sloot, alsmede den griffier Gijsbert van den Velde.

Hij was lid der Lieve-Vrouwebroederschap en onderteekende in die kwaliteit in 1642 de overeenkomst, dat voortaan ook protestanten als lid der vereeniging zouden worden toegelaten.

De laatste maal, dat wij van Broeckhoven vermeld vinden, is in het jaar 1650; hij gaf toen op 15 December advies in een rechtsgeschil, gerezen bij gelegenheid dat Mr. Gerard van Someren voornoemd, ter betaling van achterstallige renten gevestigd op het huis van Hendrik van Heumen in de St. Jorisstraat, dat huis had doen veilen, doch waarvan de verkoop was gestaakt, omdat voor dien tijd „*zijne achterheyt met de kosten van evictie*” werd voldaan ¹⁾.

Door den echt is Mr Arnold verbonden geweest aan Johanna, dochter van jonker Mr Willem van Reys, raad en pensionaris der stad.

8. Het zegel van Mr Gerard van der Bruggen, alias van Eyck, schepen in 1509, lid der Lieve-Vrouwebroederschap, volgens het obituarium der confrérie in 1523 overleden.

9. Zegel van Matthijs Brugman, tot schepen benoemd in 1503.

Onderscheidene jaren bekleedde hij het ambt van rentmeester van het klooster der Zusters van Orthen aan de Hinthamerstraat te 's-Hertogenbosch.

10. Het zegel van Ludolf Buck.

Deze maakte meer dan 40 jaren deel uit van het stedelijk bestuur.

¹⁾ G. van Someren, ad Consued. Buscod. Ms.

Hij bekleedde het schepenambt in 1441, 1447, 1451, 1455, 1460, 1466, 1474 en 1480; welke twee laatste jaren hij den presidentszetel bezette.

Bij het oproer der ambachtsgilden in 1477 werd hij met andere regeeringsleden gevangen genomen, en deelde in het weinig benijdenswaardig lot dier mannen, overgeleverd als zij waren aan de willekeur der verbitterde en opgewonden poorters. ^{h)}

Gelukkig liep alles zonder bloedstorten af.

Hij was kerkmeester der St. Janskerk, lid der meer-gemelde broederschap en stierf in 1485.

Zijne weduwe Aleidis (wier familienaam vermoedelijk van Hedel is) stichtte in 1488 de kapel van het klooster Mariënbürg der Franciscanessen op den Uilenbuig te 's-Hertogenbosch, ingewijd 16 October 1491 door frater Libertus van de orde der Minderbroeders, suffragaan van den bisschop van Luik, ter eere van Onze Lieve-Vrouw Presentatie.

11. Zegel van Nicolaas van Buckhoven (Bockhoven) Willemszn., tot schepen benoemd in 1511, 1516 en 1526.

In 1511 volgde hij zijn vader, die ook schepen is geweest, (zie *Tacandria*, IV, blz. 189), in het leen op van het goed de Nemerlaar met de visscherij in Haaren, en met de jacht te Oisterwijk, Haaren, Helvoirt en Esch.

12. Zegel van Dirk Buxken, schepen in 1346.

CH. C. V. VERREYT.

W. J. F. JUTEN.

---

^{h)} Zie over dit oproer *Tacandria*, II, blz. 151-153.

EEN MERKWAARDIGE GEDENKSTEEN
 IN HET
 GENEESKUNDIG GESTICHT VOOR KRANKZINNIGEN
 „REINIER VAN ARKEL” TE 'S-HERTOGENBOSCH.

(met een plaat).

Den 14^{en} November 1439 overleed te 's-Hertogenbosch Wilneer Reyner van Arkel.

In diens testament werd den uitvoerders van zijne uiterste wilsbeschikking bevolen *te funderen ende maken een gasthuys binnen der stat van den Bosch*, en hun opgedragen het beheer van deze stichting, die bestemd was voor *poirters ofte poirtersse kinders der voirsch. stat van den Bosch ofte van den blode des voirsch. Wilneer Reyners testatoers wesende, die sinloos sijn ende hoirre sijn niet mechtich en sijn, te ordineren ende te declareren.*

Als uitvoerders van zijne uiterste wilsbeschikking waren aangewezen Henrick van Arkel, wettige broeder van den testator, Sijmon die Bever en Jan Eghenssoen.

Bij akte van den 26^{en} November 1442, verleden voor den notaris Rutger van Arkel, is aan de opdracht uitvoering gegeven.

Uit die akte blijkt onder meer, dat voor de som van drie honderd gulden peters¹⁾ een huis op het Hinthamereind te 's-Hertogenbosch was aangekocht, *ende dairop getymert een stenen huis, daar die arme sijnloes menschen inliggen*, en voorts, dat aan de stichting de eigendom kwam van verschillende bezittingen, eveneens ter waarde van ongeveer drie honderd gulden peters, in vruchtgebruik bij *Lijsbetthen natuerlic dochter des voirsch. Wilneer Reyners testatoers.*

De stichtingsakte werd goedgekeurd en afgekondigd door *scепенen, geswoen, raidslude, dekenen van de am-*

---

¹⁾ Een gulden peters had 28¹/₂ stuiver.

buchten ende alle die gemeyn stat van 's-Hertogenbosch, bij brief van den 26^{en} Augustus 1444.

Volgens de beschrijving van dit gesticht, voorkomende in de Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch van L. H. C. Schutjes, IV° deel blz. 515 en vlg., had het aanvankelijk een houten voorgevel; werd het in 1615 verbouwd en in 1686 van een steenen voorgevel voorzien, waarbij boven de hoofddeur een hardsteen werd ingemetseld, waarvan de afbeelding hiernevens staat.

Bij de verbouwing en vergrooting van het gesticht in 1838 is deze steen, die èn door het opschrift èn door het daarop voorgestelde de bestemming van het gebouw, in wiens voorgevel hij prijkte, moest aangeven, uit dien gevel genomen en overgebracht naar de eerste binnenplaats van het gesticht achter den hoofdingang, al waar hij in een daarvoor gemaakte nis is ingemetseld en thans nog aanwezig is.

De steen is gehouwen uit een blok van harden zandsteen. Bij eene breedte van 1.49 meter, heeft hij eene hoogte van 1.03 meter.

Behoudens een paar kleine, bijna niet zichtbare scheurtjes verkeert hij nog in ongeschonden staat.

De verflagen, waarschijnlijk aangebracht met de goede bedoeling om den steen tegen atmosferische invloeden te beschermen, hebben echter de scherpte en de schoonheid der lijnen van het beeldhouwwerk niet verhoogd.

Bijzonder gelukkig is de vervaardiger, wiens naam niet bekend is, geslaagd in de groepeerling van de figuren om het opschrift èn meer nog in de uitdrukking, die hij aan het gelaat der zes ongelukkigen heeft weten te geven.

In die zes personen zijn zes hoofdvormen van krankzinnigheid, ook volgens de thans geldende wetenschappelijke indeeling, op de duidelijkste wijze weêrgegeven. Bij een eersten oogopslag reeds wijst een deskundige onmiddellijk aan den paranoïcus, den maniacus, den demens, den melancholicus, den hallucinant en den idioot.

GEDENKSTEEN IN HET GESTICHT VOOR KRANKZINNIGEN TE 'S-HERTOGENBOSCH.

100

De voorgestelde personen zien er overigens welgedaan, en, voor zoover dit met hun geestestoestand is overeen te brengen, niet ongelukkig uit.

Hoewel Schutjes de meening uitspreekt, dat de voorstelling op den steen den akeligen toestand der zinneloozen naar waarheid schetst, mag toch betwijfeld worden, dat die gedachte bij den ontwerper heeft voorgezeten. Veel eer is aan te nemen, dat de steen is een gedenksteen, die moet strekken ter herinnering aan de stichting van 1442 en daarbij den aard en het doel der stichting op duidelijke en sterk sprekende wijze moest aangeven.

Verdiend het opmerking, dat reeds voor bijna vijf eeuwen het lot van de meest ongelukkigen onder onze natuurgenoeten, zoozeer de belangstelling wekte, dat voor hunne verpleging eene niet onaanzienlijke som gelds werd beschikbaar gesteld, evenzeer is het der vermelding waard, dat de stichting gedurende die eeuwen onafgebroken is blijven voortleven en tot een groot, belangrijk geneeskundig gesticht voor krankzinnigen is aangegroeid.

's-Hertogenbosch,

H. VAN SCHEVICHAVEN.

HET KASTEEL VAN BOXMEER.

V.

Anton Aloysius vorst van Hohenzollern-Sigmaringen, graaf van den Berg, werd geboren 20 Juni 1762 en overleed 17 October 1831, na op 12 Augustus 1782 gehuwd te zijn geweest met *Amalia Zephyrine* vorstin van Salm-Kyrburg; (van hen stammen af de thans nog levende R. K. Hohenzollern's). Hij volgde zijne moeder als heer van Boxmeer op, doch kwam daar slechts om de 2 of 3 jaren, totdat de Franschen den 18 December 1797 zijne heerlijkheid Boxmeer bij de Fransche Republiek inlijfden en zijne domeingoederen verbeurd verklaarden, voor welk verlies hij later werd schadeloos

gesteld. Hiermede nam de vrijheerlijkheid of baronie van Boxmeer voor goed een einde, wat niet te betreuren is, als men nagaat hoe sommigen harer heeren er straffeloos konden huishouden; van den goeden ouden tijd hadden hare bewoners al zeer weinig genot gehad. Haar drossaard J^{or} Jan Baptist de Raet, de zoon van meergenoemden Leopold Frans en de laatste mansoir der de Raet's van de Wijer, verloor toen ook zijne betrekking. De vrijheerlijkheid Boxmeer, die als gezegd, door het toedoen der Franschen verdwenen is, bezat hooge, middelbare en lage jurisdictie, welke werden uitgeoefend door een collegie van schepenen, dat door den Heer van Boxmeer werd aangesteld. Van de beslissingen van dat collegie bestond, behalve in crimineele zaken, reformatie of revisie op de Hoofdbank van Cuyk ¹⁾. Onder de vrijheerlijkheid Boxmeer behoorden behalve het dorp van dien naam ook het Kerspel St. Anthonis en half Sambeek. Boxmeer en St. Anthonis telden in 1805 2313 inwoners, van wie „le citoyen Wasserfall, administrateur central du département de la Roer”, in 1799 rapporteerde: *que leur caractère est en général très loyal et très aimable*. Het gebied van de voormalige vrijheerlijkheid Boxmeer bleef tot 5 Januari 1800 tot de Fransche Republiek behooren, als wanneer zij het afstond aan de Bataafsche Republiek ²⁾.

Den 7^{en} Mei 1806 verkocht Jo an Antoon Hengst ³⁾,

¹⁾ Tegenwoordige Staat van Staats-Brabant blz. 290 en vlgd.

²⁾ Zie hierover en over de inlijving van Boxmeer bij de Fransche Republiek: Hermans, Bijdragen tot de Geschiedenis enz. der provincie Noord-Brabant I, blz. 497 en vlgd.

³⁾ Hij stierf te Boxmeer 8 April 1828, oud 55 jaren en 8 maanden en was gehuwd met Maria Agatha Hoctin, dr. van Philibert Hoctin, medic. doctor te Boxmeer en bereider der bekende Urbanuspillen. Hunne kinderen waren: Maria Elisabeth gehuwd met mr. Jacobus Verheyen van Estvelt, advocaat; Anna gehuwd met mr. Napoleon Sassen, advo-

Verheyen van Estvelt.

als rentmeester van de Domeinen van onzen staat, aan Jonker Leopold Frans Jan Jacob van Sasse van Yssel, wonende te Boxmeer, de navolgende goederen, welke aan laatstgenoemden vorst van Hohenzollern hadden toebehoord doch door de Fransche Republiek verbeurd verklaard v. Sasse v. Yssel. waren geworden, waarvoor deze, als voormeld, schadeloos stelling ontving:

a. het kasteel te Boxmeer met deszelfs ap- en dependentiën, zooals het in zijne oude vestingwerken en grachten gelegen is, met de tuinen en terrassen, torenplein, remisen, stallingen en grachten; voorts de vischerij in het water, het Meer genaamd, met het pontje om over te varen ¹⁾; het Kapeldijkje aan de overzijde gelegen mitsgaders de Hofkapel; de dreef van het kasteel, naar den schouwweg geleidende, met de olmen en lindeboomen daarop staande, genaamd de Hofsche dijk ²⁾; een perceel weiland, genaamd de Kleine Luy; het recht om den schouwweg van af het Zand tot tegen den Griftkamp te mogen beplanten; de tribuunbank ³⁾, die de vorst van Hohenzollern in de parochiale kerk als heer van Boxmeer heeft bezeten; het altaar in de kapel binnen het Hof.

b. de hofgaarden met de fruitboomen daarin staande; voorts den boongaard aan de noordzijde van dezen hof gelegen en de weide tusschen dien hof en het Meer, enz.

---

caat en lid der Eerste Kamer der Staten Generaal te 's. Bosch; Antoon, redemptorist en mr. Josephus Johannes Baptista Hengst, burgemeester en lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal te Boxmeer.

¹⁾ Dit geschiedde nabij de kapel van St. Joannes Nepomucenus.

²⁾ Hierin lag vroeger de brug over de buitengracht, waarvan de heer van Heyen afgeschoten werd.

³⁾ Deze bank was eene kamer, die tegen het hoogkoor der kerk was gebouwd en van waaruit men door een venster op het hoogaltaar kon zien: toen de kerk eenige jaren geleden verbouwd werd, is deze kamer afgebroken.

Door genoemden kooper werden van het kasteel aanstonds de middelbouw en de vleugel, die rechts stond van hem, welke zich tegenover het kasteel bevond, verkocht aan eenen sloopster met last om deze gedeelten van het slot af te breken, wat ook weldra geschiedde. In deze gedeelten van het kasteel bevonden zich do huiskapel en de dans- en receptie-zalen. Het overige van het kasteel, dat de woonvertrekken der vorstelijke familie bevatte, liet van Sasse staan en betrok het metterwoon. De ophaalbrug in den Hofschen dijk deed hij wegnemen en de opening in dien dijk, waarover de brug lag, met aarde volstorten. Later wilde hij ook nog een deel der kazematten van het oude kasteel, die zich tot onder het Meer moeten uitstrekken, doen afbreken, doch de steenen daarvan waren zoo hard, dat hij dit werk moest staken.

Tijdens dat hij het Kasteel te Boxmeer bezat, ontving hij daar het bezoek van Koning Lodewijk Napoleon, dat in dit tijdschrift is beschreven II, blz. 316.

Jonker Leopold van Sasse was den 2° September 1778 te Boxmeer geboren uit het huwelijk van Jor.

de Raet

Gerbrandus Ignatius van Sasse van Ysselt met Maria Cornelia Magdalena de Raet. Hij was reeds in zijn jeugd een ijverig voorstander van het Huis van Oranje, omdat hij daarin de macht zag, welke geschikt was om de tallooze personen in bedwang te houden, die toen in onze oligarchische republiek zochten te overheerschen. Deze gehechtheid aan het Huis van Oranje was oorzaak, dat, toen in 1795 het Stadhouderschap hier te lande vernietigd werd, hij ambteloos burger bleef totdat Willem V in 1803 zijne aanhangers aanried den nieuwen staat van zaken met ijver en trouw te dienen.

Koning Lodewijk Napoleon benoemde hem in 1807 tot jachtofficier. In 1809 werd hij lid van het Wetgevend Lichaam en door Koning Lodewijk is hij bij diens gemeld bezoek benoemd tot ridder in de orde der Unie. —

Het volgende jaar werd hij met Johannes Baptista Verheyen ¹⁾ en Mr Antonius Borret ²⁾ eereburger van Amsterdam, de toenmalige hoofdstad van het Koninkrijk Holland.

In de maand Maart van laatstbedoeld jaar, toen Koning Lodewijk Napoleon aan het Wetgevend-Lichaam instemming vroeg met het ontwerp-tractaat, dat hij den 16^{en} dier maand door zijnen ambassadeur Verhuell te Parijs had moeten doen onderteekenen en waarbij hij aan Frankrijk afstond de tegenwoordige provincies Zeeland en Noordbrabant, alsmede het bezuiden de Waal gelegen deel van Gelderland, was van Sasse het eenige lid van het Wetgevend Lichaam, dat er zich tegen verzette, dat dit Collegie den Koning zou adviseeren het Tractaat te ratificeeren en dat het daarbij te kennen zou geven, dat het wanhoopte aan het voortbestaan der onafhankelijkheid van het overgebleven gedeelte van het Koninkrijk Holland. In een uitvoerig advies wees hij daarbij de mogelijkheid aan om zich tegen Keizer Napoleon te verdedigen, althans om door een krachtig vertoon van moed de eer van den Koning en den Staat te redden.

Koning Lodewijk kwam kort daarna en wel voor het laatst in zijn koninkrijk terug en ontving toen op den eerst volgenden Zondag (15 April 1810) op eene druk bezochte receptie de leden van het Wetgevend Lichaam, onder welke van Sasse. Hij vroeg hem toen volgenderwijze, wat hij in de vergadering over het project-tractaat geadviseerd had: *Quel est l'avis que vous avez émis à la chambre?* en toen deze daarop antwoordde: *Sire, l'avis qui m'était dicté par la conscience*, zeide de Koning diep getroffen tot hem: *Brave homme, si tout le monde eût tenu votre langage, je n'eus pas été placé dans l'embarras dans lequel je me suis trouvé à Paris* ³⁾.

¹⁾ Zie over hem Taxandria II, blz. 25.

²⁾ Zie over hem Algem. Nederl. Familieblad VII, blz. 19.

³⁾ Alg. Handelsblad 26 Maart 1844.

Na de inlijving van Noord-Brabant ¹⁾ bij Frankrijk verliet van Sasse het Kasteel van Boxmeer en vestigde hij zich metterwoon in Gelderland, totdat geheel Nederland bij het Fransche Keizerrijk werd ingelijfd; toen keerde hij naar het Kasteel te Boxmeer terug en had hij daar het voorrecht te komen onder het toezicht der hooge Fransche Politie, die een waakzaam oog moest houden op een ieder, die nog oud-vaderlandsch gevoel in het hart had.

In 1811 vroeg de Hertog van Plaisance bij brief aan van Sasse, waarom hij niet vroeg om de orde der Reunie, die in de p'aats van die der Unie was gekomen en waarom hij deze daartoe niet ter inwisseling aanbood. Hij beantwoordde dien brief niet. Eenigen tijd later vroeg de Hertog van Cadore hem hetzelfde en toen gaf hij dezen ten antwoord: *Je n'ai pas demandé cet échange, parce que je veux conserver comme un souvenir précieux la croix que le roi m'a donnée de sa propre main; d'ailleurs j'ai trop peu de droits à faire valoir et bien certainement ils ne seraient pas d'un grand poids aux yeux de la France, parce qu'ils ne consistent que dans des preuves d'attachement pour ma patrie.*

De Fransche Keizer zond hem daarop ongevraagd het ridderkruis der Reunie en liet hem dat der Unie behouden.

Tot 1813 bleef hij buiten elke betrekking. Toen in dit jaar ons Vaderland zijne onafhankelijkheid herkregen had, behoorde hij tot de notabelen, die geraadpleegd werden over de ontworpen Grondwet van 1814. — In dit jaar werd hij voor Noord-Brabant gekozen tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, wat hij tot 1818 bleef.

Bij de oprichting der Ridderschap van Noordbrabant werd hij daarin door Koning Willem I geadmitteerd bij Besluit van 28 Augustus 1814 en door denzelfden

¹⁾ Zij werd mede bewerkstelligd door C. G. Hultman en wel in het gebouw van het Landdrostambt te 's-Hertogenbosch, thans het gouvernement, zijnde hetzelfde gebouw, waarin hij 4 jaren als gouverneur van Noord-Brabant zouden resideeren.

Vorst werd hij bij Besluit van 1 October 1816 erkend tot den Nederlandschen adel te behooren; bij de latere organisatie van den Ned. adel kreeg hij den titel van baron niet, ofschoon blijkens eene daarvan nog bestaande gerechtelijke verklaring van de schepenen en notabelen van Boxmeer hij en zijn vader steeds den titel van baron hadden gevoerd vanaf dat de Nederlandsche adel dien titel had aangenomen.

Van Sasse was niet ingenomen met de Grondwetten van 1814 en 1815, omdat hij van oordeel was, dat wij hier te lande den regeeringsvorm behoorden te hebben, zooals de Grondwet van 1848 ons dien gegeven heeft. — De Provinciale Staten van Noord-Brabant, die destijds de leden van de Tweede Kamer kozen, vereenigden zich in 1818 met zijne zienswijze niet en kozen daarom Mr Petrus Andreas van Meeuwen ¹⁾ in zijne plaats. — In 1823 kozen zij hem echter weder in de Tweede Kamer. Een paar jaren later werd hij in dat lichaam een der bestrijders van de Regeering, toen zij ondanks dat haar het verkeerde er van onder het oog was gebracht, voortging met de rechtmatige grieven der Belgen in den wind te slaan en zich zelfs niet ontzag om op aanraden van den Noord-Brabanter Mr Pieter Gabriel van Ghert, secretaris voor de zaken van den R. K. Eeredienst, in 1825 de kleine Seminarie voor de toekomstige R. K. geestelijken te sluiten en te Leuven het Collegium Philosophicum op te richten ²⁾. In menige redevoering toonde hij toen aan ³⁾, dat, als zij niet van den door haar

¹⁾ Geb. te 's-Hertogenbosch 27 Jan. 1772, stierf te Maastricht 19 Aug. 1848. Den 23 Juli 1834 werd hij in den adelstand verheven. Uit zijn huwelijk met Rose Solvijns werd geboren Jhr. Mr Eduardus van Meeuwen, de stamvader van de thans nog levende adellijke van Meeuwen's (Zie over hen Rietstap, Wapenboek van den Nederl. Adel).

²⁾ Zie het advies, dat hij daartegen uitbracht, bij: de Gerlache Hist. du Roy. des Pays-Bas II, blz. 90 en vlgd.

³⁾ Toen Koning Willem I hem in dien tijd eens op eene receptie vroeg: Mijnheer van Sasse hebt u in den laatsten tijd

ingeslagen weg terugkeerde, de afscheiding van België er het gevolg van zoude zijn. De Regeering luisterde evenwel naar zijnen raad niet en, wat dientengevolge in het jaar 1830 geschiedde, is aan een ieder te goed bekend dan dat het hier zou behoeven te worden vermeld.

Na het uitbreken van den opstand in België, toen Koning Willem I zijnen zoon, den Prins van Oranje daarheen gezonden had om aldaar naar den stand van zaken een onderzoek te doen, verzocht deze van Sasse om met hem een onderhoud te hebben. Van Sasse heeft zich daarop in October 1830 naar den Prins van Oranje te Antwerpen begeven en daar heeft hij toen aan dezen met eenige andere staatslieden de grieven der Belgen blootgelegd en hem zoozeer van de rechtmatigheid er van overtuigd, dat de Prins van Oranje aan de Belgen eene afzonderlijke constitutie wilde geven ten einde aan hunne grieven tegemoet te komen; in overleg met van Sasse werd toen daarvoor zelfs een ontwerp gereed gemaakt. Tengevolge van de hardnekkigheid van Koning Willem I is evenwel, zooals bekend is, van eene tegemoetkoming aan de grieven der Zuidelijke Nederlanders niets gekomen en daardoor is Zuid- van Noord-Nederland gescheiden geworden.

Van Antwerpen begaf van Sasse zich naar 's Gravenhage en teekende daar de presentielijst van de leden der Tweede Kamer, doch daar het aantal aanwezige kamerleden toen geen 56 meer bedroeg, achtte hij de vergadering van de Tweede Kamer en hare werkzaamheden onwettig en weigerde hij daarom daaraan deel te nemen in afwachting dat de Grondwet, zooals door de Regeering beloofd was, zoude worden herzien. Toen van die Grondwetsherziening niets kwam en hij aan de beurt van aftreding was, schreef hij 30 Juli 1832 aan de Provinciale Staten van Noordbrabant den volgende brief: *„Edel Gr. Achtb. Heeren. Dewijl geest en letter der nog* nog gejaagd? gaf hij hem ten antwoord: Ja, Sire, op de slechte wetten uwer Ministers en ik heb ze geducht geraakt.

bestaande Grondwet (ziet art. 79 en 101) mij uitdrukkelijk verbieden aan de deliberatiën der Tweede Kamer met minder dan 56 tegenwoordig zijnde leden deel te nemen en daar de herziening van dit ons maatschappelijk verdrag wel ad Calendas Græcas verschoven zou kunnen zijn, verzoek ik UEd. Gr. Achtb. bij de aanstaande keuze voor de Staten-Generaal mij onder het getal der candidaten niet meer te rekenen.

Deze gelegenheid neem ik waar om mijnen dank te betuigen voor het sedert zoo vele jaren in mij gesteld vertrouwen en UEdGr. Achtb. de verzekering aan te bieden, dat ik, hoewel van de behandeling der staatszaken verwijderd, echter nimmer zal ophouden de hartelijkste wenschen te vormen voor Vaderland en Vrijheid."

Sedert dien bleef hij van het staatstoneel verwijderd totdat in 1840 de herziening der Grondwet eindelijk zoude plaats hebben; hij stemde er in toe om een mandaat aan te nemen in de Dubbele Kamer, welke voor die Grondwetsherziening gekozen moest worden. De door de Regeering vastgestelde wijzigingen vond hij onvoldoende en toen de Regeering ten laatste aan de beraadslagingen over de Grondwetsherziening een zonderling einde maakte, stond hij op om met krachtige stem te waarschuwen, „dat men die niet zou etangleren". Ook ditmaal werd zijn raad in den wind geslagen; het jaar 1848 leerde weldra, dat dit ook weder ten onrechte was geschied! In 1842 werd hij voor Noord-Brabant op nieuw naar de Tweede Kamer afgevaardigd; hij drong daar wederom aan op eene herziening der Grondwet; stond met kracht voor den maatregel van de conversie der Staatsschuld en vroeg, toen die werd verworpen, de vereenvoudiging der staatshuishouding. Ofschoon reeds ernstig ongesteld zijnde, hield hij nog den 28 Februari 1844 in de Tweede Kamer eene redevoering tegen de *monsterwet* van den minister van Hall. Het was zijn laatste optreden in de Kamer, want tengevolge van de inspanning, die hem dat optreden kostte, nam zijne ziekte

zoozeer toe, dat hij van toen af aan het bed moest houden en reeds den 21^{en} Maart daaraanvolgende te s-Gravenhage overleed. Het Alg. Handelsblad van 26 Maart 1844, waaraan het bovenstaande grootendeels is ontleend, getuigde van hem, dat door zijn dood het Vaderland en in het bijzonder Noord-Brabant een zijner eerbiedwaardigste burgers had verloren; dat hij steeds handelde met onafhankelijkheid, groote zelfstandigheid en ijver; dat hij geen bewind zocht te behagen maar pal stond voor hetgeen hij naar zijne innige overtuiging recht vaardig en nuttig oordeelde voor zijn Vaderland. De Noordbrabanter, de Temps, journal des Pays—Bas, de Catholijke Nederlandsche stemmen, de Précurseur en de Arnheemsche Courant wijdden niet minder waardeerende artikelen aan zijne nagedachtenis.

Hacfort

Den 12^{en} November 1806 had hij te Kleef gehuwd Henrica Johanna baronnes Hacfort tot Oosterholt, geboren te Neerbosch op de Witte Poort 12 Juni 1785 en gestorven op het kasteel te Boxmeer 31 October 1834, dochter van Olivier, heer van Oosterholt en Wayenstein en Theodora baronnes Speyart van Woerden. Uit dit huwelijk werden de navolgende kinderen op het Kasteel te Boxmeer geboren:

1° Rosalie Théodore Marie, zuster van La Trappe te Ubexy bij Nancy, geboren 18 Maart 1808, stierf te Ubexy 2 Februari 1887.

2° Louis Jan Baptist, eerst lid van de 2°, daarna van de 1° Kamer der Staten Generaal voor Noordbrabant, lid der Ridderschap van die provincie, Kommandeur der Orde van den Nederlandschen Leeuw, lid van den Gemeenteraad en Curator van het toenmalige Gymnasium van Boxmeer, geboren 20 Juni 1809¹⁾,

Speyart
v. Woerden.

¹⁾ Zie zijne doopplechtigheden in Taxandria II, blz. 322.

sterft te Boxmeer 23 December 1888, huwde aldaar 10 Augustus 1831 Oliviera Leopoldina Carolina Cavellier van Adrichem, geboren te Amsterdam 19 October 1810, sterft te Boxmeer 1 September 1891, dr van Jor Johannes Ludovicus en Antoinetta Josephina baronnes Hacfort tot Oosterholt. Uit hun huwelijk werden deze kinderen te Boxmeer geboren:

de Kuiper.

- a. Jean Louis, oud-postdirecteur te Tilburg, geboren 1 September 1832, huwde te Veghel 20 Mei 1862 Marie Angélique de Kuiper, geboren te Rotterdam 4 Maart 1835.

Kinderen: Marie Olivie, liefdezuster, geboren 1 Juni 1863; Oliviera, geboren 23 Augustus 1864; Joseph, stierf jong; Eugène, stierf jong; Joseph, geboren 13 Mei 1870; Louise, geboren 30 Augustus 1872; François, geboren 2 Januari 1874; Anna geboren 9 Mei 1878.

- b. Constance, stierf jong.
 c. Leopoldus Constantinus, griffier bij het Kantongerecht te Boxmeer, geboren 5 Januari 1836.
 d. Mr Hendrikus Johannes, oud-rechterplaatsvervanger en wethouder te Amersfoort, heemraad van Eemland, geboren 6 Januari 1837, huwde te Amersfoort 22 Mei 1867 Henriëtta van den Bergh, geboren te Amersfoort 15 Februari 1846. Hun eenig kind Henri stierf jong.
 e. Hubert, stierf jong.
 f. diens tweelingbroeder Joseph, stierf jong.
 g. Franciscus Josephus, geboren 22 April 1839.
 h. Mr Alphonsus Johannes, rechter te Breda, geboren 22 Mei 1840, huwde te Veghel 30 Juni

1880 Jkvr. Anna de Kuyper, d^r
van Jhr. Ferdinand, notaris te
Veghel en Josephine van Rijc-
kevorsel. Hunne te Breda ge-
boren kinderen zijn:

Louis, geboren 24 Juli 1881; v. Rijckevorsel.
Emile, jong gestorven; Henriette geboren
3 September 1884; Auguste, geboren 1 Dec.
1885 en Theodore, die jong stierf.

- i. Josephus, stierf jong.
- j. Mr Mauritius Franciscus, oud-ambtenaar
van het Openbaar Ministerie, geboren 10 Sep-
tember 1845.

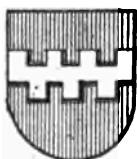
3°. Mr Johannes Baptist, kantonrechter te Gen-
nep en lid der Provinciale Staten van Limburg, geb. 11
Juli 1813, stierf ongehuwd te 's-Hertogenbosch 2 Juni 1891.

4°. Wilhelm Oswald, jong gestorven.

5°. Oswald Wilhelm, jong gestorven.

6°. Mr Gerbrand Ignatius, advocaat te Grave,
geb. 8 Februari 1818, stierf ongehuwd te Grave 27
Augustus 1850.

7°. Mr Leopold Boudewijn Constantinus Lode-
wijk, oud-auditeur-militair te 's-Hertogenbosch, ridder
in de Orde van den Nederlandschen Leeuw,
geboren 29 Juli 1819, huwde te Herwen
en Aerdt 26 Juni 1851 Theodora Maria
Blanca baronnes van Hugenpoth van
Aerdt, d^r van Mr Alexander, minister

v. Hugenpoth. van Staat en Cornelia baronnes van
Wijnbergen tot Bussloo, geb. te 's-Gravenhage 5
Augustus 1825, stierf te 's-Hertogenbosch 15 October
1892. Hunne kinderen zijn:

- a. Mr Alexander Frederik Oscar, raadsheer
te 's-Hertogenbosch, geboren te Waalwijk 20
April 1852.
- b. Camille Marie Louise, geboren te Waalwijk
24 Juni 1853.

- c. Valérie Leopoldine Henriëtte, geboren te Waalwijk 14 April 1855.
  - d. Eléonore Marie Françoise, geboren te 's-Hertogenbosch 28 September 1858, huwde aldaar 22 Januari 1889 m^r Cornelius baron Speyart van Woerden, officier van Justitie te Breda, geboren te 's-Gravenhage 30 Juni 1849, zn. van Eduard, officier der Cavalerie en Anne van den Hove. Hunne te 's-Hertogenbosch geboren kinderen zijn: Eduard, geboren 1 Januari 1890; Maria, geboren 11 September 1891 en Jan, geboren 30 Dec. 1892.
  - e. Mr Constant Auguste Josef, auditeur-militair te 's-Hertogenbosch, geboren aldaar 19 September 1861.
  - f. Marie Thérèse Cornélie, geboren te 's-Hertogenbosch 5 Juli 1864.
- 8°. Frans Willem Theodoor, pastoor te Velp bij Grave, geboren 20 Mei 1821, stierf te Velp 3 Juni 1890.
- 9°. Gertruda Maria Walburgea, liefdezuster, geboren 25 Oct. 1822, sterft te Tilburg 18 Maart 1877.
- 10°. August Jozef Lodewijk, postdirecteur te Heerlen (Limburg), geboren 21 December 1825, stierf ongehuwd te Heerlen 21 April 1895.
- Ten overstaan van den te Boxmeer gevestigden notaris Verbunt verkochten den 28 September 1853 Jhrⁿ Louis, Johannes Baptist, Leopold, Frans en August, alsmede Jkvr. Gertruda van Sasse van Ysselt, kinderen en erfgenamen van Jhr. Leopold Frans van Sasse van Ysselt, het kasteel te Boxmeer met bijbehorende gronden aan Pieter Keer, lid van den Gemeenteraad te Amsterdam, als voogd over Chatarinus Jacobus Louis Spengler. Toen die pupil kort daarna te Rome ongehuwd overleed, ontstond over de vraag, wie zijne erfgenamen waren, eene

procedure, die beëindigd werd bij eene transactie, waarbij aan Catharina Petronella van Spengler, douairière van Guliam Cornelis van Spengler het Kasteel te Boxmeer werd toegewezen. Deze verkocht dat

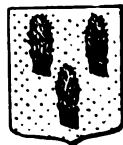
v. Spengler. kasteel 1 Juli 1877 aan m^r Alphonse

Marie Sassen, thans lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal en rechter te Breda, geboren te 's-Hertogenbosch 28 Augustus 1844 uit het huwelijk van m^r Napoleon Sassen, lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal en advocaat te 's-Hertogenbosch en Anna

Sassen.

Hengst voornoemd. Hij deed den Hofdijk afgraven en legde over het Meer eene brug, afkomstig van de voormalige vestingwerken te Grave, zoodat men thans langs de kapel, welke gewijd is aan den H. Johannes Nepomucenus, op het Kasteel van Boxmeer kan komen. Hij huwde met Anna Maria Borel douairière van Jhr. Willem de Grez, uit welk huwelijk geboren werden twee kinderen: Alphons Marie Charles, burgemeester te St. Oedenrode, welke te Tilburg huwde met Cornelia Mutsaers (van wie een zoon Alphonse geboren te St.-Oedenrode 1 September 1898), en Mr Charles Louis Hubert, advocaat te Breda. Den 13^{en} Januari 1897 heeft hij

Mutsaers.

het Kasteel verkocht aan het Bestuur der R. K. Parochiale kerk te Boxmeer. Dit bestuur heeft toen daarop gevestigd eene ziekenverpleging door Liefdezusters van de Orde van den H. Carolus Borromeus. Dezen deden het fraai gestukadoord plafond eener bovenkamer van het Kasteel restaureeren en die kamer tot eene huiskapel inrichtten. De ziekenverpleging voorziet te Boxmeer in eene lang gevoelde behoefte en zoo is dan het Kasteel, waardoor, zooals wij zagen, zoo dikwijls onheilen over die plaats zijn gekomen, thans daarvoor een zegen geworden.

's-Hertogenbosch,

A. VAN SASSE VAN YSSELT.

OTGENS 1).

Naar aanleiding van het verzoek in „Taxandria” 1897 blz. 117 om aanvulling der genealogie Otgens, volgen hier enkele gegevens over dit geslacht, uit mijne familiepapieren getrokken.

Eenige leden der familie de Bont vermeenen recht te hebben op de heerlijkheid Middelharnis, waarvan Dingna de Bont, *vrouwe*, en haar man Jan Tysens Otgens, *heer* was. De broeder van Dingna was Michaël de Bont, mijn bet-over-overgrootvader. In het midden dezer eeuw hebben enkele leden dezer familie zich op nieuw moeten geven hunne rechten op de heerlijkheid te laten gelden, naar het schijnt zonder gevolg.

Ziet hier een brokstuk genealogie :

A. 1°. Jan Tijssens Otgens huwt Dingna de Bont²⁾ bij wie 'hij een natuurlijken zoon had, die, later gelegitimeerd, wordt genaamd Mathijs. Hij volgt sub B.

2°. Dirck Tijssens O leefde in 1665 huwt te Raamsdonk N. N. waaruit :

Franciscus, die volgt sub C.

Joannes.

Cornelis.

N. N., eene dochter.

B. Mathijs O Janszoon geb. te Wasbeek [Waspik (?)] 1673. Hij was advokaat en Presidentschepen te Waspik, huwt Maria Theresia Vervoort van 's-Hertogenbosch, waaruit :

1 Johannes Hubertus geb. 10 Jan. 1694.

2 Arnoldus Matheus geb. 22 Sept. 1695.

) Wij hebben deze bijdrage eenigen tijd in portefeuille gehouden in de verwachting de gelegenheid te hebben deze Otgensen aan den hoofdstam te kunnen verbinden.

Nu dit niet 's gelukt geven wij haar gaarne een plaats, in de hoop, dat anderen gelukkiger zullen zijn. Red.

²⁾ Zij testeert als weduwe in 1703.

- 3 Arnoldus geb. 18 Oct. 1696.
- 4 Maria Catharina geb. 12 Dec. 1697.
- 5 Adriana Maria geb. 24 Juli 1700.
- 6 Augustinus Johannes Wouterus geb. te Delft 28 Jan. 1702.

C. Franciscus Otgens Dirkszoon huwt Adriana Brouwers op 28 Novb. 1740, waaruit Dierk, zonder kinderen, overl. te Leer.

Mathijs huwt Anna Kamp.

Johanna huwt Arnoldus Korste, z. k.

Huberta, was Kwezeloverste te Raamsdonk 3 April 1750.

5 Jan, overl. Raamsdonk, huwt Johanna Brouwer, waaruit:

N. N. Priester te Zwolle; N. N. non te Oosterhout; eene dochter, huwt kapitein Verhaave; een andere advokaat Bunckhuysen.

6 Maria, geb. 3 Juni 1685, huwt 1°. Antony de Bodt (één kind) 2° Hubertus Heeren ob. 11 Jan 1757 (5 kinderen).

Van Mathias Otgens, heer v. Middelharnis, bezit ik een testament dd°. 1806, waarbij hij de Heerlijkheid aan zijne familie vermaakt, waartegen de familie de Bont, zoo het schijnt, in haar binnenkamer zich verzet heeft. De quaestie is nooit rechtsgeding geworden.

Amsterdam, 1897.

BERNARD J. M. DE BONT.

Van denzelfden naam komt nog voor:

Philippus Jacobus Otgens (in de Bijdragen voor het bisdom Haarlem I, bl. 433, 59) als geboren te Oosterhout; hij was 14 jaren pastoor te Zoeterwoude, werd in Juni 1746 pastoor te Leiden en in Dec. 1749 pastoor aan 't Kalf (Zaandam) waar hij nog was in 1763.

Omtrent 1725 was hij kapelaan te Middelburg.

Wie waren zijne ouders?

Benschop.

A. A. J. v. Rossum.

HET BELEG VAN BERGEN-OP-ZOOM.

In den vorigen jaargang van „Taxandria” plaatste ik een tamelijk uitvoerig handschrift, waarschijnlijk een copie, misschien ook het oorspronkelijke, van het *Extract uit een groot journal* enz., door den baron Cronström gehouden, toen hij als opperbevelhebber der vesting Bergen-op-Zoom, deze in 1747 tegen de Franschen moest verdedigen.

Daarbij behooren eenige rapporten, waarvan wel melding gemaakt is, doch die nog geen plaats hebben gevonden.

Ik wil daar thans eenige bladzijden voor inruimen.

Het eerste is het rapport aan den Prins Erfstadhouder, waarvan sprake is in de eerste noot, aan den voet van bladzijde 205 (Taxandria jg. V).

Het luidt aldus:

1747. Le 15 Aout.

Memoire a S. A. S.

Après avoir bien examiné notre situation et celle de l'ennemi toujours en tout supérieur, ma pensée est que la plus fort sortie que nous puissions faire, ne reussira point.

Que quand même elle reussiroit bien ou passablement, l'ennemi ne leveroit point le siege pour cela, que le siege seroit peut etre retardé, de deux ou trois jours, au plus.

Mais si cette sortie reussit mal, a quoy l'apparence est si grande, qu'il y auroit a mon avis dix contre un a gager, contre le bon succes.

En ce mauvais cas qui nous feroit perdre le reste et la fleur des plus braves gens qui ne sont pas encore hors de combat, pourra accélérer la prise de la place de quatre ou cinq jours, plus ou moins.

Car enfin il faut le declarer tout net, qu'on ne doit point se flatter de pouvoit conserver cette place, quelque renfort qu'on nous envoie il est même a craindre que plus il nous en viendra et plus il y en aura de perdus.

J'ay écrit dans les premiers jours de mon arrivée icy a S. A. R. le Duc de Cumberland, et si je ne me trompe, a Mr. le Marechal Bathiany que je n'esperois point la delivrance de cette place, qu'exterieurement et par la grande armée, cela a été toujours mon sentiment et ce sentiment n'a point été unique.

Cependant je fais et feray, tout ce qui est possible pour allonger le siege resolu d'essuier l'assaut au corps de la place et même jusques dans les ruës, si l'ennemi ne nous passe sur le ventre, malgré les retranchemens que nous faisons deja dans les Bastions et les baricades que nous faisons dans les ruës, apres quoy la place ne sera pas encore sauvée.

Il y a un fort mauvais cas encore, et des plus embarrassant pour moy, qui ne songe point a la conservation du petit reste de mes jours, mais a celle de tant d'autres honnettes gens qui peri.oit avec moy, sans sauver cette place importante.

Ce mauvais cas est que pour sauver l'acces de l'Isle de Tolen, il faut inonder le Polder d'Auvergne plusieurs jours avant la prise de la place. Mr. de Haeren ¹⁾ a cru que cette inondation pouroit se faire en quatre ou cinq jours de tems, et disoit que j'en serois responsable si je n'avertissois quatres jours en avance. A present apres avoir examiné la chose avec le directeur du Han ²⁾ il est en doute s'il ne faudra bien longtems pour la faire et même si elle sera parfaitement faisable pendant cette secheresse, J'attens lu dessus encore l'avis d'un homme des plus entendus et des mieux experts. Mons. Verelst ³⁾ a écrit pour le faire venir de Tergoes ou il est me'decin il s'appelle Hattinga⁴⁾.

¹⁾ De bekende Willem van Haren, die Gedeputeerde te Velde was tijdens het beleg van Bergen-op-Zoom.

Hij bezat het kasteel van St. Oedenrode, alwaar hij in de kerk begraven ligt.

²⁾ Deze naam is onduidelijk: er kan ook *da Han* staan.

³⁾ Zie over hem de noot op bladz. 205 van jaarg. V.

⁴⁾ Zie over hem de noot op bladz. 269 van jaarg. V.

Des qu'on commencera a former cette inondation l'allarme sera d'abord fort chaude.

Si l'on commence a la former trop tot la disette de toute chose deviendra fort sensible et augmentera tous les jours tant icy que dans le camp et le long de la Ligne, par manque de communication avec Tolen. Si l'on commence trop tard, Tolen pourra etre emporté avec le reste.

Je demande tres humblement un ordre positif de quelle maniere me conduire a cet egard, touchant cette inondation.

Un ordre positif encore pour quand l'ennemi sera maitre de la breche au corps de la place, de quelle maniere me conduire alors; si je puis permettre aux Battaillons du camp, a quelques gens d'Artillerie, Ingenieurs, et Mineurs etc. de se retirer vers Steenbergem et plus loin, chacun voudra partir il n'y a qu'un seul chemin, ainsi l'embaras sera grand quand même ils partiroient successivement.

Et si preallablement je dois mettre quelques Battaillons dans l'Ile de Tertolen pendant que l'acces en est libre; cet acces sera selon moy, plutot gaté que l'inondation du Polder d'Auvergne formée, car le chemin qui conduit a Tolen est si bas que malgré la secheresse il y a des endroits incommodes a passer deja.

Ainsi il faudra les y mettre a tems et avant que l'on commence l'inondation.

—o—

Op deze memorie volgt het antwoord van den Prins van Oranje, eveneens in de Fransche taal.

—o—

De S. a. S. du 16, r^e le 17 aoust 1747 apres avoir repondu a la Lettre j'ay envoye mes reflexions sur ce memoire le 20.

Je divise pour m'expliquer avec d'autant plus de precision, et toute la clarté dont je suis capable, le memoire que j'ai reçu cette nuit de Votre Excellence en trois chefs generaux, qui chacuns sont subdivisez en quelques articles

particuliers, les chefs generaux regardent l'un ce qui concerne la deffence et le secours de Bergen op Zoom; le second la formation des inondations sur les derrieres de Bergen pour couvrir l'Ile de Tholen. Et le troisieme des Ordres que Votre Excellence demande.

1°. *Quand au premier Votre Excellence y fait d'abord mention des sorties et me paroît pencher à les déconseiller, ce seroit trop presumer de moi même que d'insister sur cet Article, dès lors que V. E. et les autres Generaux qui se trouvent sur les lieux, et ainsi en etat d'examiner tout avec toute l'attention et l'exactitude requise, jugent la chose absolument impracticable, ou d'une execution, dont le danger ne seroit pas recompensé par l'avantage qu'on en pourroit esperer. Ainsi après que V. E. aura encor meurement pesé le pour & le contre, et entendu le Collonel May, qui a, selon son zèle et sa valeur reconnue, paru avoir formé quelque projet a cet egard, je m'en remets a sa determination par rapport a cet article. La conservation des braves gens pour la deffence des ouvrages detachés et de la brèche à la capitale meritant certainement toute notre attention, il est juste qu'on les epargne tant que possible, si cependant on apprennoit que l'armée faisoit des dispositions a venir au secours, ne seroit il pas à propos de retarder le plus que faire se pourra les travaux de L'ennemi même, en y Sacrifiant quelque monde? Je remarque bien que V. E. dit dans son memoire, que la sortie reussissant, cela pourroit retarder de deux ou trois jours au plus le siege, mais que la chose manquant it seroit acçelleré de quatre ou cinq, et qu'ainsi Elle pense qu'il y a plus à perdre qu'a gagner, mais qu'Elle me permette de remarquer aussi que plus les batteries des ennemis approchent de la Place, plus il importe de les ruiner et enclouer, & moins de chemin nos gens ont à faire pour s'y rendre.*

2°. *Je vois aussi que Votre Excellence pense que quel- que renfort que j'envoie dans la Place, on ne doit pas*

pour cela se flatter de la conservation par la, ainsi je ne detacherai provisionnellement plus de nouveau Battaillons ni pour la Ville ni pour les Lignes jusqu'a ce que j'aie recu des avis ulterieurs de Votre part.

Pour ce qui regarde l'idée de Votre Excell : que la Place ne pouvoit etre efficacement secouruë et delivree qu'c.terieurement par la grande armée, vous savez que j'ai toujours ete d'avis qu'un corps assés considerable, sinon l'armee entiere ce que j'aurois preferé si cela se pouvoit, devoit etre detaché pour tenter avec plus d'espoir de succes la levée du Siege ; je ferai encor par un expres que j'enverrai au Duc des instances pour qu'il tache de venir delivrer une place dont la conservation nous est si importante, mais je prevois que ce sera une chose qui rencontrera bien des difficultez, d'autant qu'il me paroît que toute la generalité de l'armée est d'opinion, et ne peut se former d'idée qu'une place ouverte par derriere, et qui a ses communications libre, et un corps de tant de Battaillons pour les soutenir, puisse courrir risque de succomber si facilement, et qu'on aura de la peine à réussir a les faire revenir de ce sentiment.

V. E. fait parfaitement bien de songer à faire achever des Retranchemens dans les Bastions, leurs gorges sont si larges qu'on en peut faire de tenailles qui pourront produire un feu croisé très redoutable, mais avant qu'on en soit la, le fossé sec se me semble est encor susceptible de bien des chicanes, et ne pourroit on pas aux passages par où L'ennemi doit cheminer fraiser la Lunette de palissades & former ainsi comme une coupure dans le fossé, qui avec des sacs a terre, pourroit servir d'un retranchement independamment des excavations qu'on y peut faire jusqu'a fleur d'eau ou jusqu'a la source, pour empêcher les mineurs ennemis de traverser le fossé. Enfin si toutes ses ruses venoient à nous manquer et ne faisoient que blanchir, pour derniere ressource, ne pourroit on pas donner l'eau dans le fossé, et ainsi reduire L'ennemi a devoir combler le fossé avant que de songer à prendre

un ouvrage, lesquels devoient encor tous etre minés au plus vite, autant qu'on en pourra venir à bout pour les faire sauter quand on ne pourra plus les maintenir, et que l'ennemi voudra s'y etablir.

(Wordt vervolgd.)

W. J. F. JUTEN.

GENEALOGIE VAN HET GESLACHT VAN
HORENBEECK.

IV.

VAN BROECKHOVEN.

v. Broeckhoven.

*I Rogier van Broeckhoven*¹⁾, gestorve 13 Febr. 1659, trout *Joanna van Hoorenbeke*, gestorve 1652. (Zie genealogie van Horenbeeck III) Hieruit :

¹⁾ Jonker Rogier van Broeckhoven huwde in de St. Janskerk 25 November 1597 Johanna van Horenbeeck.

Hij was de derde zoon van Mr. Hendrik van Broeckhoven (oudere broeder van Mr. Rogier of Rutger, de vader van Josina-Aart van Horenbeeck, hiervoor sub IIIf genoemd) en Johanna van Weert, gezegd van der Stegen, dochter van Christiaan van Weert Janszn. en Sophia van den Oever. Mr. Hendrik van Broeckhoven, schepen en raad, rentmeester 1577-1580 en vervolgens 1588-1595 pensionaris van 's-Hertogenbosch, sedert raad en rentmeester-generaal der Staten van Brabant in het kwartier van den Bosch, prins en hoofdman der rederijderskamer Mozesbosch (na zijn dood volgde hem zijn broeder Mr. Rogier in dit eereambt op). Zijn zilveren schepenzegel wordt bij het Noordbrabantsch Genootschap bewaard. Mr. Hendrik testeerde 6 October 1598, na in 1570 aan de hooge school te Leuven twee studiebeurzen gesticht te hebben.

Hij stierf 19 Juli 1604, zijne gade 10 October 1605.

Beiden werden begraven in de kerk te Rumpst bij Antwerpen met dit grafschrift :

II^b Peter van Broeckhoven, canonick tot Santen ¹⁾.
II^c Henrica van Broecheven trout Adriaen
Diricx.²⁾

Hij huwde met Dorothea de Berty, bij welke hij twee zonen had:

Jonker Frans Paulinus van Broeckhoven, heer van Veghel en Erp, schepen van Antwerpen in 1656, 57, 58, 62, 69, 70, 71, 73 en 75.

Jonker Eduard van Broeckhoven, gezegd de Berty, die volgt.

Christiaan van Broeckhoven en zijne gade liggen begraven in het koor der kerk te Rumpst bij Antwerpen met dit grafschrift:

HIER RUST DEN WELÉDELEN JONCHEER
 CHRISTIAEN VAN BROUCKHOVEN,
 UYT DE FAMILIE VAN
 STAECKENBORCH,
 SCHEPEN DER STADT VAN ANTWERPEN
 ENDE DAERNAER EERSTEN RAEDT-PENSIONARIS DER
 SELVER STADT,
 DIE WAS OUDSTEN SONE WYLEN JONCHEER ROGIER,
 STERFT DEN 8 OCTOBER A^o 1663 OUT 64 JAEREN
 9 MAENDEN.
 ENDE WELÉDELE VROUWE
 DOROTHEA DE BERTY,
 SYNE HUYSVROUWE, DOCHTER WYLEN JONCHEER THEODOOR,
 SECRETARIS ORDINARIS IN SYNE MAJESTEYTS SECRETEN RAEDT,
 ENDE VAN VROUWE AGNES VAN BOISSCHOT.

(Kwartieren:)

Broeckhoven.	Doerne.	Weerdt.	Oever.
Horenbeeck.	Reeck.	Wolff.	Moins.
de Berty.	Gertaldo.	Moys.	But.
Boisschot.	Doerne.	Trencke.	Oudenhagen.

¹⁾ Kanunnik der collegiale kerk van St Victor. Hij moet te Santen omstreeks 1670 overleden zijn.

²⁾ Hij was kapitein eener compagnie kurassiers ten dienste van Spanje, hield garnizoen te 's-Hertogenbosch, onderscheidde zich bij de verdediging der stad in 1629 en heeft later garnizoen gehouden te Breda en Antwerpen. Bisschop Michaël Ophovius spreekt een paar maal van hem in zijn Diarium van het beleg van den Bosch.

v. Cannaert.

*II^a Isabella van Broeckhoventrouw
Guilliam Absalons.¹⁾*

*I^e Joanna van Broeckhoven trouw
Mathijs van Cannaert.*

*IIIe Alegondis van Broeckhoven
trouw Oudart Garnier.²⁾*

¹⁾ Jonker Guilliam of Willem Absalons, licentiaat in de rechten, was schepen en raad van 's-Hertogenbosch. Zijn schepenzegel is afgebeeld in *Taxandria* II, bldz. 31.

Het zilveren cachet wordt bewaard bij het Noord-Brabantsche Genootschap.

Hij was een zoon van Godfried, raadsheer te Leuven, en Ida van Nieuwenhuysen Dominicusdr.

De dochter van Willem Absalons en Isabella van Broeckhoven, Antoinetta Maria genaamd, huwde Alard Adriaan van Rietwijck, baron van Rocquigny, heer van Paddeghem, Ten Berghe, Linghem en Fontaines.

Antoinetta stierf 10 Juni 1715, haar echtgenoot 8 October 1694.

• Beiden werden begraven bij hare ouders in de St.-Catharinakerk te Brussel.

²⁾ Jonkvrouw Allegonda van Broeckhoven huwde eerst Oudart Garnier, heer van Novion, Schelle en Niel, oudste zoon van Flaminio Garnier (sterft 4 Juni 1592), heer der gemelde goederen, secretaris van den Raad van State en van den Geheimen Raad, en van Barbara de Reverset, — in tweede huwelijk met Francois de Berty, heer van Berlaar en Berthem.

Uit het eerste huwelijk sproot slechts eene dochter n. l. Lambertina Ernestina Garnier, vrouwe van Novion enz., die trouwde met haar neef Eduard van Broeckhoven, gezegd de Berty, bovenvermeld.

Deze Eduard was heer van Erp, schepen en in 1691 en 1697 eerste burgemeester van Antwerpen.

Hij kwartileerde zijn wapen met dat van Berty en voegde er het wapen van Gertaldo als hartschild aan toe.

Zie over het geslacht van Broeckhoven *Nobiliaire des Pays - Bas* en Butkens, *Trophées du Brabant*.)

DONCKERS.

Donckers.

*I. Joan Baptiste Donckers*¹⁾ trout
*Adriana van Hoorenbeke*²⁾. (Zie genealogie van Horenbeeck III g 2^a) Hieruit:

*II^a Helena Donckers*³⁾ trout *Gijsbert Henrick van Susteren*⁴⁾.

Hieruit vijf kinderen n.l.:

(¹) Joan P. D. was een zoon van Melchior D. bierbrouwer in 't Swarte Ancker op den Vuchterdijk te 's-Hertogenbosch; en luitenant der Kloveniersschutterij, en van Helena van de Graeff, dochter van Govart v. d. Gr. Gerardszn. en Maria van Sambeeck.

Melchior D. stierf 31 October 1647, Helena van de Gr. overleed 5 October 1631, Govart v. d. Gr. sterft 22 December 1620, Maria van Sambeeck 9 Juni 1626.

Melchior Donckers was een zoon van Jan D. Nicolaaszn. bij Maria van Dueren Lodewijksdr.

Joan Baptist D. ontving voor belangrijke diensten aan het Weeshuis bewezen, bij besluit van het stedelijk bestuur van 29 Augustus 1636, eene vereering van 300 gulden, — de eene helft door de stad, de andere helft door het Weeshuis te betalen.

Hij stierf 19 Augustus 1667, zijne echtgenoot Adriaana van Horenbeeck 29 December 1687.

Allen werden begraven in een grafkelder in de St.-Catharina- of Kruiskerk.

Mr Elias D., licentiaat in de rechten, een zoon van Melchior voornoemd, versierde dezen kelder met eenen fraaien zerk. Hij overleed 16 Augustus 1673 en rust er mede onder. Mr. Elias D. werd in 1657 lid der Lieve Vrouwebroederschap.

²⁾ Gedoopt 27 Maart 1608.

³⁾ Gedoopt 29 Maart 1630.

⁴⁾ Gijsbert van Susteren, afkomstig van 's-Hertogenbosch, was koopman te Amsterdam. Hij onderteekende (volgens Th. van Rijckevorsel, Het R. K. Maagdenhuis te Amsterdam, blz. 83) in 1672 de artikelen van het St. Caecilia Collegie van het H. Sacrament aldaar. Van Susteren werd in 1674 door Karel II, koning van Spanje en vorst der Zuidelijke Nederlanden, in den adelstand opgenomen.

Het wapen dezer familie is een gekwartileerd schild: 1 en 4 in rood een gouden keper, vergezeld boven van twee rechtsziende (van het schild zelf) hertenkoppen, onder een aanzienenden leeuwenkop, van hetzelfde metaal, 2 en 3 in blauw een zilveren iad.

- a. *Franciscus van Susteren, jesuit*¹⁾.
 b. *Martinus van Susteren, jesuit*²⁾.
 c. *Henrick Joseph van Susteren, vicaris van 't aartsbisdom van Mechelen*³⁾.
 d. *Melchior van Susteren trout*

v. Susteren.

---

¹⁾ Hij was in 1709 pastoor van de statie genaamd het St. Catharinasteegje te Utrecht. (Archief v. h. aartsbisdom Utrecht, V, blz. 301). Hij leefde nog in 1725.

²⁾ Hij zag het levenslicht 15 Nov. 1672 te Amsterdam, trad 27 Sept. 1691 in de Sociëteit van Jezus te Antwerpen, werd priester gewijd 22 Sept. 1703; te Alkmaar werkzaam 1706—07 aldaar bij plakkaat van 1 Sept. 1706 uit de stad gebannen. Hij komt op Palmzondag 1709 uit Utrecht gezonden te Dockum en blijft aldaar tot den zomer van 1720. Door de vlucht ontkomen aan gevangenis en geldboete, wijkt hij naar het vrije Ameland, vertrekt na eenige maanden en vertoeft eenigen tijd op de stins Liaukama bij Harlingen, toen eigendom van den R. K. edelman Theodorus van der Laen. Hij wordt in 1721 naar Vlaanderen geroepen en sterft 2 Aug. 1727 als rector van het collegie te Kortrijk. (Archief v. h. aartsbisdom Utrecht, V, blz. 301; Bijdragen v. h. bisdom Haarlem, III, blz. 254, IV, blz. 432.

³⁾ Hij werd geboren te Amsterdam 22 Juli 1668. Hij was eerst secretaris van den aartsbisschop van Mechelen Humbertus Guilielmus à Præcipiano, werd officiaal, kanunnik der metropolitaankerk aldaar en vicaris-generaal van het aartsbisdom

Hij zag zich in 1715 door keizer Karel VI tot XIV^{en} bisschop van Brugge benoemd, bekrachtigd bij breve van paus Clemens XI d. d. 11 Dec. van gezegd jaan, ontving de bisschopswijding te Mechelen 22 Maart 1716 en deed zijn plechtigen intocht 29 d. a. v. te Brugge.

Hij stierf 6 Maart 1742 en werd begraven onder een prachtige wit marmeren tombe, versierd met zijne beeltenis, vervaardigd door den beeldhouwer Hendrik Pulinx; welke tombe men nog heden ziet in het koor der St. Salvatorskerk te Brugge.

De tombe draagt dit den kerkvorst lofgevend opschrift:

juffr. Constantia Barboe tot Amsterdam. ¹⁾

INCOMPARABILI SUO MECAENATI, PATRONO MUNIFICENTISSIMO,
OPTIMO PATRI HENRI JOSEPHO VAN SUSTEREN, XIV. HUIJUS
CIVITATIS EPISCOPO, QUALI QUANTOQUE VIRO! 6 KAL.

MART. 1742 VITA FUNCTO, HOC MANSOLEUM, PERENNI
GRATI ANIMI SYMBOLO SEMINARIUM BRUGENSE
BONORUM EJUS EPISCOPALIMUM BERES EX
ASSE, FILIALI PRORSUS PIETATE CREXIT.

Zijn portret in kopergravure door P. Wauters is geplaatst in Beaucourt de Noortvelde, *B.schrijf. der heerlijkhed en lande van den Proossche*. Brugge 1764.

Het wordt niet vermeld in de bekende Portretwerken van Muller en van Someren. Op eene kunstveiling te Brussel in 1822 kwam een geschilderd portret van dezen kerkvorst voor op paneel, hoog 77, breed 54 cM.

Hij voerde als kanselier van Vlaanderen het blazoen van dit gewest, zijnde een zwarten leeuw op een goud veld, als hartschild op zijn familiewapen.

¹⁾ Melchior van Susteren, heer van 's-Gravenwezel, geboren te Amsterdam en wonende te Antwerpen, gehuwd met Maria Constantia Barbou, werd bij diploma van Keizer Karel VI in dato 7 September 1717 in den adelstand opgenomen, zoo dit nog noodig was of anders daarin erkend, en verheven tot ridder van het H Roomsche Rijk, deze titel overgaande op al zijne wettige mannelijke afstammelingen; met toestemming zijn wapenschild met twee met goud gekroonde aanzijnde helmen te mogen versieren. Deze riddertitel werd bij diploma van 19 Januari 1735 nader bevestigd.

Zijn zoon Gijssbert Frans van Susteren, heer van 's-Gravenwezel, huwde Maria Helena Roose, dochter van Jan Alexander, majoor der stad Antwerpen, en Isabella Victoria de Renialme, gezegd de Cordes. Uit dit huwelijk sproten kinderen.

Jan Alexander Roose was een zoon van Albert, ridder, heer van Seclin en Martinsart, majoor der stad Antwerpen en Christina Barbara van Liere, gezegd de la Torre. Isabella Victoria de Renialme had tot ouders Balthasar, schatmeester van Antwerpen, en Maria Beatrix della Faille. (Nobiliaire des Pays-Bas.)

Maria Constantia Barbou was een dochter van Karel B., lid van het Sint Caecilia College te Amsterdam (geb. aldaar 1623, overl. 1696) bij Cornelia Tonsini (geb. 1639 Amst.); zij huwde in 1717 met Melchior v. S., die 1741 te Antwerpen stierf. Zie *gic Barbou* in Limburgs Jaarboek I, 122. RED.

Hieruit een zoon :

Gijsbert van Susteren, trout 1717 juffr. . . . .

Roose.

e. Adriana van Susteren, 1) geestelyke dogter.

II^b Agnes Donckers trout Judocus Calendries 2), griffier van Dendermonde.

Hieruit :

1°. Maria Agnes Calendries trout . . . . van Stricht, schepen tot Dendermonde 3).

2°. Adriana Maria Calendries, bagijntje.

3°. Judocus Georgius Calendries, griffier van

---

1) Adriana van Susteren behoorde tot de weldoeners van het R. K. Maagdenhuis te Amsterdam (Th. v. Rykevorsel A. W. bidz. 76). Zij leefde nog in 1712.

2) In eene Bossche schepenakte van 19 April 1712 (Reg. 529, fol. 327) wordt Judocus van Calendries, licentiaat in de beide rechten en oud-griffier van Dendermonde genoemd.

Behalve de hier vermelde kinderen sproten uit het huwelijk van Calendries en Donckers nog :

Mathilda Louisa van Calendries, geboren te Dendermonde 16 Maart 1666. Zij huwde 5 October 1683 met consent van den paus haar neef Petrus Jacobus Schoutheete, eenige zoon van Frans en Maria Spanoghe.

Petrus Jacobus Schoutheete was 12 Mei 1658 geboren op het kasteel Berlaere, tusschen Dendermonde en Gent, werd 1706 burgemeester der eerstgenoemde stad en stierf 17 Mei 1724.

Uit zijn huwelijk sproten zes kinderen, welke met zijne weduwe door Keizer Karel VI bij diploma van 14 Nov. 1733 in den adelstand werden opgenomen. Mathilda Louisa van Calendries verwisselde het tijdelijke met het eeuwige 24 Januari 1749.

Het wapen van Schoutheete vertoont een paar gouden kluisters (boeien) op een zwart schild.

3) Maria Agnes van Calendries huwde met Jan van der Stricht, heer van het Hof van Caneghem, advocaat bij den raad van Vlaanderen en schepen te Gent.

Zij deed als weduwe het verzoek de kinderen uit haar huwelijk in den adelstand op te nemen, aan welken wensch bij diploma van 26 Mei 1723 werd voldaan en hun als wapen toegekend: een zwart schild, beladen met een keper, vergezeld van drie torens, alles van goud. (Zie *Nobiliaire des P. B.*)

*Dendermonde trout juffr. Maria Anna Brelius tot Weert, dochter van . . . . Brelius en juffrouw Bocholt.*¹⁾

IIe Maria Donckers², trout Willem Zyberts³)

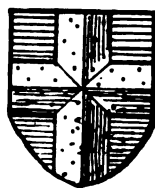
Hieruit:

v. Straelen.

*1°. Pieter Zyberts J.
U. L. ongetrout gestorven.*

2. Maria Agnes Zyberts trout a Adrianus van Straelen⁴) J. U. L. en b Henrick Musch⁵).

Musch.

¹⁾ Te 's-Hertogenbosch wordt op het stadhuis een gedreven zilveren beker van het Kramers- of Koopliedengild bewaard, waarop deze familienaam voorkomt. Het opschrift luidt:

„Ik ben uit koolen brant door iver vuer geboren,
Door wil der Deeken en toeslaen van gezworen:
Wouter van Vechel, Philips Rijnshagen ende dan
Den derden Deeken, Hermen Wijnants van Resan
Met July Schotelmans, Anthoni van Weerthuysen,
Thomas van Bocholt en Anthoni Pas deen bruysen
De smis om mijn geboort, soo dat ick nu met glans
Prael voor het Cramersgilt, door vlijt der seven mans. Anno 1664.”

²⁾ Zij werd 5 September 1623 in de St. Janskerk gedoopt.

Peter en Meter: Melchior Donckers en Agnes van Horenbeeck.

³⁾ Deze familie voerde tot wapen: gedeeld, I een zwarte leeuw in zilver. II doorsneden: a. 3 zilveren ringen in rood (2 en 1); b. 3 roode ringen in zilver. (2 en 1.)

⁴⁾ Mr Adrianus van Straelen was een zoon van Adrianus Simonszn. van Straelen en advokaat, wonende te Helmond. Uit zijn huwelijk met Maria Agnes Zyberts sproten Willem en Petrus of Pero van Straelen, licentiaten in de rechten, wonende te Helmond

Mr. Petrus was heer van Milheeze, werd in 1715 lid der Lieve-Vrouwbroederschap te 's-Hertogenbosch, testeerde voor den notaris Johannes François Walraven te Helmond 5 December 1742 en overleed den laatsten dier maand aldaar. Hij schijnt Milheeze van zijn stiefvader (die volgt) geërfd of gekocht te hebben. Zijn broeder Willem wordt op 22 Januari 1743 zijn eenige erfgenaam genoemd.

Zijn wapen is afgebeeld op de *Wapenkaart der 36 Heeren van de Lieve-Vrouwbroederschap*. Eene reproductie dier kaart heeft het *Algem. Nederl. Famieblad* VI, pl. 4.

⁵⁾ Hendrik Musch, heer van Milheeze, komt in eene acte

Van't eerste bedde alleen kinderen:

- I. *Willem van Straelen J. U. L.*
- II. *Pieter van Straelen J. U. L.*
- III. *Adrianus, jonck gestorve.*
3. *Melchior Zyberts J. U. L., raetsheer tot Brussel*¹⁾.
4. *Helena Zyberts trout Gerard van Zantvoort*²⁾ *J. U. L.*

Hieruit:

- I. *Boudewijn van Santvoort.*
- II. *Adriana Maria van Santvoort, ongehuwd gestorve.*
- III. *Catharina van Santvoort.*
- IV. *Henrick van Santvoort.*
- V. *Gerard van Santvoort.*

van 21 Februari 1705 als echtgenoot van Maria Agnes Zyberts voor. Onze genealogie zegt, dat uit dit huwelijk geen kinderen sproten. Dit was echter wel het geval: in eene acte van 24 April 1721 toch worden als zoodanig genoemd Petrus en Matthias Musch.

Blijkens deze akte was Maria Agnes Zyberts overleden. (Zie Aug. Sassen, Protocollen der Helmondsche Notarissen.)

Matthias Musch was heer van Seldensat (adellijk huis te Berlicum), werd in 1718 lid der Lieve-Vrouwebroederschap en was in 1727 proost dezer vereeniging.

Zijn wapen is mede afgebeeld op bovengemelde wapenkaart, doch het veld is daar zilver.

Het bekende handschrift van v. Zuylen in Her. Bibl. gepubliceerd geeft het veld blauw.

¹⁾ *Raet ordinaris in syner Catholycke Majesteyts Raet tot Brussel*, volgens meergemelde acte van 1712.

²⁾ Mr. Gerard Boudewijnsz. van Santvoort was administrateur der baronnie Boxtel. Zijn zoon Boudewijn wordt in bovengemelde acte van 1712 meerderjarig genoemd.

Mr. Gerard gaf 9 Oct. 1681 voor schepenen van den Bosch kwijting aan Wouter van Vechel, als executeur in den beedel van zijn grootmoeder Maria van Heeswijk.

(Dit stuk bij het Noordbrab. Genootsch.)

5. *Joanna Zyberts trout Carel Biesthoven*¹⁾
tot Antwerpen.

II^d Melchior Donckers trout Margaretha van Zutphen, dogter van Daniël van Zutphen en Engela Glijmmert, hij sterft den 9 Mei 1689.

*IIe Martin Donckers trout Mechtelt van Boxmeer*²⁾, *sy sterft 4 Juny 1689*³⁾.

Uit het huwelijk van Melchior met Margaretha van Zutphen (II^d) zoomede uit het huwelijk van Marten met Mechtelt van Boxmeer (IIe) sproten kinderen.

In onze geslachtslijst zijn de namen van al die kinderen opgegeven. Er blijkt echter niet uit, welke kinderen tot het eene en welke tot het andere huwelijk behooren. De doopregisters en andere bescheiden hebben ons geleerd, dat de kinderen aangeduid onder 1, 2, 4 en 6 behooren tot het huwelijk Donckers- van Zutphen⁴⁾, de andere tot het huwelijk Donckers- van Boxmeer. Hunne namen volgen hier door elkaar, gelijk de genealogie ze opgeeft:

1. *Jan Baptist Donckers ongetrouwt gestorve*⁵⁾.
2. *Maria Angela Donckers trout Victor*

¹⁾ Volgens meergemelde acte van 1712 jonker Carlo of Charles van Biesthoven.

Zijn wapen was gekwartilleerd: 1 en 4 in goud drie groene boomen, 2 en 3 in blauw een leeuw van zilver, verder omboord van hetzelfde metaal, bezet met 8 zes puntige roode sterren.

²⁾ Zij was eene dochter van Gijsbert van Boxmeer en Catharina van Susteren.

³⁾ Deze sterfdag is juist. Zij werd begraven in de Kruiskerk bij haar mans ouders.

Volgens *de Navorscher* 1889, blz 492 berustten de portretten van Martinus Donckers en Mechtildis van Boxmeer nog onlangs in eene kapel onder Gemert.

⁴⁾ Hiertoe behoort ook Guilielmus, gedoopt 5 Februari 1678, niet in onze genealogie genoemd.

⁵⁾ Gedoopt 12 Januari 1668.

van Beughem ¹⁾, J. U. L. en resident van de Duytsche orde.

3. Daniël Donckers ²⁾, jesuït en missionaris tot 's-Hertogenbosch.

4. Johanna Donckers, Ursuline tot Antwerpen. ³⁾

5. Nicolaas Donckers, jesuït gestorve ⁴⁾.

6. Adriana Elisabeth Donckers, geestelijke dogter ⁵⁾.

¹⁾ Hij was een bekwaam rechtsgeleerde. Hij gaf in 't licht: *Costuymen ende Usanlien der Hooftstat ende Meyerye van 's-Hertoghenbossche*. 's-Hertogenbosch bij Jan Scheffers, Boeckdrucker in 't Vergulde Missael 1684.

Zie over een minder prettig geval, hem in 1635 overkomen: van Heurn, *Hist. van 's-Hertogenbosch* III, blz. 290—294.

Hij werd met zijne gade begraven in de St. Janskerk met dit grafschrift:

HIC SITUS EST PERILLUSTRIS AC AMPLISSIMUS
DOMINUS D. VICTOR DE BEUGHEM, EQUES
MILITIAE CHRISTI INCLITI ORDINIS TEUTONICI,
CONSILIARIUS. ET AD TRACTATUS PACIS RYSVICIANAE
ABLEGATUS PLENIPOTENTIARIUS. OBIIT 5 OCTOBRIS 1715.
ET D. MARIA ANGELINA DONCKERS UXOR, OBIIT. . . .
BENE ILLIS LECTOR APPRECIARE.

Zij moet 14 Maart 1724 overleden zijn.

²⁾ Zie over hem Schutjos, *Gesch. v. h. bisdom 's-Hertogenbosch* IV, bldz. 292. Volgens *Taxandria* I, bldz. 179 zou hij in 1670 te 's-Hertogenbosch geboren en in 1744 te Antwerpen overleden zijn.

³⁾ Johanna Francisca werd gedoopt 5 October 1675.

⁴⁾ Volgens *Taxandria* t. a. pl. zag hij het levenslicht te 's-Hertogenbosch in 1674. Reusens, *Analectes pour servir à l'hist de la Belgique*, XLVIII, bldz. 31, vermeldt zijn dood op 9 Mei 1706 te Leuven.

⁵⁾ Gedoopt in de bidplaats van Sint-Jan 13 Februari 1679; begraven volgens het Grafboek der Grooten of St. Janskerk 22 Juli 1760.

Johannes Ludovicus Schoutheete, griffier van Den dormonde, verhief 5 September 1764 vóór den raad en leenhove van Brabant zijn leen in den Gegel onder Helvoirt, hem aangekomen als erfgenaam van Adriana Elisabeth Donckers.

Deze Schoutheete was een zoon van Petrus Jacobus en Mathilda Louisa van Calendries bovengemeld.

7. *Catharina Donckers trout Joseph Boudingem, gebortig van Ceulen*¹⁾.

Hieruit acht kinderen:

a. *Adriana Maria Boudingem, begijnne tot Lier.*

b. *Mechtildes Boudingem, begijnne tot Lier.*

c. *Petrus Boudingem.*

d. *Maria Theresia Boudingem, begijnne tot Loven.*

e. *Eduardus Boudingem, minderbroeder, obiit 11 October 1713.*

f. *Anna Boudingem.*

g. *Joanna Boudingem.*

h. *Gijsbertus Boudingem.*

8. *Jan Baptista Donckers, capiteyn onder de keyserse*²⁾.

9. *Gijsbert Donckers, ongetrouwt gestorve.*

10. *Elias Donckers, jonck gestorve.*

Hij was geboren 17 April 1698, huwde te Brugge Isabella Maria van Steelant, dochter van Jan Baptist en Catharina Jacoba Verbiest, en stierf 18 April 1771.

Bij zijnen dood kwam dit leen door koop aan Jacobus Watren, wiens vader on voogd Johan Watren daarvan 18 Juli 1771 verhef deed voor den raad en leenhove van Brabant. (Twee stukken betreffende deze zaak zijn bij het Noordbrabantsch Genootschap.)

(¹⁾ Helena Catharina, welke met Joseph Boudighem huwde, werd gedoopt 7 Mei 1667.

(²⁾ Jan Baptist Donckers klom op tot kolonel in het Duitsche leger, werd geadeld door keizer Karel VI met den titel van baron, ook voor zijne nakomelingen en tot gouverneur van Limburg benoemd.

Hij schijnt zich toen de Donckers en de Doncuers te hebben gaan schrijven. Hij huwde Maria Theresia Kropf, bij welke hij de volgende kinderen verwekte:

Jan Antonius de Donckers, pronotarius apostoliek, kanunnik van St. Donatuskerk te Brugge en secretaris van zijn neef, bisschop Hendrik Joseph van Susteren, bovenvermeld.

Louis Jan Martinus de Donckers, kanunnik te

AANVULLING EN VERBETERING.

Blz. 35, noot 4. Mr Hendrik van Horenbeeck was ook Weesmeester.

Blz. 37, noot 1. De aldaar vermelde kinderen zijn allen uit het huwelijk van Cornelis van Horenbeeck met Eufemia van Swoll.

Hunne kinderen Mr. Nicolaas, Hendrik, Maria en Allegonda, weduwe van Mr. Frans van Kessel, verkoopen 22 Sept. 1642 het huis „De drye Coningen”, staande aan de Groote Markt tusschen de huizen „In Spanje” en „De Papegaay.”

De woorden: *is zy wellicht bovenbedoelde Aleidis?* moeten wegvallen.

Lees voor het sterfjaar van Mr. Frans van Kessel 1642, in plaats van 1672.

Blz. 41, noot 1. Jan Baptist van Horenbeeck, priester der Societeit van Jezus, was werkzaam in de statie van de Leeuwenstraat (thans parochie der H. Rosalia) te Rotterdam. Hij stierf aldaar 3 Maart 1674. (*Bijdragen v. h. bisdom Haarlem*, IX, blz. 69 en Reusens

Brugge, provoost van Thorout en eerste lid der Staten van Vlaanderen, overleden 6 April 1776.

Jan Charles baron de Donckers, schepen van het Vrije van Brugge (Oosterkwartier), die stierf 19 Sept. 1780.

Hij huwde 6 Sept. 1734 te Brugge Francisca de la Villette, dochter van Frans, heer van Altena, en Maria Theresia Bellerio, overleden 16 Febr. 1742 zonder kinderen. Hij hertrouwde met Maria Josina Warnier, uit welke echtverbintenis zeven kinderen, wier namen men kan vinden bij F. van Dijke, *Recueil héraldique avec d. notices généalog. et histor. sur un nombre de familles nobles et patric. de Bruges*.

Volgens dien auteur voerden de geadelde Donckersen een gekwartileerd blazoen: 1 en 4 in zilver een halve zwarte adelaar, uitgaande van de deelingslijn, 2 en 3 in blauw een gegolfd dwarsbalk, vergezeld van drie zespuntige sterren, alles van goud.

Volgens Rietstaps *Armorial général*: in blauw een zilveren gegolfd dwarsbalk, vergezeld van drie gouden sterren. Spreuk: *Post Tenebras Lucem*.

Analectes p. servir à l. hist. de la Belgique, XXVII, blz. 20).

Blz. 42, noot 3. Adriaan van Horenbeeck, gedoopt 13 Dec. 1620, is vrij waarschijnlijk de priester der Societeit van Jezus van dien naam, van 1669 pastoor of overste der statie te Breda, overleden aldaar 31 Juli 1675 en 4 Aug. d. a. v. te Antwerpen begraven. (Kruger, *Bisdóm van Breda*, III, blz. 222; Reusens, A. w, blz. 45; *Grafschriften van Antwerpen*, V, blz. 248).

Helmond.

AUG. SASSEN.

Rotterdam.

CH. C. V. VERREYT.

—o—

Ook te Bergen-op-Zoom leefden personen van dezen naam in de eerste helft der 17^e eeuw; zij behoorden tot den hervormden godsdienst en tot de aanzienlijkste ingezetenen der stad.

Doctor Cornelius van Hoorenbeeck was gehuwd met Johanna of Janneke Toussain(c)t(s); Uit dit huwelijk teekende ik de volgende kinderen aan:

1. Maria v. H., gedoopt 2 April 1632.
2. Pieter Balthasar v. H., gedoopt 22 Nov. 1633.
3. Abraham v. H., gedoopt 8 Juni 1635.
4. Cornelius v. H., gedoopt 22 Juni 1639.

Terzelfder tijd leefde aldaar Abraham v. Horenbeeck, uit wiens huwelijk met Anna Turcq den 30 December 1640 gedoopt werd een dochter Maria v. H., over wie de heer rentmeester Joachimi en *joffrou* Elisabeth Manteau als doopgetuigen stonden.

Deze Abraham v. Horenbeeck was waarschijnlijk een broer van Jacomina v. H., gehuwd met den rentmeester der Proveniers Joachim Janszoon. die soms ook Joachim Joachimi wordt genoemd.

Uit dit huwelijk werden verschillende kinderen gedoopt, over welke o. a. als doopgetuigen stonden juffr. Marie van Horenbeke en Anna Turcq.

RED.

DAGREGISTER,

gehouden door een voornaam inwoner der stad 's-Hertogenbosch tijdens hare belegering door de Franschen in 1794.

In 1794 is te Amsterdam bij Martinus de Bruyn uitgegeven een thans zeer zeldzaam boekje, getiteld: *Onzijdig verhaal wegens de belegering van 's-Hertogenbosch door de Franschen van 22 September 1794 tot de overgaaf der stad op 12 October deszelven jaars, volgens het dagregister, door eenen inwoner dier stad gedurende het beleg gehouden* ¹⁾. Het verhaal werd volgens het voorbericht van dit werk gedrukt om een einde te maken aan de verkeerde meeningen, welke in ons land over de overgave der vesting 's-Hertogenbosch liepen. Er komen daarin vele bijzonderheden voor, die niet of zeer weinig meer bekend zijn. Het is mij daarom wenschelijk toegeschenen dat journaal in dit Tijdschrift nog eens uit te geven. Ter verduidelijking van hetgeen daarin vermeld staat, laat ik eerst daaraan voorafgaan een gedeelte van de beschrijving der belegering van 's-Hertogenbosch in 1794, zooals de kapitein Sabron die gaf in zijn werk: *De oorlog van 1794-95 I^e Dl.* en zal ik verder door noten, grootendeels ontleend aan dit werk, het een en ander van den tekst van het dagregister toelichten. Volgens Sabron t. a. p. scheen de verovering van 's-Hertogenbosch aan den Franschen generaal Pichegru het gemakkelijkst en de meeste voordeelen aan te bieden. Een aanval op die stad bood veel kans van

---

¹⁾ Het dagregister werd geschreven door mr. C. van Breugel ontvanger van Oisterwijk en Maasland. Zie over het werkje zelf Steph. Hanewinkel, *Gesch. en Aandr. Beschr. der Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch*, blz. 244, noot. De Generaal-majoor Kesman gaf over hetzelfde onderwerp als dat van het werkje in den Milit. Spectator van 1835 uit: *Herinneringen uit het beleg van 's-Bosch*.

slagen, ook al was haar omtrek voor een groot deel geïsondeerd, en al had Pichegru slechts zeer weinig geschut tot zijne beschikking. Het was hem toch bekend, dat de bezetting van die plaats geheel ontoereikend was; dat haar hoog bejaarde commandant (W. L. landgraaf von Hessen-Philipsthal²⁾), weinig geestkracht en een weifelend karakter bezat, en dat onder de burgerij de aanhang der Patriotten niet gering was. Daarbij leverde het bezit dezer vesting aan den Franschen veldheer de meest gewenschte voordeelen op. Hij zou daar geschut, munitie, levensmiddelen, schepen vinden; de vesting zou aan zijn leger veilige winterkwartieren kunnen opleveren en waarborgen; dicht bij de Maas gelegen, was 's-Hertogenbosch een geschikt punt om een rivierovergang voor te bereiden en, eenmaal in handen der Franschen, was daardoor de voornaamste dekking van de Bommelerwaard aan de Verbondenen ontvallen.

's-Hertogenbosch ontleende toen als vesting zijn grootste kracht aan de onderwaterzettingen, waarmede deze stad kon worden omringd. Hare fortificatiën toch, waren van ondergeschikte beteekenis. De stad was omgeven door een gereveteerden hoofdwal, met zeer weinig flankement, en waarvan het metselwerk reeds uit de verte zichtbaar was.— Langs den hoofdwal waren, op ongelijke afstanden, rondeelen uitgebouwd, die evenwel waren gevuld, en dus niet tot flankverdediging konden strekken. De vorm van den hoofdwal was zeer onregelmatig.— Op die gedeelten, waar de wegen van Hintham, Vught en Vlijmen op de vesting aanliepen, waren vóór den hoofdwal eenige buitenwerken aangelegd, bestaande uit ravelijnen, door lunetten te flankeren, en omgeven door een gedekten weg. Aan de noordzijde van de vesting, waar de Dieze begint, lag de vijfhoekige, gebastioneerde, gereveteerde citadel Papenbril, eveneens door

²⁾ Hij was het, die den monumentalen hardsteen gevel voor het Gouvernementsgebouw te 's-Hertogenbosch deed zetten, welke thans zich nog daarvoor bevindt.

eenige buitenwerken omgeven.— Wanneer de inondatiën waren gesteld, was de vesting slechts langs enkele accessen genaakbaar.

Als verdedigingswerken, die de insluiting van de vesting konden bemoeilijken, kwamen in aanmerking het kleine fort St. Antonie en het fort Isabel, beide aan den weg naar Vught gelegen; het werk genaamd de Orthen-Schans, ruim 1 Km. ten noorden van de vesting en het fort Crevecoeur aan de Maas. Dit laatste was zeker wel het voornaamste, aangezien de bezitter van dit werk feitelijk de inondatie om de vesting kon regeeren.

De uitgebreidheid van de omwalling van 's-Hertogenbosch vorderde een vrij aanzienlijke bezetting. Op het einde der vorige eeuw rekende men daartoe gewenscht, bijna 10000 man, doch noodig: tusschen de 4000 en 5000 man.— Met het laatste cijfer kon zeer goed worden volstaan.

In het laatst van 1793 was nog de vesting met hare forten door eene commissie uit den Raad van State bevonden in godden staat te verkeerren.

Reeds den 30sten Juni 1794 werd de gouverneur van 's-Hertogenbosch, de luitenant-generaal W. L. Landgraaf von Hessen — Philipsthal, door den Raad van State aangeschreven de stad en hare omgeving in staat van verdediging te brengen en de inondatiën te formeeren.— Zeven dagen later werd deze order gevolgd door de toezending van een autorisatie voor fl 25000 en eene machtiging om fascines, schanskorven enz. aan te schaffen ten einde alle werken in orde te brengen.

Indien zulk eene opdracht en machtiging gegeven waren aan een commandant, die zoowel physisch als mooreel geschikt was voor een dergelijke belangrijke taak, dan voorzeker zou de rol, die 's-Hertogenbosch in den oorlog 1794 gespeeld heeft, van meer nut voor het behoud van den Staat geweest zijn dan nu het geval was. De vestingcommandant was echter niet de rechte man op de rechte plaats. Zijn hooge leeftijd, — hij was meer

dan 80 jaar oud — had zijne geestkracht verdoofd en zijne goedhartigheid in zwakheid doen overgaan. — *Issu d'un sang de héros*, zegt de Crossard, een tijdgenoot van hem, *l'âge avait glacé ce sang dans ses veines.*

Op zijne onderbevelhebbers kon hij niet vertrouwen. Zoowel de commandant van het fort Crèvecoeur, de luitenant-kolonel Tieboel, een aanhanger der Patriottenpartij, die bovendien oud, versleten en zwaartillend was, als de luitenant-kolonel-ingenieur Schouster, die in 's-Hertogenbosch de leiding van de werkzaamheden bij het in staat van verdediging brengen had, waren geen van beiden officieren, waarop viel te rekenen. Schouster was in 1793 te Breda een van de officieren geweest, die door hun advies in den krijgsraad het meest hadden bijgedragen tot de schandelijke overgave dezer vesting.

Het garnizoen van 's-Hertogenbosch was in Juli en Augustus 1794 slechts zwak en bestond uit dépôts van de regimenten Bosc de la Calmette, de Petit, van Plettenberg; eenige dragonders van het regiment van Hessen-Philipsthal en eene compagnie artillerie. Het was derhalve geheel ontoereikend om, zonder hulp, de vesting in staat van verdediging te brengen. Een menigte burger-werklieden werden daarom aangenomen om tegen een vast daggeld daaraan te arbeiden. Gebrek aan geld stelde echter den gouverneur buiten staat om de werklieden te betalen, terwijl de lage waterstand en de aanhoudende droogte oorzaak waren, dat de onderwaterzettingen rondom de stad niet noemenswaard vorderden. Men was dan ook te 's-Hertogenbosch algemeen van oordeel, dat de vesting niet te houden zou zijn.

Den 2ⁿ Augustus werden 26 kanons van 3 p. met caissons en een detachement artillerie ter verdediging van de vesting naar 's-Hertogenbosch gezonden, waarvan de bezetting drie dagen te voren nog versterkt was met 2 escadrons en 6 bataljons van het leger van den Erfprins van Oranje.

Toen de Franschen daarna op Eindhoven aanrukten

gaf von Hessen daarvan kennis aan den stadhouder, daarbij de hoop uitdrukkende, dat de Prins *voudra avoir la grâce de senger à la faible garnison et surtout pour l'artillerie*. Wat het garnizoen betreft, hij had gelijk er op te wijzen, dat dit zeer zwak was, daar, zooals later zal blijken, de zes bataljons, die ter versterking van de bezetting van 's-Hertogenbosch waren aangekomen, aldaar niet alle gebleven, maar bijna alle naar andere plaatsen gezonden waren.

Tot 30 Augustus kon de vesting nog goed geapproviandeerd worden door groote hoeveelheden levensmiddelen, die er in aangevoerd werden. Bij den doortocht van het Engelsche leger te 's-Hertogenbosch, zoowel als bij het kampeeren van York's troepen in den omtrek dier stad, werd evenwel het grootste gedeelte van den voorhanden voorraad aan de Engelsche soldaten verkocht. Terwijl de Gouverneur der vesting geen maatregelen nam om de aanvulling van het hierdoor ontstaan tekort van levensvoorraad te verzekeren, onthield het krijgsgestuur zoowel aan 's-Hertogenbosch als aan de onderhoorige forten en werken de vereischte bezetting. Van de zes bataljons, die den 29^{en} Juli '94 aldaar aankwamen hadden reeds vier andere garnizoensplaatsen gekregen en den 12^{den} September verliet nog het vijfde, het grenadier-bataljon van Mollenbruyn de stad en marcheerde naar Geertruidenberg. Ter aanvulling van de uitstreckende troepen werd het garnizoen echter versterkt met het korps Fransche Royalisten van Béon, bijna 500 man tellende, zoodat van den 14^{den} September af het garnizoen van 's-Hertogenbosch, — voor zoover bekend — bestond uit de volgende onderdeelen:

een bataljon van het regiment van Brakell	154 man.
„ grenadier-bataljon van von Hessen-Philipsthal	220 „
het depôt der Zwitsers van het regt de Gumöens	446 „
het depôt van het regiment de Petit	131 „

het corps van Béon	494	„
eenige manschappen van de depôts der regi- menten van Plettenberg; Bosc de la Calmette en Bedaulx;		
twee eskadrons dragonders van het regiment von Hessen-Philipsthal.		
een compagnie artillerie (hoogstens)	60	„
te zamen alzoo ruim	1500	man.

Op dat tijdstip werd de bezetting van Crèvecœur gevormd door:

een detachement van het 1 ^e bataljon van het regiment van Brakell	30	man.
een detachement van Bedaulx	20	„
„ „ „ het depôt de Petit	9	„
„ „ „ des Villates	11	„
„ „ „ de Gumöens	34	„
Kanonniërs	30	„

Den 16^{en} September werd die bezetting aanzienlijk versterkt door de komst van het Hessen-Darmstadsche bataljon fuseliers, dat, na de gevechten om Boxtel, naar Crèvecœur werd gezonden. Dat bataljon telde op dat oogenblik 328 man, zoodat het totaal van de troepen te Crèvecœur toen 462 man bedroeg.

De schans bij Orthen was slechts door 1 korporaal en 3 man bewaakt. Dezen waren gedetacheerd van de wacht aan de Orthensche poort te 's-Hertogenbosch. De zeer geringe getalsterkte van het garnizoen der vesting werd nog verminderd door het afstaan van detachementen voor de zoogenaamde buitenwerken, waartoe gerekend werden: de forten St. Antonie en Isabel, alsmede — doch ten onrechte — de citadel Papenbril. De bezettingen dezer werken werden echter alle 24 of 48 uren afgelost.

Aleen voor de vesting 's-Hertogenbosch kon over 146 vuurmonden worden beschikt, terwijl te Crèvecœur aanwezig waren: twee kanons van 24 ponden, negen 12 ponders, negen 6 ponders, veertien 3 ponders en twintig mortieren.

Zoowel te 's-Hertogenbosch als te Crèvecoeur was een overvloed van buskruit voorhanden. Te Crèvecoeur waren voldoende levensmiddelen en niettegenstaande te 's-Hertogenbosch in dit opzicht de toestand minder gunstig was, kon met den voorraad levensmiddelen aldaar bij doelmatige regeling van het gebruik nog zeer geruimen tijd worden volstaan.

Met betrekking tot de inondatiën werd de toestand als het ware met den dag gunstiger. In de tweede helft van September begon er veel regen te vallen en dit, gepaard aan den hoogen stand van de rivier de Maas, maakte dat den 21^{en} September de onderwaterzetting reeds vrij goed gevorderd kon worden genoemd. Het geheele Vlijmensche Veld stond toen blank.

Uit al het voorgaande kan blijken, dat 's-Hertogenbosch ten opzichte van de doode weermiddelen in redelijken staat verkeerde, doch dat voornamelijk het zwakke garnizoen reden kon zijn voor bezorgdhe'd. Een andere nadeelige omstandigheid was de mindere eensgezindheid en weinige betrouwbaarheid van de Bossche burgerij. De Patriotten telden toch onder de Bossche burgers menigen aanhanger en zonder twijfel zouden dezen het hunne doen om de verdediging te verlammen. Zij kozen daartoe twee middelen, die maar al te goed doel troffen. In de eerste plaats zorgden zij, dat de Franschen volkomen op de hoogte waren en bleven van hetgeen in de vesting voorviel; en ten tweede trokken zij partij van het gebrek aan geestkracht van den generaal von Hessen-Philipsthal, door onder de burgerij alarmeerende berichten en moedeloosheid te verspreiden en bij herbaling op onderhandeling met den vijand aan te dringen. Ware in 's-Hertogenbosch het bevel gevoerd door een gouverneur als generaal von Geusau of van der Duyn, dan zou het de vraag geweest zijn of de Franschen zich ooit op de inneming dezer vesting zouden hebben kunnen beroemen.

(Wordt vervolgd).

A. VAN SASSE VAN YSSELT.

BELEG VAN BREDA.

1625.

Van Goor¹⁾ en uitvoeriger v. d. Hoeven²⁾ geven een juist en duidelijk verhaal van de belegering der stad Breda door Spinola. Alleen de laatste maakt even melding van de gebeurtenis, die in het geschriftje, dat wij hier afdrucken, uitvoerig beschreven wordt. De bekende Alexander van der Capellen heer van Aartsbergen spreekt er in zijne Gedenkschriften³⁾ eveneens van en verhaalt dit feit aldus: „Seker vuyrwercker practiseert een aanslagh om in brant te steeken de kercke tot Ginneken, ammunitio huys van Spinola voor Breda, en doet door een boer, arbeydende aen 't vors. huys stroeyen versceyden ballen bereit om op sekeren tijt, gaende met een vuyrslagh gelijk de horologiën, op alsuleken ure als sy gestelt worden. Hierdoor komt de kercke in brant ende wordt sooveel vivres bedorven als in twe oft drie convoier gebracht worden.”

Een aantekening uit het Rijksarchief te 's-Gravenhage⁴⁾ leert ons den naam van den brandstichter:

Xii April 1625.— Op te requeste van Marten Adelaer vierwerker, zijnde diegene die het vierwerk gemaekt heeft daermede de kerck te Ginneken, s'ryants magazijn is afgebrant, te adviseeren aen de Staten Generael dat men hem en sijns gelijcken behoort aen de hant te houden, dat hy soude by provisie meugen vereert worden met hondert daelders oft yet sulcx en voorts gerecommandeert gehouden tot sijn advancement.

Deze aantekening stelt het feit dus op het einde van Maart of begin April, terwijl het verhaal, hieronder te geven, van het begin Mei spreekt. Daar het eerste

¹⁾ bldz. 163; ²⁾ *Geschiedenis der vesting Breda* bldz 138.

³⁾ *Gedenkschr. v. Jhr. Alex. v. d. Capellen etc. beginnende met den jare 1621 en gaande tot 1632 bijeen verzameld en uitgegeven door Jonkh. N. J. v d. Capellen, Utrecht 1777 I. p. 345.* ⁴⁾ Rijksarch. 's-Hage 1625, A. 43.

zeker juist is, moet dus denkkelijk gelezen wordt: mois de *Mars* in plaats van *May*. Het in brand steken van de kerk van Ginneken had dus plaats tijdens het leven van Maurits, daar deze is gestorven den 23^{en} April 1625 namiddag „het quartier voor ses uren.”

Zoo schrijft ook van der Hoeven; onder Frederik Hendrik is dus het te verhalen feit niet geschied.

De titel van het uiterst zeldzame boekje, dat hier wordt uitgegeven naar eene copie, welke Pr. Cuypers — v. Velthoven maakte naar een origineel, hetwelk hij in zijn bezit had, luidt:

L'horrible et espouventable embrasement fait en l'armée du Marquis de Spinola pour secourir la ville de Breda. Avec le denombrement de la perte des munitions et vivres de la valeur de trois milions d'or.

Arrivé le cinquiesme May 1625.

A Lyon, chez Claude Armand dit Alphonse a la grand ruë de l'hospital, à l'Enseigne des trois Roys M. DCXXV

Avec Permission 14 bldz. Met den titel is het groot in klein 8°.

Behalve deze uitgave spreekt de heer Cuypers nog van eene andere, die zich bevindt in de Bibliothèque Royale te Brussel. Deze verscheen: à Paris, de l'imprimerie de Jean Martin Jounte (?) la copie imprimée à Guertrude—bergh M. D. C. XXV. Met titel en voorbericht is het groot 15 bldz. klein 8°. Achter den titel, zoo juist gegeven, wordt er nog bijgevoegd: traduit de Flaman en François. Er moet dus een Hollandsch geschriftje over hetzelfde voorval verschenen zijn.

Het voorbericht aan den lezer, dat in deze uitgave voorkomt luidt:

Il n'y acelui qui ignore, que depuis quelque temps en ça le bruit a courru qu'aux environs de Breda on auroit entendu en l'air une grande alarme ou plustost une clameur et cry de bataille, accompagné de lamentations et complaints nompareilles; ce qui a donné un effroy indicible à une infinité de ge(n)s et nommement a ceux

qui estoient au camp du marquis devant ladite ville ; et cela non sans raison : car peu de temps apres on les a vineme(*n*)t attaquez entreprenent de faire sur eux un exploit lequel nous vous communiquerons et reciterons icy par ordre.

Ik heb het oorspronkelijke letterlijk overgenomen, doch — om het lezen te vergemakkelijken — sommige *u*'s door een *v* en omgekeerd vervangen ; zoo ook een *j* geplaatst, waar *i* stond, terwijl ik eveneens de verkorte woorden heb aangevuld.

Het verhaal luidt als volgt :

La vraye description, du relation memorable de l'horrible et espouvantable embrasement fait en l'armée du Marquis de Spinola, pour secourir la Ville de Breda.

Environ le commencement(*n* t du mois de May, un certain quida(*m*) cherchant fortune, et qui se mesloit de faire des feux d'artifices, entreprit contre les ennemis des Hollandois un acte fort vailla(*n*)t, et tres digne de remarque. En quoy il sceust si bie(*n*) et accorteme(*n*)t jouer son roolle, que se feigna(*n*)t ennemy mortel des Hollandois il se laissa employer à toutes sortes de services. Autour de l'Eglise de Guinneques, laquelle avoit esté choisie et designee par le Marquis pour luy servir de magasin general de ses vivres, y ayant fait comporter et emmonceler quantité de bled, comme froment, seigle, etc. farine, fromage, beurre, lard, huyle, etc. Bref tout ce qui peut servir de nourriture au corps humain.

Cest ennemy contrefait songeoit jour et nuit à la methode de la procedure qu'il devoit tenir pour venir à bout de ses entreprises : Car souventes fois il s'imaginoit, que celuy seroit chose plus aisee d'arrager avec les dents la Lune du Ciel, que de parvenir à ce qu'il avoit projectté, veu le grand nombre de sentinelles, et la multitude de commissaires et conducteurs qui gardoient soigneusement ceste place, telleme(*n*)t qu'à la fin il se mist comme au desespoir, perdant tout à fait courage,

attendu le grand danger qu'il se voyoit devant les yeux, et notamme(n)t une nuict, comme il eust commencé à jouir son personnage.

Car il se leva je ne sçay quelle allarme, qui excitoit une telle esmeute par toute l'armee, que l'on se saisit et assura de tous ceux do(n)t aucunement on se defioit.

Or la fortune voulut, que pour l'heure il ne fut rien trouvé sur luy qui s'eust sçeu mettre en mauvaise odeur, ny le rendre suspect d'aucune sinistre intention. Ce qui de nouveau l'enhardit et encouragea tellement, qu'il se prit à dire en soy-mesme; *Que crains-tu, sot, puis qu'il ny a homme du mo(n)de qui te puisse trahir, ny te jouër un mauvais t ur, si ce n'est ta propre bouche.*

Ayant donc bien fouille, et mis le nez partout, il a bien sceu mesnager le temps, et prendre l'occasio(n) par les cheveux, qui ne luy eust jamais mieux sceu venir a point qu'aux festes de Pasques: Car pendant que quelques urs des superintendants du magasin estoient à Confesse et à la Co(m)munion, laissant ce fidele serviteur au magasin pour pre(n)dre garde que le chat n'e(m)porta le lard; il s'advisa à faire son coup, et a ceste fin, met fort soigneusement quelques fusées à l'endroit où le Commissaire avoit fait mettre son foin et sa paille, aupres duquel lieu il y avoit no(m)bre de fleches de lard et de pipes d'huyle, pensant en soy mesme, que par ce moyen l'embrasement seroit beaucoup plus furieux.

Mais ce ne fut pas tout: car pour ne rien obmettre en ceste trage-comedie, il se mit à contrefaire le couvreur, parceque le ve(n)t ayant descouvert le toict de roseaux qui estoit sur l'Eglise cy dessus mentionnée, où les vivres se mouilloient.

Faisant donc semblant de vouloir oster cest inconvenient, il fit dresser une grand'eschelle contre l'Eglise, monta en haut avec un feu artificiel, qui par le moyen d'un certain ressort duroit quelques heures, et enfin se debandant faisoit du feu et embrasoit tout ce qu'il rencontreroit.

Un semblable feu fut dressé par un autre pour faire voler en l'air l'arsenal : mais on y met telleme(n)t toutes les choses sens dessus dessous qu' à grand' peine, aucune chose se trouvoit en sa place.

Après ayant fait d'autres préparatifs idoines et nécessaires à cet acte, il compose d'une industrieuse subtilité, une traisnee de feux artificiels qui s'allumoient à la longue, afin qu'il eust le loisir de se retirer de l'autre costé, ava(n)t que le feu fist l'effect par luy profetté.

Lequel luy reüssit et succeda si bien, que de soir entre huict et neuf heures il s'eslevoit subitement et à l'improviste un embrasement horrible à voir, jettant des flammes espouvantables. Ce qui a incontinent causé une grand' alarme : car ils croyoient fort et ferme que le comte de Mansfeld vint' à l'impourvu surprendre et accabler leur armee.

Quelques uns, comme vivand'ers, matelots, chartiers et autres (ici l'imprimeur à employé un autre caractère). courroyent au feu, les soldats se retiroient au quartier où ils ont coustume de se renger, lorsque quelque alarme s'esleve : tous les officiers, voire le Marquis mesme galopioient qui deça, qui delà, pour donner ordre que le feu fust esteint, mais en vain, car les fusées cachees s'allumoient tantost d'un costé, tantost d'autre costé, de sorte que personne n'eust le courage de s'approcher de ce feu, qui ayant gaigné le haut, estoit inextinguible : car tout s'embrasoit d'une venüe, d'autant que comme disent quelques uns, il y avoit quinze tonneau de poudre à canon dedans l'Eglise, laquelle par ce moyen, avec toutes les maisons d'alentour, qui estoient garnies de vivres, ont este ruinee de fonds en comble.

Dont il est aisé à conjecturer que l'armee Espagnolle a grandement este endommagée : car on fait estat qu'elle a fait perte de plus de trois millions d'or, comme il se peut voir par le desnombrement des biens perdus.

1. il y a eu perte de 22 mil sacs, *ce sont autant de septiers* de froment.

2. De vingt mil sacs de seigle.
3. De six mil sacs d'orge.
4. De seize mil sacs d'avoyne.
5. De quatre mil sacs de poides et de feves.
6. De quatre cens fleches ou fleques de lard : *ce sont deux cens porcs.*
7. De deux cens touneaux d'huile.
8. De deux cens touneaux de beurre.
9. De trois cens cercles de salpe, vulgairement appellé stockk fiz. *Stockfiz est une sorte de mertuchè dure et seiche, que l'on apporte de Norveques, et que l'on lie et enferme dans des cercles, comme si c'estoient de grandes barriques.*
10. De deux cens caques de hareng.
11. De deux cens touneaux de chair
12. De deux cens sacs de sel.
13. De vingt trois mil fromages de Limbourg et Herver, avec nombre de fromages de Hollande.
14. De trois à quatre mil sacs de farine.
15. De quelques touneaux de miel et de sirop.

Bref, on fait estat que les vivres qui cette nuit ont esté perdus, par l'embrasement de l'Eglise, eussent esté suffisants à nourrir toute l'armée de Spinola, quoyque puissante, l'espace de trois mois.

On croit bien que le dommage n'auroit pas esté si grand, n'estoict que le feu a esté secondé par une grande tempeste qui s'esleva durant le desastre : car le feu s'augmenta tellement, que petit à petit il s'approcha du college des Peres Jesuistes, qui par ce moyen furent contraints d'abandonner leur habitacle ¹⁾, et monstrier

---

¹⁾ De heer Cuypers heeft hierbij geschreven : *Het college der Paters Jesuiten stond ter plaatse waar thans (1855) de bakkerij van Ballintijn gevestigd is ; daar zijn in 18.. fondamente[n] en bouwkundige ornamenten gevonden door Heestermans.*

De Portugeesche dichter Calderon de la Barca, die over dit beleg schreef, spreekt ook over het bewuste college.

qu'ils n'avoient pas les pieds dans un boisseau : mais de bonne heure leur chapelle (*où reposoit le précieux corps de nostre Seigneur*) fut sauvee.

Ce n'est encore rien que le dommage dont nous avons fait recit jusques icy : car il est demeuré mort sur la place une grande multitude d'âmes Chrestiennes, qui furent pressez et co(n)traints par force de s'avancer pour esteindre et assoupir les flammes de cest embrasement tant effroyable. Ce que toutes fois jamais ne fut en leur puissance. veu principalement que ceux de la Ville de Breda ne dorment point ; aius (?) salüoient ces affligez de canonnades, qui firent tomber les pierres de l'église parmy la foule, et assommerent une infinité de peuple.

Cecy fait, sans que l'on y eust sçeu apporter remede en façon quel conque, le Marquis de Spinola depescha incontinent des postes par toutes les provinces, les admonestant qu'ils eussent derechef à ouvrir leurs liberales mains, et à garnir de nouveau le magasin : dont il n'y a pas grande apparence d'autant que les chevaux sont fort harrassez et amaigris de trop grand travail, qu'il leur convient faire, tant pour les convois journaliers, que pour les continuelles alarmes.

Le lendemain on vit arriver à Guinneques, le marquis de la Haye et de Heide, emmenant quand et soy bonne quantité de vivres, qui s'y vendent fort cher.

Il ne se passe presque nuit que l'on n'entende des alarmes, de façon que dire se peut, que les cris et lamentations, qui cy devant ont esté ouys en l'air, s'entendent maintenant en l'armée du Marquis de Spinola : et notamment la nuit que l'embrasement s'est fait, on cuidoit (?), à cause das (!) vacarmes et cris horribles, que la fin du monde et le jour du dernier jugement fut venu. Si tel est le commencement, quelle issuë devons nous esperer de ce siege ? Car les gens de guerre y accourent de toutes parts si dru, que l'herbe croist dans les prairies.

Helas! que j'ay grand peur que les pauvre soldats tant harassez ne soient accablez et mis à la boucherie en un instant. Hé! pauvres Italiens, Espagnols, Bourguignons, etc. qui poussez et aveuglez d'un zele felon, estes venus si loing de vostre pays pour mourir icy misérablement en une lande de bruières, et pour servir de viande aux oyseaux de proye, que vous dechireront à belles griffes je vous assure que j'ay pitié et compassion de vous et de vos parens, qui vous ont si tendrement aymez, et nourris et eslevez en esperance d'une meilleure

FIN. —

W. J. F. JUTEN.

HOE GESTRENG MEN OUDTIJDS IN DE MEIERIJ
VAN DEN BOSCH TE KEER GING TEGEN
HEN, DIE VOOR KWADE BETALERS
GEHOUDEN WERDEN.

Dat men oudtijds in de dorpen der Bossche Meierij lang niet malsch was ten opzichte van hen, die aldaar geacht werden niet aan hunne geldelijke verplichtingen te voldoen, kan blijken uit de navolgende requesten, welke gericht werden aan de Schepenbank van 's-Hertogenbosch, die in burgerlijke zaken de rechtbank van hooger beroep voor de Meierij was. De requesten met de daarop gegeven beschikkingen bevinden zich in het Archief der gemeente 's-Hertogenbosch.

I.

*Aen myne Eerw. Heeren Schepenen deser stadt
van 's-Hertogenbosche.*

*Gheeft oitmoedelick te kennen Marcelis Gerritsen;
hoe dat alzoewel hy, suppliant, ex delicto vel quasi neque
ex contractu vel quasi gehouden off verbonden en is in
eenen Coenraet Janssen van Helvoirt, dese nochtans*

nyttegenstaende soo heeft hem die voorscr. Coenraet preterenselyck vervordert gehadt omtrent drie jaeren geleden onbegrepen den suppliant, passerende deur Helvoirt, te arresteren ende een dach van rechte doen leggen ende ten daege dienende tegens den suppliant geproponeert zyne pretense ende ongefundeerde actie, eysschende van hem, suppliant, aldaer van een vijmme stroy's vijflich caroli guldens, nyttegenstaende hy, suppliant, deselve vimme stroy's deur ontheyt ende bevele van Jan Janssen, zijn meester, gehaelt hadde, diecelcke deselve van voirschcr. Coenraet gecoft hadde onder andere stroye, de vimme voor acht stuurvers; ende hoewel die voirschcr. Jan Janssen aenmerkende het groote ongelijck, dat zy zijn dienaer deden aldaer, voir schepenen van Helvoirt versocht zynen voirschcr. dienaer in rechten te wederstuen; soo en hebben zy nochtans, deur de pretense oppositie van voirschcr. Coenraet Janssen, daertoe nyet willen verstaen, maer hebben den suppliant in rechte verseyt ende verstoken van zyne exceptie ende defensie;

Dat de suppliant, hem by denselven bevindende grootelicks gegraveert, heeft hy tegens 't selve ende 't gerecht daeruyt ende naergevolcht gehadt, gecontradiceert gehadt; ende hoewel de voirschcr. Coenraet nyet gepermitteert en waeren dyen overmits ende de voirschcr. contradictie van alle executien surcheren ter tijt ende wylen toe dat anders in der materie van contradictie soude wesen geordonneert, — desen nochtans nyttegenstaende soo heeft hem de voirschcr. Coenraet zeer pretenselyck gevordert gehadt, schietende uyt zijn droom, andermael op Sondach lestleden aen den persoon voirschreeven van den suppliant te richten ende feitelyck te executeren ende in bande van yzere doen setten al tegens redenen ende equityt ende becommeren, ten grooten achterdeele van den suppliant, diecelcke een scamel geselle is, zijn broet voor wijff ende kijnderen zuerlijck in dachhueren winnende.

Waeromme soo keert hem de suppliant tot UE. Eerw. biddende deselve oitmoedlick, dat Uwe Eerw. gelieven

willen hem te verleenen deser stadt besloten brieven, addresserende aen voirsr. Coenraet Janssen ende oyck aen de vorster van Helvoirt, alwaer die suppliant in vanckenis sittende is; daerby ende wuyt crachte van welcken denselven ende elck van hen besunder zeer strengelijck belast ende bevolen zy, dat zy den suppliant terstont ende sonder vertreck van zyne jegenwoirdige gevanckenis ontslaen oft doen ontslaen, costeloos ende scadeloos de begonste executie affdoen, hen interdicerende van gelijck meer te doen ten tijt ende wyle inne de materie van contradictie anders sal wesen geordonneert, nisi causam, omme dewelcke comen allegeren op Woensdach naestcomende.

dewelck doende etc.

(get.) J. Millinck.

Hieronder stond geappostilleerd:

Fiat ut petitur de consensu scabinorum. Water Adriani Arndts et Pels.

Actum 14 December 1564.

Verder stond er onder de volgende beschikking der Bossche Schepenen:

Goede vrienden.

Marcelis Gerrijtszn. heeft onsen overgegeven een supplicatie, die wy hebben gevisiteert ende oversien, daeraff de begeerte ende conclusie ons verdunct gefundeert te wesen ende alsoo te behooren gelijck de voirsr. supplicatie concludeert Soo ees't, dat wy u hyerinne besloten de voirsr. supplicatie overseynden, met allen ernst begerende, dat ghy deselve supplicatie visiteert ende oversiet ende dat gedaen de begeerte ende conclusie derselve naegaet soo ende als dat behooren sal sonder daerinne gebreken te laeten vallen. Ofte inne weigeringe van dyen, comt oft schickt eenige van u, der volcomelick gemechtigt, alhyer voor ons op Woensdach naestcomende des 's morgens goetstijts voir negen uren, de redenen derselver uwer weygeringe allegerende, des nyet laetende.

Godt zij met u.

Gegeven den 14^e dach Decembris anno 1564.

Die stadt van 's-Hertogenbossche (volgt eene handteekening).

Onsen goeden vrienden:

Coenraden Jans ende den vorster van Helvoirt, tsamentlick ende elcken van hen besunder.

II.

Aen mijn Eerwer. Heeren Scepenen deser goeder stadt van 's-Hertogenbosch.

Gheeft te kennen in alder oetmoet Adriaen Loenisz. van Horck, woenende tot Erp;

hoe dat al eest soe dat hy, suppliant, nyet gehouden en is in eenen Laureyns Geritszn. in den naeme ende als gemachticht van Dirck Geerlincx; desen nochtans nyettegenstaende zoe heeft hem deselve Laureyns innen qualiteyt voirsch. gevoirdert den suppliant voor wethouderen van Erp inne recht te roepen ende op ten 21^{en} Aprill lestleden vonnis t'obtinieren tot synen voirdede, by welke vonnisse ende d'executie, daeruuyt ende naevolcht, die suppliant bevindende grootelicks gegraveert, heeft hy er tegens gecontradiceert, dach ende recht genoemen. waerdeur dat de voirsch. Laureyns inen qualiteyt voirsch., achtervolgende de costume van Erp, benodicht is geweest by maniere van aenspraecke te proponeren de deuchdelijcheyt van voirsch. vonnisse ende executie er aff;

dat hy oyck op ten 12^{en} Meye lestleden heeft gedient inne absentie van den suppliant, hebbende denselven voorts van antwoorde verreyct ende versteecken ende, dat arger is, poecht den suppliant te stellen in vroente oft bande van ysere ende alsoo allet tselve toecoemen is deur versuymnisse van suppliants procureur, die hem beloeft hadde sijn saecke waer te nemen ende gade te slaen ende zulx nochtans nyet en heeft gedaen gehadt, waerdeur dat Schouteth ende Schepenen van Erp, mitsgaders de voirsch. Laureyns

weygeren den suppliant in recht t' ontfangen becommende tot des suppliants grooten achterdeele ende noch meer becomen soude en worde hem (als wesende een slecht schumel lantman) hierop by U myne Heeren nyet voirsien.

Midts denwelcken soe bidt die suppliant zeer oetmoedlick, dat U Myne Heeren gelieven hem te verleenen deser stadt beslotene brieven, addresscherende aen den voirscr. Schouteth ende Schepenen van Erp, mitsgaders den voirscr. Laureyns inen qualiteyt voirscr. by en welcken deselven respective geordineert ende bevolen sy, dat sy nyettegenstaende het precipitant versteck van antwoorde den suppliant alnoch in recht ontfangen ende, dat doende, tot syne antwoorde ende defensie admitteren, mits by en suppliant betaelende de rechtelicke costen van retardatien ende daertegens den voirscr. Laureyns gereserveert syne replijcke ter contrarie. Ordonnerende voorts den voirscr. Laureyns, dat hy alle begonste executien ofte gevanckenisse in den persoen van den suppliant gedaen oft doen doen aff doen ende den suppliant relaxeren oft doet relaxeren, nisi causam, omme dewelcke come allegeren Donderdach toecoemende in acht dage, houdende ende affdoende interim ende middelre tijt alle executie ofte detentie in surcheantie.

dwelck doende etc.

(get.) *J. Millinck.*

In margine stond geappostilleerd:

Fiant litterae de consensu scabinorum Testes Borchgreff et Hedel.

Datum den 27^e dach May Anno 1570.

Onder het verzoekschrift stond de navolgende beschikking der Bossche Schepenen:

Goede vrienden.

Adriaen Loenisz. van Horck, woenende tot Erp, heeft ons overgegeven een supplicatie, die wy hebben gevisiteert ende oversien, daeraff die begerte ende conclusie ons verdunct gefundeert te wesen ende alsoo te behorene

gelijk die voirschr. supplicatie concludeert. Soo ees't, dat wy U hierinne besloeten die voirschr. supplicatie overseyn-den, mit allen ernst begerende, dat ghy die voirschr. supplicatie visiteert ende oversiet ende dat ge daen die begerte ende conclusie derselver naegaet soe ende als uat behoiren sal sonder daerinne gebreck te laten vallen. Ofte by weygeringhe van dyen coempt ofte scickt yemanden van U, des volcomelick gemechticht, alhier voor ons op D'nderdach toecoemende in acht dagen des smorgens goets tijts voor negen uren, de redenen derselver uwer weygeringe allegerende, des nyet latende.

Godt sy met U.

Gegeven den 27^{en} Mey anno 1570.

Die stadt van 's Hertogenbossche,

(get.) Vonck.

Onsen goeden vrienden.

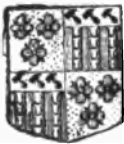
den Schouteth ende Schepenen tot Erp, mitsgaders Laureys Geritszn., in den naeme ende als gemechticht van Dirck Geerlinckx, tsamentlick ende elcken van hen besunder.

's-Hertogenbosch.

A. VAN SASSE VAN YSSELT.

DE BOSSCHE RAADSHEER JOHAN VAN ZUTPHEN
EN ZIJNE ERFGENAMEN.

v. Zutphen.

Van Johan van Zutphen, die door Prins Frederik Hendrik omstreeks 1640 tot raad te 's-Hertogenbosch werd aangesteld, was mij tot dusver niets anders bekend dan dat hij eenige malen het schepensambt aldaar bekleedde en waarschijnlijk een trouw en verdienstelijk lid was der Illustre Lieve-Vrouwebroederschap, aan welke hij een tinnen wijnkan met zijn wapen vereerde.

Onlangs vond ik echter eenige papieren betreffende zijne nalatenschap, waaruit weliswaar aangaande hemzelf niet heel veel meer blijkt, doch welke gegevens verschaffen aangaande zijne familie en verwanten, welke mogelijk ook anderen eenige belangstelling kunnen inboezemen.

Johan maakte den 18 Februari 1691 zijn testament voor notaris Johan van Campen, resideerende te 's-Hertogenbosch, en overleed in het volgende jaar. In het huwelijk had hij geen heil gezien. Doch bij Catharina van Bocxel verwekte hij eene dochter Johanna, die bij hem inwoonde en, na zijnen dood, op 19 December 1692 van den Raad van Brabant brieven van legitimatie verkreeg, voor welke „gratie” zij in handen van den rentmeester der domeinen, van Borssele van der Hooge, eene som van 200 guldens had te betalen. Zij was toen gehuwd met Matthias Weinghuysen, doch trad spoedig daarna in den echt met den ritmeester

Tollius.

Johan Evert Otto. Uit dit laatste huwelijk liet zij bij haren dood, in 1711, eene dochter na, Johanna Elisabeth Otto, geboren te 's-Hertogenbosch 20 Mei 1694, die op 14 Mei 1713 de vrouw werd van Pieter Tollius, secretaris en stokhouder van Zundert en Rijsbergen, geboren te 's-Gravenhage 14 Aug. 1683 ¹⁾. Zij waren de grootouders van Professor Mr. Herman Tollius, den getrouwen aanhanger en geleerden geheimraad van Prins Willem V.

Als broeder en zusters van Johan van Zutphen worden genoemd:

I. Gerard van Zutphen, trouwde Walburg Tholincx.

¹⁾ Zijn grafzerk ligt te Groot-Zundert in de kerk en draagt dit opschrift: Hier leet begraven Pieter Tollius, in zijn leven Griffier, Secretaris, Stokhouder en Notaris van ende tot Wernhout, Sundert en Rijsbergen, sterf den 16 November 1739 oud zes-en-vijftig jaren.

Uit dit huwelijk eene dochter Catharina van Zutphen ¹⁾, die eerst gehuwd was met van Santvoort, en later met Mr. Hendrik Vloots, advocaat en schepen te 's-Hertogenbosch.

Vloots.

Uit beide huwelijken had zij kinderen; in het testament van haren broeder Johan worden als zoodanig genoemd:

v. Santvoort.

1. Mr. Gerard van Santvoort, advocaat te 's-Hertogenbosch. Hij overleed te St. Michielsgestel en had ²⁾ een eenigen zoon:
  - a. Gerardus Henricus van Santvoort, die kanunnik te Antwerpen was en op 9 April 1736 overleed.
2. Mr. Adriaan Vloots, eveneens advocaat te 's-Hertogenbosch, waar hij in 1724 kinderloos overleed.
3. Johan Vloots, stierf, zonder kinderen na te laten, omstreeks 1707.
4. Ulanda Maria Vloots, geestelijke zuster.
5. Johanna Vloots, stierf ongehuwd omstreeks 1705.
6. Maria Catharina Vloots.
7. Boudewijn Vloots, stierf kinderloos omstreeks 1710.

II. Anna van Zutphen, had uit haar huwelijk met Reinier Pol of Polen twee kinderen:

1. Guillaume Polen, burgemeester van Eindhoven. Hij testeert op 21 Juli 1724 voor notaris Hendrik de Bie te 's-Hertogenbosch, en overleed kinderloos in het laatst van April 1732.

2. . . . . Polen, stierf tusschen 1679 en 1691.

III. Helena van Zutphen, compareerde op 6 Juli

¹⁾ Op ééne plaats wordt zij eene zuster van Johan genoemd, doch uit de andere stukken schijnt te mogen worden aangenomen, dat hij inderdaad haar oom was.

²⁾ Denkelyk bij Helena Zijberts. Zie dozen jaargang bladz. 201.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

100

1679 voor notaris Jacob de Bye, te 's-Hertogenbosch, tot het maken van haar testament, waarbij zij haren broeder Johan, de beide kinderen van wijlen hare zuster Anna en Catharina van Zutphen Gerardsdr. tot hare erfgenamen benoemde, elke staak voor $\frac{1}{3}$ part.

Erfgenamen van Johan van Zutphen waren: zijne natuurlijke dochter, Mr. Gerard van Santvoort, Mr. Adriaan Vloots, Johan Vloots, Ulanda Maria Vloots, Johanna Vloots, Maria Catharina Vloots, Boudewijn Vloots en Guillaume Polen, ieder voor $\frac{1}{9}$ part.

's-Gravenhage.

F. BEELAERTS VAN BLOKLAND.

NOORDBRABANTSCH E ZEGELS.

IV.

Wij laten andermaal een twaalfstal zegels van Bossche schepenen volgen.

1. Het zegel van Mr. Jacob van der Cammen Franszn.

Mr. Marten 'sHeeren Gerardszn. 1 Januari 1578 als schepen overleden zijnde, werd van der Cammen in diens plaats benoemd en bekleedde dit ambt ook in 1580 en 1583.

Hij was kapitein der schutterij van den Ouden Voetboog.

Zijn zoon Mr. Jacob van der Cammen bezette tweemaal den schepenstoel en wel in de jaren 1608 en 1612, trad van 1 October 1615 tot 1 October 1616 met Seger Segers Adriaanszn. en Jacob Jansen, en van laatstgemelden datum tot 8 September 1629 met gemelden Segers en Hendrik Sanders van der Boesdonck als rentmeesters der stad op.

In 1642 ondertekende hij als lid der Lieve-Vrouwebroederschap de overeenkomst, dat voortaan ook protestanten tot de vereeniging konden toetreden.

2. Zegel van jonker Arnold van Campen, schepen benoemd in 1472, 1479 en 1492; in welk laatste jaar hij op St. Simon en Judasavond (27 October) kwam te overlijden en door Adam Roempot werd vervangen.

Hij was lid der Lieve-Vrouwebroederschap, kerkmeester der St. Janskerk en had getrouwd Agnes Monincx Jansdr.

Zijn zoon Maarten kwam ook in den schepenstoel.

Deze maakte met zijnegade Geertruida van Dom-melen 6 Juni 1521 hun testament voor den notaris Daniel van Vlierden.

Hij stierf nog in hetzelfde jaar en werd door Mr. Jan van Breugel Willemszn. als schepen opgevolgd.

3. Het zegel van jonker Arnold van Campen.

Hij werd tot schepen benoemd in de jaren 1556, 1559, 1562, 1565, 1568, 1569 en 1570.

Bij de oprichting van het Weeshuis in 1564 zag hij zich met Mr. Hendrik Oliviers van Berckhuysen, Jan van de Water en Jan van Tongeren tot provisoren dezer stichting verkozen.

Hij is tweemaal gehuwd geweest, de naam zijner eerste echtgenoot is ons niet voorgekomen, de tweede heette Maria Berwouts.

Hij was kapitein der schutterij van den blok (wijk), van de Vuchterstraat.

4. Zegel van jonker Jan van Campen, schepen in 1582 en 1587.

5. Het zegel van Godfried Cleynaël, schepen in 1467.

6. Zegel van Hendrik Cnode, in 1375 tot schepen benoemd.

7. Het zegel van Jan de Cock, schepen in 1513.

Hij nam met Jan van den Broeck van 1 October 1510 tot dien datum des volgenden jaars het rentmeesterschap der stad waar.

In Januari 1512 leende hij aan het bestuur 100 rijns-guldens, door hetzelfde op voorschot gegeven aan de her-

togen Arnold en Erick van Brunswijk als oversten in den oorlog tegen Gelderland.

Op 21 September 1514 reisde hij met den raadsheer Mr. Raas Raessen en den secretaris Mr. Claas Cuysten naar de rekenkamer van Holland in den Haag, om te bespreken met de commissarissen door den hertog daartoe benoemd de klachten der Bossche poorters over de tollén, o. a. dat „*een poirter sijns medepoirters goet nyet en soude moigen verantwoirden, oick te brengen boven den gewoenlickén tolbrief, certificatie dat tgoet onverlaest (niet gelost, niet uit het schip geweest) ende onvercocht waer, ende niet te laten passeren tgoet vanden hoigsten merct comende, ende dat het zaut (zout) boven die twee quartieren souden moeten vertollen*”.

Het volgende jaar op 8 October ging hij met Cuysten en Ambrosius Wellens weer naar den Haag om nadere opheldering te krijgen over de verklaring van den hertog, dat 6 kwartieren zout tolvrij waren en aangaande dat „*een poirter oft scipman sijns medepoirters goet soude moigen verantwoirden*” bij de tollén in Holland en Zeeland, waarvan zij brieven ontvingen voor de tollenaars te Gouda, Sparendam, enz.

8. Het zegel van jonker Jacob de Cock Jacobszn.

Hij zag zich tot den schepenstoel geroepen in de jaren 1617, 1620, 1627 en 1628.

Bij den overgang der stad in 1629 aan de Staten der Vereenigde Nederlanden werd hij met den pensionaris Mr. Jan van den Velde, den raadsheer Mr. Gerard van Someren en den ambachtdeken Adriaan van Herlaer naar Brussel afgevaardigd, om daarvan verslag te geven en verschillende zaken te regelen.

Hij had in huwelijk Esther, dochter van jonker Hendrik van Gestel Franszn., schepen en raad, kapitein der kloveniersschutterij en wachtmeester der stad, en vrouwe Johanna van Vucht.

Esther kwam 27 Mei 1662 te overlijden.

Hij was lid der Lieve-Vrouwebroederschap en onder-

teekende in 1642 de overeenkomst, dat ook protestanten bij de broederschap konden aangenomen worden.

9. Zegel van jonker Christiaan Coenen, schepen in 1444 en 1452.

Hij is gehuwd geweest met Lamberdina Bervoets.

Zijn zoon Herman bezette ook tweemaal den schepenstoel en wel in de jaren 1472 en 1478, en werd in 1479 door Hendrik van Hoorne, heer van Perweis, Duffel enz. beleend met Oud-Herlaar, een adellijk goed onder St. Michiels-Gestel.

Door zijn huwelijk met Maria, erfdochter van jonker Jan van der Aa, heer van Zegenwerp, schepen en raad te 's-Hertogenbosch, en Maria Pels, kwam hij mede in bezit van gezegd kasteel onder genoemd dorp gelegen.

Hij was lid der Lieve-Vrouwebroederschap en stierf in 1488.

Van het geslacht Coenen hebben van de helft der 13^e tot in de tweede helft der 17^e eeuw onderscheidene leden zitting in de regeering van 's-Hertogenbosch gehad; de eerste dezer is Godfried Coenen, die in 1254 tot schepen werd benoemd.

10. Zegel van Pieter Colen, schepen in 1478.

Bij ingewonnen verklaringen door de Bossche schepenbank, 20 Juli 1501, aangaande de jurisdictie en het recht van ingebod der stad te Ravenstein, Megen en Uden, doch bijzonder te Oyen, treedt hij als getuige op en zegt „omtrent” 65 jaar oud te zijn.

11. Zegel van Gerard Colen, schepen in 1507 en 1513.

Hij is gehuwd geweest met Barbara Remmens.

12. Het zegel van Jacob Colen Pieterszn., tot schepen aangesteld in de jaren 1531 en 1541.

Het bestuur benoemde 12 Januari 1543 vier zijner leden tot aalmoezeniers, om alle Zondagen met schalen rond te gaan in de St. Janskerk voor de huisarmen, die niet van openbare aalmoezen leefden.

Deze aalmoezeniers waren de raadshereen Jacob

Colen, jonker Adriaan van Eyndhouts, jonker Gerard van Berckel en Jan de Wolff, welke elke week de huisarmen bezochten en bedeeden, doch om niet gemelde redenen hield dit slechts tot Paschen van dat jaar stand.

CH. C. V. VERREYNT.

W. J. F. JUTEN.

LANGSTRAATSCH E SPREEKWIJZEN, BIJ
VERSCHILLENDE GELEGENHEDEN OPGEVANGEN.

1. Mijne visch is zoo vors, dat g'em met geen vogel beter bevliegen kunt, zei een vischventer. (Hij bedoelde, dat een vogel van het vischwater af naar hier er niet vlugger had kunnen zijn).
2. Toen kwam hij aan den weeropper. (Door krachtig voedsel te gebruiken herstelde hij van eene ziekte).
3. Nou, 't was een fijne grap. (Aardig, vreemd geval).
4. Ge kunt er wat mede bezoeken. (Overbrengen, last mee hebben).
5. Verrechtdage. (Wel, wel!).
6. Verkoft. (Verkocht).
7. Hij is betjoecht. (d. i. slim).
8. Daar kunt ge een puntje aanzuigen. (Iets zoo goed doen als een ander).
9. Vieze varkens worden niet vet. (Men moet niet te kieskeurig zijn).
10. Ge hoort hem, eer ge hem ziet. (Iemand die het altijd druk met zijn mond heeft).
11. Hij is zoo glad als een aal. (Bij de hand, slim, sluw).
12. Hij sloeg er zijn ei ook bij. (Hij bemoeide zich ook met de zaak).
13. Hij is zoo hard als een spijker op zijn kop. (Iemand die in geldverlegenheid zit).
14. Hij is te stom om voor den duivel te dansen.

15. Hij is gauw in zijn kam gepikt. (Hij is spoedig boos).
  16. We hebben dikke leut gehad. (Veel plezier gehad).
  17. Hij heeft hem om. (Hij is kwaad).
  18. De melk is zoo dik als een kaars.
  19. Vroeger was zij hagel en wind. (Sterk, gezond zijn).
  20. Alle bazen groeien er een hand spek in. (n.l. als een concurrent om zeep gaat).
  21. Hij is zoo bang als een wezel.
  22. Hij rert als een waterhondje. (Hij is bevreesd).
  23. Hij heeft een mustertklepel in zijn rug. (Iemand die steil loopt).
  24. Krakende schoenen (zijn nog niet betaald).
  25. Als de baas van honk is zitten de muizen aan 't spek.
  26. Den bezem uitsteken.
- Baardwijk. J. A. J. VAN HEYST.

HET BELEG VAN BERGEN-OP-ZOOM.

II.

(Slot).

Le second chef, et qui regarde les inondations, pour couvrir L'Ile de Tholen, ne sera qu'effleuré par moi dans cette réponse, par ce que comme il a déjà fait souvent l'objet des délibérations sérieuses du Conseil d'Etat, ainsi vous recevrez pareillement une Résolution de LL: NN: PP: prise de concert avec moy, qui vous donnera la faculté d'agir avec délibération des personnes y spécifiées selon que vous le jugerez convenir au bien et au service de la Patrie, et je me contenteray de dire à cet égard qu'il me paroît que pour prevenir ce que vous craignez de chaude allarme, et de disette, il seroit expédient de faire monter les eaux dans les Polders d'Auvergne & a. jusqu'à peu près au niveau des terres dans tous les fossés, canaux et kreek, afin qu'on puisse après cela dans un ou deux marées compléter l'inondation.

Je passe au troisieme Chef, qui concerne les Ordres que Votre Excellence demande.

1°. Quand à l'ordre positif touchant l'inondation, Vous serez suffisamment autorisé par la Résolution du Conseil d'Etat.

2°. Pour ce qui regarde l'ordre positif quand l'ennemi sera maître de la Brèche au Corps de la Place, comment V. Ex: se conduira alors; je suppose premièrement, et suis seur que V. Ex: ne delaissera aucun soin, aucune attention ni vigilance pour en disputer l'accès en y tenant des matieres ¹⁾ combustibles embrasées le plus longtems que possible, et qu' après Elle redoublera d'application pour chicannes le terrain tant au coupures des Bastions qu'en barricadant les rues; si après tout cela ou prévoit qu'il faille succomber à la force majeure, Votre Excellence devra garder dans la Place pour capituler ce qu'il y a de moins bon de troupes, et tacher de sauver les autres, et parmi eux surtout aussi ceux de l'artillerie, du Genie, et les mineurs; et comme je n'apprend pas que l'ennemi presse infiniment le front de Rover ni les Lignes, il me semble qu'on pourra facilement retirer les troupes, dans le cas inesperé qu'on en doive venir la par les deux chemins ou il en faut absolument euvoier, scavoir: 1o. par celuy de Halteren à Tholen, ce qu'on croira nécessaire pour la deffense de cette ville et de son Ile, et 2o par Steenbergem et le Princenland, pour renforcer le corps du Lieutenant-General Schwartzsenbergh et protéger ainsy Breda, vers où, et notamment dans les Nouvelles Lignes de la quelle Place, ce corps se devra en ce cas retirer, et il faudra laisser dans Steenbergem une Garnison capable de resister quelque tems, et renforcer celle de Willemstad, il est encor nécessaire d'observer que si le Duc comme je l'espère se resoud de venir au secours, qu'alors si la chose malheureusement avortoit, on pourroit prendre plus de troupes pour Tholen, par ce que le

¹⁾ Er stond batteries; dit woord is doorgehaald en het woord matieres er boven geschreven.

corps de Schwartzenbergh joindroit l'armée, et ¹⁾ V. Ex. comprend bien qu'il faut de toute nécessité renvoyer à Mr. Smissaart la plus grande partie des troupes qu'il a eu sous ses Ordres, et même plus par ce qu'elles auront perdus dans le siège. Enfin comme V. E. me dit que le chemin de Tholen est déjà incommode à passer, il faut absolument et coute qu'il coute le faire mettre en bon etit pour etre passé avec aisance. Destitué de tout secours je donne mes remarques & mes directions que pour ce qu'elles valent. Mon zèle et mon amour pour la Patrie suppleront à ce qui manque à ma capacité, et la droiture de mes intentions me sert d'apologie. ²⁾ A la Haye le 16 d'Août: 1747.

Prince d'Orange & Nassau.

Ten slotte geef ik hier nog plaats aan den oorspronkelijken, Franschen tekst der memorie, die Cronström richtte aan den Prins, nadat hij diens antwoord had ontvangen.

De vertaling daarvan, door Cronström, vond reeds een plaats op bladz. 208 van den vorigen jaargang.

Ik heb deze spelling en zooveel doenlijk zelfs de teekens laten behouden, die ze in den oorspronkelijken tekst hebben.

L'original étoit datté du 19 Aoust 1747 en reponse au Memoire du Prince du 15 Aout 1747.

MEMOIRE.

Les remarques que V: A: S: a faites sur ma Lettre & mon Memoire en datte du 15 sont si judicieuses que je suis fort en peine comment luy repondre.

¹⁾ Hier stond het woord *que*, dat doorgehaald is.

²⁾ De woorden die volgen en de onderteekening zijn met een andere hand geschreven; misschien ook met een verdraaide hand om het handschrift van den Prins te volgen.

10. *Les petites sorties sont faciles, reussissent souvent, comme d'enclouer quatre pieces sur une Batterie ou tout est endormi, ainsi qu'a fait faire Monsr M a y parfaitement bien, mais quand on veut venir par deux sorties ou barrieres avec 10 ou 12 Battaillons contre un front que l'armée ennemie occupe d'un bout à l'autre, pour soutenir ses paralleles, ainsi que le Comte de Lōwendal s'y est preparé, ce seroit luy donner occasion d'une victoire avec une inevitable perte pour nous, avec très peu ou point d'effet.*

Votre Alt. S^{me} verra la dessus les sentiments des Generaux presents, contenu dans le paquet ci joint.

20. *En second lieu, quoique notre Infanterie soit tellement fatiguée, & si considerablement diminuée par morts & blessez qu'il n'y a point de Reg^t qui ne s'en plaigne, je n'oserois en demander davantage, voyant que la place doit succomber comme j'ay deja eu le deplaisir de le dire, & que plusieurs spectateurs entendus de du metier ont jugé comme moy, qui n'en dit cependant mon sentiment que seulement à V: A: S: & S: A: R: le Duc de Cumberlandt.*

Plust à Dieu que le sentiment de V: A: S: eut prevalu, lorsqu' Elle estoit d'avis que la grande armée restat au commencement de la campagne a portée tant d'ici que de la Meuse, nous ne serions pas dans la peine ou nous sommes, je scay tout le devoir que V: A: S: a fait à ce but.

J'ay reconnu, comme V: A: S: le dit fort bien, que toute la generalité de l'armée, particulierem^t S: A: R: le Duc de Cumberlandt, & le Marechal, nous croyent impreables, parceque nous avons issüe par derriere, cela fait beaucoup, & nous donne des lusances qui nous embarasseroient si elle manquoient, mais enfin, il se fait une si grande consommation de toute sorte d'ammunition de guerre, que l'on ne peut y suppleer à tems, ainsi qu'il nous manque actuellement des bales de fusil & des grenades de Hautbitz, enfin je ne puis tout denommer.

Après cela les murailles nous manquent à la pointe des deux lunettes, & manqueront plus avant. Quand les ouvrages seront détruits, & la place ouverte, elle a beau avoir quelque issue par derrière, il faut qu'elle succombe, à la manière d'attaquer d'aujourd'hui, qui ne donne pas le tems d'opposer à l'Ennemi, toutes les chicanes dont V: A: S: fait mention très judicieusement (sic!)

Si nous lâchons l'eau dans le fossé le peu d'inondation qui nous reste, sera tout d'un coup à sec, & les Bataillons qui sont au Camp ou dans la Ligne tout de suite coupez.

Quand aux inondations pour couvrir l'isle de Tholen je voudrois bien être en état de juger, avec la faculté d'agir qui m'est donnée, du tems précis qu'il faut la faire.

Nous avons consulté sur cela les Personnes nommées dans la Resolution du Conseil d'état, qui y sont fort au fait, particulièrement le Docteur Hattinga, les préparatifs sont pour la pluspart faits, & nous y travaillons encor, il y a déjà des grandes coupures dans le Bastion, on n'a pas eu le tems seulement d'en faire d'autres derrière celles là, les bombes ruinent tout, je va chaque jour, quand je puis, à l'attaque, j'ay vu encor aujourd'hui que les flans bas qui doivent défendre la breche opposée sont de rechef en desordre par les bombes. J'ay déjà jugé de ce qu'il faudroit faire par rapport à Mr. Smissaert dans un cas facheux.

Il me paroît qu'il est tems de finir ce desagréable Memoire, pour ne pas fatiguer V: A: S: des difficultez aux quelles je ne vois point de remede, que celui, que V: A: S: a souhaité depuis le commencement, que est un secours du dehors.

W. J. F. JUTEN.

DAGREGISTER

gehouden door een voornaam inwoner der stad 's-Hertogenbosch tijdens hare belegering door de Franschen in 1794.

II.

Na deze toelichting van Sabron omtrent den staat van verdediging, waarin de vesting 's-Hertogenbosch en hare buitenwerken voor den aanvang van het beleg verkeerden, laat ik hier het dagverhaal van het beleg volgen, dat luidt als volgt:

Op *Zondag* den een en twintigste September 1794, kwam er zekere tijding, dat een detachement Franschen te Berlikum, een dorp vijf kwartier uur van 's-Hertogenbosch, buiten de Hinthemerpoort liggende, was aangekomen. Het algemeen en zelfs uit Holland versterkt begrip, dat de vijand het op Gelderland had gemunt, veroorzaakte, dat men zich daar over niet alarmeerde, ja zelfs dat men daar op weinig acht gaf; tot dat 's avonds de komst van een Franschen officier en trompetter, welke geblinddoekt werden binnen gelaten, groote ontroering aanbragt; doch welke ook spoedig weder verdween; wyl men verzekering kreeg, dat hunne boodschap alleen betrof het admiteeren van hun, die, te Sluis in Vlaanderen, tot het hospitaal hadden behoord, en wyl zij geene wapenen gedragen hadden, waren losgelaten, weshalve dezelve ook binnen kwamen; en men verhaalde teffens, dat die officier gezegd had, dat de Franschen eerlang meesters van Gelderland zouden zijn.

Muandag, den twee en twintigsten September, vertrokken niet alleen des morgens, de beurtschepen op 's-Hage en Middelburg, geheel ongestoord, maar ook de beurtschipper van Dord kwam des namiddags tusschen drie en vier uren zonder eenige verhindering aan. Doch geen uur daarna kwam op 't onverwagst de tijding, dat

de Ortenschans, buiten de Ortenpoort, tusschen de stad en Creveceur gelegen, door de Fransche Hussaaren ¹⁾ reeds ingenomen, en dus de stad in staat van beleg was. Ongelooflijk was daar over de verbazing.

De schrijver van het Dagverhaal zegt, dat hij het voor een fabel hield, zich langs de tweede Nieuwstraat ²⁾ op den wal begaf, en daar dadelijk, tot zijne uiterste bevreemding, reeds den vijand binnen de schans, en een enkelen hussaar tot bij de Ortenpoort rijdende, en daar zijn pistool lossende, gezien had.

Elk kundig Burger, die de aangelegenheid van die schans kende, stond verstomd over dit voorval; daar men het voor zeker hield, dat de Directeur, en andere Ingenieurs, zorg gedragen hadden, deezen gewichtigen post in een staat van defensie te stellen, zonder zich daarvan te laten detourneeren door den arbeid aan een Retranchement, het welk zoo veel kostte, en, gelijk ieder opmerkende moest oordeelen, geheel onnut was, naamlijk, het Retranchement tusschen den Papenbril en de Stad, op het Plein gemaakt ³⁾; en welk, zoodra de Ortenschans in 's vijands handen was, geheel door denzelfden kon, ja moest bestreken worden, en zelfs het point der attaque wierd. Doch dit zoo nodig werk aan de Ortenschans was nagelaten, en de Franschen kwamen er in, zonder

---

¹⁾ Volgens Sabron t. a. p. blz. 235 was het generaal Daendels, met vier Fransche Hussaren, die de schans innam. Hij deed dit zonder slag of stoot, daar de Hollandsche korporaal met zijne drie manschappen reeds bij het naderen der Fransche ruiters de schans had verlaten en zich had teruggetrokken op de wacht bij de Orthenpoort.

²⁾ Thans de St. Josephstraat genaamd.

³⁾ Hanewinkel t. a. p. blz. 138 zegt, dat dit retranchement gemaakt werd om zoo noodig de stad te kunnen bedwingen, als zij door den vijand zoude ingenomen zijn. Het werk kostte fl 14000 en is na de inneming der stad in 1794 weder geslecht. (Zie nog Reize door de Majorij I, blz. 15).

eenigen tegenstand; ook maakten zij er zich aanstonds in vast, zijnde de Husaaren spoedig door Infanterie gevolgd, en met een stuk Kanon voorzien.

Het kwam wel in bedenking om terstond een corps uit het Garnisoen op die Schans te doen uitvallen; doch deels de zwakheid der bezetting in 's-Hertogenbosch; deels, de aanmerking, dat die Schans niet in staat was, noch spoedig kon in staat gesteld worden, om eenigen volgenden aanval des vijands af te weerēn, deeden deze expeditie agter weeg blijven. De communicatie tusschen de Stad en het fort Creveceur bleef dus verlooren, en tevens was daardoor alle toevoer onmogelijk geworden.

Dingsdag, den drie en twintigsten, werd de Stad reeds opgeëischt, doch alle onderhandeling deswege, terstond, afgeslagen ¹⁾; waarop ook het bombardement aanstonds begon, schoon niet zeer sterk. Den volgenden nacht viel de tweede houwitzer, uit de Ortenschans geworpen, in het dak van het Commandement ²⁾, verbrak op den zolder een gedeelte van het houtwerk, en verbrijzelde drie van de vijf zoldervengsters genoegzaam geheel, zijnde dit de

---

¹⁾ Volgens Sabron t. a. p. blz. 235 was de vesting 's-Hertogenbosch toen reeds ingesloten. Generaal de Winter had met zijne brigade bezet Bokhoven, Vlijmen, Deuteren, Halder en Vught, in welke laatste plaats hij zijn hoofdkwartier had; generaal Daendels, die zijn hoofdkwartier te Empel vestigde, bezette met zijne brigade Empel, Rosmalen, Berlicum, Middelrode en St. Michiels-Gestel. Generaal Delmas vestigde zijn hoofdkwartier te Rosmalen; generaal Mac Donald hield de Langstraatsche inondatie in observatie; generaal Osten observeerde de Maas boven de Blauwe Sluis en de opperbevelhebber generaal Pichegru met de commissarissen der Nationale Conventie betrok het kasteel te Heeswijk, alwaar hij dezelfde kamers nam als die, welke vóór hem de Engelsche generaal Ralph Abercromby had betrokken.

²⁾ Thans het Paleis van Justitie. De gouverneur der stad vestigde na dit treffen van den granaat het commandement in de geblindeerde, bomvrij gemaakte kelders van het stadhuis.

voorgevel van dat gebouw, tegenover de Grootte Kerk. Ook werd op en uit het Fort Isabelle zeer sterk gevuurd.

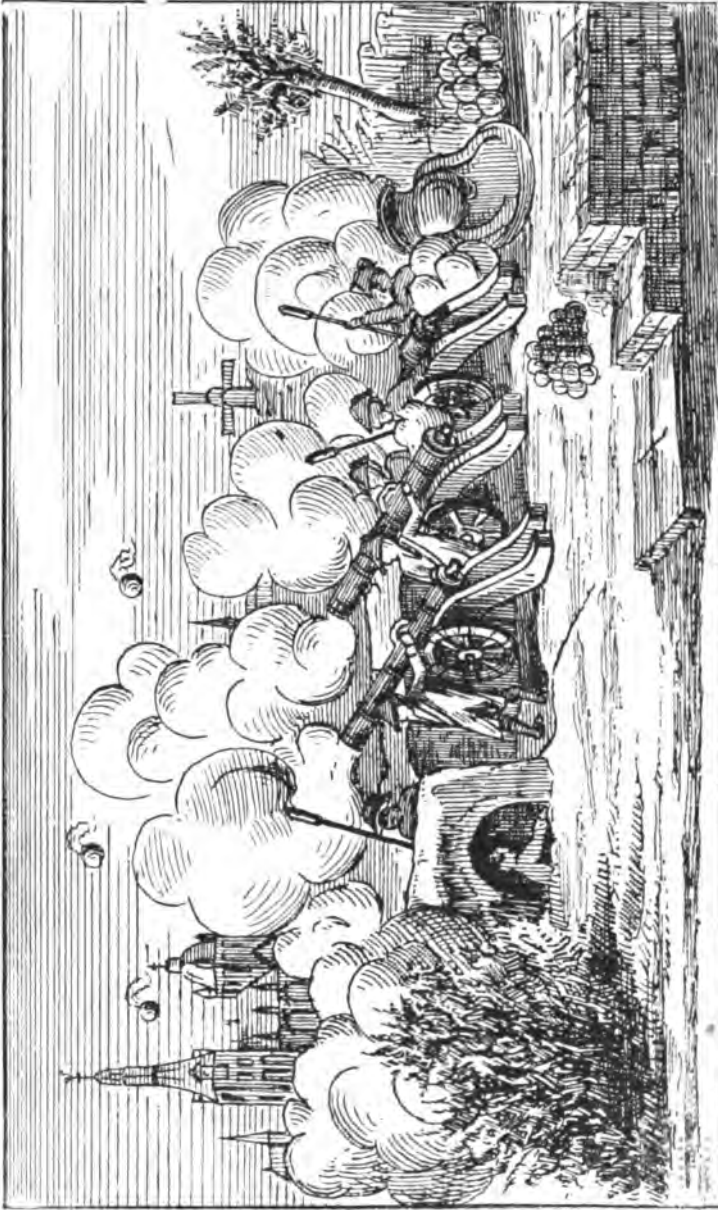
Woensdag, den vier en twintigsten, was het vuur uit de Stad, vooral, van den Papenbril en Hinthemerpoot, geweldig, hebbende men ter laatstgenoemde plaats ontdekt, dat de vijand eene batterij opwierp aan den zoo geheeten Bult, anderhalf kwartier van de Stad, daar een herberg had gestaan, doch welke was afgebroken. Het werpen van houwitzers in de Stad was aanhoudend, en veroorzaakte aanmerkelijke schade aan verscheiden wooningen. In den volgenden nacht, en

Donderdag, den vijf en twintigsten, was wederzijds het schieten uit, en werpen van houwitzers in de Stad, zonder tusschenpozen. De vijand had toen ook eene batterij te Klein-Deuteren, een kwartier van de Stad buiten de S. Janspoort, ter plaatse van het afgebroken huisje. De van daar komende houwitzers (men zegt twee) genoegzaam op 't zelve oogenblik vallende, staken de aanzienelijke gebouwen door van Wurmond en Hirschig in de S. Jorisstraat bewoond, beide vermaarde logementen, in brand, en deeze wierden, deels wijl een der brandspuiten niet in orde was, en deels wijl twee andere naar het Orteneinde, waar een kleener huis in brand stond, vervoerd waren, geheel verteerd ¹⁾; doch het daar naast, en nog een, er bij staand huis, schoon

---

¹⁾ Op de plaats waar deze beide logementen gestaan hebben is in 1802 door de Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch de tegenwoordige gevangenis gebouwd, die toen den naam van het *spin-huis* kreeg.

Uit hetgeen omtrent dezen brand gezegd wordt in het Dagregister, waarvan de schrijver Protestant was, blijkt duidelijk, dat onwaar is het verhaal, dat H a n e w i n k e l in zijne Reize door de Majorij I, op blz. 9 en 10 deed, volgens hetwelk men een der huizen in de St. Jorisstraat zoude hebben laten afbranden, omdat de eigenaar een Hervormde was en dit genoeg was om geenen behoorlijken vlijt ter redding van zijn huis aan te wenden.

FRANSCHÉ BATTERIJ OP DEN BULT TE HINTHAM BIJ HET BELEG VAN

's-HERTOGENBOSCH IN 1794.

(naar eene teekening van dien tijd).

100

reeds aangestoken, gelukkig gebluscht, maar een klein huisje op het Orteneind werd genoegzaam een prooi der vlammen.

Het Gouvernement werd door een houwitzer sterk beschadigd. Dezelve sloeg in de breede gallerij, ruim ter halverwege van vooren, een gat in den muur, sprong van daar door de middeldeur, nemende een gedeelte van dezelve weg, barste in de gallerij, verbrijzelende alle de glazen in dezelve aan de rechterzijde, nevens die van de tweede kamer in den rechten vleugel. Achter het Gouvernement viel een houwitzer in het huis van den Predikant Bruining; doch smoorde in een stoelkussen.

Men kreeg tijding, dat eene versterking op Creveceur was aangekomen, zijnde behalven de Hessen, ook, volgens het onzeker gerucht, (omdat alle moeite, aangewend om van dat Fort eenige kondschap te bekomen, aanhoudend vruchteloos geweest is, wijl men niet verder dan tot Engelen komen konde), de bataillons van Gumoens en Waldek.

Deeze tijding, door een inwooner van Engelen, niet ver van dat Fort gelegen, bevestigd zijnde, gelijk een jonge die te vooren had aangebragt, deed de hoop op behouding der stad, van welke Creveceur als de sleutel kan worden aangemerkt, in zoo ver herleven, dat de drift van sommigen, die reeds om eene goede Capitulatie riepen, daar door gestuit wiert.

De Stads Leeraar Chevalier, met zijnen Collega, den Professor van Drunen, alleen van de vijf Stads Predikanten, binnen de vesting overgebleven; de als Garnisoen-Predikant ijverig fungeerende Professor Velingius, en de buiten vaste bediening zijnde Leeraar van Luinen, welke laatstgenoemde zich ter opwekking der Burgerij tot het helpen verdedigen der stad, hoewel met weinig

succes, uitneemend bevljigtigde, hielden in bijzondere huizen, werwaards eene groote menigte samenvloede, van tijd tot tijd gezette bedestonden; en de eendragt onder de Burgers, met de onderlinge hulpbewijzingen, werden daardoor vrij zichtbaar vermeerderd.

Vrijdag, den zes en twintigsten, was het schieten, vooral uit de stad, ongemeen sterk, waar door de Batterij bij Deuteren, bijna tot zwijgen gebragt, en die bij den Bult beschadigd wierden, vooral wijl de laatste meer voor uit gezet, en dus nader bij de stad gebragt was. Deezen dag gebeurde er een voorval, in het welke Gods bijzondere bestuuring zichtbaar was. In een klein huisje uit twee kamertjes, door glasraamen van een gescheiden, bestaande, en in de eerste Nieuwstraat staande, waren zestien volwassen menschen en vier kinderen. Een houwitzer viel door den schoorsteen op een theeketel, met koffy gevuld, en vervolgens onder de tafel, daar dezelve sprong, die tafel, met het geen er op was, geheel verbrijzelende, en stukken uit de muuren slaande, terwijl een ander stuk, door de middelglazen, vloog op eene bedstede, in welke zich eene vrouw met twee kinderen bevond; en echter werd geen eenig mensch, zelfs niet ligt, daardoor gekwetst. De Predikant Chevalier heeft dit geval onderzocht en waar bevonden.

In den volgenden nacht, was het wederzijdsch vuur allerijlsjkst, en er ontstond brand in verscheiden wooningen, doch dezelve werd door de vigilantie der lieden, aan de brandspuiten verbonden, en andere burgers en sommige militairen, zeer spoedig gebluscht.

Saturdag, den zeven en twintigsten, was het vuur van buiten minder hevig. Er ontstond echter brand in drie huizen; doch dezelve werd zeer gelukkig weggenomen, en men merkte op, dat sommigen van de smalle gemeente, wanneer er, ergens in een huis, een houwitzer viel, terstond brand riep, schoon het alleen een sterke

damp was; waarom ook vervolgens verscheiden lieden hunne huizen, wanneer er een houwitzer in was gevallen, gesloten hielden, te meer, wijl in verscheiden wooningen, bij het blusschen van brand, of bij het indringen van het volk, wanneer men dagt, dat er brand was, diefstallen gepleegd werden.

Men begon, en zoo men zeide, uit naam der Burgerij, vrij sterk den Gouverneur te dringen om de Stad over te geven; doch Hij weigerde dit ten sterkste, en zeide, in mijn bijzijn: „die goede lieden dwaalen; zij meenen er hun goed door te behouden en 't is den Franschen om hun goed te doen”. Hij gaf tevens orders, om de ruiter patrouilles te versterken, wijl in de achterstraaten, op het Hinthemereinde, eenige onrustige gesprekken gehoord waren; doch die zonder kwaad gevolg bleven.

De Gouverneur deed ook pogingen, om door uitgezonden visschers eenige tijdingen van buiten te kunnen ontvangen, en berichten over te brengen. Een van hun, kwam 's nachts tot bij Berlikum, doch moest, wijl op hem geschoten werd, onverrichter zaake wederkeeren; van den anderen heeft men niets meer gehoord, dan dat hij even buiten de stad gezien is, bij zijn uitgaan uit dezelve.

Ook zijn alle de volgende ondernemingen tot verkrijgen van Correspondentie te vergeefs geweest. Uitgezonden bragten bericht, dat zij nergens konden doorkomen, wijl de vijand overal, op den afstand van veertig of vijftig passen een schildwagt, en hier en daar nog tusschen beiden een ruiter post had.

Zondag, den acht en twintigsten, was het vuur uit de Stad sterk, doch van buiten middelmatig. Nogthans werd ontdekt, dat de Franschen vrij veel vorderden in het maken van een batterij tusschen de Ortenschans en

Hinthemerpoort, gelijk naderhand bleek, met oogmerk om daar uit den Papenbril van de buiten- en binnenkanten te beschieten. Heden ontstond er brand in eenige huizen; terwijl andere door het springen der houwitzers zeer beschadigd werden, vooral op de Haven en het Orteneinde; maar de brand werd overal, zonder merkelyk nadeel aan te brengen, spoedig gedempt.

Er ontstond op nieuw, een hevig verschil, dat te vooren reeds begonnen was, over de zekerlyk te geringe inundatie, waaromtrent de Notaris de Cassemajor, die daar van eene gegronde kennisse bezit, bij aldien hij konde gehoord worden, ongetwijfeld zeer veele en merkwaardige bijzonderheden zoude mededeelen. ¹⁾

Op deezen dag, kwam, die zoo beroerende tijding, dat Crevecœur aan de Franschen was overgegeeven ²⁾. Som-

---

¹⁾ Dit schijnt te doelen op hetzelfde, wat een onbekende schryver mededeelde in de „Militärische Bemerkungen ueber die Eroberung von Holland durch die Franzosen in 1793 und 1794. Riga 1806”, dat men nameljk de inundatie niet krachtig genoeg had doorgezet ter wille van den Auditeur-militair te 's-Hertogenbosch, die in het Fossche inundatieveld vele weiden had liggen.

²⁾ Tieboel, de Kommandant van Crèvecœur, had dit fort reeds den 27en September des avonds te 9 uren aan den Franschen generaal Delmas overgegeeven. De op dat fort aanwezige Fransche Royalisten, over wier lot de Stadhouder zich bijtijds bekommerd had, door aan Tieboel te gelasten, dat hij hen tijdig het fort moest doen verlaten, hadden deze sterkte nog vóór de Capitulatie kunnen verlaten en waren naar Hedel gevluht.

Daags na de overgave van Crèvecœur aan de Franschen berichtte Pichgru ze aan den Gouverneur van 's-Hertogenbosch met verzoek haar na te volgen, er bij voegende, dat de Oostenrijksche en Pruisische legers bij Aken waren geslagen en over den Rijn geworpen en dat de Engelschen spoedig denzelfden weg zouden volgen.

Het slot van zijn schrijven luidde: *Je crois inutile de vous observer, que les lois de mon pays me defendent de traiter avec les Emigrés, et qu' en conséquence ils ne peuvent participer aux avantages de capitulation, qui vous est offerte.*

migen waren er woedende over, meer bedaalden zuchteden, en voorspelden, dat de inneeming der stad ras volgen zou, daar nu de Franschen meester van de voornaamste inundatie geworden waren, en terstond door het laten afloopen van het water, (in den volgenden nacht na de verovering van het Fort, reeds over de drie duimen lager geworden) daar van gebruik maakten. De Gouverneur die noodlottige tijding ontvangende, riep uit: Ach God is het mogelijk! Het schreeuwen en dringen om Capitulatie wierd nu verdubbeld, en zelfs, tot hier toe stille, Burgers, voegden zich bij de menigte ¹⁾. Men zegt, dat er de Gouverneur door eene deputatie, 's Maandags 's morgens toe is aangezocht. Het is echter zeker, dat Hij aan eenige Heeren zeide: „ik weet, men spreekt van de stad over te geven, maar die kan het nog houden, men moet mij daar niet van spreken”.

Onder de geringere soort van inwoners ontdekte men eene onwilligheid om aan of voor de vesting te werken en een morren over de schaarschheid en duurte der levensmiddelen. Doch de goede voorzorg daaromtrent genomen verhinderde de gevolgen, die anders te duchten waren geweest. Een halve Kompagnie braave Burgers, met negen ingesloten Engelschen, en een Heer uit de Meyerij, ook in de stad zijnde, hadden zich reeds te voren aangeboden, om mede aan de batterijen te helpen; ja, eene batterij geheel voor hunne rekening te neemen. De Engelschen waren aargenomen; doch, schoon de Gouverneur, den ijver der Burgers prijzende, hen gaerne geëmployeerd zag, hield een ander dit gedeeltelijk tegen, en maakte het ook gedeeltelijk zoo intriccaat, dat de

Op dit schrijven antwoordde de gouverneur von Hessen nog denzelfden dag: *il ne m'est permis de rendre la place, qu'après que les moyens de défense me sont ôtés. Vous connaissez trop votre devoir comme militaire, Monsieur, pour ne point justifier ma conduite.*

S a b r o n t. a. p.

¹⁾ Volgens Sabron waren het Patriotten, die op capitulatie aandrongen.

Burgers, daarover te onvreden, zich slegts in gering getal bij de batterijen hebben laten vinden, en hierdoor verlooren wel de wakkere artilleristen, reeds afgemat, de ondersteuning, welke zij anders te wagten hadden gehad, doch geenszins hunnen moed, welken zij, nevens het zeer dapper overig Garnisoen, niettegenstaande de ongelooftijke fatigues, ook behouden hebben.

Men heeft zelfs bij herhaling gezien, dat de Konstapels, door vermoeijing, bij de batterijen in slaap vallende, op den eersten schoot, dien zij hoorden, opsprongen en gezwind den vijand beantwoordden. ¹⁾

Dien dag werd er nog ongestoord gepredikt en er waren verscheidene bijzondere Bedestonden. In den daar op volgenden nacht, was er geen zwaar schieten van binnen, noch veel vuur van buiten, ook geen brand, schoon eenige huizen, in eene andere richting dan die tot hiertoe getroffen waren, liggende, geraakt werden, vallende de meeste houwitzers op de Paradeplaats, het Kerkhof der Groote Kerk, en in de Klarastraat, gelijk ook in een moestuin aan het einde van dezelve.

¹⁾ Sabron t. a. p. deelt nog mede, dat om de artillerie eenigszins te helpen in haar moeitevolle taak 30 ruiters van het regiment Dragonders Hessen Philipsthal bij dat wapen werkzaam werden gesteld. Ook eenige officieren van het corps Fransche Royalisten van Béon deden dienst bij de artillerie, doch in burgerkleeding ten einde te voorkomen, dat zij in hun lichtblauw uniform door den vijand werden herkend. Met uitzondering van de infanterie van Béon, die geheel uit Fransche Royalisten bestond, welke den gewonen dienst niet medededen, en welke, om niet van het vijandelijk vuur te lijden en niet door den vijand te worden gezien, op den wal bij den Grooten Hekel waren geplaatst, — was de geheele bezetting dag en nacht in beweging, en op den vestingwal in dienst, alwaar zij in de open lucht moest blijven, omdat er toen te 's Hertogenbosch geen bom- of kogelvrije verblijven voor het garnizoen aanwezig waren; de troepen, als zij rusten wilden, konden dientengevolge rust niet anders vinden dan met te gaan zitten op de banketten van de wallen met den rug tegen de borstwering. Op het fort Isabel waren wel kazematten, doch zijne bezetting bedroeg tijdens het beleg slechts 60 man.

Muandag, den negen en twintigsten, viel niets voor. Het vuur uit de stad was dien ganschen dag en den volgenden nacht zoo aanhoudend sterk, dat zelfs eenig geschut daardoor geheel en ten deele onbruikbaar werd. Doch het werpen van houwitzers was gemaatigd. Men ontdekte in den nademiddag, dat de reden daarvan was, wijl een of meer Ketels naar de Petteler, tusschen de Hinthemer- en Vuchterpoorten vervoerd waren, uit welken de vijand echter zeer weinige houwitzers wierp, zijnde te ver af om de Stad te bereiken, wijl hij dat geschut, door het tusschen den Konijnenberg en de Petteler staand water, op die hoogte niet brengen konde, van welken Konijnenberg de vesting anders zeer zoude zijn geteisterd geworden.

Het vuur van en op het fort Isabelle was dien dag zeer hevig. Het eerstgenoemde werd ondersteund door een detachement uit het Corps van Béon, en eenige ruiters van Hessen-Philipsthal. De vrij na aan dat Fort genaderde Fransche Husaaren werden teruggedreven tot bij Vucht, wanneer de onzen door het aldaar geplaatst Kanon genoodzaakt waren terug te trekken, zonder dat de Franschen hen vervolgden. Vier van ons voetvolk, te veel ter zijde van den steenweg afgegaan, raakten te diep in het water om zich uit dat poeltje, in 't welk zij geraakt waren, te kunnen redden doch zij werden door een klein schuitje afgehaald, en behouden weder binnengebragt.

Dingsdag, den dertigsten, was het vuur uit de stad zeer sterk, en dat van buiten allerijsselijkst. De houwitzers vlogen van vier batterijen in de meeste straten der stad (de Vuchterstraat en Vuchterdijk genoegzaam alleen uitgezonderd.) Op de Haven en in de Postelstraat werden veele huizen sterk beschadigd; op het Hinthemereinde werden twee en negentig huizen en de toren van de Jacobs Kapel geweldig getroffen en bij de Klara-

straat een huis geheel tot op de onderste verdieping vernield. Heden werden verscheiden Burgers en Militairen gedood en gekwetst, ook twee kinderen getroffen; welken men, hoeveel moeite er toe werd aangewend, het speelen op de straten niet beletten kon, daar de ouders noch naar vermaningen noch naar bedreigingen luisterden. Het geroep, dat men de Burgers maar zocht te ruïneeren; dat de stad het niet langer houden kon; dat men capituleeren moest, verdubbelde, en men zocht hem, dien men oordeelde eenigen invloed op den Gouverneur en hooge Krijgsbevelhebbers te kunnen maaken op allerhande wijzen, en onder zeer uit een loopende motiven aan, om daar toe mede te werken; maar schoon dit door deezen en geenen gedaan werd, was het echter zonder effect, blijvende de Gouverneur en eenige Krijgsopperhoofden er volstandig bij, dat de Stad moest gehouden worden, zoolang men zag, dat de vijand geen storm kon loopen; maar als dat nabij was, kōnde men, zeiden zij, het ook niet langer houden, zijnde het Garnisoen nauwlijks vijftien honderd weerbare mannen sterk, veel te zwak om een storm, vooral zoo dezelve op meer dan eene plaats te gelijk gedaan werd, af te slaan en daar; enboven reeds zeer afgemat; en dat, indien de Stad stormenderhand ingenomen wierd, Burgers en Militie beiden omgebragt zouden worden en de ellende onuitspreeklijk groot zijn.

Men had ook opgemerkt, dat op de Hinthemerpoort dien dag veele kogels, tot dien tijd toe genoegzaam door den vijand niet gebruikt, de menigvuldige houwitzers vergezelden. Dit vermeerderde het dringen op capitulatie, wjl men besloot, dat de Franschen nu meerder Artillerij moesten bekomen hebben, hetgeen ook de volgende dagen bevestigden.

Woensdag, den eersten October, werden eene openbare Bedestond door den Predikant Chevalier onder

eenen grooten toevloed, in de Luthersche Kerk eene dergelijke door den Lutherschen Leeraar Steuerwald en eenige in bijzondere huizen gehouden; zijnde het vuur dien dag gemaatigd; doch den volgenden nacht was het uit en op de Stad met houwitzers en kogels -allerverschrikkelijkst en zonder tusschenpozen. Zeer vele wooningen en eenigzins ook de Groote Kerk wierden getroffen, maar tot algemeene verwondering ontstond er nergens brand. En in het Stadhuis viel een houwitzer met de pijp in een balk, bleef daar in zitten en smoorde.

Op het Kerkhof van de Groote Kerk vielen zeer veele en de Haven en Fransche Kerken werden beschaadigd. In den volgenden nacht zag men twee vuurpijlen opgaan en schepte daaruit hoope op een naderend ontzet, te meer, daar dezelve aan den kant van Boxtel waren opgelaten en aan de zijde van Vlijmen beantwoord werden. Doch

Donderdag, den tweeden, bleek het reeds 's morgens aan het marcheeren en contramarcheeren der vijandelijke troepen, dat het seinen waren, door welken de Franschen de naderende versterking hunner benden hadden aangekondigd, vermits een talrijk corps naar Heusden defileerde en door een op het oog nog sterker corps vervangen werd. Ook mislukte het onderneemen om in den nacht van Woensdag op Donderdag eenige kondschap van buiten te bekomen. In den nacht van Donderdag op Vrijdag was het vuur uit en op de stad zeer zwaar, verscheiden wooningen werden getroffen maar er ontstond nergens brand.

Vrijdag, den dorden, was het op den dag vrij stil, vliegende slegts hier en daar eenige houwitzers, waardoor ook maar weinig schade veroorzaakt werd, doch den volgenden nacht was het vuur van weersijden genoegzaam aanhoudend. Desniettenstaande deed de dappere

Graaf van Rechteren een uitval buiten den Boom op den sterk genaderden vijand met honderd en vijftig krijgslieden en veertig pioniers; vernielde met het aanbreken van den dag de naaste loopgraven der Franschen, wierp veele van hunne gereedschappen in het water, maakte vijf krijgsgevangen, waaronder twee gekwetsten; en kwam terug zonder eenig verlies dan alleen van eenen sergeant, welke in een van onze bajonetten gevallen was. Dit voordeel werd behaald niettegenstaande de vijand geweldig vuurde.¹⁾

In dien zelve vroegen morgenstond ondernam de vijand een attaque op en ter zijden van den steenweg op de Hinthemerpoort met oogmerk om een der buitenwerken weg te nemen, doch het vreeslijk vuur op hem gemaakt deed dien aanslag spoedig in rook verdwijnen. Het geducht schieten en werpen van houwitzers in dien nacht had intusschen eene zeer groote schade aan veele woningen aangebragt, wordende, onder anderen het Gouvernement uit de batterij te Deuteren boven in den rechten vleugel deerlijk geteisterd; maar een houwitzer door dak en zolder, tot in de keuken, daar veele dienstboden waren, neergevallen, sprong niet.

In het zoo genaamd Hooghuis van Megen ²⁾ in de Hinthemerstraat, waar het hospitaal der Zwitzers met negen en tachtig zieken was, werd een groot gedeelte van het dak aan de rechtezijde nevens een zolder en kamer, eerst, en kort daarop een ander gedeelte van het dak verbrijzeld zonder dat een eenig zieke gekwetst werd;

¹⁾ Volgens de Vaderl. Historie (vervolg op Wagenaar) XXVII blz. 200 was het aan eene krijgslid van eenigen van het corps van Béon te danken, dat de uitval, dien de graaf van Rechteren met behulp van hen deed, zoo goed gelukte en werd bij die gelegenheid een kapitein der Fransche Republikeinen gedood, omdat hij zich niet aan de Emigranten wilde overgeven.

²⁾ Dit huis stond tegenover de Clarastraat; het werd in 1800 afgebroken, waarna er drie huizen voor in de plaats kwamen.

alleen eene vrouw, aldaar oppassende, kreeg een splinter van het hout in haar been. Ook werd het gebouw voor de Latijnsche scholen geschikt, in de Schilderstraat staande, geheel onbruikbaar gemaakt en een daarbij staand huisje sterk getroffen.

Saterdag, den vierden, was het vuur van weerskanten zeer geweldig. Het Gouvernement en Commandement nevens eenige andere woningen leden wederom schade. De vijand naderde van de Ortenschans en van Engelen. Hij werkte sterk aan twee batterijen buiten de Hinthemerpoort en kreeg die aan de beide zijden even boven den Steenweg vervolgens zoover in staat, niettegenstaande het aanhoudend vuuren op denzelfden, dat zij den volgenden Maandag reeds geweldig werkten. Insgelijks zag men werken aan een batterij bij de stads galg om het fort Isabelle door verdubbeld vuur te dwingen. Hierdoor verviel dus op nieuw het voorgeven, dat de Franschen niet veel geschut en ammunitie bij zich hadden; gelijk ook, hetgeen men had geloofd, dat het getal hunner benden rondom de stad niet aanzienlijk was; want nieuwe troepen rukten aan en de posten buiten de Hinthemerpoort, de Ortenschansen en naar den kant van Engelen zag men duidelijk veel sterker dan tot daaraan toe bezet zijn. (Officieren, na de Capitulatie uitgetrokken, hebben verklaard, tusschen de stad en Grave meer dan vijf en twintig duizend Franschen gezien te hebben).

Zondag, den vijfden, hoorde men 's morgens vroeg een gevegt met klein geweer. De vijand had zijne loopgraven langs den Engelschen dijk met ongelooflijken ijver voortgezet tot bij het huisje, daar men gewoon is de paarden aan te spannen, wanneer de schepen moeten worden uitgetrokken en schoot hevig op de lunette, welke daar tegenover ligt en die eerst onhouwbaar verklaard, doch naderhand houwbaar geoordeeld werd. Zij werd ook

inderdaad door de onzen zoo dapper verdedigd, dat de vijand terug deinsde.

Men hield dien dag ongestoord, schoon men zwaare slagen hoorde, vier openbare Bedestonden in de Lutherische Kerk, hoewel er naar dien kant verscheiden houwitzers vlogen en een van dezelve daags te vooren, in een dakje even achter die Kerk gevallen was. Het vuuren uit de stad, vooral van de Hinthemerpoort, was aanhoudend, maar dat van buiten met tusschenpoozen. Doch den volgenden nacht en

Maandag, den zesden, was het vuur aan alle zijden van buiten zeer geweldig en werd uit de stad gestaadig beantwoord. Er kwamen veele gekwetsten, vooral van den post op den Papenbril, waaronder de brave Adjutant van het Regiment van Brakell en veele huizen leden schade. Een houwitzer viel in de Hinthemerstraat op den hoek van het Kerkhof, sprong op, verbrijzelde de glazen in een tegenover staand huis, sloeg verder een hardsteenen lantaarnpaal in twee stukken en sprong onder tegen den kerkmuur, terwijl eenige stukken de boomen daar ver van af staande, raakten.

Men heeft verscheiden van die werktuigen des doods, welke geheel gebleven waren, gewogen en zes en twintig ponden zwaar bevonden.

Heden viel, een paar uren lang, een sterke regen en dit deed hoopen, dat de steeds verminderende inundatie toe zou nemen; doch ook dit werd verijdeld, wanneer het regen beloovend luchtgestel opklaarde en de zon zelfs helder scheen.

Des avonds werd de stad, onder aanbieding eener gunstige Capitulatie, wederom opgeëischt. Maar, schoon men eenigzins in onderhandeling kwam, werd zij echter geheel afgeslagen, voornamelijk wijl de vijand de Emigranten en het Corps van Béon onder het garnizoen niet

tellen wilde, zeggende de kommandeerende Generaal der Franschen, dat het Decreet der Nationale Conventie tegen hen heilig was. ¹⁾ Veelen uit de inwoners drongen intuschen meer en meer aan op de hooge noodzakelijkheid eener Capitulatie.

In den volgenden voornacht poogde men een gedeelte van het ongelukkig Corps van Béon òf te doen ontvlugten òf gelegenheid te geven om zich aan de zijde van Berlikum naar het Ravesteinsche door te slaan, ten welken einde het zich op de zoogenaamde *wonderlijke* Kanonneervlotten begaf. (De Schrijver van het dagregister noemt ze *wonderlijke*, zekerlijk daarom, wijl zij, volgens verscheiden berichten, tegen de gewoonte niet op vaten, maar op schuiten gemaakt waren, en dus, zoodra een dier schuiten zonk, tevens ten gronde moesten gaan). Doch aan den buitenkant van de gragt gekomen, moest het terug, wijl de inundatie te gering was om ze met die vlotten te kunnen passeeren. ²⁾

¹⁾ Hoewel de Fransche Royalisten, die zich te 's Hertogenbosch ophielden, wisten, dat zij den dood te ontmoet gingen als zij vielen in de handen van de soldaten der Fransche Republiek, zoo wilden zij toch niet, dat de Gouverneur de vesting een dag vroeger zou overgeven dan noodig was, wanneer hij ook al door eene vroegde overgave voor hen zachtere voorwaarden kon verkrijgen. Zij deden daarom, blijkens de *Herinneringen* van K e s m a n, aan den Gouverneur het verzoek de vesting om hunnentwil geen dag vroeger over te geven, al moesten zij daardoor het leven verliezen. Generaal K e s m a n noemde dit optreden van hen, zeer terecht, *eene edele zelfopoffering*.

²⁾ Sabron t. a. p. blz. 250 zegt: „*Slechts enkele Royalisten keerden niet terug en zijn misschien ontsnapt of verdronken.*” Ik veronderstel, dat als de opgave van Sabron juist is, dat enkele Royalisten niet terugkeerden, dezen dan door de Fransche Republikeinen gefusilleerd zijn, want volgens een ooggetuige, die reeds sedert jaren overleden is, werden tijdens het beleg van 's Hertogenbosch van 1794 in den polder de Vliert tegenover de herberg de Bult, die toen wegens het beleg was afgebroken, eenige Fransche Royalisten door de Fransche Republikeinen doodgeschoten.

Dingsdag, den zevenden, was het vuur, vooral van buiten, niet geweldig; doch het morren onder de laage klassen werd bijna algemeen. Zelfs hoorde men woedende bedreigingen tegen het leven van den Gouverneur en eenige Opperhoofden der bezetting. Voorts was, niet-tegenstaande de heilzaamste orders van den Magistraat, die voor alles nauwkeurig zorg droeg en de grootste dank-erkenntenis waardig is en de waakzaamheid der Blokmeesters, de prijs der levensmiddelen zoo hoog, dat dezelve voor de geringere soort van inwooneren onbetaalbaar werd. De boter klom tot twee en veertig stuivers, de kaas tot acht, de kaarsen, die nauwelijks te krijgen waren, tot twaalf stuivers, alle per pond gerekend. Een vierde van een schepel aardappels kostte vier en twintig stuivers en eenige winkels verklaarden geen zeep noch olie meer te hebben. Voor den meer vermogenden was geen tarwenbrood en alleen tegen hooge prijzen eenige groente te bekomen. Men vreesde dus met recht voor oproer, doch nam er met goed gevolg gepaste maatregelen tegen; en de braave Burgers werkten daartoe mede, schoon zeer bedroefd, wanneer zij hoorden, dat men op het Gouvernement naar den voorslag om te capituleeren niet luisteren wilde.

Men beproefde des avonds laat opnieuw de redding van eenige Emigranten en verzekert, dat er sommigen ontkomen zijn door zich als Deserteurs op den eersten post der Franschen aan te geeven. Den volgenden nacht en

Woensdag, den achtsten, was het vuur van buiten maatig, maar van binnen zeer sterk tot tegen den middag, wanneer het weerzijds zweeg, wjl er nieuwe onderhandeling ter Capituleering begonnen was; doch tegens den avond, na het wederkeeren van de Deputatien, door den Krijgsraad en den Magistraat uitgezonden, vernam men, dat dezelve niet tot stand gekomen was, schoon de Fransche Generaal en Gevolmagtigden aan de Militie

eene favorable Capitulatie en aan de Burgerij alle verzoeken, mits overeenkomstig het Decreet der Nationaale Conventie omtrent de overwonnen Steden, hadden toegezegd.

Zoodra het niet aanneemen der Capitulatie was bekend geworden, begon het gemor op nieuw. Het vuur was van buiten en binnen den volgenden nacht allerijlslijkst en het ontwerp om in dien nacht een nieuwe batterij buiten de lunette aan den Boom te leggen werd wel begonnen doch niet ter uitvoer gebragt; terwijl ook de aak, welke men voor den Boom wilde doen zinken, zoodra dezelve gelaaden was, op de plaats waar dezelve lag, vlak tegenover het Plein, ten gronde ging en dus onnut was. Gelukkig vooral voorwaar! Want, indien dezelve voor den Boom gezonken was, zouden de schepen, bij de Capitulatie vrijgegeeven, niet, althans niet zonder lang vertoeven, hebben kunnen vertrekken.

Indien de Overste C a a u w ¹⁾ gehoord wierd, zou er ook eene alzins merkwaardige bijzonderheid omtrent eene gelaste coupure in den muur van den Papenbril, waardoor spoedig een bres zoude gemaakt zijn en welke daarom verstandig werd tegengehouden, openbaar worden.

Donderdag, den negenden. Intusschen was de onderhandeling om te capituleeren niet zoo geheel afgebroken, dat dezelve niet kon door nieuwe voorstellen tot stand komen; waarom ook wederom een Militaire en Magistraatskommissie werd uitgezonden, en men nader bij elkanderen kwam, wjl het antwoord van den Franschen

---

¹⁾ Zijn eigenlijke naam was C a u; zijne meening omtrent het maken van eene sortie in den muur van den Papenbril vindt men bij S a b r o n t. a. p. I blz. XXXVII.

Generaal omtrent de Emigranten was, *ik kenne niemand*; ¹⁾ terwijl hij tevens toonde van alles wat de stad betrof en zelfs van sommige orders, door den Gouverneur gegeven, zeer nauwkeurige kennis te hebben: hetgeen zonder vooraf gegaane en aanhoudende correspondentie met die van binnen, waarschijnlijk door zoogenaamde Deserteurs uitgevoerd, geheel onmogelijk was. Verder verzekert men, dat een der Fransche Kommissarissen aan de Gedeputeerden van den (Bosschen) Magistraat, immers aan eenen van dezelve, gezegd had: „Gij doet wel, Heeren, dat gij eindelijk voor uwe Burgers zorgt, want uwe Ingenieurs zijn zoo bekwaam, dat zij van een Notaris het inundatie formeeren moeten leeren.”

Ook had de Generaal en Chef der Franschen, volgens de ingekomen berichten, verklaard, dat indien men de nu aangeboden capitulatie niet aannam, men nooit op eenig accoord hoopen moest, maar de stad of door stormloopen zoude zien inneemen of op Discretie zoude moeten overgeeven.

¹⁾ Volgens *S a b r o n* achtten op 9 Oct. 1794 zoowel de Gouverneur als de Raad van defensie der vesting 's Hertogenbosch de overgave dier plaats gewenscht, indien slechts eenig uitzicht werd gegeven, dat de Fransche Royalisten niet het leven zouden moeten verliezen. Bij de besprekingen, welke de luitenant-kolonel *E r n s t v o n H e s s e n* en de majoor *Z o r r e t h* dien dag over de overgave der vesting met *P i c h e g r u* in diens hoofdkwartier hielden, gaf *P i c h e g r u* hun te kennen, dat hij ten opzichte van het lot der Royalisten niet te beslissen had zonder toestemming van de Commissarissen der Conventie en dat het dezen waren, die van geen genade wilden weten. Hij voor zich, zoo zeide hij, was hun gunstiger gestemd en zoude niet naar de Royalisten zoeken, wanneer de vesting capituleerde, zeggende: *je ne connais personne*. De leden der Commissie, welke over de overgave der vesting met *P i c h e g r u* moesten onderhandelen, zagen in dit gezegde van den Franschen opperbevelhebber een voldoende waarborg voor het levensbehoud der Royalisten en adviseerden daarom tot de overgave van de vesting, die volgens het oordeel van den Krijgsraad, welke dien dag gehouden was, ook niet langer meer te houden was.

Het vuur zweeg na negen uurens 'smorgens van weerszijden en de onderhandeling duurde den geheelen dag, tot eindelijk 's avonds bij negen uren bekend werd, dat dezelve gesloten was.

Dit veroorzaakte eene algemeene vreugde. De bedrukte inwooners van allerlei classen verlieten hunne bedompte Kelders, in welken zij zoolang als opgesloten en de Schepen, in welken zij zo veele dagen onder de boogen van de Vischmarkt en eenige kleinere waren saamgepakt geweest; en men hoorde in eenige Herbergen een onmaatig gejuich evenals of de Franschen de verlossers waren van 's-Hertogenbosch, dat nu, volgens de geruchten, den volgenden Zondag in hunne handen zou komen. Maar het Gouvernement, werwaards verscheiden lieden van onderscheiden rangen zich begaven en sommigen ontboden waren, was in diepen rouw en men hoorde den Gouverneur meer dan eens zeggen: „Ik heb tot mijne smert de Capitulatie moeten aanneemen!” Wanneer men eenige Hoofd-Officieren vroeg, of de stad het niet langer had kunnen uithouden, zeide de een: op het hoogst twee dagen; de ander: „niet zonder het uiterst gevaar voor overrompeling”; en 't waren enkel jonge vermeetele en de figuur van onverschrokkenheid makende, of, wegens het weigeren van passen aan Leden der Municipaliteit, onvergenoegde menschen, welke tegen de Capitulatie hevig uitvaardden, en deeze waren nog zeer weinigen. Men zeide zelfs van iemand, wiens naam wij liefst verzwijgen, dat hij tegen de Capitulatie was, om daardoor zijne verantwoording, was het mogelijk te ontduiken,

Vrijdag, den tienden, werd de Capitulatie wederzijds geratificeerd, altans als zoodanig bekend gemaakt en men begon de vrijgelaten Schepen te beladen. Er kwam op 't Gouvernement tijding, dat eenige soldaaten en een troep volk bezig waren het Houtmagazijn te plunderen.

Waarop de Gouverneur terstond een detachement Ruiters deed opzitten, 't welk ook de plunderaars verstrooide. Deskundigen beschouwden dien dag den Papenbril zeer naauwkeurig en berichtten, dat de nieuwe Prevost en andere Gebouwen van binnen niet alleen zeer zwaar beschadigd waren, maar dat ook de Vijand tusschen Vrijdag en Saturdag zoude in staat gesteld zijn geweest om storm te loopen, alzoo door het schieten sedert Woensdag met vier en twintig ponders en het werpen van houwitzers de buitenmuur reeds zeer verzwakt en op sommige plaatsen tot aan het vallen gebragt was en die post van binnen naauwlijks kon bezet worden wegens het onop-houdelijk vuur, hetgeen niet alleen zoo veelen op den-zelven gewond had, maar ook het geweldige schieten, 't geen ongetwijfeld het stormen zoude vergezellen, terwijl de Batterij tusschen de Ortenschans en Hinthemerpoort, welke dien post volkomen bereikte, denzelven geheel vernielen moest.

Saturdag, den elfden, kwamen eenige Fransche Officieren in de Stad; onder welke verscheiden uitgeweeken Nederlanders met hunne naamen zijn bekend geworden, gelijk men zegt, dat er Vrijdags reeds eenige Gedeputeerden van die Natie geweest zijn en twee of drie Comptoiren verzegeld hebben. Aan dezelve ontdekte men, dat de Ruiters eenigen Haver en sommige Burgers, aan welken dit niet was vrijgelaten, eenige goederen in sommige schepen, onder de capitulatie vrijgegeeven, (ter vervoering van de bagage der Bezetting) geladen hadden, waarop derzelve ontlading bevolen en ver-richt werd.

Men deed allerhande moeite om die van Beon te doen ontkomen, vooral door bij de verkopers van oudere klederen al het gewaad, waaronder zij zich verbergen konden, op te samelen en eenige waagden het om over

de genoegzaam weggezakte inundatie te ontvlugten, doch men heeft geene zekerheid, of het hun gelukt zij ¹⁾.

Zondag, den twaalfden, trok des morgens ten acht uren het Garnisoen uit naar de Stad Grave en kregen de drie schepen, — met de goederen van den Gouverneur en Kommandant en eenige van den gewezen Garnisoen-Predikant gelaaden, — order om te vertrekken naar Rotterdam; ²⁾ (doch zij werden op hoog bevel, zoodra zij te Gorinchem kwamen, in arrest gesteld). ³⁾

Tot zoover het dagverhaal.

Jammer was het, dat de bezetting het beleg niet eenige dagen langer heeft kunnen volhouden, want, zooals Hanewinkel zulks terecht schrijft in zijne „Reize door

---

¹⁾ Art. 13 der Capitulatie luidde omtrent hen als volgt: Les dispositions de la présente Capitulation ne peuvent concerner en rien les Emigrés, qui se trouvent dans la place.

²⁾ Dit geschiedde overeenkomstig de voorwaarden der capitulatie, waarvan luidde: Art. 1: Le Commandant de la forteresse de Bois le Duc remettra cette place et les forts, qui en dépendent, aux troupes de la République Française, en l'état où ils se trouvent. Le garnison sortira à huit heures du matin, vingt-et-un Vendimaire courant (12 Octobre) avec les honneurs de la guerre, tambours battans, méche allumée, drapeaux déployés, emportant armes, bagages et ses pièces de campagne, à ration de huit pour toute la garnison. Elle sera conduite aux portes de Grave, d'où elle se retirera dans tel endroit, qu'elle aura choisi, du territoire des Provinces Unies, après avoir prêté le serment de ne point porter les armes contre la république avant son échange individuel; sitôt la capitulation signéé, la garnison cédera aux troupes de la République les deux forts Isabelle et St Antoine, ains i que la porte de Vught.

Art 10: Il sera accordé trois bateaux, dont deux pour le Gouverneur et un pour le commandant, les quels conduiront leurs effets et bagages jusqu' à Rotterdam, d'où les dits bateaux seront renvoyés à Bois le Duc.

³⁾ Het aanhouden der schepen geschiedde op last van den Stadhouder Prins Willem V. Zie den nieuwen catalogus der handschriften van het Prov. Genootschap in Noord-Brabant.

de Majorij" I, blz. 9, — en hij als tijdgenoot kon het weten: „*hadden de stad het beleg nog weinige dagen uitgehouden, dan hadden de belegeraars moeten opbreken, ten minsten te rug trekken, want het begon toen sterk te regenen, de loopgraven wierden vol water, zoodat zij schielijk onbruikbaar zouden geweest zijn!*”

Aan het garnizoen van de stad is echter van die vroege overgave geen verwijt te maken, omdat, zooals reeds is gezegd, het zeer zwak was en het, zooals blijkt uit de adviezen van de leden van den Krijgsraad, die op 9 October 1794 te 's Hertogenbosch gehouden werd ¹⁾, tengevolge van het voortdurend bewaken der vesting geheel uitgeput van vermoeienis was. Alleen de bevelhebber van het Corps van Béon, de luit^t kolonel d'Ancéau, kon verklaren, dat zijne manschappen in staat waren „*hunnen dienst te continueeren,*” doch ten opzichte van die verklaring mag niet worden voorbijgezien, dat deze manschappen bijna geen dienst deden, zooals hiervoor eveneens reeds is gezegd.

Hanewinkel t. a. p. deelt ook nog mede, *dat de stad bij de belegering weinig had geleden; de meeste huizen waren wel een weinig beschadigd, doch slechts twee zijn er afgebrand.* Dit komt overeen met het dagverhaal van Mr. C. van Breugel.

Meer kregen de ingezetenen der stad van de Franschen te lijden, toen dezen haar veroverd hadden. Zoodra toch de Fransche troepen, die meer op landloopers en bandieten dan op soldaten geleken, zoo haveloos waren zij gekleed, sommigen waren zelfs omhangen met verscheurde dekens, de stad waren binnengetrokken, deden zij het van rekvisitiën van allerlei aard op het Stadhuis regenen, zoodat de beambten der stedelijke regeering niet alleen bijna bezweken onder den last om aan al die aanvragen van het Fransche leger te voldoen, maar wat erger was, ook de stedelijke kas weldra was uitgeput.

¹⁾ Sabron I blz. XXXV en vlgd.

Toen kwamen de Franschen aan met hunne assignaten, doch niemand der burgerij wilde dat waardeloos papier ontvangen; hierdoor ontstond twist tusschen de winkeliers en de Fransche militairen, die weldra van hunnen kant tot zoodanige daden van geweld oversloeg, dat er een algemeen oproer onder de burgers dreigde te ontstaan. ¹⁾

De stedelijke regeering is daarop tusschen beiden getreden door voor de assignaten borg te spreken en voorkwam daardoor nog een bloedigen strijd tusschen de Fransche militairen en de burgerij; het corpus der gemeente werd echter van dien borgtocht de dupe, want het moest in 1796 eene leening, groot fl 68000, aangaan om de assignaten in te wisselen, waarvoor de stedelijke regeering borg had gesproken; thans is die leening nog niet geheel afgelost; op de gemeentebegrooting voor 1900 komt dan ook nog een post van fl 45.50 voor wegens renten van een restant dier leening.

In den winter, die op de inneming der stad volgde, kwam aldaar hoog water, dat zoo zeer steeg, dat de geheele stad, uitgenomen de Markt en eenige weinige straten, werden overstroomd. De Fransche soldaten, die bij het beleg der stad reeds vele ontberingen hadden moeten doorstaan, moesten nu nog bovendien de voor de gezondheid schadelijke gevolgen eener overstroming ondervinden; daartegen waren hunne lichamen niet meer bestand; velen hunner kregen dientengevolge de roode loop en weldra was het aantal hunner, die door deze ziekte werden aangetast, zoo groot, dat het Gouvernementsgebouw, dat na de inneming der stad den groot-schen naam had ontvangen van: *Hôtel des Victoires Françaises*, tot militair hospitaal moest worden ingericht. Tal van Fransche militairen bezweken aan deze ziekte; wegens het hooge water schijnt het niet mogelijk geweest te zijn hunne lijken op de gewone begraaf-

¹⁾ J. Hezenmans: 's Hertogenbosch van 1629—1793 blz. 430.

plaatsen ter aarde te bestellen, of wel was aldaar geene voldoende ruimte om in eens zoovele lijken te ontvangen; volgens de overlevering zouden zij daarom op het bastion Windmolenberg begraven zijn; dit is echter niet juist; aldaar werden in 1747 en 1748 de lijken der Geëllieerden begraven, zooals blijkt uit van Heurn IV, blz. 102 en 103.

Volgens Schutjes, Gesch. van het Bisdom 's-Hertogenbosch V, blz. 77 werden de lijken der Franschen op de Pettelaar begraven.

Velen van hen, die tijdens de inneming der stad betrekkingen bekleedden, moesten het daarna ontgelden; zoo werd de oude stedelijke regeering door N. S. Hausmann, J. P. la Combe (du Tarn) en A. Bellegarde, in hunne hoedanigheid van commissarissen der Fransche Republiek (*une et indivisible*, zooals zij destijds heette) ontbonden en door eene nieuwe vervangen; terwijl de leden van de Leen- en Tolkamer van hen eveneens hun ontslag kregen.

De vroegere bezetting van de stad had haar overeenkomstig de bepalingen der capitulatie reeds op Zondag den 12en October verlaten; alleen bleven daarvan 189 zieken en gewonden achter. Bij den uitmarsch had het Hollandsche garnizoen den eed moeten afleggen van niet tegen de Fransche Republiek of hare bondgenooten te zullen dienen alvorens tegen Fransche krijgsgevangenen uitgewisseld te zijn, waarna het buiten de Hinthammerpoort met groote tusschenruimten was opgesteld geworden om te kunnen zien of er zich ook Fransche emigranten onder bevonden, omdat deze van de capitulatie waren uitgesloten geworden.

Er waren te 's-Hertogenbosch vóór het beleg van 1794 tweeërlei soort van Fransche emigranten, vooreerst Fransche Royalisten, die om in hun vaderland aan de guillotine te ontkomen van af November 1792 tot Juli 1794 in deze stad eene schuilplaats hadden gezocht en ten tweede Fransche Royalisten, die dienden in het corps van Béon.

De namen van de eerstbedoelde Royalisten zijn blijkens de stadsadmissieboeken de volgende:

23 November 1792 ¹⁾.

Mons. Delfaut, gentilhomme français met zijne dochter Marie Felicité en zijne zonen Albert Joseph en Albert Clement Delfaut, uit Rijssel; met bedienden.

Noël François Isnard, priester, geboren te Amiens, directeur van het Groot Seminarie St. Sulpice te Parijs.

De heeren de Franqueville, gentilshommes français van Kamerijk.

Bernard Leaulté de Leycourt, chevalier de l'ordre royal et militaire, geboortig van Langret in Champagne.

Jean Baptiste de Chambrulare, officier au regiment de Rohan, geboren te Langret in Champagne, met knecht.

Felix Louis de Serrey, officier des chasseurs du Languedoc, geboren te Langres.

Gabriel Louis de Serrey, volontaire d'une compagnie de gentilshommes français.

Pierre Louis Marie du Coudray, vicaire de la paroisse de St. Sulpice te Parijs.

Benjamin Brunon Gauthier, chanoine et vicaire général du diocèse de Laon.

24 November 1792.

François Charles Racine, oud-kapitein van de grenadiers en ridder van St. Louis, geboren te Lisseux.

Henri le Blanc, prior en pastoor van St. Remy te Soissons, geboren te Mareuil.

Antoine Fliniaux, R. K. priester, geboren te Kamerijk, beneficiant van Barlaymont.

Charles Dereux uit Douay, R. K. priester en professor der Philosophie.

---

¹⁾ De boven de namen geplaatste datums zijn die der admissies. De spelling der namen geef ik, zooals ik ze in de Admissieboeken vond.

26 November 1792.

Louis Joseph César Pomairol de Grammont,
R. K. priester en kanonik de St. Gerey te Kamerijk.

Jean Baptiste François Louis Constant
Joseph Henneton, prêtre de la Congrégation de St.
Sulpice, directeur van het Seminarie van Angers.

Adrien François Douay, pastoor van Walencourt.

Joseph Norbert Crepin, religieus.

Cyrille Dany, religieux de l'abbaye du St. Sépulchre,
bisdom Kamerijk.

Nicolas Fopart, alsvoor.

L'abbé Robert, pastoor van het Gasthuis St. Julia-
nus te Nancy.

Mevrouw de Gravin du Gravier met bedienden.

De heer de la Vie, vicaris-generaal van het bisdom
Lescard.

De heer Gosselin, vicaris-generaal van het bisdom
Troyen.

Henry Brayer, priester van Soissons.

De burggraaf en mevrouw de burggravin de la Motte
Vauvert.

27 November 1792.

Jean Baptiste Jacques Petit Deremyré.

Jean Antoine Sophie Petit Deremyré van
Soissons.

Benoit François Guignot, vicaris-generaal van
Meaux.

Guy Joseph Omer du Hautier, pastoor van
Champeaux.

Charles Antoine chevalier de Caldagues,
capitaine au regiment de Forez.

Charles Antoine Caldagues et Ferral, capi-
taine au regiment de Forez.

Mons. de Caldagues, premier lieutenant au regiment
de Forez.

Le vicomte de St. Reveuil et mons. de Beau-

drand, chefs des divisions des armées navales met hunnen bediende.

Mons. Charles Benoit de David, marquis de L'astours, maitre de camp de la cavalerie dans les armées françaises;

Zijne vrouw Marie Flore Aglaze Langlois de Couraillis;

hunne kinderen Amelie Marie Flore en Aglaze Marie Louise; en hunne bedienden.

Julien Majureau, R. K. priester, geboren te Nantes.
28 November 1792.

Joris de Laseus, geboren te Atrecht, onder-pastoor van Aymeries.

De markies de Blalas Corros met knecht.

De graaf Alphonse de Castellane, met knecht.

Jacques Vasselat, Marguerithe Mauclare en hare dochters Caroline en Ernestine, met bedienden.

Jacques du Puy, geestelijke.

Dom Nicolas Bandine, religieus.

François Charles de Comy en zijne vrouw Louise Elisabeth de Dreux; Alix Angerande Charlotte Louise de Comy; Anne Gabrielle Margarèthe Thérèse de Comy; Marie Margrite de Dreux baronne d'Auvillac; Gabrielle de la Roche; Lambert en Henry Scipion, gebroeders en eene gouvernante.

Gabriel François de la Roche Lambert; Pierre François baron Auvillac; Etienne Besson; Susanne Roche, Louise Besson en Pierre Beynard.

Messire Louis de St. Aubin, ecuyer, chevalier, seigneur de Sandoville, ancien major de l'infanterie, chevalier de l'ordre royal et militaire de St. Louis, met knecht.

29 November 1792.

La demoiselle de Cuverville, epouse de monsieur de Sandoville.

Messire Grenier de Cauville écuyer, chevalier, seigneur de Cauville, Manivillette, Rimberlot et St. Omer, ancien capitaine d'infanterie, met knecht.

François de Mouchet, bisschop van Digué in Provence, met twee knechts.

Le Chevalier Duroc de Maurons, geboortig van Cahors.

Jean Baptiste Petit, élève-commissaire de guerre, geboren te Parijs.

Daniel François Moreau, commissaris van oorlog in dienst van den Koning van Frankrijk; zijne vrouw Jeanne Louise Etiennette Petit; hun kind Louise Henriette, met knecht en kamenier.

De HoogEdGeb. Heer Bouchelet de Neuville, erfelijk koninklijk provoost of opperrechter der stad Kamerijk; zijne vrouw; acht kinderen en vier domestiquen.

De graaf van Clairmont.

30 November 1792.

Jean François Grevin, pastoor du St. Quentin te Soissons.

Philippus Joannes Baptista Piers, R. K. priester van de Hollanders te Parijs.

Joannes Baptista Petrus Guiton, R. K. priester en vicaris van de parochie de Broglio in Normandie.

Pierre Marou, pastoor van Bernice, bisdom Bourges.

Pierre Girandoy, pastoor van Meury Deux Clochers, bisdom Bourges.

Denis, l'abbé Joseph Manisse, priester te Soissons.

Mej. Fischer uit Nancy, gouvernante. (Zij kwam te 's-Hertogenbosch met den graaf de Maldeghem).

Jean Charles Filleul de la Motte en Jean Jacques Filleul de la Motte, beiden gardes du corps van den Koning van Frankrijk.

Pierre Ignace François Boutiller, kapitein, ridder van St. Louis, geboren te Rijssel.

Jacques Mercier, geboren te Atrecht, religieus te Marchiennes.

1 December 1792.

François de Neufville, Charles de Rouxville en Victoire d'Anchleyle, Fransche officieren en 2 knechts.

3 December 1792.

Henry de Tholouse en Gabriel Loubeur, Fransche edellieden.

Messire Louis Alexandre vicomte du Tertre, chevalier, seigneur de Lacre etc., gentilhomme français met 4 kinderen: Alexandre, Charles, Emanuel en Flavie, alsmede 1 knecht.

Annet de la Romagère markies de Ronsseay en zijne vrouw Geneviève Devereau de Chasseneuil, met kamenier, keukenmeid en knecht.

4 December 1792.

Louis Achille Le Chevalier, prieur-curé de St. Croix.

Charles d'Orsanne, Fransch officier.

Madame Castellane duchesse de Gallean Gadagne, Mademoiselle Amelie Le Duc et le Chevalier de St. Hic.

5 December 1792.

Stanislas de St. Marie, Fransch edelman.

6 December 1792.

Jean François Passelaigue, luitenant in het Fransche regiment d'Auxerrois.

7 December 1792.

Mons. Paillard de Borgeuil en zijn zoon Pierre François met knecht.

Joseph François Granderie, R. K. priester van Epannay in Normandie.

10 December 1792.

De heer de Piperey en zijn knecht.

Le Chevalier de Grammont.

11 December 1792.

Mons. Nicolas Bruyant, negociant français.

Charles Louis baron de Biarche en François Landey.

Claude de Vathaire, capitaine au regiment des Dragons de Chartres.

Claude Jean Baptiste de la Chapelle, Fransch officier.

12 December 1792.

Louis de Languezaing, Pierre d'Anstaing en Ernest d'Anstaing, Fransche officieren.

13 December 1792.

Antoine Victor Mignot, chanoine regulier du diocèse de Soissons.

Charles Martin de la Court, Fransch officier met knecht.

Adrien Brunon Tilaire, Alexandre Romain de la Rue en Nicolas François Mouillard, gentilshommes français.

14 December 1792.

Mons. de Badts uit Rijssel en Louis comte de Luppé, majoor in Russischen dienst.

Mons. Urbain de Luppé, geb. te Auch in Gascogne; zijne vrouw Catharine de Badts en hun kind Alphonse de Luppé.

De heer Maurice François de Mac Mahon, gentilhomme Irlandais, geboortig van Limerick in Ierlandt en deszelfs Huisvrouw Pelagie Edme Marie de Caraman. geboortig van Parijs ¹⁾, met 5 domestiques.

17 December 1792.

Amable Marie Louise de Pommeraye épouse de mons. le Marquis de La Londe; Helène Sophie de La Londe; Marie Christine Antoinette de

---

¹⁾ Zij waren de ouders van den bekenden Franschen maarschalk Maurice de Mac Mahon, hertog van Magenta, die 17 October 1893 is overleden. Zijn oudste broeder is te 's-Hertogenbosch geboren.

La Londe, allen geboortig van Rouaan; Gabrielle Louise Elisabeth de La Londe, geboren te Brussel; le Comte de la Heuse, capitaine des dragons du Roi de France, geboren te Parijs; Marie Gravois, geboren in Normandië; Marie Goudinière, geboren te Luxemburg; Jean Petit, geboren te Parijs; Pierre Haquet, geboren te Pavilly in Normandië; Pierre Grebauval, geboren te Grandes Ventes in Normandië; Alexandre Balle, geboren te Silly in Normandië en Jean Pelcoq, geboren te Beaumont in Normandië.

Evermond de la Roche Brochard, Fransch officier met knecht.

Henry Alexis Joseph Aimé Frisseau (de Maisontier), gentilhomme français, volontair in de gelicentieerde compagnie van Poitou, met knecht.

18 December 1792.

Jules Jacques Eleonor vicomte de Bethisy, premier aidé-major de l'infanterie au service du roi de France; Marie Françoise Pierrette Palixaine Elisabeth d'Esproaux vicomtesse de Bethisy, native du château Valsérre en Dauphiné; Marie Catharine Theophile La Fèbre, native de Dammer en Picardie; Hylaire Flessier, natif de Picardie.

19 December 1792.

Pierre Gentil de la Valade; Henry Gentil de la Valade en J. J. Alexandre René chevalier de la Tour du Pin, Fransche edellieden, voorheen in dienst der Fransche koninklijke prinsen.

Esprit Edoir chevalier de Chataigner, Fransch officier.

Jean Marie Charles de Brach, Fransch officier.

Louis Auguste de Mondion d'Artigny en Charles Emery Marie de Mondion, Fransche officieren.

20 December 1792.

Silvain Joseph de Grammont, Fransch kolonel en Pierre Calbiac, Fransch officier.

Charles Armand de Gouville, gentilhomme français.

André de Chaumontel, Jacques Pierre de Chaumontel, Victor de Chaumontel, Alègre de Chaumontel en Jean Charles de Picdoue, edellieden uit Normandië.

La douairière Louise Thérèse Claire de Fleurigny, vicomtesse de Veaudreuil met kamenier.

Marie Le Fèvre, Genovève Le Cureux, Marguerite Nolin en Elisabeth Viale, meesteressen in het Weeshuis te Parijs.

Mons. Grammond de Mourons, geboren te Toulouse.

Jean Sixe chevalier d'Autras, geb. te Mirande; Etienne François de Bonnefous, geb. te Marmande; Guillaume Henry Charles de Goyon d'Arsac, geb. te Parijs; Jean Blondin, geb. te Miran en de knecht van den eerstgenoemde.

Charles Michel des Francs de la Roche; Louis Joseph Cosin de Maurivet, gentilhommes français, voorheen volontairs in eene compagnie Fransche cavalerie in Poitou; en André Olivier.

Jean Baptiste de Vigneras; Jean François Calvimont en Honoré de Fleyres, Fransche officieren.

21 December 1792.

Louis de la Vacquerie, Mademoiselle de Florimont en Louis de Florimont, met knecht.

24 December 1792.

Jean Julien Prosper de Lou en Guy Marie du Lou uit Bretagne.

Le marquis de la Suze, maréchal de camp de la cour de France; Alphonse Louis de la Suze en Jean Baptiste Collin, priester te Cavigneau.

Henry Benoit Jules de Bethisy, évêque d'Uzès en Martin Noël, geboren in Champagne.

Jean Jacques Joseph Berardier de Grezieu de la Serre en Bernard François de Château

Thierry, officieren in dienst der Fransche Koninklijke Prinsen.

Jean Baptiste Louis de Guenteville, Fransch officier en zijn knecht.

28 December 1792.

Le comte de St. Luc, ancien officier des Dragons.

Le chevalier Antoine de Campaigne, son épouse Elisabeth Sophie de Grammon et ses trois enfants Charles Joseph, Alexandre et Elisabeth Sophie de Campaigne, met kamenier.

31 December 1792.

Das Maret, Roomsch Priester (niet geordend).

Louis Quentin d'Esprez d'Ambreuil, oud-Fransch officier met knecht.

Benjamin Louis Charles de la Roche Brochard, Fransch officier.

Charles Jourdain Devillier, oud-Fransch officier.

Le chevalier de Brach, geb. te Niort in Poitou.

8 Januari 1793.

Guy Victor markies de Chaumont Guitry; zijne vrouwe Madelaine Charlotte Riquet de Caraman; hun zoontje Guy de Chaumont en vier bedienden.

14 Januari 1793.

Graaf d'Orgères, maréchal des camps et armées du Roi de France, met zijnen zoon Charles Joseph; de heer du Chambege, premier president de la Chambre des Comptes de l'Isle, met zijnen zoon Desiré du Chambege; de heer de la Chataigneraye, capitaine des dragons en twee knechts

Marie Jean Louis de Riquet de Caraman, maréchal de camps et de l'armée du Roi de France; Marie Eugénie Charlotte de Rulles, son épouse; Mad^e Christine de Caraman en drie knechts.

18 Januari 1793.

Gaspard chevalier de Gadagne en Jean Baptiste de Rustrel, Fransche officieren.

24 Januari 1793.

Le chevalier d'Anneville, Fransch officier.

25 Februari 1793.

Le comte de Vaultx, maréchal de camp au service du Roi de France; zijne vrouw Elisabeth Bontemps; Gabriel Melat, adjudant-général; mademoiselle Pierrette Melat.

22 Mei 1793.

Antoine Henry de Laage uit Argenton.

25 Mei 1793.

Laurent Charles Gabriel de Tilleul, geboren te St. Amand de Tilleul in Normandië.

30 Mei 1793.

Michel Louis Auguste de Granches, geboren te Argenteau in Normandië.

Germain baron d'Hugon, geboren te Cognac in Limosin.

31 Mei 1793.

Henry de Campan, geboren te Montpellier.

11 Maart 1794.

Jacques Alexis Marie Comte de Vasselot, capitaine des dragons au service de France, geboren te Lausignan in Poitou.

12 Maart 1794.

De heeren St. Martin de Valgorge en chevalier de Jossouin, gebroeders.

17 Maart 1794.

De heeren Pierre Jacques Joseph en Louis Auguste de Zedder, gebroeders.

18 Maart 1794.

Louis de Mauriac, geboren te Cahors; Charles de la Bastide en Henri Beraud, beiden geboren te Castillonnet in Agenois.

Joseph Louis Serene d'Acqueria, conseiller de la cour des comptes et finances de Montpellier.

21 Maart 1794.

Etienne de Chalvet, geboren te Cinquantaine.

Pierre Jacques Joseph de Marion Bresillac en Gabriel de Marion Bresillac, beiden geboren te Castelneaudary.

François de Plas, geboren te Hogar in Gascogne.

Jacques Joseph Nicolas de Malavat, geboren te l'Angogne en Jean Leon de Logere, geboren te l'Argentaire.

24 Maart 1794.

Jean Baptiste Marie Constans Dexier des Combes, natif de St. Leonard en Limousin et Augustin Leonard de Baillist, natif de Narbonne en Languedoc.

Jean Antoine du Ballay, natif de Dôle.

28 Maart 1794.

Le chevalier de la Vallade et Henry Charles Jackson d'Aubeterre de Martillat.

10 April 1794.

Vrouwe Marie Gabrielle Fontaine de Biery gravin de Chauvigny, geboren te Parijs.

7 Juli 1794.

Madame la baronne de la Verre; mademoiselle d'Ormer; monsieur Cabrol, prêtre; madame la comtesse Roose de Baisy; monsieur le comte Roose de Baisy; mademoiselle Albertine Roose de Baisy; mademoiselle Charlotte Roose de Baisy; monsieur Burel, prêtre; madame de Briois d'Huluch, religieuse en 13 Fransche bedienden.

(Wordt vervolgd).

A. VAN SASSE VAN YSSELT.

BLOEMLEZING

uit de Kerkrekeningen van De Hoeven over 't jaar 1633.

(Deze Rekening is gestelt in ponden, schellingen en penningen Arthois.)

UITGAVEN VAN DEN KERKMEESTER.

Den Kerckmeester heeft vuytgegeven in Januario 1635 aen drye hey bessemen de somme van ix sch.

Noch heeft den Kerckmr. vuytgegeven van den sneeuw van de solder, kerck ende orgele te raegen v. sch.

Item vuytgegeven in Februario voor eenen vasten brieff de somme van vij sch.

Noch gegeven om Lijm te coopen de somme van iij sch. ij oort.

Noch gegeven aen Stoffel Geertsen van dat hy de blaesbuike op d'orgele hadde gepleckt ij sch. ij oort.

De vrouwe van Beeris Peeters betaelt van dat se eenich Lywaet voor de Kerck gemacckt heeft de somme van x sch.

Noch gegeven van dat tegen Paesschen de Kerck geschueft werdt ende dat men de kisten ende kusten herdroeck ende de Kerck ruymden, alles x sch.

De vrouwe van Beeris Peeters betaelt op mindrens van hetgeene sy moest hebben van wasschen het Lywaet ende van schueren de kandelaers van de Kerk de somme van iij ƒ.

Hendrick de Backer betaelt voor het schiete van twee uylen in de Kercke v sch.

In Junio betaelt voor eenen Kercken brieff (inhoudende de bildagen) de somme van viij sch.

Item gegeven voor het maken van een borseke om de Heylige Olie inne te dragen soo aen syde als galon ende 't maken samen i.c sch.

Inde maent July betaelt voor eenen nieuwen koor-sleutel vj sch.

Noch gegeven op Kermisdach aen twee Jongens die geluyt hadden soo lange den ommeganck duerden

vij sch. ij oort.

Item op kermisdach hebben ten huysse van Beeris Peeters een noen maeltijt geten, seven persoonen sommige die hadden gesongen in de Kerck ende Processie en die de vane gedragen hadde; noch hebben alle onse sangers die 't heel jaer hier singen naer den middach noch comen drincken ende hebben samen soo met eten als drincken verteert de somme van

vij £. i sch.

Noch soo heeft den Kerckmeester ontfangen om twee gulden quade duytkens ende oortkens dat Luycx gelt was ende niet ganckbaer en waeren door het geheel jaer in 't Kercken bort die ick hem afgenomen hebben ende bekenne mij daervoor betaelt te sijn van wegen den jaerlijxsche rent van twee gulden die de Kercke aen den schoolmr. is gerende

ij £.

Betaelt aen meester Aert Michiels onsen schoolmr. van Jaerlijcxke renten des Jaergetijts van Brouwers de somme van

ij £

Noch gegeven aen den Bode van den afflaetbrief de somma van

vij sch.

Item betaelt den Heere Pastoir van het Jaergetijt Brouwers de somme van

ij £ x sch.

Noch betaelt aan Cornelis Thoonen voor eenen boeck pumpiers om een regr. te maecken van de bruydegommen ende om kinderen in te schrijven die gedoopt worden de somme van

vi sch.

Item gegeven van luyden doen den Eerw. Heeren den Bishop hier inne quam de somme van

y y oort

Jan Hendricx timmerman voor het aenneemen ende maecken van het wulfsel over den hoogen Choore

xix £ x.

Voort recht vant heylich olysel te haelen betaelt de somme van

xvj.

Jenneken Wiels peperkoeck bacxter tot Breda betaelt voor de leveringhe van tachtentich pondt peperkoeck

*opt Hoochtijt van Paesschen naer ouder gewoenten uytge-
deelt* *xy £.*

*Hendrick Adriaenssen Bierstoocker betaelt
voor de Leeveringe van geschorpte deelen tot het overwulven
van den Hoogen kooze* *xxij £ x.*

Deurne

H. N. OUWERLING.

GENEALOGISCHE FRAGMENTEN.

PORTERS.

Bij akte, verleden voor schepenen van Aarle Rixtel 9 April 1755, transporteeren Franz Porters, Christiaan Porters, jachtsecretaris van Zijne Keurvorstelijke Doorluchtigheid van de Paltz, beiden wonende te Dusseldorf, juffr. Anna- en juffr. Anna Geertruyda Porters vast goed onder Aarle-Rixtel.

(Zie over Po(i)rters: Aug. Sassen. Protocollen der Helmondsche Notarissen).

DRAECK.

Bij akte, verleden voor schepenen van Aarle-Rixtel 1 Juli 1732, transporteert Hendrik Draeck, kapitein en ingenieur ten dienste der Nederlanden, aan Francis Swinkels, schepenen te Aarle-Rixtel, de helft van het pannenhuis met de steenen poort aan de Couwenberg te Aarle-Rixtel.

Johannes Jacobus Ribbius te Lieshout, als lasthebber van juffr. Erken Draack wed. Antony Leempoel, krachtens procuratie, verleden voor den gerechte van Varik 11 September 1782, transporteert voor schepenen van Aarle-Rixtel 16 December 1785 vast goed aldaar.

(Zie over Draeck: Aug. Sassen. Protocollen der Helmondsche Notarissen).

BORRET.

In eene akte van 8 Febr. 1778 komt voor Thomas Jansen Strijbos te Gemert. In eene akte van 18 Oct. 1797 Cornelia Borret wed. Thomas Jansen Strijbos te Gemert.

DE LA COURT.

In eene akte van 10 Febr. 1773 komt voor mr. Peter Adriaan de la Court. In eene akte van 18 Oct. 1797 Anna Maria van Gemert wed. van mr. Peter Adriaan de la Court te Gemert.

Op 10 Maart 1809 overleed te Helmond Allegonda Helena de la Court huisvrouw van Peter Covels.

Medegedeeld door AUG. SASSEN,
te Helmond.

 ENDEVOETS.

Wolfard Endevoets en Mechteld Muycckens hadden, behalve de op bladz. 140 van jaargang V vermelde, zoons Gijsbert en Wolfgang, nog detwee volgende kinderen:

1o. „Jouffrouwe” Catharina Enthefues, gehuwd met Sr. Diego de la Portilio, commissaris van hunne Hoogheden. Hij was in Spanje geboren en zijne echtgenootte reeds in den dood voorgegaan, toen deze in het begin van November 1626 overleed, nalatende vijf onmondige kinderen,

2o. Jonker Burchard Enthefues, die 29 Nov. 1628 een kapitaal van 800 gulden *Hertzogenbossche weering* terugbetaalt, dat hij 10 jaar te voren van *zijn lieben broeder* Wolfgang had geleend, in presentie van Gijsbert en Catharina, zijn broeder en zuster respectieve.

Catharina van Dript, met Borchard Entefuss gehuwd, (bladz. 139) vind ik in 1628 reeds hertrouwd met Godefroy Kiespenning.

Registers der Bossche schepenbank no. 689 (niet gepagineerd) en no. 365 fol. 51 e. v.

's-Hertogenbosch.

ALPH. MOSMANS HZN.

VAN HEYDENRIJCK.

Uit het huwelijk van den edelen Heer Herman van Heydenrijck, markgrafelijk rentmeester te Wouw en van vrouwe Joanna R(e)yckaert(s) werden te Wouw gedoopt.

1. Elisabeth Mansia v. H., op 29 Dec. 1654. Als meter stond over haar Maria Willems¹⁾, in naam van Elisabeth Mansia van der Poel.

2. Henricus v. H., op 18 Juli 1658. Als meter stond over hem: Elisabeth, vorstin van Hohenzollern, markiezin van Bergen-op-Zoom enz., in wier naam juffrouw Petronella de Coenen²⁾ optrad, de edele heer Joannes van der Polle (Poele?) was peter; heer Gijsbert Wijtens³⁾ kwam in zijn naam.

W. J. F. JUTEN.

---

¹⁾ Waarschijnlijk Maria Willem sdr. Sanders, wier vader Willem, markgrafelijk rentmeester was te Wouw. Zij was weduwe van den chirurgijn Adreas van der Wimp(h)en.

²⁾ Zie Taxandria IV, bldz. 29.

³⁾ Hij was waarschijnlijk geneesheer te Wouw.

NOORD-BRABANDERS IN DEN VREEMDE.

Op het oude, zeer vervallen en met dicht kreupelhout begroeide kerkhof van het vroegere fort Speelwijk te Bantam ligt een steen met het opschrift:

„Ter gedagtenisse van den Edel Achtbaren Heer HUGO PIETER FAURE in leven commandeur alhier. Geboren te Bergen-op-Zoom 27 Dec. 1718, overleden den 5 Sept. 1763 in den ouderdom van 44 jueren, 8 maanden en 9 daagen”.

Blijkbaar rust evenwel diens stoffelijk overschot niet op het kerkhof, doch werd het begraven op den top van den 260 M. hoogen Goenoeng Pinang $\pm$ 7000 M. ten Z.-W. van Bantam gelegen.

Eenzaam en verlaten tusschen hooge alang alang en laag struikgewas staat daar een eenvoudige, ruwe, platte, onregelmatig gevormde grafsteen met de inscriptie:

„Commandeur H. P. FAURE
A. 1763.”

Waarschijnlijk was hij een zoon van Alexander Faure secretaris en rentmeester van den prins de la Tour d’Auvergne, markies van Bergen-op-Zoom.

Serang. (Bantam)

PH. L. DE BÈRE.

 NOG EEN KERSTLIED ¹⁾.

Op Kerstavond trekken te Breda de kinderen langs de huizen en zingen dan daarvoor het volgend liedje:

’t Kerstkindje is geboren
Op eenen Kerstnacht
Drie dagen van te voren
Toen de wereld was volbracht.
Zoo zingen die Engelen (*bis*).
En met een blijde stem,
Trokken zij naar Bethlehem.

---

¹⁾ Vergel. Taxandria III, blz. 22.

Toen zij in Bethlehem kwamen
 Toen vonden zij een klein Kind,
 In fijne doeken gewonden
 Al in een snellen wind.
 Klein Kindje teer
 Houd op en schrei niet meer,
 Doe uw kleine oogjes toe
 Van schreien wordt Gij moe.

't Klein Kindje begon te slapen
 God's Moeder sprak ons aan:
 Schaapherders met uw schapen
 Wilt nu naar huis toe gaan.
 't Is Jezus onze Heer
 Komt morgen bij ons weêr.

's-Hertogenbosch.

A. VAN SASSE v. YSSELT.

HEESWIJK EN DINTHER.

HET HUIS TEN BOGAARDE.

In den 5en jaargang van *Taxandria* heb ik, na de geschiedenis der heeren van Heeswijk te hebben behandeld, in het kort de lotswisselingen der huizen onder Dinther verhaald en wel eerst die van het huis ten Bogaarde ¹⁾.

Uit de aantekeningen van den Hoogerw. heer G. van den Elsen, den bekenden navorscher te Heeswijk kan ik de geschiedenis van dit huis en zijne bezitters nog aanvullen.

Na in het bezit te zijn geweest van de heeren van Keerbergen, was het in 1556 eigendom van Reinout heer van Cloetinge, uit het huis van Brederode. Na dezen volgden anderen uit hetzelfde geslacht, dat de heerlijkheid Asten bezat door het huwelijk van Wol-

¹⁾ *Tax.* V, 284.

hart, heer van Cloetinge met Adriana Back, erfdochter dier heerlijkheid ²⁾).

In het begin der 17e eeuw werd het door deze familie verkocht aan Jo^r Bruno ten Herenhaeff. De toenmalige gouverneur van Heusden, de heer van Kessel wordt schoonvader genoemd van den heer van Brederode, die zijne goederen te Dinther verkocht.

Jo^r Bruno, die in 1619 het huis ten Bogaarde bewoonde, was gehuwd met Anna van Thill: uit dit huwelijk werd slechts ééne dochter geboren, die reeds in 1620 gestorven was. Deze echtgenooten maakten 22 Aug. 1620 hun testament en geven daarin hun voornemen te kennen te Dinther naast de kerk eene kapel te stichten, waarin hun familiegraf zou geplaatst worden. Iedere week zal op het kasteel eene H. Mis worden gelezen voor hen en hunne ouders en voor deze stichting en het onderhoud der kapel zullen 1000 gulden in renten belegd worden. Mocht door oorlogen of anderszins de H. Mis niet kunnen gelezen worden, dan vervallen de renten aan den naasten bloedverwant. Verder stelt Jo^r Bruno tot zijn erfgenaam aan Jo^r Segewalt Then Herenhaeff den zoon van zijn oudsten broeder Lambert. Mocht deze Segewalt kinderloos sterven, dan zal Segewalt, de zoon van zijn jongsten broeder Jan de erfgenaam zijn. Vrouwe Anna vermaakte ook hare goederen aan dezelfde personen.

Den 19 Juli 1645 herroepen zij hun testament in alles, wat zij omtrent eene kapel en zielmis hadden bepaald. En niet zonder redenen.

De Protestanten hadden de kerk ingenomen en daarenboven had hun vermogen door de ongelukkige tijden veel geleden.

Anna van Thill stierf zeer godvruchtig twee dagen nadat het laatste testament was opgemaakt, den 21 Juli 1645 in den namiddag tusschen 4 en 5 uren. Jo^r

---

²⁾ Zie Taxandria V, blz. 92.

Bruno, die zeer bevriend was met den bekenden abt van Bern J. Moors, kan niet lang meer geleefd hebben.

In 1646 26 Mei stierf te Douay Jo^r Jan Ther Herenhaeff, als kapitein in Spaanschen dienst.

Na den dood van Jo^r Bruno kwam volgens het testament het huis ten Bogaarde in eigendom aan Segewalt, gehuwd met Maria van Rijsenburg. Uit dit huwelijk worden genoemd als oudste zoon Lambert Bruno ten Herenhaeff, heer van Avestein en als jongste zoon Gerard ten Herenhaeff, heer van Gruythuis. Deze laatste, op wien de nalatenschap was overgegaan stierf te Utrecht waarschijnlijk als Protestant 20 April 1693. Zijne erfenis werd door zijn neef Arnoud onder beneficie van inventaris aanvaard: er was 34.822 gulden schuld. De boedel werd den 2 December van hetzelfde jaar gedeeld.

Deze Arnoud was wellicht een zoon van Segewalt Jan, die te Heeswijk 16 April 1643 huwde met Mechtildis Nicolai van Os¹⁾. Zij woonde te Dinther, hij te Gestel.

Over de nalatenschap van Jo^r Gerard Jan, maarschalk van het nederkwartier van Utrecht, (die van het Katholiek geloof was afgevalen), en misschien de zoon van kapitein Jan, was een proces ontstaan: Jo^r Gerard had aan Joost (wie kan dat zijn?) bij testament goederen als fidei-commis vermaakt, zoodat deze preferentie meende te hebben en er een proces ontstond tegen de crediteuren, voor wie op kwam Joost Taets van Amerongen, heer van Natewis. Den 2 December kwam men tot accoord. Joost zou aan Arnoud geven het zilverwerk, de juweelen en kleinodiën, welke hij door zijn zoon uit het huis Avesteyn en uit het logement te Utrecht, waar Gerard was gestorven,

---

¹⁾ Zij zal gewoond hebben op het huis *ter Borch*, waar waarschijnlijk gewoond heeft Theodorus van Os, te Dinther gestorven 5 Febr. 1646.

had doen weghalen, behalve *het groot lampet met den kop, twee groote zilveren kandelaars, een schavoyen en een saucierken*. Ook zal Joost overgeven de goudbeurs met zijn inhoud 84 gl., den diamanten ring, den degen met zilver gevest en alle andere goederen, charters en papieren, die in zijn bezit waren gekomen.

Aan Joost zullen betaald worden de onkosten van de ziekte en de begrafenis, ongeveer 600 gl. Ook zullen hem worde gegeven 8 morgen lands te Bunnik, 8 te Herwen, 9 aan de Roveschoysche weg, de actie van 600 gl. en de helft van een huys te Utrecht.

In de doopregisters te Schijndel worden in het begin der 17e eeuw nog leden dezer familie aangetroffen.

Het huis ten Bogaert had eene eigene kapel aan de H. Driekoningen gewijd. Wekelijks werd daar eene Mis gelezen tot aan den inval der Gelderschen omstreeks 1540, toen de kapel geprofaneerd en het altaar vernield is¹⁾.

W. J. F. JUTEN.

DAGREGISTER

gehouden door een voornaam inwoner der stad 's-Hertogenbosch tijdens hare belegering door de Franschen in 1794.

III.

Volgens de overlevering hebben de meeste der voornoemde Royalisten de stad 's-Hertogenbosch verlaten, toen de Fransche Republikeinen dreigden haar te zullen belegeren. Deze Royalisten moeten dat nog al overhaast hebben gedaan, want toen in die dagen de markies en markiezijn de Castellane het ongeluk hadden te 's-Hertogenbosch hun kind te verliezen, konden zij zich zoo weinig aan de begrafenis daarvan laten gelegen lig-

---

¹⁾ Vgl. Taxandria V, 286.

gen, dat zij later niet meer wisten waar hun kind aldaar in de St. Janskerk begraven werd. Zij hebben zulks op de grafzerk vermeld, die zij in rustiger tijden in gezegde kerk ter gedachtenis aan hun kind hebben laten leggen, zooals blijkt uit het volgend grafschrift, dat nog daarop te lezen staat:

DILECTISSIMO INFANTI
LUGENTES PARENTES
UBICUNQUE SIT REQUIESCIT
M D C C X C I V
FRANCISCUS GABRIELUS
MARCHIO CASTALE
RENSIS.

De hiervoor genoemde Royalisten, voor zooverre zij te 's-Hertogenbosch tijdens het beleg bleven, hebben daar eene schuilplaats bij de ingezetenen gevonden en zijn na de overgave der stad door de Fransche Republikeinen ongemoeid gelaten, wanneer zij zich althans niet bij het corps van Béon zouden hebben aangesloten. Dit blijkt uit den navolgenden aanhef der Mémoires van meergenoemden mr. C. van Breugel *sur ce qui s'est passé de remarquable après la capitulation de Bois le Duc, relativement aux négociations entamées entre la France et la Hollande* (waaraan van Breugel een zeer groot aandeel had): *Je ne prétends pas m'occuper du récit des scènes qui se sont passées à Bois le Duc, lorsqu'après la capitulation les troupes Françaises occupèrent la ville, ni du sort funeste que subirent les Emigrés, qui avaient fait partie de la garnison mais n'avaient pu trouver moyen de se sauver lorsque les troupes Hollandaises évacuèrent la ville.*

Het lot der door mr. C. van Breugel bedoelde Royalisten, namelijk van die, welke tot het corps van Béon behoorden, was werkelijk rampzalig, toen de capitulatie van 's-Hertogenbosch gesloten was, want zij waren er van buiten gesloten en hun stond daarom niets anders te wachten dan dat zij aan hunne bloed-

dorstige vijanden zouden overgeleverd worden. *Kermende zwierven deze ongelukkige menschen dan ook door de stad bij het hooren van hun lot en de angst van deeze lieden deed ieder gevoelig hart tot medelijden opwekken, zoo staat vermeld in het in 1802 uitgegeven werk: „Het leven van Willem George Frederik Prince van Oranje”. Zooals in het Dagverhaal reeds is aangeeteekend, stak men, zoodra besloten was de stad over te geven, hen in andere kleederen, opdat zij met de Hollandsche troepen de vesting veilig zouden kunnen verlaten, doch, zoo wordt verder in het zooveen aangehaalde werk gezegd: *hoewel een aantal van hun zich in de uniformen der Regimenten van Byland en andere Staatsche corpsen verkleeden, wierden de meesten van hun, bij het uittrekken, door de Franschen er uitgehaald, als zijnde het niet ongemaklijk deeze lieden, door de kommer, welke op hun gelaat geschilderd was, voor Franschen te herkennen.**

Ook de uitgever van het Dagverhaal vermeldt, dat de Fransche Royalisten werden gehaald uit de Hollandsche troepen, toen zij de stad 's-Hertogenbosch verlieten, als hij achter het Dagverhaal nog het volgende mededeelt: *De tijdingen, welke men door Lieden, die op de schepen, naderhand uitgelaten, ontkomen waren, ontvangen heeft, komen daarin overeen, dat de Emigranten, uit de Bataillons van het uittrekkend Garnisoen uitgehaald, en naderhand in eenige Burgerhuizen gevonden, niet, althans niet terstond, om 't leeven gebragt, maar naar den Papenbril gevanglijk opgezonden zijn.*

Hij echter zegt niet, dat het geweest zijn de Emigranten, welke in Hollandsche uniformen waren gestoken, die uit de gelederen der Hollandsche troepen gehaald werden, toen dezen ingevolge de bepalingen der capitulatie den Bosch verlieten. Met uitzondering van een enkele moeten het ook niet deze Emigranten geweest zijn, die door de Fransche Republikeinen uit de gelederen der Hollanders werden gehaald. Dit blijkt ten duide-

lijkste uit Sabron t. a. p. blz. 254, waar deze zegt: „de Emigranten, die zich *in burgerkleeding* bij de afdelingen der Hollandsche troepen hadden gevoegd, werden door Fransche dragonders aangehouden en bijeengebracht. Slechts één van diegenen, welke zich in Nederlandsche uniform gestoken hadden, werd met name opgeëischt, namelijk de graaf *Vendémare*, en eveneens naar de vesting teruggebracht; alle anderen werden ongemoeid gelaten en marcheerden met de vroegere bezetting naar Grave en verder naar Holland”. In de rijtuigen van den Gouverneur von Hessen konden ook nog eenige Fransche Royalisten, welke tot het corps van Béon behoorden, ongemoeid uit de vesting komen en op die wijze aan hunne vijanden ontsnappen. Velen van het corps van Béon hadden het evenwel niet gewaagd om met de Hollandsche troepen of in de rijtuigen van den Gouverneur uit de stad te trekken; dezen bleven daarom aldaar achter, in de hoop, dat zij zich in die plaats lang genoeg schuil zouden kunnen houden om nog aan de Fransche Republikeinen te kunnen ontkomen. Aan de meesten hunner gelukte dit echter niet, want binnen de vesting werd ijverig door de Fransche Republikeinen naar hen gezocht, terwijl aan de burgerij, die zeer genegen was om de Emigrés te helpen, op straffe des doods verboden werd hen te verbergen, zoodat er slechts weinige burgers waren, die het durfden te bestaan dezen aan de vervolging hunner vijanden te onttrekken. Het gevolg hiervan was, dat de meeste Fransche Royalisten, die tot het corps van Béon behoorden en na de capitulatie in den Bosch waren achter gebleven, in de handen der Fransche Republikeinen vielen en bij hunne kameraden, die uit het uittrekkend Hollandsch leger gehaald waren, op den Papenbril gevangen werden gezet. Wat er verder met de gevangen genomen Fransche Royalisten is gebeurd, vermeldt de geschiedenis niet, behalve dat zij door de Fransche Republikeinen kort na hunne vangenneming

op het fort Isabel gefusilleerd zijn. Volgens de *Herinneringen* van Kesman bedroeg het getal der gefusilleerde Fransche Royalisten 83; von Porbeck *Kritische Geschichte* schat het op $\pm$ 400; Rogge *Geschiedenis der Omwenteling* op 408. Blijkens eene in het Rijks Archief te 's-Hage berustende aantekening, betreffende de sterkte van het legioen van Béon op *22 Septembre 1794 et des pertes qu'elle a éprouvées le 12e Octobre lors de son évacuation de la place de Bois le Duc*, was dit legioen sterk 6 compagnieën, te zamen 494 hoofden; *ont perdu* 272, *restent* 222, en waren *échappés de Bois le Duc*, 19 officieren, 1 aalmoezenier en 1 chirurgijn, aan elk van wie (der ontsnapt n.l.) door den Raad van State der Vereenigde Nederlanden een douceur van fl. 200 gegeven werd. Uit deze aantekening valt ten naastenbij op te maken hoeveel Fransche Royalisten, die tot het corps van Béon behoorden, op het fort Isabel dood geschoten zijn, daar toch, zooals wij reeds zagen, gedurende het beleg dit corps door den Gouverneur steeds zooveel mogelijk is gespaard geworden, waardoor het geen verliezen leed, en het getal der Royalisten, die, zooals reeds is medegedeeld, tegenover de herberg de Bult gefusilleerd werden, slechts gering was. Men kan dus veilig het getal der Fransche Royalisten, die op het fort Isabel om het leven gebracht werden, stellen op 250.

Niets is er bekend omtrent de laatste oogenblikken en de terechtstelling dezer ongelukkige Franschen, die ongetwijfeld tot de edelsten van Frankrijk's zonen zullen hebben behoord; niets is tot ons gekomen, dat ons kan leeren, welke hunne namen waren en welke hunne maatschappelijke posities geweest zijn. Het is alsof men met opzet hen aan de vergetelheid heeft willen prijs geven, als schaamde men er zich hier te lande over, dat, terwijl onze troepen met slaande trom en vliegende vaandels veilig uit den Bosch trokken, men hunne bondgenooten in de handen hunner meest onver-

zoenlijke vijanden heeft laten vallen. Toch hadden de autoriteiten, welke in den Bosch gedurende het beleg van 1794 met het gezag bekleed waren, zich omtrent de Fransche Royalisten niets te verwijten. Wel is dit vroeger te 's-Hertogenbosch herhaaldelijk beweerd geworden van de militaire autoriteiten en wordt zulks nog beweerd door Hezenmans t. a. p., doch m. i. geheel ten onrechte, want als men niet de *Herinneringen* van Kesman wil gelooven, omdat deze als militair geacht zou kunnen worden geen geheel onpartijdige getuige te zijn, dan blijkt het toch voldoende uit het dagverhaal van mr. C. van Breugel, die een burger was, dat onze militaire autoriteiten gedaan hebben wat in haar vermogen was om ook een veiligen uittocht te verkrijgen voor de compagniën van het corps van Béon, die gedurende het beleg deel uitmaakten van het Bossche garnizoen. De Hollandsche autoriteiten zijn dus gelukkig in deze buiten alle schuld en als er onder onze landgenooten eenigen mochten geweest zijn, die er schuld aan waren, dat Fransche Royalisten, welke in den Bosch eene veilige schuilplaats meenden gevonden te hebben, in de handen der Fransche Republikeinen vielen, dan zullen het wel geweest zijn de Patriotten, die het Fransche leger vergezelden en wisten, waar de Fransche Royalisten verborgen waren.

De Fransche Royalisten, die op het fort Isabel gefusilleerd werden, liggen daar begraven in het terrein, dat gelegen is tegenover poterne C 1, tusschen het magazijn onder het travers en de werkplaats van den parksmid.

Geen kruis, geen steen, geen opschrift herinnert aan de plaats, alwaar zij hunne trouw aan hunnen vorst met den dood boetten en hun stoffelijk overschot zich thans nog bevindt. Ter nagedachtenis hunner geestverwanten, die dienden in het corps van de Sombreuil en de Soulanges en in Augustus 1795 te Auray in Bretagne door de Fransche Republikeinen onder Hoche

gefusilleerd werden wegens hetzelfde beginsel als dat waarvoor zij op het fort Isabel hun leven lieten, is op het veld, alwaar die executie plaats had en dat daarnaar genoemd is geworden *le champ des martyrs*, gebouwd eene boetekapel met het opschrift *hic ceciderunt*, — hier zijn zij gevallen voor hunne beginselen —, terwijl niet ver van daar eene andere kapel werd geplaatst, alwaar hun gebeente in een praalgraf wordt bewaard. Waarom zoude nu ook niet op het Bossche *champ des martyrs* een gedenkteeken worden opgericht, dat eene blijvende herinnering zoude zijn zoowel aan hen, die voor getrouwheid aan den Koning hun leven veil hadden als aan de plaats waar zij als slachtoffers van dit edele beginsel vielen? Zij waren bovendien onze bondgenooten in onzen strijd tegen de Fransche Republiek en gaven daarbij nog blijk van zoo'n groote edelmoedigheid jegens ons Vaderland, alwaar zij gehoopt hadden eene veilige schuilplaats te kunnen vinden tegen de vervolgingen hunner woeste vijanden, dat, zooals de generaal-majoor Kesman in zijne *Herinneringen* ook nog mededeelt, toen het bij het beleg van 's-Hertogenbosch ter sprake kwam om die vesting vroeger dan noodig was over te geven, wanneer daardoor het leven dezer emigrés zoude kunnen gered worden, zij het waren, die daartegen op kwamen, niet tegenstaande zij wisten dat zij daardoor den dood tegemoet gingen. Voor onze militairen zou een gedenkteeken ter eere dezer dapperen opgericht ook nog een prikkel zijn, om, evenals zij, aan de monarchie getrouw te blijven, zooals dit zeer goed begreep de majoor T. Kopp van het 2e Regiment Infanterie, toen hij op 31 Augustus 1898, bij het planten ter gedachtenis aan de troonsbestijging H. M. onze geëerbiedigde Koningin van den Wilhelminaboom op den Papenbril, de om hem heen geschaarde troepen er aan herinnerde, dat ruim honderd jaren geleden op datzelfde fort Fransche emigrés gevangen werden gezet, omdat zij hunnen Koning niet wilden verzaken. Moge dan de tijd niet verre meer

zijn, waarop een gedenkteeken op het fort Isabel eene blijvende getuigenis zal geven, dat het tegenwoordige geslacht nog weet te eeren de gedachtenis van hen, die ons Vaderland in bange dagen te hulp kwamen en aan het monarchaal beginsel, dat hier te lande gelukkigerwijze nog steeds hoog gehouden wordt, trouw bleven tot in den dood!

's-Hertogenbosch.

A. VAN SASSE VAN YSSELT.

DE KERK VAN SPRUNDEL.

Myne Heeren.

De hr. Schouteth Bacx by ons gesamentlijk gecommiteert om te doen visiteren de vervallene kerke tot Sprundel ten einde eenmaal te procederen tot behorelycke reparatie der selver, sal sich op morgen aldaar laten vinden, om te doen rapport, weshalven versoeke, doe UEd: aldaar dan mede gelieven te verschijnen, om gesamentlijk het beste te beramen. Waarop ons verlate ende blyve

Myne Heeren.

UEd. dw. vriend en dienaar

Elten 10 9^b 1679.

Pr. NUYTS.

1679.

Buiten op staat:

Mijne heeren, d'Heeren

Stadhouder ende Regeerders van Voornseynde.

Deze brief, waarvan het orgineel in mijn bezit is, leert ons het jaar, waarin de kerk van Sprundel, gelijk Kruger verhaalt ¹⁾, geheel vervallen en verwoest was. Wellicht brengt hij iemand op het spoor van nadere bijzonderheden.

W. J. F. JUTEN.

¹⁾ Kruger IV, 217.

VERBETERINGEN EN BIJVOEGINGEN.

Derde Jaargang.

Bldz. 291: 10e regel v. b. staat 1762 lees 1792.

” ” 13e en 15e regel v. b.: de naam van de eerste vrouw van Augustinus van Laer is onbekend; die der tweede was Maria Eleonora Christina Bühl uit Dusseldorp.

Vijfde jaargang.

Bldz. 213: 1e regel van boven achter Antonetta te voegen Rosina.

3e regel van boven Zu Mehen lees: Tulleken. Blijkens de Herald. Bibliotheek 1881, blz. 90 en 307 waren de ouders van Barbara Antonetta Rosina 'tScharner (die eerst huwde met den kapitein Adriaan de Lang en daarna met professor Herman Gideon Clemens), Abraham 'tScharner, kolonel der Zwitsers in Staatschen dienst en Helena Tulleken, dochter van Rutger Tulleken, schepen en raad van 's-Hertogenbosch en Catharina van Roy de Nicolson. ¹⁾

3e regel van onder Antoinetta lees Antonetta.

Bldz. 152: de onderscheidingsletters *b*, *c*, *d*, *e* en *f* moeten respectievelijk luiden: 2°, 3°, 4°, 5° en 6°.

Zesde jaargang.

Bldz. 58: De tweede noot aan den voet van deze bldz. is de eerste noot van bldz. 59; de noot aan den voet van deze bldz. is de tweede noot daarvan.

Bldz. 61: 18e regel v. b. staat prins lees hertog.

---

¹⁾ Haar wapen was misschien dat, hetwelk te vinden is als dat van Nicols op bladz. 567 v. d. Noordbrab. Almanak (1891) n.l. Châtillon met een springenden windhond in 't schildhoofd, terwijl de Roy hetzelfde voert maar met een baarnsteel in plaats van den windhond. (Noordbr. Almanak 1891, bldz. 559 en 1892 bldz. 772).

De tweede en derde noot aan den voet van deze bldz. zijn daarvan de tweede en derde noot.

Bldz. 62: 10e regel v. o. staat prins lees hertog.

Bldz. 87: staat Rutger van der Horst lees Johan van der Horst.

Bldz. 90: 19e regel v. b. staat 1621 lees 1627.

„ 169: 7e „ „ „ „ Wilneer lees wilner (= wijlen).

„ 188: noot 1 staat: het kasteel van St. Oedenrode lees: een kasteel te St. Oedenrode (Henkenshage n.l.)

„ 215: 1e regel v. b. staat wordt lees worden.

„ „ 19e en 20e regel v. b. staat: Avec Permission 14 bldz. Met den titel is het groot in klein 8° lees: Avec Permission. Met den titel is het groot 14 bldz. in klein 8°.

ALPHABETISCH REGISTER

op de Namen van

Personen, Familiën, Plaatsen en Zaken.

- ◆◆◆
- A.**
- St. Anthonis (bij Boxmeer): 52; 61; 119; 172.
- St. Anthoniusbroederschap te Grave: 65.
- Arendonk (heerlijkheid): 165.
- Arckel (Reinier v.) Gest. v. krankzinnigen: 169.
- Avesteyn: 28.
- B.**
- Baartmans (Jo. Adr.) past. Hoeven: 147.
- Blanckaert (Joës) past. Hoeven: 141.
- Béon (lot van het corps van): 290 e. v.
- Berckelsgasthuis te 's-Hertogenbosch: 163.
- Berg (v. d.) „*de dolle graaf*”: 127.
- Bergen-op-Zoom, beleg 1747: 187; 236.
- Bergeyk, (heerlijkheid): 165.
- Berlaar (heer v.): 195.
- Bethisy (Henr. Ben. J.) bissch. v. Uzès: 276.
- Beughem (Vict. v.) rechtsgel.: 203.
- Bie (Corn. de), past. Hoeven: 147.
- Binkhorst (Bon.): 142.
- Blanc (Henri le), prior St. Remy te Soissons: 269.
- Boener (Joh.), Minderbr.: 165.
- Bogaarde, (huis ten): 286 e. v.
- Bols (Herm.), kap. Hoeven: 148.
- Borch (huis ter), onder Dinther: 288.
- Borkum (Ant.), past. Hoeven: 142.
- Bovendonk, (kapel): 140.
- Boxmeer, (bezetting): 119.
- „ (kasteel): 8; 51; 84; 119; 171.
- „ (pastoors): 52; 56.
- Brayer (Henr.); pr. uit Soissons: 270.
- Breda (beleg v), 1625: 214.
- „ (grafkelders); 16; 111.
- Breugel, (mr. C. v.): 207.
- Broeck, (Maurus v. d.): past. Hoeven: 144.
- Bruyn (Greg.), past. Hoeven: 146.
- Buyson (Corn. Adr.), pastoor Hoeven: 147.
- C.**
- Castellane (markies de): 289; 290.

- Chevalier (Louis A. le), prior Deckers (A.), past. Halsteren: 82.
 v. h. H. Kruis: 273. Dereux (Charles), R. K. Pr.: 249.
 Collin (J. B.) R. K. Pr. te Carig- Dieghem (heer v.) 32.
 nan: 276. Donckers (Dan.) S. J.)
 Coudray (Pierre L. M. du), kap. " (Nic.) " ") 203.
 v. St. Sulpice: 269. Donay (Adr. Fr.), past. Walen-
 Crepin (Jos. Norb.), kloosterling: court: 270.
 270. Driesch (Ambr. v. d.), past.
 Cuyk (Jan v.), hr. v. Boxmeer: 8. Hoeven: 141.
 Cuylenburg (Pieter v.), hr. v. Dyck (Mart. v.), past. Hoeven:
 Boxmeer: 11. 144.
 Cuypers (Ben.), past. Hoeven: E.
 142.

D.

- Dagregister van het beleg v. Erp (heer v.): 195.
 's-Hertogenb. in 1794: 207; 214. Estrix (Steph.), past. Hoeven
 Dany (Cyr.), kloosterl. der abdij en Gastel: 142.
 het H. Graf: 270.

F.

Familiën:

- Absalons: 195 —; d'Acqueria: 278 —; v. Adrichem: 181 —; v. Alphen: 117 —; v. d. Ancker: 138 —; d'Auneville: 278 —; d'Austaing: 274 —; v. Arckel: 169 —; d'Artigny: 275 —; v. Assche: 164 —; d'Aubeterre de Martillat: 279 —; d'Autras: 276 —; v. Azewijn: 54 —;
 Back: 287 —; de Backer: 135 —; de Badts: 274 —; v. Baerle: 18 —; Barlon: 198 —; de la Bastide: 278 —; de Bauvese: 18 —; Beek: 39 —; v. Beeck: 116 —; v. Berckel: 121; 163 —; v. Berckhuysen: 166,9; 232 —; v. Bergen: 18; 53 —; v. d. Berg: 53; 84 —; v. d. Bergh: 181 —; de Berty: 193,5 —; Berwouts: 232 —; de Bethisy: 275 —; v. Beugen: 135 —; v. Boughem: 203 —; Beyarts: 149 —; Beyens: 109 —; de Biarache: 274 —; v. Biesthoven: 202 —; Bloemarts: 150 —; v. Bocholt: 200 —; v. Bois-schot: 165 —; v. Bokhoven: 102 —; de Bonnefous: 276 —; de Bont: 185 —; Bontemps: 278 —; de Borchgrave: 25 —; v. d. Borcht: 56 —; Borel: 184 —; de Borgeuil: 273 —; Borret: 283 —; Bouchelet de Neuville: 272 —; Boudingen: 204 —; Boutiller: 272 —; v. Boxmeer: 202 —; Boymer: 83 —; de Brack: 275; 7 —; Brandijn: 35; 138 —; Brant v. Grobbendonck: 25 —; v. Brecht: 32; 99 —; Brederode: 102 —; Breluis: 200 —; v. Breugel: 38; 105 —; de Briois d'Huluch: 279 —; v. d. Broeck: 109; 161 —; Broeckhoven: 37; 163 e. v.; 192 e. v. —; v. d. Broek: 149 —; v. d. Bronckhorst: 149 —; Brouwers: 186; 281 —; v. Bruheze: 25 —; v. d.

Bruggen: 167 —; Brugman: 167 —; de Bruyn: 18; 116 —; Buck: 167 —; Buckentop: 135 —; v. Buckhoven: 168 —; Buflé: 130 —; Buuckhuysen: 186 —; du Bus: 130 —; Buschen: 168 —; Buys: 113 —; Buysen: 19 —;

Callice: 175 —; de Caldaques: 270 —; v. Calendries: 197 —; v. d. Cammen: 39; 231 —; de Campaigne: 277 —; v. Campen: 232 —; Canaert: 195 —; de Caraman: 274,7 —; de Castellane: 271,3 —; de la Chapelle: 274 —; de Camille: 272 —; de Chambrulare: 279 —; du Chambge: 277 —; de la Chapelle: 274 —; de Chataigner: 275 —; de Chaumont: 277 —; de Chaumontel: 276 —; de Chauvigny: 279 —; de Clairmont: 272 —; Cleynaël: 232 —; Cnode: 232 —; de Cock: 105; 232,3 —; Coenen: 234; 284 —; Colen: 234 —; des Combes: 279 —; de Comy: 229 —; Cools: 116 —; v. d. Corput: 19 —; de Cort: 137; 155 —; v. Cortenbach: 28 —; de la Court: 274; 283 —; v. Craenenbroeck: 33 —; de Cusance: 90; 119 —; de Cuverville: 271 —; v. Cuylenburg: 13; 51 —;

Daesdonck (v. d.): 111 —; v. **Dam:** 139 —; Damiisse: 17 —; Deegen: 165 —; Delfaut: 269 —; Deremyré: 270 —; Devillier: 277 —; Dirix: 194 —; Dirven: 111 —; v. Doerne: 38; 193 —; v. Dommelen: 232 —; Donckers: 38; 42; 196; 200; 3 —; de Donckers: 204 —; v. Dorth: 54 —; de la Douve: 102 —; Doyenbraecken: 35 —; Draeck: 282 —; de Dreux: 271 —; v. Driel: 163 —; v. Dript: 284 —; le Duc: 273 —; v. Dueren: 196 —; v. d. Dungen: 38 —;

Elinckhuysen: 113 —; Endevoets: 283 —; v. Engelen: 136 —; v. Erffrenten: 118 —; v. Ertingen: 137 —; Everswijn: 166 —; v. Eyck: 167 —; Eyndhouts: 235 —;

Faille (della): 198 —; Faure: 183; 285 —; la Fèbre: 275 —; Ferral: 270 —; Filleul de la Motte: 272 —; Flessier: 275 —; de Fleurigny: 276 —; de Fieyres: 276 —; des Francs de la Roche: 276 —; de Franqueville: 269 —; v. Freuberg: 134 —; Frisseau (de Maisoutier): 275 —;

Gadagne (de): 277 —; Garniez: 195 —; Gast: 138 —; Geerlinx: 224 —; Gertaldo: 194 —; v. Gestel: 106; 133 —; v. d. Gheest: 149 —; v. Gils: 111,2 —; Glymmert: 202 —; de Gouville: 276 —; v. d. Graeft: 196 —; Grammont: 273,5 —; de Granches: 278 —; v. d. Grave: 137 —; du Gravier: 270 —; Gravois: 275 —; v. Grinsven: 106 —; de Guenteville: 277 —; v. Gulick: 13 —;

Hacfort (v.) tot Oosterholt: 180,1 —; de Haen: 74 —; Haenenbergh: 36 —; v. Ham: 137 —; v. Hasselt: 136 —; v. Hedel: 168 —; v. Heeswijk: 201 —; Hengst: 130; 172 —; ten Herenhaeff: 287 —; Herinkx: 35 —; v. Heydenrijck: 284 —; v. Herpen: 134 —; Herry: 18 —; St. Hic: 273 —; Hoctin: 172 —; Hohenstein: 164 —; v. Hohenzollern-Hechingen: 85 —; Sigmaringen: 126; 171 —; Horenbeeck: 20; 33; 134; 192 —; v. d. Horst: 54 —; Houtappels: 25 —; v. d. Hove: 75; 183 —; v. Hugenth v. Aerdt: 182 —; d'Hugon: 278 —; Hulshout: 16 —; Hunnenberg: 101 —;

Jabeeck (v.): 38 —; de Jeger: 166 —;

Kamp: 186 - ; **v. Kessel**: 25: 37; 42; 287 - ; **Ketelaer**: 115 - ; **Knolaert**: 113 - ; **Kunne**: 75 - ; **de Kuyper**: 181,2 - ;

Laage (de): 277 - ; **v. Lamsweerdo**: 43 - ; **v. Landtsbergen**: 149 - ; **de Lastours**: 271 - ; **v. d. Leck**: 52 - ; **Leempoel**: 282 - ; **de Leers**: 117 - ; **v. Lersum**: 136 - ; **v. d. Leur**: 19 - ; **de Leycourt**: 169 - ; **v. Lier**: 137 - ; **v. Liere gez. de la Torre**: 198 - ; **Lixhals**: 83 - ; **Lommesen**: 149 - ; **de la Londe**: 274 - ; **de Lou**: 276 - ; **Loubeur**: 273 - ; **de Louwe gez. v. Montfort**: 32 - ; **Loyen**: 33 - ; **de Luppé**: 274 - ; **v. Lutelaer**: 83 - ;

Mac Mahon (de): 274 - ; **Maes**: 165 - ; **de Malavat**: 279 - ; **Manteau**: 206 - ; **de Maurivet**: 276 - ; **v. Mechelen**: 105 - ; **v. Meer**: 13 - ; **v. Meeuwen**: 177 - ; **Melat**: 278 - ; **Melissen**: 163 - ; **Melun**: 84 - ; **des Menschenen**: 139 - ; **v. d. Meulen**: 139 - ; **v. Meurs**: 53 - ; **Moins**: 34,7 - ; **Moliaert**: 40 - ; **Monicx**: 232 - ; **Moreau**: 272 - ; **de la Motte Vauvert**: 272 - ; **Mouillard**: 274 - ; **de Mourons**: 276 - ; **Musch**: 200 - ;

Nertinge (v.): 137 - ; **de Neufville**: 273 - ; **Noël**: 276 - ; **Noirot**: 114 - ; **Nolin**: 276 - ; **Nulant**: 25,6 - ;

Oever (v. d.): 192 - ; **Oldenzeel**: 134 - ; **Oliviers**: 42 - ; **v. Oost-Friesland**: 125 - ; **d'Orgères**: 277 - ; **d'Ormez**: 279 - ; **d'Orsanne**: 273 - ; **v. Os**: 101; 288 - ; **Otgens**: 185 - ; **Otto**: 227 - ; **Oudenhagen**: 194 - ;

Petershem: 13 - ; **Petit**: 272 - ; **de Piperoy**: 273 - ; **v. d. Poel**: 284 - **Pol(en)**: 228 - ; **v. Polanen**: 53 - ; **de Pommeraye**: 274 - ; **Porters**: 282 - ; **Pottay**: 35 - ; **Pijnappel**: 138 - ;

Racine: 269 - ; **de Raet**: 172,4 - ; **Rauw**: 118 - ; **de Ravenellos**: 88 - ; **v. Ravensteyn**: 34; 137 - ; **Reeck**: 194 - ; **Remmens**: 234 - ; **de Renia.me**: 198 - ; **de Reverset**: 195 - ; **v. Reys**: 167 - ; **v. Rietwijck**: 195 - ; **de la Roche Brochard**: 275 - ; **Roose**: 198 - ; **de Baisy**: 279 - ; **de la Rougère**: 273 - ; **de Rouxeville**: 273 - ; **de la Rue**: 111 - ; **de Ralles**: 277 - ; **de Rustrel**: 277 - ; **v. Rijkevorsel**: 182 - ; **v. Rijen**: 16: - ; **v. Rijsenburg**: 288 - ;

Salm (v.)- **Kyrburg**: 134· 171 - ; **v. Santvoort**: 201; 228 - ; **v. Sasse v. Ysselt**: 133; 175 - ; **Sassen**: 172; 183 - ; **v. Schellart v. Obbendorf**: 14 - ; **v. Schore**: 164 - ; **Schoutteete**: 199 - ; **Schroots**: 27 - ; **Scuercop**: 33 - ; **de Serrey**: 269 - ; **Smets**: 139 - ; **Snellen**: 115,6 - ; **Solvijns**: 177 - ; **Somers**: 138 - ; **v. Son**: 163 - ; **v. Spalbeek**: 13,51 - ; **Spanogho**: 199 - ; **v. Spaar**: 85 - ; **v. Spengler**: 183 - ; **Speyart v. Woerden**: 180,3 - ; **Sprong**: 16 - ; **v. Steelant**: 204 - ; **v. d. Stegen**: 192 - ; **v. Straelen**: 200 - ; **Streng**: 114 - ; **v. d. Stricht**: 199 - ; **Strick**: 109 - ; **Strijbos**: 283 - ; **de la Suse**: 276 - ; **v. Susteren**: 196 e. s. - ; **Suyskens**: 35 - ;

Teffelen (v.): 115 - ; **Thill** (v.): 187 - ; **Tholincx**: 227 - ; **Tielens**: 35 - ; **Tilaire**: 274 - ; **de Tilleul**: 278 - ; **de la Tour d'Auvergne**: 85 - ; **Tollius**: 217 - ; **Tousini**: 198 - ; **Toussaincts**: 206 - ; **Trencke**: 194 - ; **v. Truchsess zu Zeyll**: 126 - ; **Turcq**: 206 - ; **v. Turnhout**: 134,5 - ; **Tynner**: 165 - ;

